ALKATRAZ KUŞÇUSU

Thomas E. Gaddis.

ALKATRAZ KUŞÇUSU, Meşhur Romanlar serisinin 62. kitabı 2. defa Nisan 1965 de ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ tarafından yayınlanmıştır.

THOMAS E. GADDIS

ALKATRAZ KUŞÇUSU

(Birdman of Alcatraz)

(2 nci Baskı)

Dilimize çeviren : **Naci Serez**

ALTIN KİTAPLAR YAYINEVİ
BABIÂLİ CAD. 39

« Cehennem sevgiden mahrum olmaktır... »

Dostoyevski

Dizgi ve Baskı: SIRALAR Matbaası
İstanbul — 1965

ALKATARZ HAPİSHANESİNDEKİ

594 Numaralı

MAHKÛMUN HAYATI

On dokuz yaşında iken, Robert Stroud metresini feci şekilde döven bir adamı tabanca ile öldürdü. Öldürme suçundan on iki senelik mahkûmiyetini çektiği sırada, kendisine kızıp vurmak isteyen bir gardiyanı da öldürdü. İdama mahkûm oldu. Hapishane avlusunda dar ağacının dikilmesini hücresinden seyretti. Ayni darağacının yerinden kaldırıldığını da gördü. İşlediği iki suçtan dolayı, Stroud 1909 senesinden beri hapistedir. Şimdiye kadar hiç bir kimsenin kalmadığı uzun müddet tek başına hücre hapsinde kalmıştır.

Müebbed hücre hapsine mahkûm olan bu adam, ilk okul tahsili yapmadığı halde hapiste bulunduğu yıllar matematik, lisan, müzik, resim ve hukuk öğrendi. Fakat bütün bunlardan daha önemli olarak kuşlar hakkında çok derin bir bilgi kazandı.

Leavenworth hapishanesinde bir gün Stroud avluda yarlı bir serçe buldu. Serçeyi gizlice hücresine getirdi ve iyileşinceye kadar tedavi etti. Bu hâdiseden sonra kuş bakımına merak sardı ve hapishane idaresinden kanarya yetiştirmek için izin istedi. Bu izin kendisine verildi. En basit tahta ve maden parçalarından istifade ederek hücresini bir lâboratuar haline getirdi.

Bu lâboratuvarda sabahleyin uyandığı zaman ilk işi kuşlarını beslemek ve onlara bakmaktı. Kuşlara dair makaleler yayınladı, ve kuş meraklılariyle hayvanat bahçeleri idareleri tarafından hâlâ muteber addedilen KUŞ HAS-

TALIKLARI RİSALESİ isimli eseri yazdı. 15 Aralık 1942 de Stroud'un kuşları alındı ve kendisi de Leavenworth hapishanesinden meşhur Alkatraz hapishanesine nakledildi.

İşte bunlar şimdiye kadar Amerikaya ait beşerî hikâyelerin en inanılmazlarından birinin esas unsurlarıdır. Bu gaddarlıkla tahammülün, şefkatle kuvvetin ve bir insanı hapishane duvarları gerisinde kendine yeni bir hayat kurmaya sevkeden insan üstü bir irâdenin hikâyesidir.

BÖLÜM: I

Önsöz

San Francisco körfezinin koyu mavi bulanık suları üzerinde, şehirle Golden Gate (Altın Kapı) köprüsü arasında kırk üç kilometre karelik arazi kaplayan bir kayalık semaya doğru sıkılmış bir yumruk gibi yükselmektedir. Burası Alkatraz adasıdır. Hapishane binaları güneş ışığı altında taştan yapılmış yumruk mafsalları gibi sis arasından görünür.

Burada Birleşik Amerika tarafından 1916 yılından beri hücre hapsinde tutulan bir adam yaşamaktadır. Bu adamın ardından çelik kapılar kapandığı zaman Amerikada Reisicumhur Theodore Roosevelt idi. Hohenzollern hanedanından Wilhelm henüz hayatta olduğu gibi, Birinci Dünya Savaşının başlangıcına işaret olan kurşun Saray Bosnada henüz atılmamıştı.

Bu adam son defa bir kadını (o da kendi annesi) öptüğü zaman, meşhur Titanik henüz denizlerin dibine göçmemişti ve Rusya'da Çarlık hüküm sürüoyrdu. Hapse girdiği zaman Amerika'da henüz kazanç vergisi yoktu. O za-

mandan sonra da bir uçağı yerde görmedi, bir otomobilin direksiyonuna el sürmedi. Amerika Reisicumhuru Woodrow Wilson, gözlüklerini takıp Almanyaya harb ilân eden kararı imzaldığı tarihten beri bir sofrada başka bir insanla ekmek bölüşmedi.

Hapishane, Arapça bir tâbirle, âdeta göz bebeklerine yazılmıştı. Kırk iki sene hücre hapsinde kalmakla Amerika tarihinde en çok hücrede yatan yegâne mahkûm olmuştur.

Nasıl bir adamdır bu? Nasıl yaşar? Ne yapmıştır? Ona neler yapılmıştır?

Altmış sekiz yaşındadır. Beyzbol hakemlerinin giydikleri kasketlere benzer yeşil renkte bir güneşlik takar. Yüzü uzun ve dardır. Keskin bakışlı gözleri, maden kenarlı gözlüklerinin arkasında daha büyük görünür. Saçları kısa kesilmiştir. Beli biraz bükülmüş olmakla beraber doğrulduğu zaman boyu bir seksenden fazladır. İlk defa hapse girdiği zaman bir seksen altı boyunda idi.

Onu kardeşi, avukatı ve hapishane rahibinden başka hiç kimse ziyaret edemez. Hiç kimse onun dosyasını tetkik etmeye izinli değildir. Ayda bir kereye mahsus olmak üzere üç kişiye mektup yazmak ve bunlardan cevap almaya hakkı vardır : Kardeşi, üevy kız kardeşi ve Floridada yaşlı bir adam. Gazete okuyamaz. Hapishanenin umumî avlusunda gezinemez. Radyo dinleyemez. Ömründe televizyon görmemiştir.

Mahkemeye verdiği istidaların birinde kendisinden şöyle bahsediyordu :

Bu istidanın sahibi otomobil kullanmasını veya modern trafik kaidelrini, bir koyun yüksek riyaziyeden ne anlarsa o kadar bilir. Serbest bırakılsa bir caddenin kaldırımından karşıya geçinceye kadar açlıktan ölecek derecede her şeyin yabancısı kalmıştır.

Duvarları beyaz badanalı ve kilitli hücresinin içinde ayağındaki içi yün terlikleri ile gezinirken dışardan fasılalarla akseden sis düdüklerini duyar. Rüzgâr müsait olduğu zaman bu düdük seslerinin gerisinden gelen iki kilometre uzaktaki şehrin trafik gürültülerini işitir. Bazı geceler körfezdeki sis azalınca San Francisco şehrinin gece hayatını belirten Neon ışıklarını uzaktan görür.

İlkokulun üçüncü sınıfına kadar okumuştu. Fakat bu basit tahsiline rağmen kitaplar yazdı. Bunların en başarılısı bugün bir çok kütüphanelerde okunmaktadır. Ancak kitabı yazmış olan bu adama hapishanenin kütüphanesine girme müsaadesi verilmemişti. Her seferinde sadece bir tek kitap okumasına müsaade edilir. İki kitabı birden muhafaza edemez. Kısa bir süre önce kendi kitabını yeni bir baskı için gözden geçirmeği istediği halde red edilmiştir. Kitap kuş bakımı ile ilgili idi.

Bu adam akıl hastası mıdır?

Ayni büro b uadamın 1920 yılında Reisicumhur Wilson tarafından idamdan affedilmesinden beri hiçbir şiddet hareketinde bulunmadığını belirtmektedir. Bu tarihten evvel iki kişiyi öldürmüştü. 1936 yılında af edilmek için müracaat hakkına sahipti.

Müebbet hapis mahkûmları umumiyetle cezalarının on ilâ on beş senesini çektikten sonra şarta bağlı olarak serbest bırakılabilmektedir. Los Angelec şehri mahkemelerinden birinin başkanı tarafından ifade edildiğine göre, bugün Amerika sokaklarında cinayet suçu işleyip de serbest bırakılmış bu gibi insanların sayısı 200 000 civarındadır.

Alkatraz hapishanesinin bu mahkûmu geçen yıllar içinde birçok cinayet suçlularının hapishaneye girdiklerini ve çıktıklarını görmüştür.

Tehlikeli midir?

En tehlikeli mahkûmların gönderildikleri Alkatrazda bile b uadam herkesten ayrı ve tek başına muhafaza edilmektedir. Bu adam demir parmaklıkların gerisine kapatıldığı zaman « Alkatrazın kudurmuş köpekleri » diye adlandırılan katilleri, ıslâh olmaz suçluları ve çocuk hırsızlarının çoğu henüz dünyaya gelmemiş bir kısmı da henüz kısa pantolonlu idiler. O hapse girdiği zaman Alkatraz daha inşa edilmemişti. Gangsterler henüz türememişti. İçki yasağı henüz konmamıştı. Devlet hapishaneler bürosu da mevcut değildi.

Bir hâkimin torunu olan bu adam, kendisini ilgilendiren bir usûlün değiştirilmesini sağlayan hükûmet kararı almış tarihte yegâne mahkûmdur. Bu usûl kuş bakımı konusunda idi.

Kuşlar bir seferinde onun için dikilen darağacına konmuşlardı. Sonradan onun omuzlarına konuyor, başının üstünde geziniyorlardı. Hayatı boyunca diğer insanlardan ayrı tutulunca en büyük sevgisini başka yerlerde aradı. Ancak son altı sene zarfında bir kuşun yanına bile yaklaşmasına müsaade edilmedi.

Hapishane gardiyanlarına bu adamın isminden bahsedilince hepsinin yüzünde mâziden kızıl bir alev gibi hiddet, korku, nefret ve istiskal belirir. Uzun yıllar tek başına hapsedilmesi ve acayip hayat tarzı ile bu adam dünya hapishaneler tarihinin bir muammasıdır.

Kırk yıldan fazla bir süre, en ağır cezaya mâruz bırakılmasına rağmen, bu adamın maneviyatı kırılmamıştır. Yaşayan ölülerden biridir. Numarası, Alkatraz 594.

Adı Robert Stroud. Bu kitap da onun hayat hikâyesidir.

— I —

Dertlerimiz ana ve babamızdan intikal eder, dersek, Robert Stroud'un dertleri daha doğmadan başlamıştı. Babası Benjamin Stroud ve annesi Elizabeth arasında evlendiklerinden çok kısa bir müddet sonra geçimsizlik başladı. Geçimsizliğe kısmen Elizabeth'in ailesi, fakat daha ziyade hâmileliği sebep oldu.

Benjamin Stroud, Indiana eyaletinin seçkin bir ailesine mensup, uzun boylu, yakışıklı, eğlenceye düşkün bir adamdı. Kibardı, hayattan zevk almasını ve ortalığın durumu iyi olunca para kazanmasını bilirdi. Gözü dışarılarda idi ve uygun ahbap bulunca içki içmekten hoşlanırdı.

Evlendiği Elizabeth, kendisinden hayli büyük, iki kız çocuğu olan bir duldu. Bunlara rağmen kocasının evlenmeğe razı olması kadını çok fazla sevdiğini gösterir. Ancak iki çocuğa rağmen çok kısa zamanda bir üçüncüsünün yolda olduğunu öğrenmek onu şaşkına döndürdü.

Elizabeth Cartney Shaefer Stroud; güzel, dikkate şayan bir kadındı. Amerika'nın kuruluş yılları öncüleri arasında isim yapmış Hâkim J. F. Mc Cartney'in on iki çocuğunun en büyüğü idi.

Mc Cartney, Amerika iç savaşında Lincoln'un çağırısına uyarak savaşa katıldı, yüzbaşı rütbesine kadar yükseldi ve terhis olunca Illinois eyâletinin Metropolis şehrine yerleşti. Avukatlık mesleğine atıldı, bir banka kurdu ve içki yasağı partisini teşkilâtlandırdı. Daha sonra hâkim oldu. Seksen dört yaşında öldüğü zaman geride bir milyon dolar değerinde mülk bıraktı. J. F. nin tütün çiğnediğini, içki içtiğini veya küfür ettiğini hiç kimse hatırlamaz. Hiddetlendiği zaman en büyük küfürü :

— Hey Allahım mânâsına (Judas Priest) idi.

Bu örnek adam en büyük kızının erkekleri tanıması konusunda yanlış bir harekette bulundu. Elizabeth genç yaşında Shaefer adında mütenasip bir çifti ile evlendirildi. Aile kaynaklarından alınan bilgiye göre Shaefer kuvvetli bir irade sahibi olan Elizabeth'i dövüyordu. İkinci çocuğuna hâmileliği sırasında da ayni muameleye maruz kalan kadın bu hatâlı evliliği kocasını terk etmekle sona erdirdi. Dayağa karşı zihninde karanlık bir ağ gibi kin yer etti. Daha sonra kini oğlu Stroud'a intikal ettirdi.

Ailesinin itirazına rağmen Elizabeth kocası Ben'i Batıya gitmeye ikna etti. Yeni bir muhit içinde birçok dertleri geride bırakmış olacaklarını düşündüler. 1889 yılı ilk baharında Seattle'a vardılar. Fakat kendilerini hâlâ yanmakta olan enkaz ve dumanları tüten küller karşısında buldular. Onların gelmelerinden iki gün evvel yangın 20 000 nüfuslu şehri yerle bir etmişti. Yaya kaldırımlarına kadar her tarafı ahşap evlerden inşa edilmiş olan şehir alevler arasında yok olmuştu.

Sarı dumanları henüz kaybolmadığı halde şehri nasıl yeniden inşa edeceklerini tasarlayan 6000 kişilik iş adamları grubuna Ben Stroud da katıldı. Ben, bulduğu bir çadıra ailesini yerleştirdikten sonra kendisine bir kâtiplik temin etti. İşinden eve geldiği zaman kusmayı önlemek için çırpınan hâmile karısını ateş başında midye tavası yaparken buluyordu.

Ben, omuzlarındaki yüke tahammül ediyordu, fakat daha sonra karısı onun bu tahammülünü içki ile paylaştığını ve gittikçe aksiliğinin arttığını söylüyordu. Kadın bir mektubunda şöyle yazıyordu :

— Ben, çocuğu düşürmem için ısrar ediyor ve reddettiğim için beni belki de çıldırtabilecek muameleye mâruz bırakıyor.

Şehir yeniden süratle kurulmaya başlayıp ahşap evler şehrin merkezinden uzağa ve merkezî bölgeye kâgir inşaat yapılmasına başlanınca Stroud'ların çadırı yerine kendilerine döşeli odalar verildi. 1890 yılı Ocak ayının soğuk gecelerinden birinde Robert Stroud dünyaya geldi. Bir erkek evlâda sahip olma arzusunun tahakkuk ettiğini gören Elizabeth çocuğuna karşı çok derin bir şefkatle bağlandı.

Yıllar sonra Başkan Woodrow Wilson'a yazdığı mektupta Elizabeth şunları söylüyordu :

— Babası çocuğa karşı en ufak ilgiyi göstermedikten maada küfür ediyor ve onu dövüyordu. Hattâ sarhoş olduğu zamanlar yalnız çocuğu değil bütün aileyi öldüreceğini söylüyordu. Bunun neticesidir ki bizim çocuğumuz hiç bir zaman diğer çocuklara benzemedi.

Elizabeth'in kocası hakkındaki ithamlarında mübalâğa ettiğine dair deliller vardır. Çünkü Ben, ailesine bakıyor, fakat akşam işinden evine geldiği zaman karşısında

kendisine soğuk davranan iki üvey kız ile nisbet yapar gibi oğluna sıkı sıkıya sarılmış karısını buluyordu. Şüphe yoktur ki Robert anne sütü içerken babasına karşı kin de emiyordu. Annesi ona Robbi diyordu.

İki buçuk yaşında iken zatürieye tutulan Robbi'yi az daha kaybediyordu. Annesi Robbi'nin baş ucunda beklerken ev işlerini görmek için kızları, Minnie ve Mamie, lisedeki derslerini bıraktılar.

Daha dört yaşında iken bile Robbi dalgın ve münzevî bir çocuktu. Elizabeth oğlunu diğer çocuklarla oynamaya bırakmıyor, bu yüzden komşularının tenkidine bile uğruyordu.

Başka çocuklar bilye oynarken, annesi Robi'ye Amerika tarihini öğretiyordu. Ona « Eski Gemici » adlı kitaptan parçaları yüksek sesle okuyor, Robi de duyduklarını ezberlemeğe çalışıyordu. Oğluna tamamiyle hâkimdi. Oğlu da üzüntülü kalbini annesine bağlamıştı.

Okula başladığı zaman, çocuğun hayatı cehennem oldu. Yaşına göre bu ince ve uzun boylu, sokak ve diğer çocuklara alışmamış olduğu için sınıfın kenar bir sırasında tek başına oturdu. Helâya gitmek ihtiyacını duyduğu zaman bile elini kaldırmaya cesaret edemiyordu. Ders bitince hemen eve koşuyordu.

Etrafına karşı nâzik ve saygılı idi. Fakat öğretmenleri ders sırasında onun zihnen uzaklarda olmasından şikâyetçi idiler. Karneleri zayıf gelmeğe başlayınca babasının azarları başladı. İlkokulun üçüncü sınıfında Robi okulu bıraktı.

Annesiyle başbaşa kaldığı zaman konuşurken, hevesli ve neşeli idi. Bir azarlama olup geçtikten sonra, annesi dedesine dair Robi'ye masallar anlatıyor, bu masalların anlatıldığı zaman Hâkim Mc Cartney.nin hayali âdeta canlanıyordu. Annesi kendi küçüklüğüne dair üzüntülü günleri

geçip genç kızlık yıllarını anlatır, oğlu ile ayni yaştaymışlar gibi konuşurlardı. Robi annesine benziyor, annesi de onu Mc Cartney'e benzetiyordu.

Ben'in iki küçük üvey kızı, Minnie ile Mamie, aile içindeki kavgalardan kendilerini derslerine vermek suretiyle kurtarıyorlardı. Bir kavga başlayınca, ortalıkta pek görünmemeyi öğrenmişlerdi. Fakat Robi daima annesinin yanında idi. Küfürlerine rağmen Ben'in karısından korktuğunu hissediyordu. Elizabeth aile içinde daha hâkim durumda idi. Ben, yabancı bir kimse gibi ana ile oğul arasındaki bağlılığın kuvvetlendiğini hiddetle seyrederken, o küçük oğlunun yanında teselli buluyordu.

Ben, çalışkandı ve becerikli bir adam olarak biliniyordu. Bin dokuz yüz yılları ortalarındaki buhrana rağmen aile kendi evlerine taşınabilmiştir.

Robi'nin karakterinin belirmeye başladığı bu yıllardaki hayatı babasına karşı nefret ve annesine karşı sevgi arasında geçiyordu. Aile her şeye rağmen yıkılmadı. Ben Stroud'un karısı olarak Elizabeth ikinci defa hâmile kalmıştı.

İkinci erkek çocuk, Marküs, doğunca Ben memnundu. Beşikteki bebeğe baktıkça « tıpkı bana benziyor » diyordu. Ben ikinci çocuğun uğurlu olacağını söylüyordu. 1897 senesinde Seattle'da buhran birdenbire sona erince bu mesut olayı çocuğun uğuru saydı. Bu esnada Alaska'da altın madenleri bulunduğuna dair rivayetler bazı kimselerin torbalar içinde ham altın getirmeleri ile hakikat oldu. S/S Portland adlı geminin Alaska'dan bir buçuk ton altın getirdiği ve yolda daha altın olduğu haberi yayılınca Seatle çılgına döndü.

Ben, aylarca daha kömür madenlerindeki işinde kaldı, fakat sonunda sarı maden ona da câzip gelince yüz bin kişilik bir kafile ile Yukon yolunu tuttu.

Bir müddet sonra, birçokları gibi, o da eli boş olarak geri döndü. Geriye getirdiği sadece kâbusların, ölenlerin cesetlerinin ve Chilkoot geçidinde servet delisi insanların terkedilen eşya ve malzeme yığınlarının hayali oldu.

Dönüşünde her ne kadar evinin kapısı ona yine açıldı ise de Stroud ayni zamanda psikolojik bir duvarla karşılaştı. Aileyi, terzilik yaparak Elizabeth geçindiriyordu. Kızları da prova, dikiş işlerinde annelerine yardımcı oluyordu. Marküs şimdi iki yaşındaydı, Robi ise on yaşına basmıştı.

Geri dönen koca, evvelâ on yaşındaki oğlunun soğuk nazarları ile karşılaştı. Robi artık kendini evin erkeği addediyordu. Bu tarihte çekilmiş bir fotoğrafı Robi zayıf, uzun boylu, yeleğinin önündeki bir saat zinciri ile gösteriyordu. Yüzündeki ifade dalgın, ciddî ve sert idi.

Şaşkına dönen baba, Robi'nin, Marküs'e karşı, daha fazla muhabbet gösterilmesine rağmen, kıskançlık duymadığını farketti. Robi'nin halinde bir baba; bir koruyucu eda vardı. Elizabeth ona evin erkeği nazariyle bakıyordu.

Ben, eve yerleşti, yine kömür madenindeki işine döndü ve Seatle'deki altın bolluğunun sağladığı refah içinde birkaç ay sonra aile daha iyi günler görmeğe başladı.

Her şeye rağmen Ben, oğlunun sevgisini kazanamıyordu. Ailenin durumu iyiydi, buna rağmen evin içinde devamlı bir gergin hava esmekteydi.

Bu gerginlikten yalnız Marküs muaftı. Babasının sevgisi ve kardeşinin himayesi altında mesuttu ve küçük arkadaşlariyle oynuyordu.

Çok yıllar sonra, Robert Stroud, bir mektubunda maziye pencere açarak şöyle diyordu :

— Annem mütehakkim bir kadın, babam da kuvvetli irâdeye sahip bir adamdı. Çeçinemiyorlardı. Ben onların

küçük kardeşime dokunmalarına, ona yalan söylemelerine müsaade etmiyordum. Yalan bir şey söylerlerse ben hemen düzeltirdim.

On bir yaşında Robi şiddetli bir tifoya yakalandı. Uzun süren nekahat devresi onu daha çekingen ve içine kapanık bir çocuk yapmıştı. Bir seferinde Marküs'ü dövmeğe teşebbüs eden babasiyle çok sert bir münakaşa yaptı. Yine Markus'e takıldıkları için mahallenin çocuklarından üçüne dayak attı. Sâkindi ve alçak sesle konuşurdu. Kardeşinin ifadesiyle « korku nedir bilmezdi » Fakat hareketleri dayağa karşı annesinin nefretine tevarüs ettiğini göstermeğe başlamıştı. Bu nefret onun hayatı boyunca devam etti. Zayıf bir mahlûkun bir kuvvetlinin elinden azap çekmesini görmeğe tahammülü yoktu. Daha tehlikelisi de, bu gibi hallerde kendisinde müdahale etmek mecburiyeti duyuyordu.

On iki yaşına bastığı zaman mahalleli ondan çekiniyor, evinde ise kendisini huzursuz hissediyordu. Ben, bu sırada Markus'a kardeşinin hiç bir zaman görmediği bir harçlık tahsis etmişti.

Robert yavaş yavaş rıhtım işçileri ve gemiciler arasına girmeğe başladı. Gemiciler, oduncular ve serseri kimselerle tanıştı. Bu gibilerin hür hayatları ona câzip geldi. Bunlar yolunu şaşırmış, istenmiyen insanlardı.

Genç Stroud bu gezintilerinden avdetinde kaşları çatılmış olan babasiyle karşılaşıyordu. Rıhtım boyundaki hayat, bilhassa o civarın kadınları hiç hoşuna gitmiyordu. Fakat çocuğun anasına olan bağlılığı, evlerindeki tatsızlık onu ailesinden soğutmuştu. Ben karısına karşı şefkat gösterdiği zaman, oğlu içindeki huzursuzluk yüzünden baş çeviriyordu.

Markus büyümüştü ve aile hayatını daha güzel bir dekor içinde hatırlayıp :

— Babam, güler yüzlü samimî bir insandı, diyor ve ilâve ediyordu :

— Çok konuşurdu, fakat hiç bir zaman tahakküm etmezdi. Robert'i dövdüğünü hatırlamam, annemin böyle bir şeye tahammülü yoktu, çünkü Robert'i gözü gibi severdi. Mason locası toplantılarına birlikte giderlerdi. Annem de loca başkanı idi.

— Babam sözünü esirgemezdi ve hayli küfür ederdi. Robert sâkindi, az konuşurdu ve babam hislerini ve evde kendisinin hâkim olduğunu daha iyi ifade etmek için bana bol para verir, Robert'e bir şey vermezdi. Böyle yapmakla gururu artıyordu.

Markus kardeşinin rıhtım boyunda kumarbazların kâğıt oyunlarını nasıl seyrettiğini ve profesyonel kumarbazların hikâyelerini nasıl dinlediğini hatırlamaktadır. Robert oyun kâğıtlarına karşı bir çocuk merakı duymuş, kâğıt karıştırmasını öğrenmek için haftalarca ayna karşısında uğraşmıştı. Bir çocukta görülmeyecek inat ve azim gösteriyordu.

— Bu vasıflarını hayatı boyunca muhafaza etti.

Robert on üç yaşına basarken Etroud yuvası yıkılıyordu. Şiddetli bir kavga sırasında Ben karısına komşu bir kadınla olan münasebetini açıkladı. Çılgına dönen Elizabeth kocasına o kadınla beraber oturmasını söyledi. Ben çekinmedi ve evden ayrılıp kadınla gayri meşru hayat kurdu. Eve para yolluyor ve ara sıra Markus'u görmeğe geliyordu. Ben'in kömür ticareti süratle zenginleşen Seattle'da çok para getiriyordu. Bunun sonucu olarak Ben kendini eğlence ve içkiye kaptırdı.

Yuvanın bu yıkılışından kısa bir müddet sonra Robert ortadan kayboldu. Soğuk bir not bırakıp annesine onu sevdiğini, merak etmemesini, tekrar döneceğini bildirdi. Ba-

babasiyle bir çatışma olmasını önlemek için yapmış olabilirdi.

Genç Stroud sekiz ay evden uzak kaldı. Kanatlarını yeni çırpan bir kuş, hürriyet aşkı ile 1903 Amerikasının geniş sathını dolaşmaya çıktı. Serserilerle dolaştı, ormanlarda yaşadı, demir koltukta (vagonların altı) seyahat etti.

O yaz sonuna doğru kısa bir süre için döndü annesini kucakladı. Markus'la oyun oynadı ve tekrar gitti. İki sene müddetle yarı aç yarı tok yollara düştü; ne olduğunu bilmediği bir şey arıyordu. Belki yaşayabileceği bir yer, yahut da diğer bir yuva.

Kendini 1904 yılında İllinois eyaletinin Sangamon kasabasında oturan amcalarından okul müdürü Mc Cartney'nin evinde buldu. Mc Cartney uzun boylu, sessiz çocuğun dertleri olduğunu sezdi ve sualler sormaya başladı, fakat Robert yine ortadan kayboldu ve yollara düştü. Daha sonra hapishanede kaleme aldığı bir yazıda serseriler ve diğer maceraperestlerle olan hayatını anlattı. Bu yazıya « Amerika'nın en büyük serserisi » başlığını koydu.

Elizabeth oğlundan bir haber alabilmek için gazetelerde kaza ve batan gemi haberlerini bıkmadan takip ediyordu. On altı yaşında Robert döndü. Annesinin tanıyamıyacağı kadar değişmişti. Zayıflamış, olgunlaşmış ve inanılmayacak derecede uysal olmuştu. Kucaklaştıktan sonra başını kaldırıp onun gözlerine bakınca ferahladı, oğluna kavuşmuştu. Onun ilk doğan çocuğu.

Robert evin içindeki pahalı mobilyayı gözden geçirirken, annesi ailenin durumunu anlattı. Üvey kız kardeşi Minnie öğretmenlik yapıyordu ve nişanlanmıştı. Ayni zamanda evde annesine ev işlerine yardım ediyordu. Dokuz yaşına basan Markus okula gidiyordu, iyi bir öğrenci idi. Küçük Markus'un ağabeysine karşı hayranlığı hiç değiş-

memişti. Bir müddet sonra Robert küçük kardeşinin aile birliğini kurmak için yaşına rağmen ne kadar gayret sarfettiğini öğrendi. Babaları Ben, şimdi evde daha fazla oturuyor, fakat sefahat hayatı ve içkisi devam ediyordu. Evdeki geçimsizlik de bir gelip bir gidiyordu.

Robert çalışmaya başladı. On yedi yaşında idi. Yeni Seattle'nin çoğalmakta olan evlerine elektrik tesisatı yapıyor, kazancı da annesine teslim ediyordu. Babası oğlunun hem yaptığı işi, hem de kendine seçtiği arkadaşları beğenmiyordu.

1908 yılı ilkbaharında babasiyle şiddetli bir kavgadan sonra içinde kaçma hevesi yine uyandı ve aklına Alaska'ya gitmeyi koydu.

1908 Mayısında bir iş haberi aldı. Seattle rıhtımında Alaskada demiryolları inşaat ekibi için amele kaydediliyordu. Yapılacak iş gizli tutuluyordu. Müracaat azdı ve iyi ücret teklif ediliyordu.

Babası bu iş haberini öğrenince kızdı, bu kızması da Robert'in amele yazılmasına kâfi geldi. Bir haftalık vapur yolculuğundan sonra ameleler, Alaska'nın sınır limanı olan Katalia'ya indiler.

— II —

Bu işe kaydolanlar gizliliğin sebebini kısa bir müddet sonra öğrendiler. Guggenheim Sendikası Katalia'dan, muazzam Kennecolt bakır madenlerinin bulunduğu Chitina'ya kadar bir demiryolu hattı inşasına para döküyordu. Sahile ulaşan nakliye yolu temini için rakip firmalar yarış halinde idi ve çok süratli çalışılması gerekiyordu.

Genç Stroud ağır çalışma şartlarına göğüs gerdi, fakat şiddetli bir fırtına Katalia limanındaki dalga kıranı tahrip edince iş aniden durdu. Sendika yanlış yer seçilmiş olduğunu anladı. Burada Mike Heney adında son derce cesur bir mühendis, rakip firmalar hesabına Chitina'ya daha mahfuz bir liman olan Cordova'dan bir yol inşa ettirmekte idi. Stroud ağır şartlar içinde çalışan işçilere katıldı ve coşkun nehirlerin elli metre derinliğine kesonlar gömül-

mesi ve hareket halindeki bir glasiyenin sathında inşa edilen bir köprü inşaatında çalıştı.

Cordova o sırada zenginleşen bir şehirdi. Ana caddesinde yirmi dört bar açılmıştı. Para su gibi akıyordu. Pazar günleri de iş yapmak için kırmızı ejderhaları kilise haline getirlmişti. Bütün hafta tavanda asılı duran kürsü Pazar günü iple aşağı indirilir ve rahip bir taraftan konuşurken, barmen'in zeki bakışları ve keskin kulağı arasından bira bardağı elden ele dolaşırdı. Bardağın içerisine bırakılan gümüş doların çıkardığı sesten başka ses çıkmazdı. Daha az vermek hiç de hoş görülmezdi.

Cordovada Stroud'un hayatı talihsiz bir dönüm noktasına rastladı. Ağır çalışma şartları altında bedenî mukavemeti zayıfladığı için yeniden zatürreeye yakalandı. Tedaviye ve iyileşmesi ile Kitty O'Brien ismini kullanan bir bar kızı meşgul oldu. Kadın kıtlığı çekilen Alaska'da elinin altında her dişiye kız deniyordu. Kitty otuz altı yaşında koyu mavi gözlü bâriz İrlanda tipi, dürüst yüzlü bir kadındı. Dans sahnesi için giydiği saten elbisenin kıvrımları altında, rivayete göre, Alaska'nın en güzel vücutlarından birine sahipti.

Genç Stroud'un solgun yüzünü gerisinde Kitty'nin neler gördüğü bilinemez. Belki de çok kullanılmış bir kadının henüz kilidi açılmamış bir kapı görmesi olabilir? Stroud'un hayatına kadın olarak başka kimse karışmamıştı.

Anlaşıldığına göre Kitty, kapalı kapıyı 1903 sonlarında açmıştı. On sekiz yaşındaki genç, ilk kadının zevk ve sihrini tadıyordu. Kitty gurur duydu ve hoşlandı. Stroud odada yalnız oldukları zaman Kitty'ye nezaket ve belki de, hürmetle baktı. Erkeklerin kullanıp, bayağılaştırdığı kadın, bu ciddî arkadaşın yanında kendini yükselmiş buldu. Hisleri kuvvetlendi ve ilk andaki annelik duyguları coşkun bir aşka döndü.

Stroud parasız kalmıştı. Bir yolunu bulup para kazanması lâzımdı. Alaska'da günler kısalıyor ve Cordova'nın deniz rutubetli rüzgârı soğuyordu.

Ağustos ayında bir gün Stroud Cordova'da para kazanmak için bir iş düşündü. Kitty'nin verdiği para ile bir patlamış mısır arabası kiraladı. Başına giydiği çok geniş kenarlı Teksas şapkası ile tuzlu ve yağda patlatılmış mısırlariyle müşterilerine uzakta bıraktıkları yurtlarının hasretini giderdi. Bazan içkili ve yurdunun hasretini çeken bir müşteriden küçük bir altın külçesi değerinde para alıyordu.

Elyül ayının soğuk bir öğleden sonrasında Stroud arabasının başında ve ısınmak için ayaklarını yere vururken, iri cüsseli, iyi giyinmiş, siyah şapkalı bir adam kendisine yaklaştı ve :

— Bir paket mısır için yazı - tura atar mısın? dedi.

Stroud :

— Vay Charlie Dahmer ! diye hayretle bağırdı, ben seni Katalia'da biliyordum.

Charlie'nin asıl adı F. K. Von Dahmer'di. Rusya'lı bir Alman'dı ve giyinişi ile nehirlerdeki yolcu gemileri kumar bazlarına benzediği için ona Charlie diyorlardı. Uzun siyah bıyıkları onu yirmi sekiz yaşından daha büyük gösteriyordu. Her kavganın en çetin adamı olarak tanınmış Charlie ile Stroud Katalia'da ahbap olmuştu' ve Charlie o zaman barmendi. Charlie bir gümüş dolar attı ve bahsi Stroud kaybedip bir paket mısır verdi. Bir müddet sohbet ettiler. Stroud Charlieye :

— Yolculuk nereye? diye sordu.

— Juneau'ya, Montana barında çalışmaya ! diye cevap veren Charlie, Stroud'a mânidar bir bakışla :

— Kitty O'Brienda ile yaşıyormuşsun öyle mi? deyince Stroud hemen eski barmen'in yüzüne baktı. Charlie müstehzî bir göz kırparak :

— Eski ahbaptır, diye imâda bulundu. Stroud hemen konuyu değiştirdi.

— Juneau'ya gelirsen beni ara, Robert, dedikten sonra Charlie ağzına mısır doldura doldura uzaklaştı.

Sonradan Sotroud, Kitty'den Charlie hakkında malûmat istedi. Kitty :

— Evet tanıyordum ama artık aramızda bir şey yok, cevabını verdi.

Alaska'da geceler uzayıp Cordova'da işler yavaşlayınca, Stroud patlamış mısır arabasını başka birine devredip Kitty'ye borcunu ödedi. İkisi oturup ne yapcaklarını düşündüler. Kasım ayında Juneau'ya gitmek üzere bir vapura bindiler, Juneau'ya gelince bir ev bulup yerleştiler ve Stroud iş aramaya başladı. Az sonra barlarda yerleri silip süpürme işlerinin bile paralarını içki, kadın ve kumarda bitirmiş serseriler tarafından alınmış olduğunu gördü.

Juneau'nun şiddetli yağmurları kara çevirmiş ve Alaska başkentinin ahşap kaldırımlı sokakları bembeyaz karlı dağlar arasında kalmıştı. Tipi halindeki kar, fasılasız evlerin çift pencerlerini kamçılıyordu. Asaplar gergindi, hastalıklar ve cinayetler Juneau'nun küçük mezarlığını dolduruyordu. Barlar, dans salonları ise dolup taşmakta idi.

Kitty bir kabarede iş buldu. Bir taraftan ad borçla yaşayan ve iş bulma ümidindeki birçok kimseler gibi kışın karanlık kasveti içinde bekleyen üzgün âşığını da teselliye uğraşıyordu.

Montana barında çalışan Charlie ise para kırmaktaydı, fakat kazandığını da kumarda kaybediyordu. Stroud'la karşılaşınca onu Nels ismindeki arkadaşiyle beraber oturduğu çiftlik evine dâvet etti. Charlie :

— Kitty'yi de beraber getir, biralar benden, dedi. Robert dâveti söyleyince Kitty gitmekte tereddüt etti.

Robert :

— Haydi canım, dedi, Charlie'nin bana birkaç dolar borcu var, nasıl olsa parayı başka türlü alamayız, dedi.

Kitty, boğazındaki kolyeyi tutup :

— Charlie'nin ben dahil herkese borcu var, mesele bu değil, Robert, diye cevap verdi, ve sonra da güldü, kolunu Robert'in koluna sarıp :

— Her ne ise, geçmişten konuşmayalım ama, Charlie'ye karşı dikkatli ol.

— Benim Charli'den korkum yok. Arkadaşlığı iyidir.

Kitty, Charlie'nin ilgisinin arkadaşlıktan ileri gelmediğini söylemedi. Charlie, Kitty'ye para teklif etmişti, fakat eski münasebetlerinden dolayı Kitty bu teklifi reddetmişti.

İlk toplantıları elğenceli geçti. Yurdlarından uzak insanların müşterek hisleri arasında Stroud, Charlie'nin hareketlerinde şüpheli bir hal görmedi. Hepsi Kitty'nin şerefine içti. Bu arada Charlie, Kitty'ye dikkatle bakıyordu, fakat ayni şekilde Nels de bakmaktaydı. Eğlence bitince dostça ayrıldılar ve Charlie toplantının tekrarını teklif etti.

18 Ocak 1909 da tekrar toplandılar. Charlie biraları Montana barından getirtti. Fakat akşam henüz saat erken iken Stroud partiden ayrıldı, kendisine balık vaad eden bir arkadaşını bulmak üzere rıhtıma indi. Stroud Nels'in de yarı bir plânı olduğundan habersizdi. Plânı barmen hazırlamış olabilirdi. Her ne ise, Nels'de evi terkedince Kitty Charlie ile yalnız kaldı.

Stroud elinde balık paketi ile döndüğü zaman evi boş buldu. Bir iskemle devrilmiş, Charlie'nin oturduğu minder yırtılmıştı. Duruma mânâ veremeyen Stroud Kitty ile beraber oturduğu odaya döndü.

Kitty'yi yatakta inler halde buldu. İki gözü yumruktan kap kara olmuştu ve boynunda kırmızı izler vardı.

Kolyesi kayıptı. Stroud yarım bardak viski doldurup Kitty'ye içirdi.

Kısık bir sesle Kitty :

— Öldür, öldür canavarı, öldür, öldür, dedi. Stroud Kitty'nin yaralarına pansuman yaptı.

— Charlie mi yaptı? dedi. Kitty başı ile tasdik etti.

— İçinde kızımın resmi olan kolyeyi aldı, gidip onunla kalmazsam vermiyeceğini söyledi.

Gaz lâmbasının tüten sarı ışığında Kitty âşığının yüzünü görmüyordu. Bir çekmecenin açıldığını duyunca yatağında doğruldu. Stroud'un çekmecedeki tabancayı almış olduğunu gördü. Yüzü sâkin, fakat sapsarıydı. Tabancayı kırıp namluya baktı. Boştu. Tekrar çekmeceyi açıp karıştırmaya başladı.

Kitty :

— Yapma, yapma, dedi. Hırsla söyledim. Oraya gitme, seni öldürür.

Stroud tabancayı yerine koydu, çekmeceyi kapadı. Yatağın kenarına oturup Kitty'nin saçlarını okşadı, viskinin tesirini göstermesini bekledi. Zihninde Elizabeth'in anlattığı dayak sahneleri canlandı. Bedenî işkenceye karşı kinî tekrar canlandı.

Kitty'nin nefes alışı uyuduğunu gösterince yorganı düzeltti ve Kitty'yi yanağından öptü. Bu hayatının son aşk öpüşü idi.

On dakika sonra Jegenson mağazasının tezgâhtarı, Teksas şapkalı uzun boylu müşteriye tane ile mermi satılmadığını söyledi. Stroud bunun üzerine bir kutu aldı.

Saat altı buçukta Charlie Dahmer evine döndü ve karanlıkta el yardımiyle lâmbayı aramaya başladı. Cebinden çıkardığı kibriti çakıp lâmbayı yaktı. Lâmbanın ışığı bir köşede başında şapkası ile oturan Stroud'un üzerine akseti. Ayağa kalktı, titrek ışık uzun zayıf yüzüne vuruyordu.

Barmen, Stroud'u bir an tetkik etti, yüzündeki tebessüm kaybolmaya başladı.

Kolları aşağı sarkmış vaziyette duran Stroud :

— Kitty'yi sen mi dövdün? diye sordu ve derhal paltosunun düğmesini çözdü.

Charlie soluk benizli zayıf gence bakıyor bir taraftan da aradaki mesafeyi gözle ölçüyordu.

— Ne münasebet Robert, dedi. Kitty iskemleden yuvarlandı... Biliyorsun içki içiyorduk...

Bu sözleri söylediği anda ileri doğru bir iki adım attı. Stroud :

— Olduğun yerde dur, diye bağırdı.

— Çıkar paltonu masanın üzerine eğil. Şimdi ver bakalım Kitty'nin kolyesini ve para borcunu, dedi.

Charlie'nin ağzı açık kaldı. Bu sessiz genci hiç böyle görmemişti. Kulaklarına inanamıyordu. Charlie tabanca, yumruk ve kumarda herkesi haklamaya alışmıştı. Hem adamları... Beyaz Teksas şapkalı çelimsiz sevdalıları değil. Hırsından köpürüyordu. Yumruklarını sıkıyor, onları Stroud'un boğazında hissediyordu. Ani bir hareketle ileri atıldı. Bir güreşçi gibi kollarını açmış, kavramaya hazırlanıyordu. Stroud sol elini beline attı. Süratle tabancayı çıkardı. Ateş etti, boşa gitti. Tekrar rastgele ateş etti. Charlie gelmekte devam ediyordu. Stroud tabancayı Charlie'nin kafsına indirdi. Barmen Stroud'un ayakları dibine yıkıldı. Kolları yana açılmış, bir eliyle iskemlenin ayağına yapışmıştı.

Charlie ikinci el ateşte ölmüştü. Otopsi kurşunun sağ şakaktan girip aşağı doğru inerek beline saplandığını gösterdi.

Stroud bir müddet yerdeki ölüye baktı, elleri titriyordu. Masaya yaklaştı, bir kavanoz içindeki Kitty'nin kol-

yesini tanıdı, alıp cebine koydu, tabanca elinde olduğu halde dışarı çıktı.

Komşu evlerin birinde çıkan bir adam :

— Ne oluyor orada, diye bağırdı.

Stroud :

— Hiç ! diye cevap verip süratle uzaklaştı ve eve döndü. Kitty hâlâ uyuyordu. Kolyeyi çorabının içine koydu. Tabancayı da tekrar çekmeceye bıraktı. Uzun uzun Kitty'nin hareli yüzüne baktıktan sonra evi terketti.

Beş dakika sonra Juneau savcılığı ofisine giriyordu.

— Ben birini öldürdüm, dedi. Bu ifade üzerine Savcı Stroud'u hapishaneye götürdü. Burada ilk defa olarak çelik kapılar onun arkasından kapanıyordu. Kırk sekiz saat sonra Amerika Reisicumhurluğuna Robert Taft geçiyordu. Mahkeme huzuru hariç, Stroud o tarihten beri hapisten dışarı çıkmamıştı. Tarih Ocak 1909.

Savcı, Stroud'dan tabancanın nerede olduğunu öğrenince doğru Kitty ile oturduğu odaya gitti ve Kitty'ye cinayeti haber verdi.

Kitty :

— Şu Rusu, git öldür diye ben ona söyledim, dedi. Stroud ise Charlie ile para yüzünden kavga ettiğini söyledi ve Kitty'den hiç bahsetmedi.

Muhakemleri sonunda Stroud ve Kitty cinayet suçundan suçlu bulundular. Alaska Dispatch gazetesi cinayete dair haberlerinde Stroud'un barmeni tabanca darbesi ile evvelâ yere düşürdüğünü ve baygın halde yerde yatarken öldürdüğünü yazıyordu. Ortada şahit olmaması, barmeni çok kimsenin tanıması ve Stroud'un da şehire yeni gelmiş biri olması dolayısiyle gazetenin bu haberi Juneau'da infial yaratıyordu.

Stroud annesini haberdar etmeği istemedi. Fakat Elizabeth gazeteleri gözden geçirmeği âdet edinmişti. Daha hiç kimse haber vermeden kötü haberi gazetede gördü. Der-

hal seyahat parası temin etti, Alaska'da şöhretli bir avukat olan T.R. Lynos'ı telgrafla vekil tuttu ve ilk hareket eden Jefferson gemisi ile yola çıktı. Bir hafta sonra oğlunu kolları arasına alıyordu.

Ben Stroud, Seattle'da kaldı. Evine arasıra uğrayan bu koca ile karısı arasındaki evlilik de sona erdi.

Ben'in büyük oğluna karşı hayatı boyunca devam eden soğukluğu küçük oğluna bağlılığını arttırıyordu. On bir yaşına basmış olan Marküs, annesinin Juneau'ya kısa seyahati sırasında babasının yanında kaldı. Marküs kendisine daima müşfik olan babasını seviyordu, fakat ayni derecede kardeşi Robert'e de bağlı idi.

Nihayet Ben, çocuğa tercih yapmak mecburiyetinde olduğunu söyledi. Seattle'da kaldığı takdirde çok iyi olurdu. Fakat Marküs dudaklarını büküp :

— Robert'e yardım etmek için annemin yanına gitmek istiyorum, dedi. Bu hareketi kendisinin yaratmadığı, bu müvazenesizliği düzeltmek için hayatı boyunca sarfedeceği gayretlerinin bir başlangıcı idi.

Oğlu Robbie'nin hayatında Kitty'nin rolü söylendiği zaman Elizabeth'in hissi hiddet ve nefret idi. Bir fâhişe oğlunu zaptetmekle kalmamış, onun hayatını da tehlikeye düşürmüştü. Oğlunu suçlamıyordu. Çünkü on dokuz yaşında idi. Kötü kadın ise anası yaşta idi.

Robbi'yi hapiste ziyaret ettiği zaman, onun Kitty'yi kurtarmaya azimli olduğunu anladı. Stroud. Kitty'nin masum olduğunda ısrarlı idi. Elizabeth son derece hiddetlendi. Fakat oğlunun kararını değiştiremiyordu.

Maalesef Elizabeth'in tuttuğu avukat Lyons, muhakeme başlamadan evvel hâkimlik görevine tâyin edildi. Tutulan başka bir avukat Stroud'un adam öldürme suçunu kabul ettiğine dair savcılığa beyanda bulunmasının kendi

lehine olacağı fikrini uygun buldu. Bu suretle muhakemeye lüzum kalmayacak, Kitty'ye suç yüklemek de güç olacaktı.

Müdafaa avukatı, Alaska'daki cinayet dâvalarından edindiği tecrübesine istinaden hafif bir ceza verileceğini kuvvetle tahmin ediyordu. Bu açık sınır bölgesinde çok cinayet işlenmişti. Adam öldürme suçu nâdiren üç seneden fazla ceza alıyordu. Azimkâr Stroud'a Kitty için iki üç sene hapis değerdi. Muhakemesinden evvel yedi ay hapiste cesaretle bekledi.

Bir tesadüf neticesi muhakemenin Skagway şehrinde yapılması karar altına alındı. Savcılık makamı da suçun adam öldürme şeklinde itirafı ile hafif ceza talebine itiraz etmiyordu.

Fakat kader, yeni bir hâkim tâyini yüzünden değişti. Hükûmet, Alaska'da cinayetlerin önlenmesini sağlamak maksadiyle Cushman adında bir hâkim tâyin etmişti. Stroud'un cinayeti de yeni hâkimin karar vereceği ilk dâva idi.

Mahkeme Stroud'un adam öldürme suçunu kabulüne dair müracaatı kabul etti. Delil noksanlığı sebebiyle Kitty aleyhindeki dâva iptal edildi. Kitty serbest bırakıldı.

Kitty'nin cinayette suçu bulunması Stroud'un daha sonraki hayat safhasında bahis konusu olmadı. Stroud'un muhakemesiyle ilgili dosyası da Jeneau'da kayboldu, yahut da yanlış bir yer konduğu için bulunamadı.

Hüküm günü gelmişti. 23 Ağustos 1909 da yeni hâkim genç suçluya baktı ve azamî ceza olan on sekiz sene hapse mahkûm olduğunu bildirdi. Cezasını Mc Neil adası hapishanesinde çekecekti.

Hüküm iki duruma başlangıç oluyordu. Biri hükûmet tarfından tâyin edilen bir hâkimin verdiği şiddetli cezanın gelecek olması, diğeri de dünya hapishaneleri tarihinde görülmemiş bir irâde kuvvetiyle bir mahkûmun kendine yeni bir hayat kurması.

— III —

Robert Stroud, Alaska sonbaharını son defa olarak Jefferson vapurunun kamara penceresinden Eylül 1909 da seyretti. Eski tekneli vapur Seattle'da Alaska Yukon - Pasifik fuarına gitmekte olan coşkun şekilde neşeli yolcularla dolu olarak yol alıyordu. Stroud, Mc Neil adasını da ilk defa Steilacoom'dan yol alan bir vapurun arka tarafından gördü. Sonbahar renklerine bürünmüş ormanlığı bol Mc Neil, tahmin edilmiyecek kadar şirindi. Puget koyunda on iki kilometre karelik arazi parçası, koyun suları hapishanesinin dış duvarlarını teşkil ediyordu.

Evvelce mahallî bir hapishane olan Mc Neil 1905 de Federalleştirilmiş, 1907 senesinde de yeni bir hücre bloku ilâve edilmişti. Stroud bu hapishaneye yerleştirildi. Kendisine gri hapishane elbisesi giydirildi, eline de doksan beş maddelik bir talimatname verildi.

Hapishanede hücrenin dışında, yemekte veya iş esnasında konuşmak yasaktı.

Hücre ve koğuş duvarlarına resim yapıştırmak, yemekte etrafına bakmak, yemek tabağının sol tarafından başka yere ekmek kırıntısı bırakmak yasaktı. Mahkûmlar, bir gardiyan, memur veya misafir geçerken esas vaziyette ve kasketlerini elde tutmak mecburiyetinde idiler.

Stroud talimatnameyi dikkatle okudu. Akşam gong çaldığı zaman ayakkabılarını hücrenin dışına bırakmayı öğrendi. Sabahleyin zillerin çalması ile uyanıyordu. Gardiyanlar ellerinde sopa ile dolaşıyordu.

Şartları güç bir hapishane idi. Nizama biraz riayetsizlik gösteren mahkûmlar derhal hücre kapısına kelepçeleniyordu. Daha fazla inatçılık gösterenler de deliği buluyordu. Bazan bir mahkûmun baş parmaklarından asıldığı da oluyordu.

Hapishane Müdürü O. P. Halligan, eskimiş usullerle yetişen bir cezacı idi. Fazla süre kalmış mahkûmların anlattığına göre Halligan'ın « Hırsız Alârmı » tâbir ettikleri bir tedbiri vardı. Müdür hapishane koridorlarından yürürken iki terrier köpeği önden gider ve köşeleri dönünce orada gizlenmiş bir mahkûm varsa havlamaya başlarlar ve Jefferson vapurunun kamara kamara penceresinden Eylül, böylece müdürün herhangi bir tuzağa düşürülüp bir kazaya kurban gitmesi önlenirdi.

Mahkûmların bu ağır ve güç şartlar altında yaşama gayretleri; onları birbirlerine yaklaştırmış, aralarında «Gri Kardeşlik» adlı bir birlik kurmalarını zarurî kılmıştı.

Onların da gelenekleri ve çelik kadar kuvvetli «Mahkûmlar Kanunu» vardı. Altı aylık bir süre sonra Stroud bu kanunu yürekten benimsedi. Mağdura karşı bağlılığı derinleşti. Az sonra dine karşı itimatsızlığı arttı ve büyük babasını düşündüğü zaman onu riayetkâr bir cahil görme-

ğe başladı. Cemiyete, onun âdetlerine ve Tanrılarına karşı bütün kapıları kapadı.

Hapishanenin şartları içinde şekil değiştiren ve sertleşen şahsiyeti kuvvet kazandı. Artık bir adam olmuştu. Bir seksen altı boyunda, değnek gibi zayıf, sessiz, kabuğuna çekilmiş bir insandı. Gözlerinin rengi mavi çini bir tabak kadar soğuktu.

Babası onu hiç aramadı. Alaska'ya yerleşen annesi ise onu iki buçuk senede bir defa ziyaret etti. Elizabeth on iki yaşına giren Markus ile beraber geldi. Öğle yemeğini hapishane müdürü ile yediler, yemekleri çok beğendiler. Mahkûmlara da aynı iyi yemekler verildiğini zannetmişler ve bu yanlış inançları ne müdür ne de Robert tarafından yalanlanmıştı.

Markus kardeşi Robert'e Alaskadaki hayatından heyecanla bahsetti. Aile Juneau'ya naklettiği zaman Markus tecrübeli bir gazete müvezzii idi. Juneau'da serbest gazete satmak için belediye başkanından izin almaya muvaffak oldu. Barlar ve kumarhanelerin kapılarında koltuğunda Alaska Dispatch gazetesi ile diğer eyaletlerden gelen günü geçmiş gazeteleri satmaya başladı. Kumarbazlar ve boyalı kadınlardan nâdiren yarım dolardan az para alıyordu. Markus on beş yaşına basmadan 12.000 dolar kazanmıştı.

Elizabeth'in pansiyonu, dikişleri ve çalışkanlığı aileyi rahat ettiryordu. Robert babasının Alaska - Yukon - Pasifik fuarında en iyi kömür cinsi istihsal etmekten mavi kurdelâ mükâfatı kazandığını öğrendi. Annesi ile kardeşi onun için artık hâtıra olmuştu. Dünya ile irtibatını Kitty O'Brien'den her hafta gelen mektup teşkil ediyordu. Mektuplar sadakat vaadleri ve Kitty'nin günlük hayatından bahsediyordu. Hayatı eskisi gibi idi, ancak Charles'in ölü-

mü ve Stroud'un uzun hapis cezası ona bir damga vurduğu için Alaska'yı terketti.

Mahkûmiyetin onikinci senesinde birgün Kitty, Robert'i ziyarete geldi. Uzun boylu, asık yüzlü mahkûm göründüğü anda Kitty bu maske gibi yüzü görmekten irkildi. Stroud'da hayrete düşmüştü. Damarlarındaki gençlik ateşini hapishane hayatı söndürmüş, ve hayalinde Kitty'ye dünya dışı bir güzellik yaratmıştı. Hayalindeki bu güzellikle şimdi karşısında oturan kadın arasında benzerlik bulamıyordu. Çünkü Kitty şimdi yaşlanmış bir kadındı; cazibesinin yerini şişmanlık ve içki şişesinin bâriz tesirleri almıştı.

— Geldiğine memnun oldum, Kitty.

— Bob, sen değişmişsin. Bakışların beni kilometrelerce uzağa götürüyor. Bob, Kitty'ni unuttun mu?

— Hayır. Bulunduğum şu yerde senin mektuplarının çok mânâsı var

— Sen burada kaldığın müddetçe benim mektuplarım devam edecek.

Stroud, Kitty'nin mektuplarına muhtaçtı. Fakat bu mektuplar ziyaretten sonra âniden kesildi. Fakat yıllar sonra Robert öğrendi ki mektupların kendisine verilmemesi üvey eniştesi tarafından hapishane müdüründen talep edilmişti. Bütün aile, cemiyetin tek seebbinin Kitty olduğunu zannediyor ve suçu onun üstüne yıkmak istiyordu.

İki sene dört aylık sert hapishane rejimi içinde yaşadıktan sonra Stroud nizamlara riayetsizliğe başladı. Mutfakta görevli iken gizlice yiyecek alıp hücre arkadaşına götürüyordu. Kısa sûre cezası olna ve Stroud'un hareketini gören bir mahkûm haber vermek için fırsat kolluyordu. Cezasının geri kalan kısmının affı için komisyon karşısına çıktığı zaman bu ihbarından dolayı af beklemişti, fakat

reddedildi. Mutfağa döndüğünde haber ondan evvel gitmişti. Stroud çıkan kavgada mahkûmun omuzuna bıçak sapladı ve neticede hususî muamele hakkını kaybettiği gibi cezasının af ümitleri de zayıfladı, cezası da altı ay uzatıldı. Bu arada Robert'in af talebi cevapsız kaldı. Artık hapishane kapıları ona açıldığı zaman otuz yaşında olacaktı. Durum karanlıktı. Bu Robert gibi hürriyete düşkün bir insan için dayanılması çok zor bir durumdu.

— IV —

Federal ceza evleri mahkûmlarla dolup taşmaya başlamıştı. 1912 senesinde üstüste denecek kalabalık skandal halini aldı. Hapishanelerin ıslah edilmesi tenkitleri karşısında, yetkili makamlar lüzumsuz bazı nakiller yaptılar.

Kansas eyaletinin Levenworth şehrinde yıllardan beri inşaası devam eden hapishanenin bir bloku ikmâl edilmişti. Bu blokun doldurulması için en kalabalık hapishanelerden mahkûmlar toplanıyordu. Mc Neil hapishanesinin azılı mahkûmlarından elli kişi de bu nakle dahil edildi. Bu elli kişiden biri Stroud idi.

Kısa süren vapur yolculuğu mahkûmların hoşuna gitti. Üç sene içinde Stroud ilk defa dışarı çıkıyordu. Bundan sonraki çıkışı da otuz sene sonra olacaktı.

Uzun bir tren yolculuğundan sonra, prangalı mahkûmlar, eski model bir trenden inerek kendilerini Leavenworth hapishanesinin demir kapıları önünde buldular.

Hapishanenin muazzam duvarları bugüne kadar pencerelerden denizi görmeye alışmış olan mahkûmları büyük bir ümitsizliğe ve üzüntüye sevketti hattâ bazılarının boğazlarında bir hıçkırık düğümlenir gibi oldu. Korkunç bir yılan gibi kıvrılarak şirin yeşillikler üzerinde on beş metre yüksekliğe çıöan duvarlar binlerce mahkûmun 1899 yılından beri çalışarak meydana çıkardığı bir inşaattı.

Mahkûmlar kil kalıplarını fırına verip tuğla yapmış, civar tepelerden taş taşıyıp yontmuşlardı. Hapishanenin duvarları hem mahkûmlar ve hem de gardiyanlar için unutulmaz hâtıra idi. Bu duvarların harcına, tüfek namlularının tehdidi altında çalışan mahkûmların terleri karışmıştı. Sık sık gardiyanlardan biri istifa ediyor ve sebep olarak :

— Duvar görmekten bıktım, diyordu.

Azami emniyet tedbiriyle yapılan Leavenworth hapishanesi «berbat biryer» olarak mahkûmlar arasında biliniyor ve bunlar yeni gelenlere fısıltı halinde bilgi veriyorlardı.

Stroud burada kendine hücre arkadaşı olan sinirli ve kasa hırsızlığından mahkûm 35 yaşlarında Eddie'yi buldu. Şişman, kırmızı yüzlü Eddie, lise mezunu olduğundan dolayı iftihar ediyordu.

Eddie hücre arkadaşını batı eyaletlerinden gelmiş talihsiz, cahil biri olarak küçümser bir bakışla tepeden tırnağa süzmüş ve onu batının yontulmamış adamlarından biri daha diye kabul etmişti. Buna rağmen Eddie, Stroud'un hayatındaki değişikliğin müsebbibi olacaktı.

İkisi iyi geçiniyordu. Eddie genç hücre arkadaşına hapishane hâtıralarını anlatıyor ve 1960 yılında mahkûmların nasıl bir lokomotif ele geçirip hapishanenin demir parmaklıklarına dayandıklarını söylüyordu. Bu arada nizamnamenin sakat taraflarından, sert gardiyanlardan ve bilhassa hapishane müdürünün sertliğinden bahsetti. Herhangi bir

hapishanenin tarifi, o hapishanenin müdürü, onun yardımcısı ve gardiyanlarını aksettirir.

R. W. Mc. Claughry, Leavenworth hapishanesinde eski kafalı hapishane müdürlerinin sonuncusu ve en sertî idi. 1899 da Leavenworth'a tâyin edilmeden evvel Chicago'da polis müdürlüğü ev Pontiac ile Joliet hapishanelerinde Müdürlük etmişti. Hukuk ve adalet anlayışı İncildekinden farksız olan Mc. Claughry, mahkûmlara karşı daima sert ve mümkün olduğu kadar âdil davranırdı. Ancak kendisine karşı gelenlere merhametsizdi. Mahkûmlar bunu bildikleri için ona göre hareket ediyorlardı.

Mc. Claughry, Leavenworth'un bütün duvarlarını ve hapishanenin büyük kısmını da kendisi inşa ettirmişti. Onun idaresi altındaki gardiyanlara, mahkûmlardan biri duvara altı adımdan daha yakına ve duvarın dışında yirmi adımdan uzağa gidince ateş emri verilmişti. Yemeklerin hazırlanması ve tevzii bir çöplüğü andırmakta idi. Kalem taşımak, sigara içmek suçtu. Azılıları yola getirmek için delik adı verilen hücreler ve zincire vurma metodları tatbik ediliyordu.

Mahkûmların ayaklarına kelepçelenen demir top «Bebeği taşıam» mutad cezalardan biri idi. Disipline aykırı hareket eden suçluların ayaklarına on kiloluk demir bir top kelepçelenir aylarca kalırdı. Yürüyebilmek için demir topu kucaklarına almak zorunda idiler.

Bu korkunç şartlara rağmen, mr. Claughry tecrübesine istinaden «kesin olmayan» ceza süresine inanıyordu. Müebbed hapis cezasının hapishanede hizmetle kazanılan müddet nisbetinde indirilmesine taraftar olmakla zamanından ve eski metodlara bağlı meslekdaşlarından daha ileri düşünüyordu.

Stroud'un tutumunu değiştiren hâdise Eddie'nin ona hapishane müdür yardımcısı hakkında söyledikleri oldu. Bu adam mahkûmları dövmekten sadistçe bir zevk duyu-

yordu. Stroud'un Mc. Neil hapishanesinde tanıdığı bir genç kaçmaya teşebbüsten dolayı Leavenworth'e nakledilmişti. Eddie bu gencin nasıl deliğe konduğunu, bileklerinden kapıya zincirlendikten sonra müdür yardımcısı tarafından nasıl dövülerek öldürüldüğünü anlattı. Gardiyanlar bile bu hâdiseden nefret duyup aleyhte şehadette bulununca müdür yardımcısı istifa etmişti.

Stroud :

— Ben kendimi dövdürmem, dedi. Annesine yazdığı «Bunlar benim insanlarım» şeklinde bahsediyordu. Bir müddet sonra dış dünya onun için tamamen yok oldu. Gardiyanlar onun için bu dış dünyanın temsilcileri idiler.

Maamafih, hapishane müdürü, Stroud için sürpriz oldu. Hapishaneyi teftiş ettiği bir sırada kendisine genç mahkûmlardan birinin elinde tebeşire benzer bir taşla duvarları çizdiğini bildirdiler. Gardiyan başı:

— Deliğe attıralım, değil mi efendim, dedi.

Sakallı müdür:

— Ne çiziyordu? diye sordu.

— Üçgenler, dörtgenler gibi şeylerdi.

— Mühtehcen bir şey yok mu?

— Hayır. Elinde hücre arkadaşının geometri kitabı vardı.

— Duvarları çizmek suçtur. Fakat bu iş farklı. Verin bana numarasını siciline bakayım.

Müdür 8154 numaralı mahkûmun sicilini tetkik edince dört senelik mahkûmiyeti sırasında Mc. Neil'de bıçaklı bir kavga dışında suçu olmadığını görüd. Müdür Stroud'u çağırdı, duvarları çizdiğinden dolayı ihtar verdi, fakat resim çizebilmesi için âletler almasına da hak tanıdı. Rütbesini de arttırdı.

Bir müddet sonra gardiyanlardan biri resim âletlerini gördü ve tek kelime söylemeden alıp gitti. Stroud durumu müdür yardımcısına bildirdi. Aynı gardiyan aldığı âletleri

geri getirdi. Kendisine ihtar verilmişti. Stroud'un yanına gelerek:

— Resim âletleri kullanmana müdürün izin verdiğini neden bana söylemedin? dedi.

— Sormadınız ki...

Leavanworth hapishanesine reform 1913 Temmuzunda Thomas Morgan'ın müdür tâyin edilmesiyle geldi. Woodrow Wilson'un Reisicumhurluğa seçilmesinden sonra tâyin edilen Morgan idealist, daha genç ve yapıcı zihniyette bir insandı.

Yeni müdür hapishanenin muazzam yemek salonuna geldi, sıraya dizilen yemek tabaklarından birini aldı. Oturup mahkûmların keçi yahnisi dedikleri yemekten bir kaşık aldı ve yere tükürdü. Ayni yemekten büyük bir kâse doldurup ahçı başına yedirdi ve sonra da kapı dışarı etti.

Morgan hapishanesinin çizgili kıyafetini kaldırdı. Sigaraya müsaade etti. Bebeği taşıma eczasına son verdi. Kütüphaneyi genişletti ve bir gazete çıkarılmasını emretti. O sene Noel hem mahkûmlar ve hem de gardiyanlar için bir iyi niyet tatili oldu.

Muhabere ile eğitimi de teşvik etti. Eğitime ilk yazılanlardan biri de Eddie idi. Eski kasa hırsızı lise bilgisini yüksek riyaziye ile arttırmaya karar vermişti. Stroud'a yüksekten bakıyor ve ilk okulun üçüncü sınıfına kadar olan tahsili ile alay ediyordu.

Fakat Eddie'nin yeni tahsil devresindeki dersleri bir hayli kafa karıştırıcıydı. Stroud'da onu seyrediyordu. Eddie uykuda iken riyaziye problemlerinden bazılarını Stroud okumuştu. Eddie bir seferinde ona:

— Bu problem muğlâktır - senin anlıyacağın güç, deyince Stroud:

— Yardım edeyim mi? cevabını verdi.

Eddie ağzında tuttuğu kalemi eline alıp başını kaldırdı, müstehzî bir ifade ile:

— Teşekkür ederim oğul, dedi. Al şu kalemi bıçağınla yont.

Stroud:

— Ben sana problemin hallinde yardım edeyim mi dedim diye ilââve etti.

Eddie:

— Hay hay dostum, git beş sene daha oku, biraz da lise tahsili yap, ondan sonra gel beni gör, dedi.

Stroud hiddetli bir sesle:

— Eddie, senin şu külüstür tahsiline rağmen problemleri senden iki misli daha sür'atle hallederim, cevabını verdi.

— Vaktin az kalır, istersen kitabı ben sana okuyayım.

Eddine'nin bu alayına Stroud:

— Çeneni kapa da ver şu kalemi sözü ile mukabele etti.

Tesbit ettikleri sayı bitmeden Stroud beş problem halledince, Eddie acemi şansı diyerek hayretini gizlemeye çalıştı.

Bunun neticesi olarak Stroud'da öğrenci kaydoldu. On aylık matematik kursunu dört ayda tamamladı. Uyuşmuş olan zekâsının canlanmasiyle Stroud astronomi ve inşaat mühendisliği kurslarını süratle ve pek iyi derece ile bitirmekle hem hapishane idarecilerini hem de Kansas Eyalet Koleji öğretmenlerini hayrette bıraktı. Bu kurslar mahkûmların en fazla ilgi duydukları konulardı. Astronomi mahkûma açıklık hissi veriyor, inşaat mühendisliği de hapisten kaçma yolları bulunmasına yardım ediyordu. Stroud'un ilgisi bunların dışında idi.

Hapishanenin kütüphanesinden yardımcı kitapları ve eline geçen ilmî her kitap ve dergiyi doymak bilmez bir ilgi ile okudu.

Zaman onun için birden bire değer kazanmıştı. Bir haşin ve solak mahkûm yazmayı bile doğru dürüst beceremezken, şimdi deryaları içer gibi bilgi yutuyordu. Okulu

terketmeden evvel annesinin ona okuduğu kitapları hayal meyal hatırlıyordu. Ancak, Stroud için en önemli kapı açılmadı. Bilgi sahibi oluyordu, fakat mahkûm arkadaşlarının dışında bütün sosyal grupları reddetmesi kitap okudukça daha da kuvvetleniyordu.

Aldığı kültürü hazmeden zihni, ancak bu hazinenin temelleri topluma faydalı olmak amacı yerine, topluma karşı duyulan kin ve nefret idi.

Cezalandırılmaya karşı nefreti okumasiyle derinleşiyor ve erişemediği dünyaları tanımak onun kapalı kalmış egosunu (*) kuvvetlendiriyordu. Dıştan yüzü gülmeyen, içten ateşli bir insan oldu. Kendini astronomi ilmine daha derinden verdi.

Scientific American dergisini büyük ilgi ile okuyordu. Bu dergi astronomi konusunda bir müsabaka problemi yayınladığı zaman, Stroud sahifeler dolusu problem çözümleri gönderdi ve adı şeref listesinde çıktı.

« Hıristiyan cahiller » dediği zümreye karşı muhalefeti, onun zihnini din konusundan uzak tutuyordu. Fakat şimdi astronominin ötesinde gördüğü sonsuzluklar onu Tanrı konusu ile karşılaştırdı.

Annesine yazdığı mektupların birinde, doğmadan evvel de yaşamış olduğuna dair bir inanca çocuk iken de sahip olduğundan bahsediyordu.

Okuduklarının tesiri altında kalarak Stroud KARMA adı verilen inanç kardeşliğine katıldı. Düşüncenin insandan insana intikal ve ölümden sonra dirilmeye inanıyordu.

Stroud hapishane mahkûmlarının eskimiş bazı inançlarını da benimsedi. Bu inanç arzunun kudreti idi. Hücre hapsine konan mahkûmlar ruhlarını hapishanenin duvarları dışına gönderebildiklerine inanıyorlardı. Bu gibiler kapkaranlık hücrede gözleri yuvalarından fırlayacak dere-

---

( )Ego: Şuur altı.

cede dönerken cinnet getirmemek için hakikî benliklerinin artık vücutlarında olmadığına inanıyorlardı.

Eddie dahi Tanrı ilmi ile ilgileniyordu. Hapishanenin kütüphanesinde bu konuda bir çok kitap vardı. Civardaki Kansas City'de Hıristiyanlık aleyhindeki Tanrı ilminin kuvvetli taraftarları vardı. Kısa zamanda Stroud'un adı Kansas City Tanrı ilmi cemiyeti üyeleri arasında geçmeye başladı. Cemiyetin üyeleri onu hapishanede ziyarete geliyorlardı. Daha sonra muhakemesinde yardım olmak üzere ona para tebrruunda bulundular.

Bir taraftan fen, diğer taraftan ruhî ilimlerin tesiriyle Stroud hapishanede âdeta bir hâkim, bir baba gibi şahsiyet kazandı. «Benim insanlarım» dediği mahkûmlara karşı kendisinde sorumluluk duymaya başladı ve cezalandırmaya karşı esasen mevcut olan derin kini ile hapishaneer tarihinde eşi olmayan bir infiale sebep oldu.

— V —

Hapishanenin ne olduğunu bir mahkûmdan daha iyi kimse anlayamaz. Leavenworth'un duvarları arasında bir de vahşi ormanlar hürriyeti vardı. Hiç bir mahkûmun hayatı emniyette değildi. Hiç bir mahkûm hâdise vukuunda polis çağıramazdı. Böyle bir hareket mahkûmlar cemiyetinin öldürücü mukabelesi ile karşılaşırdı. Kimse dışarı çıkamadığı için burada her şey olabilirdi ve oluyordu. Beslenen intikam hisleri, para karşılığında cinayet, ruh hastası birinin âni cinnet hali, hissî duyguların uyandırdığı kıskançlıklar gibi hallerden biri her an patlayabilir ve mahkûmlardan birini mahvedebilirdi. Bütün hapishanelerde olduğu gibi, burada da kasvet verici günlük hayatın gerisinde çeşitli silâhlardan mürekkep bir tersane vardı. Ancak bıçaklar, iğneler, kancalar, kementler ve teller tecavüzden ziyade müdafaa içindi.

Eski mahkûmlardan birinin ceketinin iç cebine bir çelik parçası yerleştirdiğini gören yeni bir mahkûm:

— Tutulursan deliği boylarsın, deyince diğeri:

— Git işine, dedi. Kaçığın birinin çıkıp sana saldırmıyacağını nerden bilirsin?

Ağır suçlardan yatan mahkûmlar arasında bıçak sahibi olmak itibar kazandırıyordu. Hele bunları imâl etmek daha büyük prestijdi. Ve Stroud bıçak imâline başladı. İnşaat mühendisliği, fizik ve acaip inançlar konularındaki çalışmaları arasında Stroud ustura gibi keskin bıçaklar da yapıyordu. Mutfaktan aşırılan yemek bıçaklarından yapılan bu bıçaklar, Roma kılıçları gibi, iki tarafı keskindi ve sapları meşin sarılı idi.

Cezaları uzun mahkûmlar bu bıçakları iyi saklıyorlardı. Bıçak kaybetmek ciddî bir darbe idi. Bunlar her işe yarayan âletlerdi; tehdit için, müdafaa için, tırnak kesmek, hattâ traş olmak için kullanılıyordu.

Bir gün mahkûmlar avluya çıktıkları esnada Willie West adında Hollandali genç bir mahkûm Stroud'a yaklaştı. West askerde iken bir subaya hücum ettiği için on beş sene hapse mahkûm edilmişti.

— Bob, bana bıçağını versene! dedi. Stroud tek kelime söylemeden bıçağı gizlice verdi. İki gün sonra Jones adında bir mahkûm Smith adındaki diğer bir mahkûmu öldürmüştü. Bıçağın nereden alındığını kimse söylemiyordu. Bıçağın kaybolmasından dolayı Willie, Stroud'a karşı önemli bir borç altına girmiş oluyordu ve Willie üç sene sonra bu borcunu hatırladı.

1914 yılında Stroud uzun saatler ders çalışmanın ve hapishane yemeklerinin kendisini bedenen yıprattığını görmeğe başladı. Gezinirken ekseriya eli ile başının ense

kısmına basıyordu. Aardan aylar geçince durumu daha da kötüleşti. 1915 kışında hapishane doktoruna muayene oldu. Muayene neticesinde böbreklerinden hafif rahatsız olduğu anlaşıldı. Stroud'a ilâç verildi ve perhiz tavsiye edildi. Hapishane yemekleri gittikçe bozulduğu için perhiz ayrı yemek değil, hiç yememek oluyordu. Stroud hem zayıfladı hem üzüntülü bir insan oldu. Annesinin yolladığı cep harçlığı ile hapishane kantininden bir şeyler alabilirdi. Fakat kantinde yumuşak çikolatadan başka yiyecek bulunmuyordu. Saatlarını artık kitaplarla öldürmeye çalışıyor ve Eyalet Tarım Koleji öğretmenlerinden birinin aylık ziyaretini bekliyordu.

Leavenworth'un 1200 mahkûm arasından seksen kişi eğitim kurslarına yazılmıştı. Stroud'un eğitimi ile meşgul olan öğretmen onun riyaziye problemi çözme kabiliyetine ve kendini yetiştirmek için sarfettiği gayretine karşı takdir duyuyordu. Teknik konular arasında Maddelerin kuvveti kurslarında en iyi dereceyi aldı. Bütün zor konular onun ilgisini çekiyordu.

Öğretmenin sonradan ifade ettiğine göre bu kursu bitirmek için geometry, trigonometry ve yüksek riyaziyeye ihtiyaç vardı. Ayni öğretmen talebelerini intizamlı, terbiyeli ve hürmetkâr buluyordu, maamafih bunların hapishane hayatı ile acaip hale gelmiş insanlar olduğunu görmeyebilirdi. Hattâ Stroud'un kullandığı muntazam bir T cetvelinin bıçakla bu hale getirilmiş olduğunun farkına varmadı.

İlkbaharda, Stroud'un hücre arkadaşı EEddie değişmeye başladı. Döşemenin altından ona dinsiz şeytan diye seslenen sesler duyuyordu. Stroud'un hayret dolu bakışları arasında her gün hücreyi gözden geçirmeğe başaldı.

Şeytanları kaçırmak için bir gün Eddie şilteyi ateşe verdi. Bunun üzerine Eddie'yi hücreden çıkardılar ve Stroud bir hücre arkadaşı kaybetti.

Stroud mahzun, mustarip bir insan oldu, gözlerinin altında şişkinlikler belirdi. Annesine yazdığı mektuplarda neş'esini kaybettiğinden ve cezası bitmeden evvel öleceğinden bahsetmeğe başladı. Elizabeth onu beş seneden beri görmemişti. İntihar etmesinden endişe duymağa başladı.

1915 Martında, Juneau'dan vapurla hareket ederek Robbie'sini görmek için uzun seyahata çıktı. Leavenworth'e geldiği zaman oğlunu içinde gördüğü durum karşısında derin üzüntü duydu. Hapishane doktoru ile konsültasyondan sonra kendisine oğlunun Bright (*) hastalığına müptelâ olduğu bildirildi. Bu hastalık tedavisi imkânsız olabilirdi ve bazan şiddetli şekilde beyine tesir ederdi.

1915 te Elizabeth Amerika Adalet Bakanı Gregory'ye 2000 kelimelik bir mektup yazdı. Oğlunun çocukluk hayatını izah edip işlediği suça tesir eden âmilleri belirttikten sonra şunları ilâve etti:

« Oğluma beş senedenberi görmemiştim. 1915 te sıhhî durumunun iyi olmadığını öğrenince Mart'ın 15 inde kendisine kısa bir ziyarette bulundum. Nisan'ın 1 inde tekrar kendisini gördüm ve bu sefer hapishane doktoru A. F. Yohe ile görüştüm.. Dr. Yohe bana oğlumun beş seneden beri Bright hastalığına müptelâ olduğunu söyledi. Henüz 25 yaşına basmamış olan oğlum çok zayıftır, gözlerinin altı şişmiştir ve ayakları ile bacaklarının da şişmesinden şikâyetçidir. Kendisinin bana ifadesine göre bir senedenberi

---

( ) **Bünyevî bir böbrek hastalığı.**

hemen hiç bir iş görmemiş ve bu müddetin çoğunu hapishane hastahanesinde geçirmiştir.

Bu sebeple serbest bırakılmasını sağlamaya uğraşmaktayım. Alaskada Juneau şehrinde bulunan evimde oturacağı cihetle muhit ve iklimin ona çok faydalı olacağını düşünüyorum. Bu değişiklik ona fayda sağlamasa bile hiç olmazsa son günlerinde onun tedavisiyle meşgul olmak fırsatını bulacağım için şahsen huzur duyacağım. İşlediği suçu küçümsemek gibi bir düşüncem yoktur. Büyük hatâ işlemiştir. Fakat hayatının en güzel yıllarından altısını bir anlık ihtirasın sebep olduğu suçun cezasını ödemek için vermiştir. Bu gibi cezaların cemiyet menfaatine verilmesine karşı hiçbir zaman isyan veya şikâyet hissi duymadım. Fakat şimdi onun adına makamınızdan ona, ilk doğan oğluma, bakmak ve ölüm mukadderse defnetmek için imkân bahşedilmesini dilemekteyim.

Elizabeth Stroud'un son satırları bir annenin yerinde endişesini aksettiriyordu:

— Sür'atle karar vermenizi rica ediyorum. Zira, kısa zamanda serbest bırakılmadığı takdirde bütün gayretlerimiz beyhude olacaktır.

Elizabeth Stroud'un bu müracaatı bir sonuç vermedi. Ancak, kader onun gelecek hakkındaki düşüncelerinin yanlış olduğunu gösterecekti.

1915 yılı geldiği zaman Leavenworth denen taş kafeste ıslâhat zihniyeti gevşemiş, hapishane müdürünün idealist düşünceleri azalmış ve kabiliyetli müdür yardımcısı başka bir göreve nakledilmişti.

Avrupa'daki harpten dolayı hayat pahalılığı da artmıştı. Bu yüzden hapishanelerin bütçeleri bütün ihtiyaçları karşılamaya yetmiyordu. Yiyecek çok kötüleşti. Gardiyan sayısı azaltıldı. Uyuşturucu maddeler kaçakçılığına

karşı çıkarılan Harrison vergi kanununun yürürlüğe girmesiyle beraber binlerce kaçakçı sür'atle muhakeme edilerek Leavenworth'e sevkedilmişti. Bu yüzden hapishaneye kaçak uyuşturucu madde fazla miktarda girmeye başlamıştı. Hapishanede bir kalpazan grubunun da faaliyette bulunduğu tesbit edildi. Cumhuriyetçi Partiyi tutan gazetelere eğlenceli konular çıkmış, hapishanelerin idareleri ile ilgili yüksek rütbeli memurların adlarının karıştığı suiistimal dedikoduları yayılmaya başlamıştı.

Çökmeye yüz tutan hapishaneler idare sistemi, artık yıkılmıştı. Delik tâbir edilen mahzenler mahkûmlarla dolmuş, azılı bazı mahkûmların hücre kapılarına zincirle bağlanması usulleri yeniden tatbike başlanmış ve hapishaneleri ıslâh teşebbüslerinden bahsedilmez olmuştu.

Federal hükûmetin idaresindeki hapishanelerde gardiyanlar cop taşımaya devam ediyordu. Sert tahtadan yapılmış olan bu copların darbesi balta sapı darbesinin ayni idi. Her ne kadar gardiyanların özel bazı şartlar dışında mahkûmlara copla vurmaları yasak idiyse de bu iş daha ziyade nizamlara değil gardiyanın insafına kalmıştı.

Talihin ne garip cilvesidir ki 1915 yılı Haziran ayında Elizabeth Stroud oğlu adına bahis konusu müracaatı yaparken Atlanta hapishanesinde bir yıllık hizmetten sonra yeni bir gardiyan Leavenworth'a geliyordu. Hapishanenin gizli haberleşme sistemi ile derhal kötü bir haber etrafa yayıldı. Yayılan haber binlerce ağızda fısıltı halinde dolaşmaya başladı. Atlanta hapishanesinde mahkûmlardan bir grup bu nakledilen gardiyanı temizlemeye karar vermişler ve bu karar hapishane idarecilerinin kulağına gidince gardiyanın emniyette olmadığı anlaşılmıştı. Doğru veya yanlış gelen haberlere göre bu gardiyan Atlanta ha-

pishanesinde bir mahkûmun kafasını copla kırmıştı. Yine gelen haberlere göre Harry Ferguson adındaki bu mahkûm gardiyanın Leavenworth'a naklinden altı gün sonra ölmüştü.

Gelen gardiyan dedikodular hilâfına melek gibi mûnis bir insan bile olsaydı Robert Stroud dahil olmak üzere kendisini gören mahkûmların hepsi daha ilk görüşte ona karşı nefret duymuşlardı.

Andrew F. Turner adındaki yeni gardiyan, iri yapılı, adaleli, iri yumruklu otuz dokuz yaşında bir şahıstı. Boyu bir seksen, kilosu seksen beşti. Arkansas eyaletinde doğmuştu ve gardiyan olmadan evvel büyük bakkaliye mağazalarında hamallık yapmıştı. Kıvırcık kahve rengi saçlarını ortadan ayırıyor ve madenî çerçeveli gözlükleri ona daha haşin bir ifade veriyordu. Büyük ve çizgi halindeki ağzı bu ifadeyi bir kat daha arttırmaktaydı. Kısa zamanda diğer gardiyanlar arasında mağrur ve dürüst bir adam olarak tanındı.

Turner'in gelişinden bir ay sonra Stroud ağır hasta olarak hapishanenin kliniğine yatırıldı ve klinikte yirmi altı gün kaldı. Doktor daha evvelki teşhisini tekrarlamıştı. Fakat bu hastalıktan ölenlerin sayısının çok yüksek olduğunu Stroud'a açıklamamıştı. Stroud hastabakıcıların konuşmalarından âkıbetinin ne olduğunu hissetmişti.

Stroud hem hastalar ve hem hastabakıcılarla hayatın ne kadar yaşanmaya değmez olduğu konusunda konuşmaya başladı. Çünkü insanlar doğmadan evvel de dünyada yaşamışlardı. Onun bu inancına bir diğeri ekli idi. Etrafındakilere şöyle diyordu: «Gayet kuvvetli bir inançla hapishane dışına bi rdüşüncenizi yollamak isterseniz bu düşünce, hapishanenin kalın duvarlarını aşar ve dışarı çıkar. Ancak kötü düşüncelerin çıkması daha kolaydır..»

Stroud'un durumu baş hastabakıcının dikkatini çekti. Bu görevi kaçakçılıkla ilgili kanunu ihlâl suçundan mahkûm eski bir rahip görmekteydi. Rahibe isnad edilen suçun sonradan iftira olduğu meydana çıkmıştı, fakat mahkûmiyeti devam ediyordu. Hapishaneye gelişinden iki ay sonra bu rahip baş hastabakıcılığa getirildi.

Stroud ile birkaç defa görüştükten sonra rahip kliniğin doktoru ile şöyle bir görüşme yaptı:

— Doktor, Stroud adındaki hasta biraz aklından mustarip galiba?

— Onu bilemem, Bright hastalığına müptelâ olduğunu teşhis ettik. Bu hastalığın vücuda verdiği sancılar ve zafiyet sonucunda bazan acaip tezahürler de olur.

— Belki de aklını oynattı. Devamlı bir sinir gerginliği içinde olduğu görülüyor. Durmadan ümitlerden, hayatın acılığından, kin ve nefretten bahsediyor. Adeta içinde yanan bir ateş var... Psikopat mı acaba?

Doktor omuzlarını silkerek cevap verdi:

— Bizim yapabileceğimiz fazla birşey yok.

Baş hastabakıcı:

— Ben kendisine yardım etmek istiyorum, dedi.

— İstediğin gibi yardım et. Mümkün olanı biz de yaparız. Benim meşguliyetim çok, bütün hastalarla uğraşamam. Stroud'u çalışma listesinden çıkardım.

Stroud'un ustura gibi keskin görünen zekâsı baş hastabakıcının dikkatini çekmişti. Bu hastaya elinden gelen yardımı yapmaya başladı. Daha ilerideki bir tarihte bu eski rahip çok uzak bir mesafeden seyahat ederek Stroud'un muhakemesinde onun lehine şahitlik edecekti.

Stroud klinikten tekrar hücresine iade edildiği zaman beli bükük vaziyette yürüyor ve sol eli ile devamlı sırtını tutuyordu. Her gün doktor muayenesine gidiyor ve her se-

ferinde de istirahat alıyordu. Bu durum çalışmak mecburiyetinde olan mahkûmların şikâyetini ve bu arada gardiyanların bilhassa yeni gardiyan Turner'in dikkatini çekti.

Turner C blokunda kendi bölümüne bitişik hücrelerin gardiyanına şöyle sordu:

— Senin taraftaki hücrelerde burnunu kitaplara sokmuş olan o fasulye sırığı herif kimdir?

Gardiyan cevap verdi:

— Hastahanedeydi. 8154 numaralı Stroud. Doktor ona her gün istirahat veriyor şimdi. Onunla konuşurken dikkatli olmanı tavsiye ederim. Şimdiye kadar ona kimse el süremedi.

Turner omuz silkti:

— Benim idaremde bir mahkûm değil ama, geçen gün bana köpek gibi bakıyordu. Biraz okşanmak istiyor galiba? Bunu söylerken Turner elindeki copu okşuyordu.

Öteki gardiyan ihtiyatlı konuştu :

— Ben bu blokta dikkatliyimdir. Mahkûmların hangisinin koynunda bıçak saklı olduğunu bilemezsin.

Turner topuklarının üzerinde biraz yükselerek:

— Akılları varsa bıçak çekmeye kalkmazlar, dedi.

Gardiyan Turner'in dikkatini çektiğinden habersiz olan Stroud böbrek sancıları içinde kitap okumaya devam ediyordu. Geçmeyen hastalığı onun sabrını tüketmişti. Ümitsizlik içinde hastalığının sebebinin hapishane yemekleri olduğunu söylüyordu.

Onu ziyarete gelen yoktu artık. Hastalığı dolayısiyle kurslara devam edemediği için öğretmenin ziyareti de kesilmişti. Elizabeth, oğlundan şikâyet dolu mektuplar alıyordu. Stroud acaip dinî inançlarını kabul etmediğinden dolayı annesini tenkid etmekteydi.

Stroud yirmi altıncı doğum yıldönümünde iyi bir haber aldı. İlkbahar başlarında küçük kardeşi Marküs onu

ziyarete gelecekti. Stroud için bu ziyaretin büyük önemi vardı.

Şubat ayı başlarında bir gün yemekhane dışında vuku bulan bir olay Stroud'un gardiyan Turner'e karşı kinini kamçıladı. İğri bacaklı ufak tefek Kasellis adında bir mahkûm yemeklerden şikâyet etmek için kuyruktan yerini terkedip baş gardiyanın yanına gitti, onun gitmesiyle beraber gardiyan Turner de mahkûmun üzerine yürüdü. Kolundan yakaladı ve kuyruğa doğru sürüklemeye başladı. Mahkûm itiraz edip kolunu kurtarmaya çabalayınca Turner adamı yere serdi ve yemekhaneden uzaklaştırmaya başladı, kendisini gardiyan Rowe takip ediyordu. Sonradan Stroud'un mahkemede verdiği ifadeye göre bu mahkûmu hücre hapsine götürmüşlerdi.

Gardiyan Turner ortalıkta göründüğü sıralarda diğer bütün mahkûmlar gibi Stroud da gözlerini ondan ayırmıyordu. Mahkûmlar, daha sonra mahkeme huzurunda verdikleri ifadelerde de belirttikleri gibi, Turner'in mahkûmları sıraya sokmak için daima copla vurmasından şikâyetçi idiler. Turner çamaşırhane gardiyanlığına getirildiği zaman buradaki mahkûmlar âkıbetlerinden endişe duymaya başlamışlardı.

Wallace adındaki mahkûmun sonradan verdiği ifadede de açıkladığına göre: «Turner çamaşırhanedeki mahkûmlar üzerinde disiplini muhafaza etmek için bir kusur işlendiği zaman bunu üst makamlara rapor etmektense cezayı kendisi vermek yolunu tercih ediyor, mahkûmlara dayak atmanın disiplin için en uygun çare olduğunu sanıyordu.»

1916 yılının Şubat ayı sonlarına doğru. Stroud'un arkadaş olduğu genç ve sinirli bir mahkûm avluda ona yaklaştı ve:

— Bob, şu Atlanti kaçığı gardiyan bana fena taktı. Iki defa beni patakladı, dedi.

— Canını yaktı mı köpoğlu herif? diye Stroud sordu.

— Henüz yakmadı, ama devamlı surette gözü bende, ikide bir copla dürtüp sıradan çıkarıyor. Sendeki şu şeyi bana biraz versene... Anlıyorsun neyi kasdettiğimi?

Stroud arkadaşını ikaz etti:

— Şu cop delisi kaçığı bir gün biri temizliyecek ama, bu sen olamyacaksın.

— Yapma Bob, ver şu şeyi bana.

— Olmaz dedim ya oğlum. Cop kullanan Turner gibi bir kaçıkla sen baş edemezsin. Sâkin ol.

24 Mart 1916 banyo günü idi. Duş yerleri ile soyunma odası arasında kemerli bir geçit vardı. Bu geçit yerine Turner oturmuş, hem duşları hem de soyunam yerlerini göz hapsinde tutuyordu. Wallace adındaki ve yıkanma yerinde baş hademe olarak çalışan mahkûm Turner'e yaklaştı. Bu mahkûm sevimli ve şakacı hali ile gardiyanların sempatisini toplamıştı. Turner'in duş yerinde sabunlanan çıplak mahkûmlara dikkatle bakmakta olduğunu gördü. Wallace evvelâ duş yerine sonra da Turner'e baktı ev çekingen bir sesle:

— Bir şeye mi kızdınız, efendim, diye sordu.

Turner mahkûmun yüzüne sür'atli bir nazar atfettikten sonra tekrar duş yerine bakmaya başladı ve şöyle konuştu:

— Şu fasulye sırığı mahkûm, mütemadiyen köpek gibi beni gözlüyor. Bekliyorum sataşmaya kalksın da beynini dağıtayım.

O gece Stroud annesinden bir mektup almıştı, hemen cevap yazmaya koyuldu:

— Seni üzdüğüme müteessirim. Sana karşı sevgimi kâfi derecede göstermekle ihmalin yüzünden galiba seni her

zaman üzüyorum. Son mektubundan sonra artık yazmamaya karar vermiştim ama, mektubunu alınca cevap yazmayacak kadar katı kalpli olamıyacağımı düşündüm. Kim bilir belki yakın bir gelecekte zaten mektup yazacak durumda olmam. Yarına ümit beslemeseydim şimdiye kadar bu yaşayışa çoktan son verirdim. Parayı aldım, memnun oldum ama, çok güç şartlar içinde elime geçen paranın bir kısmını da senden almaktan utanç duyuyorum. Beni memnun etmek için yolladığını düşünüyorum ve beni memnun edecek şekilde bu parayı kullanıyorum.

Sevgili anneciğim, seni suçlamıyorum, sen de benim kadar hâdiselerin kurbanı oldun.

Stroud bu mektubu sonra bitirmek üzere burada bıraktı.

25 Mart 1916 Cumartesi günü öğleden sonra, Stroud, hapishane kütüphanesinden hücresine döndüğü zaman kendisine yollanmış bir sepet meyva ve çukulata buldu. Sepete iliştirilmiş bir not vardı, şöyle diyordu:

— Helo Bob, buraya Alaskadan geldim, seninle görüşmeme müsaade etmediler, onun için getirdiklerimi bıraktım. Seninle görüşmek için tekrar gelmeye gayret edeceğim. Sevgiler.

Stroud gözlerine inanamıyordu. Haftalarca, aylarca beklediği ziyareti kaçırmıştı. Yemek yiyemedi, hücresinin içinde dolaşmaya başladı, ara sıra hediye sepetin üzerindeki küçücük yeşil kurdeleye bakıyordu. Ta Alaskadan gelen Marküsü, sırf Cumartesileri ziyaret günü olmadığı için kendisiyle görüştürmemişlerdi. Fakat bir hafta evvelki Cumartesi günü hapishanenin itimadını kazanmış mahkûmlardan biri yemek kuyruğundan çağırılıp kendisini görmeye gelen ziyaretcisi ile görüştürülmüştü. Talihsizliğine rağ-

men kardeşi Marküsü yakında görebileceğini düşünerek teselli oldu.

Sessizlik içinde geçen akşam yemeğinde, Stroud önündeki yemek tabağına bakıyor, fakat az bir şey yiyordu. Yemeğin sonuna doğru, yanındaki mahkûm Stroud'a doğru eğilerek hafif bir sesle şöyle sordu:

— Bob, sana bir sepet geldiğini duyduk. Onun için mi yemiyorsun?

Stroud mahkûmun yüzüne baktı, sert bir ifade ile:

— Sepete dokunmadım bile. Ta Juneau'dan gelen kardeşimle beni görüştürmediler, dedi.

Diğer mahkûmun sus işareti yapması üzerine Stroud sustu ve tekrar önüne baktı. Bu esnada kalın bir ses:

— Ver numaranı, diyordu. Stroud başını kaldırıp baktı. Gardiyan Turner tepesine dikilmişti. Copu kolunun altındaydı. Elindeki deftere kalemini dayamıştı.

Yemekte konuşmak yasaktı. Stroud nizama aykırı hareket ettiğini acı acı düşündü. Turner onu rapor ederse ziyaretçi kabul hakkını kaybedecekti. Bu yüzden Marküsü görmesine imkân kalmıyordu. Stroud oturduğu yerden döndü ve özür dileyen bir tavırla Turner'e baktı. O anda nefretini hatırladı ve sinirleri gerildi. Başında dikilmiş duran gardiyan Turnerdi.

— Stroud, 8154.

Bu cevabı deftere kaydeden Turner uzaklaştı. Daha sonra Stroud kendisine iyi muamele eden bir gardiyan vasıtasiyle Turnere haber yolladı ve kardeşi Marküs ziyarete gelinceye kadar hapishane idaresine kendisini rapor etmemesini rica etti. Gardiyan, Turner'den şu cevabı getirdi: «Raporu geciktirebilirdim ama geciktirmiyeceğim.»

Stroud hücresinde dolaşmaya devam etti. Bütün gece huzursuzluk içinde kıvrandı durdu. Turner'in tepesine dikilmiş duruşu hâfızasından bir türlü gitmiyordu.

26 Mart 1916 Pazar günü, hava bulutlu ve yağışlı idi. Gün doğmadan evvel sicim gibi bir yağmur başlamıştı. Bezgin ve perişan bir halde Stroud annesine yazmaya başlayıp yarım bıraktığı mektuba devam etti.

«Pazar sabahı:

Mektubunu defalarca okudum ve her seferinde bütün gece kalbim ıstırapla inledi, son derece üzüntülüyüm. Bu durum bütün cesaretimi kırıyor. ümidim de artık yok. Beni anlayıp yardım edecek tek bir kimse olsaydı belki bir gayret sarfederdim ama kimse yok ve ben çok yorgunum. Sana daha evvel yolladığım şiir gibi bir tane daha yolluyorum, bunu da öteki gibi kullan.

Marküs dün beni görmeye gelmiş, fakat Cumartesi olduğu için görüşmeye müsaade etmediler. Yalnız bıraktığı meyva ve çukulata dolu sepeti aldım. Bir aksilik olmazsa onunla önümüzdeki hafta içinde görüşeceğimi ümit ediyorum. Fakat görüştüreceklerini de pek ummuyorum. Bugün hava yağmurlu olduğu için avluya çıkmıyoruz.

Anneciğim sen hayata veda edersen benim ne kadar mustarip olacağımı tahmin edersin ama, her ikimiz için de hayatta artık pek fazla bir şey kalmadığını görüyorum. Sen hiç olmazsa genç yaşında bir aile gördün ve beni büyütmek zevkini tattın. Ben de bir aile sahibi olmayı ne kadar isterdim, fakat bu bana mukadder değilmiş.

Minnie'nin artık bana yazmıyacağını sanıyorum, çünkü son mektubumda ona çok ağır şeyler yazdım. O bana mektubunda Arthur K. nın Walla Walla'da müebbet hapis için şansı olduğundan bahsediyordu. Bundan emin imiş gibi bir düşüncesi vardı. Artık benim ne düşündüğümü biliyor. Onların öyle bir aileleri var ki, doğru yolda yürümelerine artık imkân yok. Minnie'ye de beddua ettim ve bir

gün «hayat» denen şeyin ne olduğunu anlar. Çocuğa da acıyorum.

Benim halimde bir tuhaflık olduğunun farkında mısın? Bazan zihnimden geçirdiğim bir şey hakikat oluyor. Geçen yaz sıhhati yerinde olan bir adamın felç olmasını diledim. Bu adamla başımın belâya girmesi ihtimali vardı. Dileğimi düşündükten 48 saat sonra adam felç oldu ve hastahaneye kaldırıldı. Şahıslar ve eşyalara dair bu şekilde düşüncelerim şimdiye kadar belki elli defa hakikat oldu. Tuhafı şu ki, böyle zamanlarda iyi şeyler değil kötü şeyler diliyorum. Ya da doğrudan doğruya kendime ait bir şey istiyorum, oluyor. Ama sevgili annem için iyi şeyler diliyorum.

Seni seven oğlun
R. F. Stroud

Hayatımdan çok sevdiğim ihtiyar sevgilime öpücükler...

Yorgunum hayat kasvetli
Dünya donuk ve boş
Yalnızım, ah... Çok yalnızım
Düşünecek, sevecek kimsem yok
Çıldırılacak ıstırap içinde
Dünya benden yüz çevirmiş
Gözler kapalı şefkat yok olmuş
Dünün arkadaşı olan benim için.

Elizabeth oğlunun bu mektubunu ve bundan sonrakini de almadı. Bu mektubun yazılmasından hemen sonra vuku bulan olayın tahkikatında kullanılmak üzere mektuplara el konmuştu.

O Pazar günü öğle zamanı, mavi ceketli 1100 mahkûm

Mart yağmurundan üstleri ıslanmış olduğu halde hapishanenin büyük yemek salonunu doldurdular. Mahkûmlardan seçilmiş olan seksen garson yemek yiyen mahkûmların sıraları arasında mekik dokuyorlardı. Salonu dolduran 210 yemek masasından dip kısımdakilerden birinde Stroud oturuyordu. Yirmi beş metrelik bir mesafede salonun ön kısmında ve altmış santimlik bir plâtform üzerinde gardiyan John Purcell oturmaktaydı.

Baş gardiyanın hemen yanında bir bando, yemek tabaklarının gürültüleri arasında çalmaktaydı. Sıralar arasında gardiyanlar coplarını sallaya sallaya dolaşmakta idiler.

Her hangi bir ihtiyacın giderilmesi için mahkûmların yaptıkları gibi Stroud elini kaldırdı. Gardiyan Turner işaret verdi ve Stroud yerinden kalktı. Turnere yaklaştığı zaman halinde şuursuz bir tavır vardı. Turner gözlüklerinin üzerinden bakarak Stroud'u tetkik ediyordu. Copu kolunun altındaydı.

Stroud Turner'in karşısına gelip durdu. Salonun her tarafından şişe mantarları gibi mahkûmların kafaları yükseldi. Baş gardiyan Purcell de oturduğu yerden endişesiz bir nazarla o tarafa bakıyordu.

Bu tarzda gardiyanlarla konuşmak âdet değildi. Turner istifini bozmadı. 1100 mahkûmun arasında duruyordu. Diğer gardiyanlar da ondan on adımlık mesafedeydiler.

Stroud ile Turner arasında kısa bir konuşma oldu. Bir anda hem Stroud'un hem Turner'in yüzünü dehşet kapladı. Turner bir şeyler söylemek için ağzını açtı ve elini copa götürdü. Stroud copun kalktığını görünce sağ eli ile tuttu. Gardiyan silkerek copu geri çekti. Stroud iki eli ile birden copa sarıldı. Bir an sol eli serbest kaldı ve ceketi-

nin altında kayboldu. Ani bir hareketle ceketinin iç cebinden çıkardığı bıçağı Turner'in göğsüne sapladı ve geri çekildi. Turner'in ölüm halindeki bakışları Stroud'un çılgın bakışları ile karşılaştı. Sendeledi, elini kaldırdı ve copunun üzerine yığıldı. Stroud donmuş kalmıştı, sol elindeki bıçağın ucundan kan damlıyordu.

Baş gardiyan Purcell copu kaptı ve bulunduğu plâtformdan ileri fırladı. Bütün masaların üzerinden dondurucu bir hava esti. Yemek dolu çatallar ağızlardan geri dönüp tabaklara indi.

Bando çalmaya devam ediyordu. Çalınan parçanın adı «Paradis - Cennet» idi.

Stroud'un oturduğu yerin etrafındaki masalarda bulunan mahkûmlar yerlerinden kalkmaya başlamışlardı. Gardiyanlar derhal bunların üzerine saldırdı. Purcell ve diğer dört gardiyan ellerinde coplar hazır vaziyette Stroud'un etrafını sardılar. Stroud'un yüzündeki ifadeyi görünce hiç biri kımıldamaya cesaret edemedi. Ağzından küfür ve inilti ile karışık sözler çıkmaktaydı.

Baş gardiyna Purcell, Stroud'a yaklaştı ve sanki saatin kaç olduğunu sorarmış gibi sâkin bir sesle:

— Ne oluyorsun? diye sordu.

Stroud şu cevabı verid :

— Ona insan gibi bir sual sordum... Geri çekil.

Purcell:

— Sen yanıma gel konuşalım bakalım ne olacak, diye mukabele etti ve uzun tecrübesine güvenerek Stroud'a sırtını çevirdi, yürümeğe başladı. Stroud bir an baş gardiyanın ardından baktı, bıçağı yere attı ve baş gardiyanı takibe başladı.

Purcell:

— Bu adamı hücreye götürün, diye diğer gardiyanlara emir verdikten sonra yemek salonundaki mahkûmlara döndü. Bando susmuştu. Gardiyanlar Turner'in cesedini salon-

dan dışarı çıkarmaya başladıkları sırada ortalık sanki infilâk etmek üzere bir bomba sessizliği içindeydi. Ceset çıktıktan sonra uğultu halinde bir iç çekiş ortalığı kapladı.

Baş gardiyan sâkin bir işaretle her zamanki emri verince mahkûmlar sıralar halinde yemek salonunu terketmeye başladılar. Hepsi hücrelerine giderken bir söz duymak ister gibi gardiyanların yüzlerine bakıyorlardı.

Her iki taraf gardiyan öldürmenin ne demek olduğunu biliyordu. Olayın sebep olduğu şok geçince bütün hapishane içinde korkunç bir sinir gerginliği ve nefret havası sessizce kaynamaya başladı .

Kısa bir müddet sonra hapishane geniş bir arama ameliyesine tâbi tutuldu. O gün mahkûmların üzerinden yirmi altı bıçak çıkarıldı. Yirmi yedinci bıçak ucu kanlı olarak baş gardiyan Purcell'in cebinde mendile sarılı vaziyetteki Stroud'un bıçağı idi.

Bıçağın sahibi Stroud, bulunduğu hücreden şimdi hapishane kudretinin harekete geçtiğini ve tek bir gaye güdüldüğünü görüyordu. Onu bir ip ucunda sallandırmak.

VI

On sekiz yaşında, yakışıklı esmer bir genç olan Marküs, cianyet haberini duyunca dehşete kapıldı. Annesine telgraf çektikten sonra Kansas City'den tekrar trene binip Leavenworth'a geldi. Gazetelerde çıkan olayla ilgili haberleri defalarca okuduktan sonra, kendi ziyaretinin Cumartesi olması dolayısiyle reddedilmesi yüzünden Stroud'un zaten bozuk olan sinirlerinin onu bu çılgınlığa sürüklediğini düşünerek üzüntü duydu. Kardeşine karşı küçük yaşlarda duyduğu sevgi ve saygıya ilâveten şimdi bir görev de duyuyordu.

Bu sefer Marküs'ün Stroud'u görmesine müsaade edildi. Kardeşini gördüğü zaman onun kadide dönmüş, bitkin ve gülümseyerek bakan ateş dolu gözleri karşısında dehşet duydu. Marküs duyduğu merhamet ve en-

dişesini gizlemek metaneti gösterdi ve iki kardeş konuşmaya daldılar. Robert, annesinin Alaska'da kalmasının daha iyi olacağını söyledi.

Daha sonra Marküs'e yazdığı mektuplarda Stroud kardeşine şu tavsiyede bulunuyordu:

— Ümit ederim ki sen benim gittiğim yoldan gitmezsin. Ben de başka türlü hareket etmek isterdim ama olmadı, benim uysal bir insan olduğumu bilirsin.

Buna rağmen Stroud hapishane idarecilerine karşı meydan okuyan, hissiz ve inatçı tavrını terketmiyordu.

Hapishane müdürü Stroud'a istediği kadar mektup yazıp yollama müsaadesi verdi. Fakat mektupların hapishane dışına gitmediğini Stroud bilmiyordu. Bu mektupların hepsi toplanmış ve mahkemede savcı tarafından Stroud aleyhine kuvvetli deliler olarak kullanılmıştı.

Elizabeth kendisine yazılan mektupları almadığı gibi bunlara ihtiyaç da duymuyordu. Pansiyonunu ve eşyalarını hemen sattı. Tekrar ilk vapura bindi. Seattle'a oradan da trenle oğlu Robbi'nin yardımına gidiyordu. Juneau'daki refah günleri artık bir hâtıra olmuştu. Elizabeth de, acaip hareketli oğlu gibi, bir hareketi düşünmeden yapar ve bir daha geri bakmazdı.

Gardiyanın öldürülmesinden on bir gün sonra Elizabeth hapishane müdürü Morgan'ın yanında idi. Müdür ona boş yere uğraştığını söyledi.

Sonradan yazdığı bir mektupta Elizabeth şöyle diyordu: «Facianın sebeplerini araştırıp hapishane idaresinden oğlumun haklarının korunması için bir avukat tutmak niyetimden bahsettiğim zaman müdür buna lüzum olmadığını, vaktimi boşuna harcıyacağımı söyledi. Robbi'ye verilecek cezanın hapishane içinde bir disiplin dersi olmasını is-

tiyorlardı. Ve avukat tutmamın beyhude masraf olacağını, bir fayda sağlayamayacağını ileri sürüyorlardı.»

Elizabeth oğluna Kansasın en iyi avukatlarından olan General L. C. Boyle'i tuttu. Bu avukatın karşısına da mahkemede savcı olarak muktedir bir avukat olan Fred Robenson çıkıyordu.

Her iki taraf mahkeme gününden evvelki kısa süre içinde dâvaları için gerekli hazırlığı yapmaya başladılar. Birçok şahitler aranıp bulunmuş ve ifadeleri alınmıştı. Olayların sür'atle gelişmesi hapishanenin kasvetli havasına canlılık getirmişti.

Stroud gardiyan Turner'i 1100 mahkûmun gözleri önünde öldürdüğü cihetle dâva alenen işlenmiş bir suçla ilgili ve çılgın bir mahkûmla korku geçiren bir gardiyanın çatışması idi. Olayın sembolik bazı akisleri olacağı da savcının gözünden kaçmadı. Cinayeti hapishaneler sistemine karşı evvelden plânlanmış bir darbe olarak da tasvir etmesi lâzımdı.

Stroud'un kendi düşüncesine göre yemek salonunda bulunan 1100 mahkûm onun tarafındaydı ve korkunç facia işlenirken bütün bu mahkûmlar ayağa kalkarak onun hareketini tasvip etmişlerdi. Ancak bu hapishane kardeşliği şimdi acı bir hakikatle karşı karşıya idi.

Hapishane duvarlarının gerisinde gözler ufalmış ve zihinler evvelâ kendi canını düşünmek konusunda işlemeye başlamıştı. Bilhassa kısa süreli mahkûmların endişesi bir an evvel affa uğramaktı. Gardiyan Turner'in ölümüne şahit olan tanıkların çoğu ifade vermeden evvel kendi durumlarını gözden geçiremk niyetindeydiler.

Hapishane şimdi öyle bir yerdi ki, içerisindeki mahkûmlarını herhangi biri gardiyan katilinin tarafını tutsa başına yıkılacak bir tavana benzetilebilirdi. Stroud lehine

şahitlik yapmayı düşünmek onu astırmaya azmetmiş hapishane idarecilerine karşı meydan okumaktı.

Muhakeme sırasında mahkûmlar bu zihniyete göre hareket ettiler. Muhakeme daha bitmeden gardiyan Turner'in kanı sayesinde altı mahkûm affa mazhar oldu, bazıları ise hücre hapsini boyladı.

Gardiyanlar söz birliği yaptıkları şekilde hareket ettiler. Hapishane idarecileri Stroud'u ortadan kaldırmak için ezici miktarda delil toplarken onun lehine şahitlik edecek bir gardiyanın artık cemiyet içinde yeri bile olemayacağını biliyorlardı. Hapishane müdürüne göre dâvanın sonucu kat'î surette belli idi. İdam hükmünün nasıl infaz edileceğine dair teferrüatı tesbit ediyordu.

Stroud'un muhakeemsi, idam cezası olmayan Kansas'ta, sıcak bir Mayıs günü başladı. Ancak suç Federal hükûmet kanunları çerçevesine giren hapishane içinde işlenmiş ve Federal kanunlarını ilgilendiren bir suçtu.

Savcılık makamı mahkeme huzuruna mahkûmlar ve gardiyanlardan mürekkep sıra ile bir çok şahit çıkardı. Bunların ifadeleri ile idam cezası maddesine giren cinayet suçu su götürmez şekilde ispat edilmişti. Müdafaa avukatının bir şahidi Stroud'un deli olduğunu iddia etti ise de beş hükûmet doktoru bunun aksi hususunda yemin ettiler.

Sür'atle geçen dört günlük muhakeme sonunda Kansaslılardan mürekkep on iki kişilik bir jüri Stroud'u suçlu buldu. 27 Mayıs 1916 günü Hâkim John C. Pollock Stroud'un 21 Temmuz tarihinde idam edilmesi hükmünü verdi.

Ancak Hâkim Pollock hükmü ifade ederken(Amerikan Kongresinin 1911 tarihinde çıkardığı bir kanunla Kansas eyaletindeki jürilerin bir idam mahkûmunun idam edilip edilmemesi hususunda ancak tavsiyede bulunmak yetkileri olduğuna dair kanunu unutmuştu. İdam hükmü bu

sebeple avukat tarafından derhal temyiz edildi. Temyiz mahkemesi kararı hükümsüz addetti ve muhakemenin yeniden görülmesi kararını verdi. Bu karar Aralık 1916 da verilmişti.

Hâkim Pollock'un jüri hey'etine yaptığı bir tavsiyenin tarihî bazı sonuçları da oldu. Hâkim, jüri üyelerine cinayetten evvel gardiyan Turner'in copla Stroud'l vurmak üzere olduğu ve bu yüzden Stroud'un bıçak kullandığı kanaatine varırlarsa sanığı beraet ettirebileceklerini bildirmişti. Bu muhakemeden sonra Federal hapishanelerde cop kullanılması tahdit edildi ve daha sonraki bir tarihte, hapishane isyanları dışında cop kullanılması menedildi.

Stroud'u nbaşarılı temyizi, disiplin konusunda kötü akisler yapacağını düşünen, hapishane idarecilerini fean halde kızdırmıştı. Bunu duyan Stroud'un bulunduğu tecrit hücreleri gardiyanlarından biri Stroud'a:

— Senin boynunu koparamazsak, daha sonra seni başka yollardan da temizleriz ve kimse isbat edemez, demişti. Stroud, bunları söyliyen gardiyanın elinden yemek almayacağını hapishane müdür yardımcısına bildirdi. Hapishane müdürü gardiyana ihtar verdi ve hayatı o sırada çok kıymetli olan bu mahkûmun emniyeti için gerekli tedbirleri aldırdı. Hapishane müdürünün Stroud için başka plânları vardı.

Stroud tekrar yemeğe başlamakla hapishane idarecilerini memnun etti. Ne gariptir ki, alınan tedbirlerden sonra daha iyi verilen yemekler sayesinde Stroud'un sıhhati düzeldi. Gardiyanlar da bu düzelmeyi nefretle seyretmekteydiler.

Stroud işlediği suçtan en ufak pişmanlık duymuyordu. Cinayetin korkunç şekilde başarılfı olması, acaip hereakabinde feci bir âkıbete uğramaktan Stroud'u kurtarmış-

tı. Gardiyan Turner, Leavenworth hapishanesinde daha uzun müddet bulunan ve sevilen bir gardiyan olsaydı Stroud mahkeme huzuruna çıkacak müddet yaşayamazdı.

İdam hükmü verilmesinden bir müddet sonra Stroud'u Kansas şehrinin ilâhiyat cemiyeti üyelerinden C. E. Edgar ziyaret etti. Acaip bazı inançları olan ve bir sineği bile öldürmekten çekinen insanların teşkil ettiği bu cemiyetin mensubu ziyaretçi Stroud'a:

— Yaptığın işi Tanrı bilgisi ile nasıl bağdaştırıyorsun? diye sordu. Stroud şu cevabı verdi:

— Bağdaştırmıyorum ki... İnsanların en iyisinin bile bazı şartlar altında irâdesi yıkılabilir.

Ziyaretçi Stroud'a cemiyetin adresini verdi ve ona yardım edeceklerini söyledi. Daha sonra bu cemiyet Stroud'un müdafaası için gerekli masrafları karşılamak üzere nakdî yardımda bulundu.

Artık Stroud ile onu asmaya azmetmiş olanlar arasındaik mücadele şiddetlenmişti. İki tarafta da insaf kalmamıştı. Elizabeth Stroud şikâyette bulunarak görgü şahidi olan mahkûmlarda nbirinin ifade vermek istediği zaman daha mahkemeye sevkedilmeden hücre hapsine konduğunu, burada bir müddet muhafaza edildikten sonra deli olduğu iddiası ile muayene edildiğini, deli olmadığının sonradan tesbit edildiğini bildirdi. Başka bir mahkûm da Stroud'a düşman olduğu için mahkûmlardan birinin bıçağı Stroud'a verdiğini gardiyanlara söylemiş ve bu mahkûm hücre hapsine atılmıştı. Stroud ifadesinde bıçağı kendisinin yaptığını ve cinayetten evvel dokuz ay taşıdığını açıklamıştı.

22 Mayıs 1917 de, Birleşik Amerikanın Birinci Dünya Savaşına katılmasından altı hafta sonra Straud'un ikinci muhakemesi başladı. Bkelenmeyen bir olaydan dolayı jüri heyetinin seçilmesi üç defa değişti.

Savcılığın idam talebi Kansas eayletinde tenkitlere yol açmıştı. 1878 tarihinden sonra Kansasta idam edilen olmamıştı. Bu düşüncenin geniş akisleri oldu. Elizabeth'in yorulmak bilmez gayertlerinin de bu düşünceyi teşvik etmekte büyük rolü oldu. Gazetelerde bu konuda mektuplar çıkmaya, kadın cemiyetlerinin idam aleyhine kararlar alması başladı. Ceza kanunlarında reform isteyen gruplar yakın ilgi göstermeye başladı.

Federal kanunlara göre seçilen jüri üyeleri belli olduktan sonra üyelerin her birine idam cezası aleyhinde tâmimler yollanmıştı. Üyelerin idam cezası vermekten çekinmeleri tavsiye ediliyordu.

Bunları duyan Hâkim Pollock deliye dönmüştü. Temyiz mahkemesinin kendi kararını bozmasına zaten sinirlenmiş oian hâkim, bu gibi tâmimleri gönderenlerin tesbit edilerek haklarında soruşturma yapılmasını ileri sürdü.

Hâkimin bu hareketi üzerine müdafaa avukatları reddi hâkim talebinde bulundular. Talep uygun görüldü, bu dâvayı görmek için başka bir hâikm tâyin edildi.

İki taraf da hazırlığını iyi yapmıştı. Elizabeth kendisine miras kalan para ile I. B. Kimbrell ve M. J. O'Donnell adlarındaki iki şöhretli avukatı bu dâvâ için tuttu. Oğlunu muayene ettirmek üzere bir asabiye mütehassısı ile de anlaştı. Bunların hepsinin ücretleri yüksekti.

Hükûmet doktorları: «Sapıklık alâmetleri olup olmadığını» anlamak için Stroud'u soyarak muayene etmişlerdi. Sonradan açıklandığına göre sapıklık tesbit edilmemişti.

İkinci muhakemede savcılığın elinde daha kuvvetli deliller vardı. Çok zeki olan savcı Robertson daha evvel ezici delillere ilâveten yeni bazı iddialarla dâvayı kaybedilmez hale getirmişti. Savcılığın şahit olarak çıkardığı iki

gardiyan birinci muhakemede gardiyan Turneri'n elinde cop gördüklerini ve Stroud'un copu kavradığını söylemişlerdi. Stroud'un nefsini korumak için hareket ettiği iddiasını çürütmek için, savcının emin olacağı bazı mahkûmların şahadetine ihtiyacı vardı. Bunu sağlamak üzere beş mahkûm vardı. Fakat Stroud lehine şahitlik yapmaya hazır olan dokuz mahkûmu da mahkeme huzuruna çıkardıtkan olan dokuz mahkûmu da mahkeme huzuruna çıkmaktan alıkoymak lâizmdı. Bu da hükûmetin af vaadi ile sağlandı.

Müdafaa avukatları dokuz mahkûmun mahkeme huzuruna çağırılması için müracaatta bulundular. Bu talebi hâkim J. W. Woodrough, mhkûmların şahitlik ehliyetleri olmadığı kararile reddetti. Ayni şekilde beş mahkûmun şahadetleri için savcılığın yaptığı talep ise hâkim taraıfndan kabul edildi.

Bu şahitlerin her birine mahkeme salonunun kapısından girdikleri anda şahitlik yerine gitmeden evvel Cumhurreisinin imzasını taşıyan af teskereleri verildi. Bu teskeler onları şahitlik ehliyetini haiz hürriyetlerine sahip şahıslar haline getiriyordu. Bu aflarla birinci muhakemeden sonra iki mahkûm hürriyetlerine kavuşmuş bulunuyordu. On üç yıl hapis cezasından bu suretle kurtulmuşlardı.

Cinayet esnasında çok yakın bir masada oturan bir mahkûm Stroud ile gardiayn Turner arasında geçen konuşma konusunda şahitlik etti. Diğer bir mahkûm Stroud'u ncinayet konusunda şahitlik etti. cmfhy cmfhy cmfhy un cinayet sırasında kendi tâbirile bir salatalık kadar soğukkanlılıkla hareket ettiğini söyledi. Başka bir mahkûm da Stroud'un «yüzü kıpkırmızı ve son derece hiddetli» olduğunu söyledi. Savcılık bu şahitleri sorguya çektikçe her biri elinde tuttuğu af teskeresine sarılmış bir halde gördüklerinde ısrar ediyorlardı.

Savcının ikinci problemi de Storud'un suçundan mes'ul olmadığını gösterecek delilik ve anî cinnet gibi iddiaları çürütmekti. Akıl hastası bir sanık beraet edbeilirdi. Jüri üyeleri arasında bu konuda anlaşmazlık olduğu takdirde sanık idamdan kurtulabilirdi. Savcı için Stroud'un idamından az bir ceza mağlûbiyet sayılırdı.

İkinci muhakemenin zabıtlarında ruh hastalıkları doktorlarının birbirini nakzeden ifadelerde bulundukları görüldü. Stroud'un hapishane duvarları dışına ruhî mesajlar gönderdiğine dair olan inancı, müdafaa avukatları tarafından belirtilmiş fakat savcı böyle bir inancı kabul etmeği reddetmişti.

Akıl hastalıkları mütehassıslarının görüşleri arasında tasavvur edilemiyecek kadar farklar vardı. Straud'un haraketleri bâriz bir surette onları şaşırtıyor, onu dış dünya reketleri bâriz surette onları şaşırtıyor, onu dış dünya ölçülerine göre değerlendirmek güç görünüyordu.

Stroud'un yapılan muayenelerinde aşağıdaki bütün farklı teşhisler konmuştu: Aklî muvazenesi yerinde, ehliyetli, muktedir, sorumluluk duygusu yerinde, aklî muvazenesi bozuk, aklî muvazenesi noksan, zihnî faaliyeti bozuk, sistemli hayal görme kurbanı, psikopat, zihnen gelişmemiş, dejenere bir suçlu, deliliğe mütemayil, ruhen yetersiz, anormal, zekî, parayonak ve ahlâken zayıf.

Elizabeth'in ailesine mensup bazı şaihtler akıl hastalığına tutulan bazı akrabaları misal göstermişlerdi. Buna karşılık savcı da Amerika Reisicumhurlarından Abraham Lincoln'un akrabaları arasında ayni sayıda hattâ daha fazla aklını oynatanlar bulunduğuna işaret etti.

Stroud kendi ölüm kalımı ile ilgili bu muhakeme safhalarını dikkatle takip ediyordu.

28 Mayıs 1917 d edâva jüriye arzedildi. Yedi saatlik müzakereden sonra jüri hey'eti kararını şöyle bildirdi:

— Sanık Robert F. Stroud'un iddianamede serdedildi-

ği şekilde suçlu olduğuna karar verdik, idam cezası uygun görülmedi.

Jüri adına hey'et başkanı Harold Short bu kararı okuyunca savcı Robertson derin bir hayretle baktı. Hapishane idarecilerinin yüzleri de belirli şekilde asılmıştı.

Müdafaa avukatları birbirlerini tebrik ettiler, Elizabeht de Robbi'yi kucakladı. İki muhakemenin milyonlarca kelime tutan ve kendi hayatı ile iligli zabıtlarını taikp etmiş olan Stroud ise yüzünde hiç bir ifade olmadan duruyordu. Hapishanede geçirdiği sekiz yıldan sonra bir yıl üç ay da hücre hapsinde yatmıştı.

Celseye ara verilince mübaşir hapishane gardiyanlarına Stroud'u mahkeme salonundan çıkamralarını işaret etti. Stroud çıkmak istemedi. Avukatları derhal onun yanına koştular. Stroud şunları söyledi:

— Turner'i bana vurmak üzere iken öldürdüğümü biliyorlar. Benim şahitlerimi dindemek istemediler, bu yüzden hayatım boyunca hapiste kalacağım ve bir sürü kaçığın elinde perişan olacağım. Hiç kimse ölmek istemez ama...

Avukat Kimbrell'in yüzü asıldı:

— Bu seferki hükmü de temyiz mi etmek istiyorsun?

— Elbette temyiz edeceğim.

Avukat omuz silkerek:

— Hayatın kurtuldu ya?

— Dâva adilâne şekilde görüldü mü?

— Görüldü diyemem... Hâkim iki yerde hatâ işledi, ama yine söylüyorum, hayatın kurtuldu ya, Stroud.

— Hangi hayatım, Mister Kimbrel?

— Dâva bir kere daha yeniden görülsün diyelim, sonuç birinci gibi olursa?

— Beni asarlar değil mi?

Avukat biraz düşündükten sonra cevap verdi:

— Asabilirler... Ama belli olmaz. Boynunu iki defa ipten kurtardın. Şimdi müebbet hapis cezası aldın. Durumu tetkik etmek lâzım.

— Hapis yatmaktan bıktım. Bu iş sonuna kadar gitsin. Ya beraat edeyim ya da assınlar beni.

Elizabeth Stroud'un da muavfakati alındıktan sonra avukatlar ikinci hükmü de temyiz etmek üzere istidalarını hazırladılar.

Savcı Robertson haberi alınca kulaklarına inanamadı. Memnun olmuştu. İnatçı mahkûmun boynunu ipte biraz daha uzatmak için yeni bir fırsat çıkmıştı. Hükmün temyiz edilmesine ne savcı ve ne de Adalet Bakanı itiraz etti.

Stroud'un avukatları Ağustos 1917 de adlî hatâ iddiasile temyiz müracatalarını yaptılar. Birleşik Amerika Âlî Mahkemesine yapılan müracaatta muhakemesi görülmekte olan bir adamın kendi müdafaa şahitlerini mahkeme huzuruna celbetmekten menedilmesinin anayasaya aykırı olduğunu ileri sürdüler. Ayrıca gardiyan Turner'in ölümü akabinde Stroud'un hapishane idaresi tarafından zaptedilen mektuplarının da iade edilmesini ve bunların mahkeme tarafından delil olarak kullanılmamasını talep ettiler. Anayasanın dördüncü tâdil maddesi usulsüz araştırma ve el koymayı menediyordu.

Adalet Bakanı John W. Davis hükûmet adına adlî hatâ işlendiğini teyid eden vesikayı imzaladıktan sonra Âlî Mahkeme derhal hükmü iptal ederek mahkemenin yeinden görülmesi emrini verid. Tarih, Şubat 1918 idi.

Elizabeth Stroud hariç herkes memnundu. Robbi'nin savunulması için elinde ne para varsa ve küçük oğlu Marküs'ün kazancının bir kısmını sarfetmişti. Şimdi yeniden para bulmak mecburiyetinde idi.

Aylar geçti Mayıs 1918 de Robert Stroud Leavenworth hapishanesi duvarları gerisindeki hücresinden alı-

narak Federal mahkemeye götürüldü. Elleri kelepçeli olmasına rağmen ciğerlerini hürriyet havasile doldurmakta nmemnundu. Stroud ayni suçtan üçüncü defa mahkeme huzuruna çıkıyordu.

Jüri hey'etini teşkil etmek üzere altmış kişi, çiftçiler, dükkâncılar ve uzaklardan gelmiş köylüler mahkeme salonunda oturmuş hâkimin gelmesini bekliyorlardı. Kansas şehrindeki hâkimler bu dâvaya girmek istemedikleri için Colorado eyaleti merkezi Denver'den Robert L. Lewis adında bir hâkim getirilmişti.

Hâkim Lewis daha cübbesini giymemişti ki Robert Stroud'un mahkeme salonunda olduğunu fakat yanında avukatları bulunmadığını gördü. Elizabeth Stroud yorgun ve şaşkı nbir halde oğluna yakı nbir yerde oturmaktaydı.

Dâvanın teferrüatını alfabeyi bildiği kadar iyi bilen savcı başlayabileceği işaretini verdi. Kısa bir bekleyişi takiben hâkim, Stroud'un mahkemeye gelmeyen avukatları hakkında acı sözler söyledikten sonra kendisine yeni iki avukat tâyin etti ve mahkemeyi ertesi güne tehir etti. Storud tekrar hapishaneey götürüldü.

Mayısın 23 ünde savcılık makamı hazır olduğunu yine bildirdi. Hâkim yeni avukatlara:

— Jüri üyelerinin yeniden tâyinine hazır mısınız? diye sorunca, avukatlar:

— Hazırız, efedim, Robert Stroud'un avukatları tarafından hazırlanmış elimizdeki istidada dâvanın ayni şekilde devamı istenmektedir.

Hâkim:

— Bahsettiğiniz avukatlar artık bu dâvada Stroud'un avukatları değillerdir, diye sert bir ihtarda bulundu.

Stroud'un avukatları başka bir yerde ayni güne tesadüf eden kârlı bir dâva bulmuşlardı. Daha evvel de savcıya giderek Stroud için mahkemede adam öldürme suçunu

itiraf etmesile müebbet hapis cezasına razı olacaklarını söylemişlerdi. Fakat savcı bu talebi reddettiğini açıkladı.

Stroud bunu duyunca şaşkına döndü. Yerinden kalkarak avukatlarına bu şekilde cinayet itirafı gibi bir yetki vermediğini, zira isna dedilen cürümden suçlu olmadığını söyledi. Hâkim, Stroud'un avukatlarını mesleğe yakışmayan bir tarzda hareketlerinden dolayı tenkid ettikten sonra üçüncü mahkemenin başlama tarihi olarak 23 Haziran 1918 tarihini tesbit etti.

Hâkimin kendi haklarında söylediklerini duyan eski avukatlar tekrar ve bu sefer dhaa azimkâr bir kararla Stroud'un dâvasına katıldılar. Bu suretle Stroud'un şimdi dört avukatı oluyordu.

Nihayet sıcak bir Haziran günü üçüncü defa muhakeme başladığı zaman Stroud hariç herkesin sinirleri gergindi. Yalnız hayatı bahis konusu olmakla beraber Stroud sakindi, çünkü tek başına yaşadığı hücreden kısa bir süre için de olsa dışarı çıkmak fırsatını elde etmekten memnunluk duyuyordu.

Savcı Robertson sanığın aklî muva zenesi hakkında ifade vermek üzere altı doktor görevlendirilmişti. Fakat bunların çağırılmasına lüzum görülmedi. Sanık tarafı parasız kaldığı için müdafaa avukatları da doktor çağıramıyorlardı, bu yüzden Stroud lehine şahadette bulnuacak doktor yoktu.

Müdafaa avukatları Stroud tarafından Turner'in öldürülmesinden sonra yazılan ve hapishane müdürünün postaya verdirmediği mektupların mahkeme zabıtları arasından çıkarılmasını talep ettiler. Hâkim bu talebi reddetti.

Jüri hey'etine yüksek sesle okunan bu mektuplardaki ifadeler bile Stroud'u ipe götürmeğe kâfi gelirdi. Stroud mektuplarında hapisahne müdürünü kardeşi Marküse kendisinin feci bir cinayet işlemiş olduğunu söylemesinden do-

layı şiddetle tenkid ediyor ve bulunduğu hapishane şartlarında işlediği suçundan dolayı vicadnen müsterih bulunduğunu belirtiyordu. Stroud mektuplarında ayrıca öldürdüğü Turner'in ölümünden evvel de kötü bir adam olduğuna işaret ediyordu. Jüri üyelerinin bu mektupları aklı başında bir adamın mı yoksa hapishane şartları içnide zihnen perişan bir insanı nmı yazdığı hususunda en karar vereceği merak ediliyordu.

Bunaltıcı sıcağın kapladığı mahkeme salonunda bir ölüm havası dolaşmaktaydı. İki yıl evvel işlenmiş bir cinayetin korkunçluğu, delilik iddiaları ve intikam hisleri yeniden bir elektrik cereyanı gibi ortalığa yayıldı.

Müdafaa avukatları dâvalarını açtılar. Birleşik Amerika Yüksek Mahkemesi henüz affa uğramamış mahkûmların şahitlik yapabileceklerini teyid etmişti. Stroud'un avukatları mahkûmların mahkemeye celbini istediler.

Hâkim:

— Mahkûmların gelebilecekleri kayıtlı olduğuna göre, bunların adlarını bildirin, dedi. Bunun üzerine Leavenworth hapishanesinden Stroud lehine şahitlik edecek sekiz mahkûm getirildi. Bunlar hükûmetin affına mazhar olan mahkûmlardan farklıt ipteinsanlardı.

Hapishane elbiselerile ve kelepçeli bir grup halinde mahkeme salonuna getirilen Murphy, Stratton, Duffy, Wallace, O'Delel, Ryan, West Coates ve McGrath adlarındaki mahkûmlar mahkeme salonundakileri hayrete düşürdü. İsyankâr ve ciddî suçlardan hapiste bulunan bu mahkûmlar mahkemedeki şahitliklerinin hapishanedeki arkadaşları üzerinde ne tesirler yapacağını biliyorlardı. Savcı da bunlara karşı hazırlıklı idi. Sicilleri elinde bulunuyordu. Banka hırsızları, kalpazan ve yol kesici; bu insanların şahitlikleri Stroud'un lehine idi fakat soruşturma ilerle-

dikçe sicillerinin açıklanması onların aleyhine bir hava yaratıyordu.

Genç mahkûmlardan mavi gözlü, sarışı nve asker olan Willie West, yıllar evvel Straud'un bıçağını ödünç aldığından dolayı ona karşı medyunluk duyuyordu. West ifadesinde Stroud lehine şahitlik yapacağını bildirdikten sonra yirmi beş ay hücre hapsine atıldığını açıkladı. Savcı ise West'in Stroud'un hayatını kurtarmak üzere kendi annesini mülkünü ipotek etmeğe zorlamış olduğunu belirtti. Kısa zamanda anlaşıldı ki West şahitlikten ziyade sadık bir arkadaş hisleri ile hareket etmekteydi.

Müdafaa auvkatlarının getirdiği en son şahit bu gruptan değildi. Serbest bir insandı ve ifadelerile dikkati çekti.

Bu adam Stroud'un hastalığı sırasında klinikte baş hasta bakıcı görevinde bulunmuştu. Eskiden rahipti ve sonra iş adamı olmuştu. Kendisine isnad edilen ve mahkûmiyetine sebep olan suçun bir iftira olduğunu ispat ettikten sonra geri kalan cezası affedilmişti. İri ve gösterişli olan bu adam Şikago ünievrsitesinden mezundu. Stroud'un muhakemesi sırasında motor imalât işlerile meşguldü. Elizabeth Stroud ile telefonla konuşmuş ve bunun üzerine kendi parası ile İllinois eyaletinin Peoria şehrinden seyahat ederek mahkemeye gelmişti. Gardiyan Turner'in öldürülemesinde şahit olmuş biri idi. Taraf tutar hiç bir hali yoktu.

Müdafaa avukatı ona şu suali sordu:

— Şimdiki mesleğiniz nedir?

— Traktör imalâtı. Müttefik orduları için motorleu traktör imalâtı ile meşgulüm.

— Malî durumunuz iyi midir?

— Sıkıntıda sayılmam.

— Servetiniz para olarak ne kadar tutar?

— Altmış bin dolar diyebilirim.

Bu ifade jüri üyelerini canlandırdı. Karşılarında hayatta başarı kazanmış bir çiftçi çocuğu vardı. Stroud'un lehinde konuşan mücrim mahkûmlardan çok farklı bir kimseydi.

— Hapiste bulunduğunuz esnada kötü not aldığınız oldu mu?

— Zannederim bir seferinde hücremi temiz tutmadığımdan dolayı rapor edilmiştim. Ben zaten dağınık bir insanım.

— Orada bulunduğunuz sırada bu dâvadaki sanıkla tanıştınız mı?

— Evet, bir çok defa görüştük.

— Kendisi hapishane kliniğine yatmış mıydı?

— Bir çok defa yatmıştı.

— Her seferinde ne müddet klinikte kalıyordu?

— Bir gün, iki gün bazen daha fazla kalırdı. Gripten yatardı, bazen de müşahede için gelirdi.

— Müşahededen ne kastediyorsunuz?

— Durumu müşahede ediliyordu. Stroud'un durumu psikopat olup olmadığı konusundaydı. Her seferinde bu sebeple müşahedeye alındığını söyleyemem.

— Psikopat kelimesinden ne anlıyorsunuz?

— Aklî muvazenesi yerinde olup olmadığı.

Bu esnada gözler Stroud'a çevrildi. Stroud psikopat sözünü duyunca nazarlarını şahide çevirmiş sonra tekrar sâbit nazarlarla ileri doğru bakmaya başlamıştı.

— Müşahede için geldiği zamanlar ne müddet klinikte kalırdı?

— Klinikte bulunanlara göre Stroud'un devamlı müşahede altında tutulması gerekmekteydi.

Müdafaa avukatı şahidin cinayet sırasında gördükle-

rini tesbit etti. Cinaeytin işlendiği noktadan beş metre mesafede yan tarafta oturmaktaydı. Şahidin ifadesine göre o gün yemekte verilen pirzolalar az pişmişti, kendisi iyi pişmiş bir parça istemek için oturduğu yerden dönünce masalar arasındaki geçitte mahkûmlardan birinin gardiyanla konuştuğunu görmüştü. Şahit gardiyan Turner'in elindeki copu vurmak için daha evvel kaldırmış olduğunu, bu gardiyandan mahkûmların korktuğunu ve Stroud'un sinirli ve belki de o esnada ruhen rahatsız olduğunu söyledi.

Bu şahidi nifadesine kadar savcının iddianamesi kaya gibi sağlamdı. Şahitlerden her birinin ifadesi durumu ve sicili ile çürütmüştü. Fakat bu şahit farklı idi.

Savcı şahide bazı sualler sormaya başladı:

— Hapishanede sicillerin bazen mahkûmlar tarafından doldurulduğunu bu sebeple her zaman güvenilir olmadığını söylediğinize göre sizin kendi sicilinizden bir endişeniz mi var?

— Hayır, hiç bir endişem yok. Söylediklerimin hepsinden emin olmayabilirim, ancak hakikat neyse onu söyledim.

— Hapishanedeki idarecilerle dost olduğunuzdan bahsediyorsunuz?

— Böyle bir şey söylemedim. İdarecilerden hiç birine karşı husumetim yoktur dedim.

— Hapishaneden çıktıktan sonra bir seri makale yayınladığınızı hatırlıyor musunuz?

— Evet, hatırlıyorum.

— Bu makalelerde hapishane idaresine ve idarecilerine hücum ediyordunuz, değil mi?

— İdarecilere değil efendim, hapishane sistemini tenkid ediyordum.

— Bu makaleleri yayınlamaya başladıktan kısa bir süre sonra birdenbire kestiniz değil mi?

— Makaleler hazırlamakta olduğum bir kitabın bazı parçaları idi.

— Neden yayınlamayı kestiniz?

— Çünkü makalelerimi genç bir gazete muhabiri tashih ediyordu. İlk bir iki makalede o kadar çok hatalar yapmıştı ki, kendi adım altında bunların yayınlanmasını arzu etmedim.

Savcı son bir sual sormaktan kendini alamadı:

— Adınızı korumakta çok dikkatli hareket edersiniz değil mi?

— Evet efendim.

Müdafaa avukatlarının hareket tarzlarını evvelden tahmin edip ona göre hazırlanan savcı için bu şahidin gelmesi soğuk bir sürpriz olmuştu. Buna karşılık olmak üzere kendisi de bazı şahitler aramaya başladı. Hapishane doktoru Stroud'un ruhî hastalık konusunda müşahede altına alınmamış olduğunu söyledi. Atlanta hapishanesi idarecileri gardiyan Turner'in orada bulunduğu sırada itibarının iyi olduğunu belirttiler. Ferguson adında bir mahkûmun ölümünden haberleri yoktu. Ölmüş olabilirdi, fakat olayı hatırlamıyorlardı. Leavenworth gardiyanları da öldürülen gardiyan hakkında sitayişkâr sözle rsöylediler.

Celse nihayete erdi. Jüri hey'eti karar vermek üzere çekildi. Bir kaç saat sonra jüri başkanı kararı bildiriyordu. Robert Stroud'u suçlu bulmuşlardı. Asılmak suretiyle idamını tavsiye ediyorlardı. Tarih 28 Haziran 1918 idi.

Hâkim Lewis jürinin kararı üzerine hükümnü verdi. Stroud 8 Kasım 1918 Cuma günü idam edilecekti.

Mahkeme salonunda hasıl olan hayret uğultusu kısa zamanda bütün eyaletten haykırma halinde aksedecekti.

1911 yılında idam aleyhtarı olanlar Amerikan Kongresine cinayet için dahi olsa hiç bir Kansas jürisinin bir adamı idama gönderemiyeceklerini söylemişlerdi. İşte şimdi Federal Hükûmeti temsil eden bir jüri Federal kanunlara istinaden idamın kanunen yasak olduğu Kansas eyaletinde bir adamın idamı emrini veriyordu.

İda mhükmünün verilmesinden sonraki hafta içinde hapishane idarecileri durmadan artan itirazları endişe ile takip ediyorlardı. 1 Temmuz 1918 tarihinde hapishan emüdürü Morgan bir tebliğ yayınladı. Tebliğde şöyle deniyordu:

— Robert Stroud idam edilmezse hayatı boyunca tek başına hücre hapsine konacaktır. Müebbet hapis mahkûmları daha ağır bir ceza olmayacağını düşünerek gardiyanları öldürmeye başlarlarsa altmış kişinin bin sekiz yüz mahkûmu inzibat altında tutması mümkün olamaz.

Müdafaa avukatları, jürinin usulüne uygun seçilmediği ve diğer bazı teknik mülâhazalarla idam hükmünü temyiz ettiler. Bu müracaat üzerine idam tarihi ileri bırakıldı. Robert Stroud 8 Kasım 1918 günü ikinci defa idamının geri bırakıldığını görüyordu. Çç gün sonra da 1200 mahkûmla birlikte Birinci Dünya Savaşının bitiş haberini alkışlıyordu.

Uzun boylu, zayıf Stroud yirmi dokuzuncu yaşına yaklaşıyordu. İki buçuk yıl tek başına hücre hapsinde yaşamış, hayatı incecik hukuk ipliklerine bağlı beklemişti. Beklerken bu ipliklerin de birer birer koptuğuna şahit oluyordu.

Hapishane idarecileri onu darağacına gidinceye kadar iyi bakmak niyetinde oldukları için diğer mahkûmlara nazaran daha iyi gıda alıyor ve bkaılıyordu. Onun için şimdi bambaşka ve yeni bir hayat başlamıştı. İstediği kadar mektup yazabiliyor ve ziyaretçi kabul ediyordu.

Müdafaa avukatlarının gayretleri, annesinin gösterdiği şefkat ve dâvasının uyandırdığı geniş tepkiler yaklaşmakta olan ölüm endişesini hafifletiyordu.

Aylar ve günle rgeçtikçe Stroud, matematik bilgisinden faydalanıp müzikle meşgul olmaya başladı. Ziyaretçilerinden biri ona bir keman hediye etti.

Hayatında rıhtım boyunda çalan laternalar ile annesinin ninni şarkılarından başka müzik duymamış olan Stroud, şimdi beste yapmaya başlamıştı. Bestelediği müzik acayip olmakla beraber matematik ölçülerine göre doğru idi. fakat bestelerini kemanın telleri üzerinde çalmaya başlayınca hücrelerdeki diğer mahkûmların kulakları tırmalanmaya başlmaıştı.

Bu sıralarda Stroud hapishane hayatını daha olgun bir anlayışla tetkik ediyordu. İntibalarını son derce kuvvetli ve zaptedici olan hafızasına kaydediyordu. Sonradan bunları yazılarında belirteckti.

Bu yazılarda eski dünya boks şampiyonu Jak Johnson'un ölümle tehdit edildikten sonra göstermiş olduğu kahramanlıktan bahsediyordu. Hapishanede taş kırma ekipleirne katılmaktan kurtulmak için boksör Johnson'un 7000 dolar sarfettiğini de belirtiyordu. Hapishanede Noel zamanı yapılan kutlama programının faydalrından da bahsediyordu. Onun asılmasını görecklerine yemin etmiş olan baş gardiyan ve hapishane müdür yardımcısından sitayişle bahsediyor ve bunların hapishanede en cesur insanlar olduğuna dair misaller şeriyordu.

Yine yazılarında hapishane idarecilerinden birinin suiistimalden tevkif edilerek mahkûm olacağını ileri sürmüş ve hakikaten daha sonraki bir tarihte bu idareci tevkif edilmişti.

24 Kasım 1919 da Amerika Yüksek Mahkemesi Stroud'un ölüm cezasını tasdi kedince avukatlrı yeni bir soruşturma için müracaatta bulundular. Kansas Valisi Capper Vaşingtona yolladığı bir yazıda Stroud'un Kansasta idam edilmemesini talep etti.

19 Ocak 1920 de Yüksek Mahkeme yeni bir soruşturma talebini red ederek idam hükmünü bir kere daha tasdik etti. Stroud 1922 yılında bitecek olan ilk on iki yıllık mahkûmiyetinden sonra hürriyetine kavuşmak için hayatını ortaya koyarak bir kumar oynamış, fakat kaybetmişti.

— VII —

Bu yıllar zarfında Stroud'un hapisliği aile efradı üzerinde ne tesirler yapmıştı? İdam hükmü, hapishanede on yıl kaldıktan ve dört yıl süren muhakemlerden sonra verilmişti.

Elizabeth, aileyi Alaska'ya götürüp zaten istikrarı bozulan evini büsbütün sarsınca, Ben Stroud'un kötüye giden durumu daha da fenalştı. Oğlu Marküs'ün onu terk etmesi bir darbe idi. Aile Juneau'da refaha kavuştu, fakat Elizabeth ile Ben ayrıldılar. Aşırı derece içki ve sefahate düşkün arkadaşlarla düşüp kalkması Ben Stroud'un işlerini bozdu. Pervanesi bozulmuş bir gemi gibi Pasifik sahilleri boyunca gayesiz dolaşmaya başladı. Elindeki ufak bir servet sayılan parayı har vurup harman savurdu. Kalifornia çiftliklerinden birinde iş buldu. Bu sırada Elizabeth'den gelen bir mektup gardiyan Turner'in öldürüldü-

günü ona bildiriyor ve yardım istiyordu. Marküs bu oalydan sonradan şöyle bahsetmişti :

— Babam annemden aldığı mektuba verdiği cevapta Robert Stroud için - gebersin müstahaktır - diyordu. Kardeşim buna rağmen babamı af etti, fakat ben etmedim. Hayatımın geri kalan on iki yılı içinde bir daha ona mektup yazmadım. Kalifornia çiftliğinde bir dilenci haline geldikten sonra hayata gözlerini kapadı.

Elizabeth istediği yardımı kocasını red ettiğini görünce son derce üzüldü. Robbi'nin acı hayatından tek sorumlu olarak kocasını buluyordu.

Büyük kızı Minnie'nin bir kızı olmuştu. Robert'in ikinci muhakemesine kızını alıp Minnie'de gelmişti. Şahitler birer birer ifade verirken Elizabeth de torununu dizinde oynatıyordu. Elizabeth'in küçük kızı Mamie ise hiç evlenmedi ve hayatı boyunca annesinin yanında kaldı.

Juneau'dan geldikten sonra Elizabeth, bir teknik okulda öğretmenlik yapan olğu Marküs'le beraber oturdu. Marküs, esmer, yakışıklı bir gençti ve zekâsiyle kendi yaşındaki gençlerden hiçbirinin kazanamadığı kadar para kazanmıştı.

Kardeşinin hapse girmesinden sonra Marküs kendine enteresan bir eğlence bulmuştu. Ellerine kelepçe taktırıyor, bazen iple bağlatıyor ve sonra kolayca bunlardan kurtuluyordu. Saatlerce ekzersiz yapmakla öğrendiği bu marifeti dolayısiyle arkadaşları hayret ediyor ve kurtulmaya imkân olmayacak şekilde Marküs'ü bağladıkları halde onun yine de kurtulduğunu söylüyorlardı. Daha sonra Marküs kendisini kurtulamıyacak şekilde bağlamaya muvaffak olacaklara para vaad edioyrdu. Her denemede ilmikleri hiç çözmeden bğalı bulunduğu iplerden sıyrılıp çıkıyordu.

Bu hünerini mükemmel hâle getirdikten sonra adını L. G. Marküs olarak değiştirdi ve 1917 de bir Vodvil kumpanyasına girdi. Reklâm adı, iplerden kendini kurtaran canbaz artist, Büyük Marküs idi. Şikago'dan San Fransisko'ya kadar gittikleri her şehirde binlerce seyircinin önünde ellerine kelepçe vuruluyor, ayklarını zincirlerle bağlatıyor, bazan sım sıkı deli gömleği giyiyor ve kolaylıkla bunlardan kurtuluyordu.

Marküs sonradan şöyle anlatıyordu :

— 1918 - 20 yılları arasında sinemaya intisap ettim v Mack Sennett, eski L.K.O. Kumpanyası eski Bronton stüdyoları ile diğer birçok stüdyolarda çalıştım.

Kardeşi Bob, Leavenworth hapishanesinde hücresinde kendisi için hayat veya ölüm ifade edecek kararı beklerken Marküs şöhret yapıyor ve kazancından kardeşinin dâvalrına yardım etmesi için, annesine para yolluyordu.

Elizabeth oğlunu kurtarmak için 12 000 dolarlık miras ile hayatı boyunca iktisat edrek biriktirdiği paraları sarfetmişti. Kansas eyaletinde idam aleyhtarı olan kimseler de Elizabeth'e çok para yardımı yaptılar. Bunlar kâfi gelmeyince borç almaya başlaıd.

Birleşik Amerika Yüksek Mahkemesinin karariyle ölüm oğluna daha da yaklaşmaya başlayınca, muztarip anne Kansas'ın yeni valisi ile bir görüşme yapmak için teşebbüse geçti. Vali Elizabeth'i kabul edeceğini bildirdi. Oğlunu dar ağacından kurtaracak dünyada tek bir kişi vardı. Elizabeth Kansas valisinden oğlu adına Reisicumhur Woodrow

Vali bu dileği kabul edrek bir istida hazırladı, eyalet meclisi üyeleri de ayrıca aynı şekilde bir istida hazırladılar. Bunlar da Kansas eyaletinde yirmi iki yıldan beri

idam cezası verilmediği ve kırk iki yıldan beri de idam cezası infaz edilmediği belirtiliyordu.

Elizabeth valiye yaptığı müracaatta, — Oğlum dejenere babasının kurbanıdır ve bunun cezasını ödemektedir. Bu sebeple hayatının bağışlanmasını rica ediyorum, diyordu.

1920 Şubatında siyahlar giymiş Elizabeth oğlunu hapishanede ziyaret etti. Onu şefkatle öptükten sonra merak etmemesini söyledi. Bu ziyaretten sonra da Vaşington'a hareket etti.

Denver şehri hâkimlerinden Robert E. Lewis, Robert F. Stroud hakkında hüküm vermek üzere Leavenworth'a geldi ve 5 Mart 1920 tarihinde, mahkeme salonuna son bir defa daha gelen sanığa 23 Nisan 1920 tarihinde idam edileceğini bildirdi.

Stroud ölüm biletini soğuk kanlılıkla aldı. Füküm bildirildikten sonra konuşmak için müsaade istedi. Mahkeme heyetine ve savunması ile uğarşan avukaltarına teşekkür etti. Başka bir şahıs hakkında konuşuyormuş gibi sâkin, heycansızdı.

— Muhakemem âdilâne oldu.. dedi.

Mahkeme salonunda bulunanlardan bir kişi onun için ağlıyordu... Üvey kız kardeşi Mamie. Elizabeth Vaşington'da idi. Minnie Pasifik sahilinde ve Marküs Şikago'da idiler.

Akıbeti tâyin edilen uzun boylu zayıf mahkûm hapishanede herkesin ilgisini çekiyordu. Gardiyanlar, hapishane idarecileri ve idarecilerin itimadını kazanmış imtiyazlı mahkûmlar onu hücresinde ziyarete başladılar. Ziyaretçilerin bazıları ona karşı bir miktar acıma hissiyle, fakat çoğu hiç bir şey söylemeden memnun bir ifade ile ona bakıyorlardı.

Bir gün öğleden sonra gözlerini dikip kendisine bakan üç gardiyana Stroud «Bakın da gözleriniz doysun kaçık herifler. Ama ben de size söyliyeyim ki hiçbiriniz benim asıldığımı göremiyeceksiniz.» Stroud'un bu sözleri hapishane müdürlüğüne rapor edilirken bir tarftan da hapishanedeki mahkûmlar arasında yayılmıştı. Mahkûmların bir kısmı Stroud'un talihinin yardım edip etmiyeceğini merak ediyordu. Kısa süre hapis mahkûmları, aarlarında bahse tutuşmaya başlamışlardı. Uzun süreli mahkûmlar ise Stroud'un sözelrini ciddiye alıyordu. Stroud'un kendini ipten nasıl kurtaracağını tahmin edemiyorlar, fakat bir şeyler bekliyorlardı. Hafta içinde Stroud gizlice hücresine üç tane traş bıçağı getirmeye muvaffak olmuştu.

Müteakip Cumartesi, Leavenworth hapishanesinde ilk defa olarak bir mahkûm üzerine idam nöbeti konuyordu. Bu nöbet infaz tarihinden altı hafta önce konmuş oluyordu. Halbuki o sıralrda idam mahkûmları üzerine nöbet infaz tarihinden bir hafta evvel başlardı.

Dört yıl süre içinde Stroud'un idamı bir çok defa plânlanmış ve sonra vaz geçilmişti. Bu sefer de Polis Müdürü O. L. Wood gazetelere idam sehpası malzemesi için açık arttırma ilânı veriyordu. Sonra idam sehpasının nasıl yapıldığını ve cezanın nasıl infaz edildiğini öğrenmeye koyuldu. Polid Müdürü Wood, hapishanenin yeni müdürü A. V. Anderson ile birlikte hapishane avlularını gezdi. Mahkûmlar merakla bu hazırlıkları izlioyrlardı.

Klgililer nihayet idam sehpasının kurulacağı münasip yeri seçtiler. Burası tecrit hücreleri kısmının avlusunda, Stroud'un hücresine yedi sekiz metre mesafede ve tam karşısında idi.

Bir müddet sonra avluda kerestelerin çıkardığı büyük bir çatırdı Stroud'u hücresind eyerinden sıçrattı. Penceresine koştu ve sarı renkte taze çam kerestelerinin Mart

ayının karları üzerine vuran akislerini gördü. Bir gardiyan da keresteleri ölçüp ayırdıktan sonra biçmeye başlıyordu.

Stroud kendi hayatına son vereck olan bu sehpanın, ağır ağır inşa edilmesini saatlerce, boynu tutuluncaya kadar seyretti. Eskiden marangoz ve neşeli' bir adam olan gardiyana seslenmekten kendini alamadı. Soğuktan kollarını sallayan gardiyan, Stroud'un hücresine yaklaşmtştı. Stroud :

— Demek sehpayı kuruyorsunuz artık.. dedi.

— Evet, hem bedenine göre ısmarlama. Boyun bir seksе nbeş, kilon altmış üç değil mi?

— Şimdi altmış yedi. Beni semirtiyorlar.

— Sehpayı nasıl olsa birinin yapması lâzımdı. Yardımcı vereceklerdi ama uğraya nolmadı.

— Ben sana bir şey söyliyeyim mi, kendini fazla üzme, bu sehpadan beni sallandıramayacaklar.

Daha sonra marangoz gardiyan sehpaya çıkılacak merdivenin kenar korkuluklarını ağır ağır yapıoyrdu. Stroud merakla sordu :

— Korkululkarla neden o kadar uğraşıyorsun?

— Temiz olsun diye. En sonunda zımpara kâğıdı ile de budak yerlerini temizleyeceğim ki eline bir şey batmasın.

Sehpa bitip ip de yerine takılınca Nisan başlarında bir gün ilgililer teftişe geldiler. Polis müdürü, hapishane müdürü ve diğer idareciler sehpanın denemesini takip ediyorlardı. Stroud da kendi hücresinden bunları seyrediyordu. Marangoz gardiyan bir torba kum aldı, sehpaya çıktı, ipi torbanın etrafına doladı ve sehpanın kapağı üzerine yerleştirdi. Sonra yere indi. Polis müdürü cebinden bir kronometre çıkardı ve bakmaya başladı. Biraz sonra da kapağı düşürecek kolu çekti. Çektiği anda kapak açıldı v ekum

torbası ipe bağlı olarak aşağı sallandı. Bu denme üç defa tekrarlandı. Stroud hücresinden geri çekildi. Bileklerine baktı.

Stroud kendisini devamlı olarak gözetleyen nöbetçi gardiyanın yerinde olmadığını gördü. Biraz sonra gardiyana yerine gelince Stroud :

— Beni gözetlemekten bıktın galiba, dedi.

— Yoo... gidip sehpanın denemesine bir göz attım.

Bunu söyleyen gardiyanın sehpanın inşası sırasında hâtıra olarak bir torba talaş doldurduğunu bilmiyordu.

Bütün soğukkanlılığına rağmen Stroud, kendi içinde bir değişiklik olduğunu gizleyemiyordu. Her insanın hissedeceği gibi o da mukadder ölümünün derin mânasını duyuyordu. Stroud'un mektuplarından bazılarında bu ölümü beklemenin heycanı belirtilmekteydi. Annesine karşı mecburiyetlerini düşünüyor, ve ölümü belkerke nannesine olan manevî bağlarının derinliğini daha yakından his ediyordu. Yazılardan biri şöyleydi :

— Anneme karşı hakikî hislerimi anlamaya başladığım zaman yirmi dokuz yaşında ve bu dünyadan göçmek üzereyim. Beni cinayete sevketmiş olan içimdeki bozukluğun ne olduğunu anlamış ve idam sehpasının inşasını seyredrken bu bozukluğu gidermeye uğraşıyordum.

Hapishane rahibi Stroud'u hücresinde ziyaret ettiği zaman sâkin ve dalgın buldu. Birkaç ziyaretten sonra rahip Stroud'a manevî yardım isteyip istemediğini sordu. Stroud :

— Her ne şekilde olursa olsun bugüne kadar dine inanmadım. Şimdi son anlarımın gelip çattığı zaman bu komediye ne lüzum var?

Saatlerini hücrenin penceresinden idam sehpasını seyretmekle geçiriyordu. Sehpanın gün geçtikçe ona üç katlı

bir bina kadar büyümüş göründüğünü söylüyordu. Annesine ondan hâtıra olarak ipin ucunda kıvranarak sallanan bir ceset kalmamalıydı.

Annesinden haber beklemenin sabırsızlığı içinde hücreyi adımlayıp duruyordu. Annesi Elizabeth'in onun hayatını kurtarmak ümidiyle son bir deneme yapmak için Vaşington'a gittiğini biliyordu. Başarısızlığa uğrarsa onun dönüşüne kadar Storud'un cesedi kireç içinde çürümüş olacaktı.

Elizabeth Stroud oğlunu idamdan kurtarmak için Reisicumhur Woodrow Wilson'a 500 kelimelik bir istida yazmıştı. Jüri üyelerine mektupla yaptığı müracaatta bunlardan beş cevap aldı. İkisi tarafsızdı, biri idam hükmünün değiştirilmesine muarızdı, ikisi de idam cezasının müebbet hapse çevrilmesine tarftar olduklarını bildirmişlerdi.

Robbi'nin ilk avukatı olan Alaskalı hâkimden ve Alaska Polis Müdüründen oğlu lehinde mektuplar da almıştı.

Bir hayli yorularak kendi el yazısiyle hazırladığı istida iç sızlatıcı bir vesika olmuştu. Cinayet sırasında oğlunun muvakkat cinnet halinde olduğu inancı ile ileri sürdüğü iddiasında mahkeme zabıtlarındaki ruh doktorlarının ifadelerini ve kendisiyle yaptıkları konuşmaları misal veriyordu. Oğlunun çocukluk yıllarında babasının tesirini ve

buna mukabil kendi ailesinin Amerika dahilî savaşlarından beri haiz oldukları itibarı belirtiyor ve oğlunun idamının ailenin itibarına bir darbe olacağını kaydediyordu. Elizabeth'in istidası şöyle devam etmekteydi :

— Bir aile reisi olarak takdir buyuracağınız gibi oğlumun kanuna aykırı harektleri aile efradı üzerinde küçültücü ve itibar düşürücü tesir yapmıştır. Bütün bu yıllar süresinde ben ve diğer çocuklarımın maruz kladığımız ezici darbelerde yegâne tesellimiz oğlumun suçlu olmadığı, babasının günahlarının cezasını ödediğidir.

— Annesi olarak hem onun varlığından ve hem de böyle bir babası olduğundan kendimi sorumlu tutmaktayım.

— Hükûmet ilgilileri iki defa hukukî hatâ yapılmış olduğunu alenen itiraf ettiler, bu iki hatânın ağır maddî zararalrını ben ödemek zorunda kaldım.

— Sayın Reisicumhur, insanlığa yardım hislerinizle dünya ölçüsünde bir şöhret yapmış bulunuyorsunuz. Yurdumuzun bu çok mütevazi, kalbi kırık bir anasının dileğine karşı ilgisiz kalmıyacağınıza inanıyorum. Kendim ve çocuklarım adına oğlumun idam cezasının affını ve müebbet hapse çevrilmesini istirham ediyorum. Tanrı sizi ve sevdiklerinizi tadkis etsin.

EliEzabeth Stroud ümitsizlik içinde bir mektup da Reisicumhurun eşi Edith Bolling Wilson'a yazdı. Bu mektupta şöyle diyordu :

— Sayın Madam :

Size bu mektubu yazdığımdan dolayı özür dilerim.

İdam hükmü almış olan bir oğlum var, cezasını af edilerek müebbet hapse çevrilmesini sayın Reisicumhurdan dilemek üzere Vaşingtona gelmiş bulunuyorum.

Derdimi, sevgili Reisicumhurumuza en yakın olan, size arzedebilmek için kısa bir görüşme lûtfetemnizi istemek, acaba bu mustarip anne tarafından fzala bir istek mi olur?

Bu lûtfu benden esirgemezseniz, size işlerinizin en az bir zamanında gelmeyi memnuniyetle kabul ederim.

Bir insanın hayatı bahis konusudur. Vakit çok az kalmıştır, bu sebeple mustarip bir anne olarak sizin ellerinizden yardım bkeliyorum.

E. J. Stroud

Elizabeth, Vaşington'da bu müracaatları yaptığı zaman, nazik, fakat kararlı sekretrler tarafından devamlı surette uzalkaştırıldı. Elizabeth yılmadan tekrar, tekrar geliyordu. Oğlunun hayatını kurtarmak için rica ediyor, ağlıyor, yalvarıyordu. Ümitsizliğe düşmek üzere olduğu bir anda Illionis eyaleti senatörü Hamilton Lewis'in seyreterini buldu. Elizabeth'in ailesinin Illionis eyaletinde çok eskiye giden kökleri vardı. Senatör Lewis, Elizabeth'i Reisicumhurun sekreteri Joe Tumulty'ye götürdü.

— Joe, dedi, bak bakalım bu mustarip kadını Reisicumhura dinletebilir misin?

Bu tavassut üzerine Elizabeth'i Edith Bolling Wilson ile görüştürdüler. Bayan Wilson bu sırada bütün ümitleri yıkılmış olan kocasının tedavisiyle meşgul bulunuyordu. Titreyen ellerinde tuttuğu Nobel Barış Armağanı ile, Reisicumhur, felçli bi rhalde iskemlesinde otururken, barış içinde bir dünya kurulması ümitlerinin nasıl parçalandığını görüyordu. Senatonun, Henry Cabot Lodge başkanlığındaki grubu üç hafta evvel Wilson'un Antlaşma plânlarını red ettirmişlerdi. Edith Wilson, Elizabeth'in Reisicumhuru

görmesine müsaade edemezdi. Ancak onun yazılı dileğini Reisicumhura götürdü.

Bayan Wilson dışarı çıktığı zaman elinde idam hükmü yazılı kâğıt vardı. Kâğıdın üzrinde bir boydan bir boya büyük bir yazı görülüyordu :

Müebbet hapse çevrildi. W. W.

Elizabeth henüz mürekkebi kurumamış yazıyı gördü. Tarih 15 Nisan 1920 idi. İlk oğlu Robert'in idamına daha sekiz gün vardı.

— IX —

Leavenworth duvarlarının gerisinde idam sehpasının denemesi yapıldığından beri hava daha da gerginleşmişti. Dış ziyaretçilerin farkına varamıyacakları, faakt gardiyanların hissettikleri bir değişme, mhkûmlarda artan bir nefret ifadesi vardı.

Stroud 16 Nisan Cuma sabahı, ani olarak uyandı, hapishane içinde bir fevkalâdelik olduğunu hissetmeye başladı. Devamlı nöbetçi gardiyanın yerinde olup olmadığına baktı, iskemlesi oradaydı, fakat knedi yoktu.

Gardiyanın yokluğu onu endişelendirdi. Bu huzursuzluk içinde dayanamadı, el yıkama yerinin su borusuna işaret verir gibi vurmaya başladı. Cevap olarak hafif ve devamlı darbeler oldu ve kesildi.

Kısa bir süre sonra Stroud hapishanenin gizli haberleşme yolu ile bir şeyler öğrendi. Hücre hademesi, haberi

imtiyazlı bir mahkûmdan, imtiyazlı mahkûm da başka bir mahkûmdan, o da dış kapı nöbetçisinin müdürlüğe bir telgraf yolladığını öğrenmişti. Müdürün bölümünde çalışan bir mahkûm da müdürün yardımcısına telefon ettiğini duymuştu.

Hademe hücreyi temizelrken Stroud pencerenin parmaklıklarına daaynmış dışarıyı seyrediyordu. Hademeye :

—Ne diyor? diye sordu.

— Affedilmişsin..

— Emin misin?

— Eminim. Reisicumhur af etmiş. Biraz sonra müdür geli psana bildirecek.

Stroud hücresinde bir köşey çekildi, boğulur gibi oluyor, gözyaşlarını tutamıyordu.

Yanında yardımcısı ve bir gardiyan olduğu halde hapishane müdürü geldiği zaman Stroud sükûnet bulmuştu. Müdür cebinden sarı bir kâğıt çıkardı ve Stroud'a yaşamak için vize verildiğini bildirdi. Stroud heyacn göstermedi ve teşekkür etti. Müdür :

— Görevimi yaptığım için bana teşekkür etme. Yalnız sana şunu söyleyim. Bana öyle geliyor ki bu telgrafı duyduğuna ileride pişman olacaksın.

Stroud müdürün gözlerinin içine bakrak, :

— Telgrafın geldiğini haber aldım. Ben hücreye kadar zahmet ettiğiniz için teşekkür ediyorum.

— Şu andan itibaren bütün imtiyazların kalkmıştır. Bundan sonra çift kilit altında oturacaksın.

— Evet, efendim.

Müdür ve yanındakiler ağır adımlarla uzaklaştılar.

Polis Müdürü Wood, olayı şüphe ile takip ediyordu. Gazetecilere verdiği beyanatta :

— Bana verilen emir, Cuma günü Stroud'u asmaktır. Af edildiğine dair telgraf geldiğinden haberim yok. İdamı istemiyorsa bana Cumadan evvel kararı tebliğ etmeleri lâzımdır.

Bu konuşmadan kısa bir müddet sonra Polis Müdürüne de telgraf geldi.

Hapishane avlusundaki denemesi yapılmış ve tek bir adamın canını almak için kurulan kocaman makine terk edilmiş vaziyetteydi. Nisan rüzgârlarında sarı renkli ip sallanıp duruyordu. Kirişleri üzerine Kansas'a dönmekte olan kuşlar tünemeye ve pislikleriyle beyaz lekeler yapmaya başlamışlardı.

Daha sonra binlerce mahkûmun gözleri önünde bu koca dar ağacı baltalanıp yerle bir ediliyordu. Stroud ürküp kaçışan kuşların ve devrilen kerestelerin seslerini hücresinden duyuyordu. Bir ara titredi ve demir parmaklıklı hücre penceresine yaklaştı.

Onun için kurulan dar ağacının kaldırılmasını seyretti.

İKİNCİ BÖLÜM

— X —

Reisicumhur Wilson'un idam hükmünü müebbet hapse çevirmesini müteakip basına beyanatta bulunan Hapishane Müdürü Anderson şu hususları belirtti :

— Başka bir emir verilmediği takdirde, Stroud müebbet hapis cezasını ayrı bir hücrede geçirecektir. Diğer mahkûmlarla görüşmesine hiç bir zaman müsaade edilmeyecektir. Günde yarım saat tek başına teneffüs için avluya çıkacak ve en yakın aile efradı dışında ziyaretçi ile görüştürülmeyecektir.

Leavenworth hapishanesinin muazzam cephesi gerisindeki esas koğuş binalarının arka kısmında bulunan tecrit hücreleri ayrı bir âlemdi. Bu hücreler blokunun birinci katında karşılıklı dokuzar olmak üzere on sekiz hücre vardı. Burası hapishane içinde hapishane idi.

Stroud'un hücresi üç buçuk metre boyunda iki metre enında ve kalın sıvalı duvarları gri renkte idi. Hücrenin arka kısmında demir parmaklıklı ufak bir pencere vardı. Kalın çelik demirlerden yapılmış kapısı ayrıca kafes teli ile kaplıydı ve bunların üzerine de dışarıdan kalın ahşap bir kapı kapanıyordu. Bu suretle dışarıdan ne hava ne ışık girebilirdi. Hücrede bir helâ, bir el yıkama yeri ve dar bir yatak vardı. Yirmi beş mumluk bir ampul tavandan sarkmaktaydı.

On sekiz tecrit hücresi binanın diğer kısmından kalın ve kilitli demir parmaklıklı bir kapı ile ayrılmıştı. Burası bir bankanın büyük çelik kasasını andırıyordu. Burada nöbetçi bir gardiyan oturuyor, daha geri tarafta hapishane müdür yardımcısının odası ile bir gardiyan odası ve üst katta da imtiyazlı mahkûmların açık hücreleri vardı.

Bu tertip içinde Stroud sonsuz bir yalnızlığa mahkûmdu. Sonsuz günler, aylar, yıllar geçecek, Stroud'un saçları ağarıp kanı yavaşlayıncaya ve nefesi duruncaya kadar bu yalnızlık devam edecekti.

Stroud'un hayat ve ölüm mücadelesi yaptığı dört yıl içinde kendisini ziyaret edenler olmuştu. Muhakeme safhaları yeknesak hayatını bir miktar değiştirip renkleştirmiş, ümitler artmış, bazan kırılmış, daima muayyen tarihlere doğru bakılmıştı. Fakat artık bütün bunlar geçmişti. Stroud'un numarası 8154 ten 17431'e değiştirildi. O artık hukukî bakımdan ölü, nefret edilen, korkulan, tecrit edilmiş ve hiç bir imtiyazı olmayan kimse idi.

Stroud şimdi şükran borçlu olduğunu da düşünüyordu. Ona hayatını geri alan annesine karşı borçlu idi. Bunu ifade etmek üzere sabırsızlıkla annesinin Vaşingtondan dönmesini bekliyordu.

Elizabeth Washington seyahtinden döndükten sonra daha bavullarını açmamıştı ki hapishane müdürünün gazetelere verdiği beyanatı okudu. Beyanatın üçüncü bir mânası vardı. Hastalıkla cinnet arasında bocalamakta olduğunu bildiği oğlunun son kararlar sonucunda bocalamasında hem hastalığı, hem aklî müvazenesi bakımından mağlûp olabileceğini hissetti. Yaptığı teşebbüsler neticesinde Stroud'un avukatları, hapishane müdür yardımcısı ve Adalet Bakanlığının bir temsilcisinden mürekkep toplantı yapıldı. Stroud hücresinden alınarak müdür yardımcısının odasına getirildi.

Elizabeth oğlunu Atlanta hapishanesine naklettirmeye uğraşıyordu. Avukatlar mahkûmlara tatbik edilecek muamele tarzı ile ilgili bazı noksanlıklar tesbit etmişlerdi ve bunlar için dâva açmayı düşünüyorlardı.

Hapishane idarecilerinin iddialarına göre söylendiği gibi Stroud hiç bir zaman tam mânasiyle hücre hapsine tâbi tutulmamıştı. Hattâ diğer mahkûmlardan ayrılmış olması kendi güvenliği için lüzumlu idi. İdareciler Elizabeth'in tekrar teşebbüslerde bulunmasını da istemiyorlardı. Yeni bir Reisicumhur seçilmişti. İç siyasette istikrarsızlık ve ıslahatu teklifleri artıyordu. İdareciler bu durumda sessiz kalmayı tercih ediyorlardı. Bu sebeple Robert Stroud'u hapishane tabiriyle rafta, yani tecrit edilmiş vaziyette muhafazayı tercih etmekteydiler.

Yapılan toplantı bir saat sürdü. Stroud'un fikri sorulmamıştı, fakat o düşünüyordu ve bir ara,

— Acaba bir iki söz söylememe müsaade edilir mi? dedi. Toplantıda bulunanlar hayretle ona baktılar. Stroud devam etti :

— Hücreden çıkarılmamı ben arzu etmiyorum. Yalnız aklmaktan sıkılmam, yeter ki kendimi yetiştirmek için bana okuma imkânı verilsin.

Avukatlar dona kalmışlardı. Stroud ilâve etti :

— Burada birçoklarının, bilhassa gardiyanların benden nefret ettikleri hakikattir. Fakat benim kötü olduğu kadar iyi taraflarımı da bilmektedirler. Benim yalnız bırakılıp çalışmam temin edilirse, hayatımın bağışlanmasına karşı kendimi ıslah suretiyle buna lâyık olduğumu göstermek isterim.

Toplantıda bulunanlar hayretten konuşamıyorlardı. Elizabeth ayağa kalktı :

— Robbie, dedi, seninle yalnız konuşmalıyım biraz.

Bunu söyledikten sonra hapishane müdüründen müsaade istedi. Oğlunu bir köşeye çekerek ona şunları söyledi:

— Robbie ne yaptığını bilmiyorsun. Hücre hapsinde insanlar çıldırır.

— Anne ben her şeyi düşündüm. Diğer mahkûmların arasına bırakılırsam halim haraptır. Parmağımı oynatsam üzerime çullanırlar. Gardiyanlar zaten garez, mahkûmlardan imtiyaz arayanlar da var. Bütün bunlar için ben yem haline gelirim.

Annesi oğlunun fikrini değiştirmeye uğraştı :

— Fakat Robbie, ben senin Atlanta'ya nakledilmene uğraşıyorum. Orada tek başına kalamazsın. Annen daha iyi bilir. Sen beni dinle.

Stroud fikrinden caymıyordu :

— Atlanta farklı olmaz ki, dedi. Turner oradan gelmişti. Hücrede kalırsam sana yardım etmek için belki bir çare bulurum. Hücrenin dışında buna imkân yok. Zaten vakit de kalmaz.

Elizabeth,

— Vakit mi? dedi ve gözleri yaşardı.

Stroud eğilerek annesini kucakladı.

Toplantı sonunda varılan anlaşma Stroud'un düşüncelerinde pek haksız olmadığını gösterdi. Stroud kendi kendini ıslaha karar vermiş olduğuna göre bazı kolaylıklar sağlanması uygun görüldü. Elizabeth oğlunu daha sık zi-

yaret edebilecekti. Stroud zihnî meşguliyetini devam ettirebilmek için istediği gibi yazı yazacak ve bu gibi imkânlardan faydalanacaktı. Günde yarım saat olan teneffüs müddeti bir saate çıkarılacaktı.

Stroud bazı dersleri iyi öğrenmişti. Kilit altında oturmaktan idamı beklemeye kadar her denemeyi geçirmişti. Hürriyet denen mefhumun çapraşık ve takdir meselesi olduğunu düşündü. Her insan bir çeşit hapishanede sayılırdı. Bu düşünce ile de en kötüsü olan kendi durumunu nasıl iyi şekilde kullanabileceğini hesapladı.

Dört yıl müddetle Elizabeth Stroud borç para toplamış, dilenmiş, yüzlerce mektup yazmış, politikacılarla görüşmüş, seyahat etmiş ve oğlu adına haykırmıştı. Bunun sonucu olarak oğlu hâlâ hayatta idi.

Stroud annesine karşı şükran borcunu düşünüyor ve bunun karşılığını nasıl verebileceğini araştırıyordu. İki yıl önce bir sulu boya takımı edinmiş ve yaşlı bir kadının mektupla verdiği derslerden faydalanıp resim yapmasını öğrenmişti. Annesine yardım edebilmesi için para getirecek bir iş bulmalıydı. Kolay satılabilecek ne vardı? Küçük tebrik kartları.

Annesi ziyarete geldiği zaman ondan kendisine resim kâğıdı ile daha büyük bir sulu boya takımı getirmesini istedi.

Bunların ve gizlice hücreye aldığı traş bıçakları ve kalemlerin yardımiyle yılbaşı ve doğum günü kartları yapmaya başladı. Bunların bazıları manzumdu. Kısa bir süre sonra Elizabeth bu kartlardan bazılarını ahbaplarına sattı.

Stroud kendisine altmış yaşındaki dul kadının mektupla yolladığı resim derslerini de defalarca okuyordu. Colorado eyaletinde oturan bu kadın ona idamı beklediği sırada yardıma çok çalışmıştı. Stroud yıllar sonra Grace Miriams adındaki bu kadına da şükran borcunu ödeyecekti.

Resim fırçalarının iyi cinsten olmaması onun canını sıkıyordu. Bir gün gardiyana renkli yıl başı kartları vereceğini, buna mukabil ondan bir ricası olduğunu söylediği zaman gardiyan gülmüştü. Stroud kartların karşılığında gardiyandan kendisine bir avuç domuz kılı bulmasını istiyordu. Domuz kılları gelince bunlardan fırça yaptı ve yağlı boya kullanmaya başladı.

Resim yapmaktaki tecrübesizliğini farkeden Stroud, çalışmasına kopya ile başladı. Bu suretle tecrübesini arttırıyordu. Sonbahar yavaş yavaş kışa dönerken o çalışmalarına devam ediyor ve annesinin evinin duvarları resimli kartlarla doluyordu. Konuları bilinen şeylerdi. Kiraz ağaçları, kızıl derili, Hintli kızları. Bir seferinde aklına vazo içinde bir kasımpatı resmi yapmak geldi, fakat bir şeye benzetememişti. Annesinin resmi beğendiğini görünce sevindi.

Stroud, eline geçen Prusya Kraliçesi Louise'in bir resmine hayran kalmıştı. Uzun saatler çalışarak bunun bir yağlı boya kopyasını yaptı. Başarılı olmuştu. Resmi daha sonra bir kuş meraklısına hediye etti. O da Kansas'taki Mary Cotton kütüphanesine astırdı.

Stroud bütün dikkat ve zamanını işine vermişti. Daha gençti. Fakat annesi altmış yaşına gelmişti. Dikiş dikmek ve oğlunun kartlarını satmakla ancak geçiniyordu. Ara sıra da küçük oğlu Marküs'ten yardım istiyordu. Marküs ağabeysine yazdığı bir mektupta, kendisine yardım edeceğini, ancak 1922 de evlendiği için ona muhtaç olan başka kimseler de bulunduğunu bildirmişti.

Elizabeth'in bir ziyaretinde Stroud, annesinin bulduğu işi öğrenince hayret etti. Annesi bir tabut imalâthanesinde iş bulmuştu, tabutların içerisine konan saten astarları dikecek, haftada on iki dolar alacaktı. Bu işten olan kazancı ve oğullarının yardımları ile Elizabeth kendini ve yarı felçli kızı Mamie'yi geçim sıkıntısından kurtarmıştı.

Annesi gittikten sonra Stroud durumu biraz ümitli buldu. Fakat kendi yaptığı kartların büyük bir kazanç sağlamadığını da anlıyordu. Ancak yapacak başka bir şey yoktu. Bu sırada hiç beklemediği bir hâdise yalnızlığına yeni bir istikamet verecekti.

— XI —

1920 yılı Haziran ayı içinde bir gün öğleden sonra Stroud fırçasını bıraktı ve yatağı ile resim tahtası yanından uzaklaştı, gözlerini uğuşturmaya başladı. Rutubetli ve boğucu sıcak altında bütün hapishaneye bir sessizlik çökmüştü. Sabırsızlıkla teneffüs saatini beklemeye başladı. Hücreye bitişik on iki metre eninde otuz altı metre uzunluğunda tabanı çimento bir avlu vardı. Bu avluda mahkûmlar tek başlarına koşar, beden hareketleri yapar ve hentbol oynarlardı.

Teneffüs saati gelince gardiyan hücre kapısını açtı ve mahkûmu avluya götürdü. Stroud bu avludan tek bir ağacın tepesini, hapishanenin duvarlarını ve bir parçacık gökyüzü görebiliyordu.

Stroud gökte alçalan bulutlara üzüntü ile baktı. Bir fırtına kopmak üzere idi, onun için mümkün olduğu kadar fazla vücut hareketi yapmak üzere koşmaya başladı. Biraz da hentbol oynadı. Stroud'a karşı Stroud oynuyordu ama gene de eğlenceli idi.

Bu esnada yağmur damlaları düşmeye başladı. Hemen arkasından Kansas'ın meşhur fırtınalarından biri koptu. Hapishanenin duvarlarına çarpan şiddetli rüzgâr her tarafı inletiyordu. Stroud topu kaptığı gibi avlunun kuytu bir köşesine çekildi, burada fırtınanın gelişmesini seyretmeye koyuldu.

Duvarın üzerinden gazete kâğıtları, kırık dallar rüzgârla uçup avluya düşmekte idi. Bir ara büyükçe bir serçe avluya daldı, yerde kanat çırpmaya çalışırken rüzgâr onu bir köşeye savurdu. Stroud ceketini iyice iliklediı, kuşun bulunduğu köşeye koştu.

Avluya düşen bir dalın altında kıpırdamalar gözüne çarptı, iyice eğilip bakınca bunun parçalanmış bir kuş yuvası içinde yavru serçeler olduğunu gördü. Yuvada dört yavru vardı. Kuştan ziyade fare yavrularına benziyorlardı. Bir tanesi hareketsizdi, diğer üçü oynaşıyordu. Eğilmiş vaziyette bunları tetkik ederken çok sert bir rüzgâr Stroud'u elleri ve dizleri üzerine yere kapaklandırdı. Soğuk yaş çimento dizlerini üşütmeye başlamıştı. Serçelere tekrar baktı ve bunları toplayıp mendilinin içine sardı, avuçları ile de mendili kapatıp avlunun kapısına sığındı. Bu esnada büyük serçe ona doğru kanat çırpıp hücum ediyordu. Stroud,

— Merak etme anne, dedi. Çocuklarını manevî evlât edindim.

Hücresine dönünce elektrik ampulüne iki çorap sarıp bunları ısıttı. Bunların biriyle kuşları kuruttuktan sonra ötekine sarıp yatağa koydu. Stroud daha evvel de tenef-

füs avlusunda kuşlar bulmuştu, fakat her seferinde bunları duvarın alçak bir yerinden tekrar dışarı salıverirdi. Bu sefer fırtına yüzünden serçeleri içeri almayı düşünmüştü.

Fırtına geçmiş, sürekli bir yağmur başlamıştı. Stroud yatağa eğilip yavrulara baktı. Hiç birinde hareket yoktu. Kapana sıkışmış farelere benziyorlardı. Akşam yemeği tepsi içinde gelince oturup yemeğe başladı. Bu sırada küçük yavruların ağızlarını açıp hafif bir sesle cıvıldamaya çalıştıklarını farketti. Stroud küçük ekmek parçalarını sebze çorbasında ıslatıp kuşların boğazlarından aşağı bırakıyordu. Kuşlar hakkında hiç bir bilgisi yoktu. Fakat sonunda bunların en önemli ihtiyaçlarının yemek olduğunu anladı. Ağızlarını açtıkça ekmekle beslemeye devam etti. Bir müddet sonra ayırdığı ekmeğin tamamen bittiğini hayretle gördü.

Bu esnada biri Stroud'un hücresini gözetleseydi garip bir manzara ile karşılaşırdı. Stroud elinde bir bez parçası olduğu halde döşemenin çatlak bulunan bir yerine oturmuş bir şeyler bekliyordu. Bir aralık elini süratle yere kapattı. Kocaman bir hamam böceği yakalamıştı. Hemen bunu tuvalet kâğıdına sardı. Yarım saat içinde beş altı tane böcek topladı. Bunları ekmek içi ile karıştırıp ezdi ve yiyecek haline getirdi. Yavrular bu yemeği beğenmişlerdi. Daha sonraki çalışmalarında Stroud böceklerde kuş yemi olarak bol vitamin bulunduğu hakkında yazılar yazacaktı.

Stroud yavru kuşların yaşamaları için günde ağırlıklarının yarısı kadar gıda almaları lâzım geldiğini bilmiyordu. Ertesi sabah kuşlar Stroud'un kahvaltısını da sömürmeye başlamışlardı. Yavrular için bir mukavva kutu içini kâğıt ve bez parçaları ile döşeyip yuva haline getirdi ve yemeklerini de kürdanla vermeye bağladı. Dikkatle yavruların bütün hareketlerini tetkik ediyordu.

Yavruların ikisi bu yuva içinde sağa sola sıçrıyor, fakat üçüncüsü tek ayağı üzerinde ozrla hareket edebiliyordu. Stroud bu yavruyu dikkatle muayene edince bir ayağının kırık olduğunu farketti. Bir kibrit çöpü ile iplik alıp kırık ayağı sardı. Yavru kısa zamanda iyileşti, fakat kırık ayağı biraz kısa ve eğri kalmıştı. Bu yavru Stroud'un gözdesi oldu.

Hücreler blokunda Stroud'un hücresinden dört metre ilerideki hücrede bulunan Feto Gomez adındaki mahkûm Stroud'a seslendi :

— Ne yapıyorsun orada be, Bob?.

Stroud cevap vermedi.

— Hey, Bob, ne yapıyorsun orada? Söylesene. Bütün gece gezinip durdun.

Stroud diğer hücre mahkûmu Feto Gomez'in hayvanları sevdiğini biliyordu. Daha evvel bir kedi edinmeye uğraşmıştı. Hücrenin kapısına yaklaştı.

— Feto, sana bir sürprizim var, dedi. Teneffüs avlusuna çıktığın zaman etrafına bakın. Baba olacaksın.

Gomez cevap verdi.:

— Saçmalama sersem. Gardiyan.. Gardiyan!.

Yaşlı gardiyan oturduğu yerden kalkıp Fetonun hücresi yanına gitti.

— Stroud'a ne oluyor ha?.

— Ne bileyim ben, herif acayip.

Gardiyan bunu söyledikten sonra Stroud'un hücresine yaklaştı ve,

— Stroud, bir derdin mi var orada? diye sordu.

Stroud :

— Yoo... iyiyim, dedi.

— Feto seni merak ediyor.

— Beni merak etmeyin. Yalnız ufak bir isteğim var. Öğle yemeğinde ekmek kırıntılarını toplayıp bana ve Feto'ya ver.

Stroud mukavva kutudaki yavruları alıp hücre kapısına getirdi ve gardiyana doğru uzatarak,

— Bunlar için.. dedi.

Gardiyanın ağzı açık kalmıştı, fakat gülümsedi,

— Olur, getiririm, diye cevap verdi.

Stroud :

— Şu yavruyu Feto'ya verceğim, söyle kendisine, dedi.

Feto hücresinden seslendi :

— Ne söyledin Stroud?

Stroud cevap verdi :

— Sen benden sonra avluya çıkıyorsun değil mi? Dediğim gibi etrafına bakın, sana ait bir şey bulacaksın.

Stroud teneffüse çıktığı zaman hâlâ etrafta kalmış yaprak ve ot parçalarını topladı. Gomez avluya çıktığı zaman ufacık beyaz bir kutu buldu. Kutunun içinde iki tane kocaman siyah göz ve bir de açılmış ağız vardı. Daha sonra Gomez hücresinden Stroud'a sesleniyordu :

— Stroud, bu kuşun ağzı neden hep açık duruyor, hasta mı nedir?.

— Karnı aç, sersem, anlasana. Biraz ekmek içi ile böcek karıştır, besle kuşu.

Bir müddet sonra Stroud'un kuşları yataktan döşemeye doğru uçuş denemeleri yapmaya başlamışlardı. Altı hafta sonra hücre içinde uçuşuyorlardı. Stroud hayran hayran bunları seyrediyor, fakat yaptığı resimler üzerine lekeler bıraktıkları zaman kızıyordu.

Teneffüs avlusuna evvelâ Stroud'un çıkması Feto Gomez'i sinirlendiriyordu. Feto dışarı çıkınca etrafta çekirge, böcek bulmaya çalışıyor, fakat beyhude uğraşıyordu, bunları Stroud daha evvel toplamış oluyordu.

Stroud en sevdiği serçeye Persi adını verdi. Persi saygı duyduğu baş gardiyanlardan birinin adı idi. Diğer ufak tefek topal serçeye de Rand adını verdi.

Hapishanenin kütüphane memuru bir gün kuş bakımı hakkında bir kitap istendiğini duyunca hayret etti. Stroud kuşlar hakkında ne bulursa okumaya balşamıştı.

Persi ile Rand böcekleri sevmeye başlamışlardı. Hapishane duvarlarının çatlaklarında durmadan bunları topluyorlardı. Stroud kuşların yemlerini hazırladığı zaman bunları beslemeden faydalanıp canbazlıklara da alıştırıyor ve bu meşgaleden çok zevk duyuyordu.

Bir gün Stroud, evvelce çiftçi olan, fakat emlâkini kaybeden bir gardiyanla konuştu. Bu yaşlı gardiyan kuş besleyen iki mahkûma sempati duyuyor, çiftçi olduğu günlerde yetiştirdiği hayvanları düşünüyordu.

Stroud :

— Müdür yardımcısına söyle, vakti olursa kendisiyle bir iki dakika görüşmek istiyorum, dedi.

Gardiyan,

— Olur, dedi. Mister Fletcher kuşları sever.

Stroud,

— Biliyorum, dedi.

İki gün sonra müdür yardımcısı Stroud'un hücresine geldi. Uzun boylu, zayıf, ciddi bir adamdı. Yalnız kuşları ile meşgul olduğu zaman neşelenirdi. İki kanaryası vardı.

Hücre kapısından Stroud'a seslendi :

— Ne var Stroud?

— Size bir şey göstermek istiyordum, zahmet edip içeri gelebilir misiniz?

Müdür yardımcısı bir an tereddüt geçirdi, birçok geçmiş olaylar zihninden geçiyordu, nihayet :

— Pekâlâ, dedi. Gardiyan aç kapıyı.

Kapı açıldıktan sonra müdür yardımcısı içeri girdi ve dikkatle Stroud'a bakmaya başladı. Stroud iki parmağını çırptı. O anda bir köşeden fırlayan iki serçe gelip Stroud'un

parmağı üstüne kondular. Parmağın üzerinde sallanmaya başladılar. Ayağı topal olan serçe insanı güldüren bir tarzda tutunmaktaydı.

Müdür yardımcısı hayretle,

— Vay canına, dedi. Nereden buldun bunları?

— Teneffüs avlusunda, efendim. Fırtınada yuvaları avluya uçmuştu.

Stroud başını çevirip ıslık çaldı. İki serçe hemen parmak üstünden kalkıp Stroud'un gömleğinin cep kenarına tutundular. Gagalarını cebe daldırıp içerisinde bulunan böcekleri aldılar ve hücrenin bir köşesine çekildiler. Müdür yardımcısı :

— Hakîkaten yaman şeyler, dedi. Ne aldılar senin cebinden?.

— Böcek, efendim.

— Peki nerede kuşlar şimdi?

— Yuvalarında, şurada yukarda.

Hücre tavanının bir köşesinde kuşların yuvası görünüyordu. Stroud tekrar parmaklarını çırptı, kuşlar geri geldiler. Stroud bu sefer elini yumruk halinde tutmuştu. Kuşlar bu sefer onun bileği üzerine kondular. Bundan sonraki numaryı yaptırmaya hazırlanan Stroud biraz heeycanlı idi. İki elinin parmaklarını iki defa süratle çırptı. Küçük serçe hemen bileğinin üzerinden yatağa uçtu. Büyüğü biraz tereddüt etti, sonra o da yatağa uçtu. Yatağın ortasına Stroud beyaz bir mendil koymuştu. Kuşların ikisi de bu mendil üzerine sırt üstü yattılar, ölü gibi hareketsiz kaldılar.

Müdür yardımcısı bu sefer kahkaha ile gülmeye başlamıştı.

— Yahu, nasıl öğrettin bunlara ölü taklidi yapmasını? diye sordu.

— Epeyce zaman uğraştıktan sonra efendim.

Stroud, kuşların en zor marifeti başarılı şekilde yapmalarından memnun olmuştu. Müdür yardımcısı :

— Ben de kanaryalara bunun gibi marifetler öğretmek isterdim ama vakit yok, dedi. Şimdi senin hücrende kuş beslemen nizamlara uygun mudur? Onu düşünüyorum. Mahzur yok sanırım, besleyebilirsin.

Stroud:

— Teşekkür ederim efendim, dedi. Yalnız bir derdim var. Bu kuşların sıhhatlerinden endişe ediyorum. Buradaki artık yemlerle bunlar iyi beslenemiyor. Şu hapishane kuşlarına biraz kuş yemi müsaade etseniz çok makbule geçerdi.

Müdür yardımcısı:

— Olur, dedi. Bu kuşlar hak ediyor. Bende olsaydı verirdim.

Stroud teşekkür ederek:

— Biliyorum efendim, zaten onun için rica ettim. Bunu düşünerek ben dışardan ısmarlamıştım. Fakat hücreme müsaade etmediler. Depoda duruyor. Siz emir verirseniz müsaade ederler.

Müdür yardımcısının hiddetten yüzü kızardı, Stroud'a dikkatle bakarak şöyle konuştu:

— Bir kere hücrende kuş besleyip besleyemeyeceğini öğrenmeden kuş ediniyorsun. Ondan sonra da kimseye sormadan kuş yemi sipariş ediyorsun.

Bu esnada iki serçe gelip Stroud'un omuzuna konmuşlardı, müdür yardımcısının hiddeti hemen geçti.

— Pekâlâ, dedi. Emir vereyim.

Müdür yardımcısı odasına gittikten sonra bir not yazıp hapishane depo memuruna yolladı. Memur biraz sonra yardımcının odasına geldi.

— Affedersiniz, efendim, dedi. Bu paketin üzerinde kuş yemi yazıyor. 17431 numaralı mahkûm için. Başka bir şey mi acaba?

— Ne demek başka bir şey mi. Yazıyor ya işte. Kuşlayediği yem. Bu pakete el koymuşsun. Derhal sahibine teslim et.

Depo memurunun hayretten ağzı açık kalmıştı, fakat müdürün gittikçe kızmaya başladığını hissedince:

— Olur efendim, deyip odadan sıvıştı.

Kısa bir süre sonra Feto Gomez de kuş yemi getirtmek müsaadesi almıştı. Müsaade almak için Stroud'u misal göstermişti. Kış gelince iki mahkûm kuşlarını sıhhatte tutabilmek için çok gayret sarfediyorlardı.

Gomez kendi serçesine Panço adı takmıştı ve ona hünerler öğretmekten büyük zevk alıyordu. Hücrelerdeki diğer mahkûmlar kuşçuların sıkıntılarını seyrederek eğleniyor, bazıları Stroud'u kızdırmaya uğraşıyordu, fakat Stroud aldırmıyordu.

Ocak ayı sonlarına doğru Stroud, annesinin bir yağlı boya tablosunu sattığını öğrenince çok sevindi. Yılbaşı sısıralarında kart satışlarından da ellerine biraz para geçmişti. Bundan ümitlenerek yirmi beş mumluk lâmba ışığının altında resim çalışmalarına hız verdi.

Bir gün öğleden sonra gardiyan hücreleri kontrol ederken Stroud cevap verdi :

— İlkbahar yaklaştığı için biraz huzursuz oldular. Bugün sıçrayıp duruyorlar. Galiba fırtına hissettiler. Hava da kararmış.

— Hava kararmış mı?

Stroud gözlerini uğuşturduktan sonra :

— Fırtına başlamasından evvel olduğu gibi hava kararmış değil mi şu anda?

— Yooo-ı.

Stroud döndü ve uzun, uzun resim masasına baktı. Gözlerini uğuşturdu ve bu sefer tavandaki küçük ampule baktı. Ampulün içindeki ışık ona toplu iğne ucu gibi görünüyordu.

Ertesi gün Stroud doktora muayene olmak için müracaat etti. Yaşlı doktor yıllardanberi hapishanenin doktoru idi ve Stroud'un muhakemesinde bilir kişilik etmişti. Muayene sırasında doktor Stroud'a şunları söyledi:

— Stroud, senin gözlerin çok bozulmuş. Ne yapıyordun sen?

— Resimli tebrik kartları çiziyordum ve devam etmek zorundaydım.

— Olmaz. Bu gözlerle resim yapamazsın. Hücrendeki ampulün ışığı da çok zayıf.

— Daha büyük bir ampul verilmesi için bir kâğıt yazabilir misiniz? Meselâ elli mumluk bir lâmba.

— Buna yetkim yok. Bence sen kendine başka bir meşgale bul. Ancak yakında yeni malzeme gelecek, belki sana iyi bir gözlük uydururuz.

Elizabeth oğlunu tekrar ziyarete geldiği zaman tebrik kartlarından çok az kaldığını söyledi. Stroud konuyu değiştirdi. Gözlerinin zayıflığından bahsetmedi.

İlkbaharın izleri görülmeğe başlamıştı. Soğuklar azalmış, ortalık ısındığı gibi aydınlık da artmıştı. Havaların değişmesi hem Stroud'un hem Gomez'in maneviyatını kuvvetlendirdi.

Feto Gomez yıllar evvel bir gardiyan öldürmüş ve hücreye mahkûm edilmişti. Ara sıra sinirleri bozulur krizler geçirirdi. Kuş sahibi olduktan sonra değişti. Daha sâkin oldu. Ya serçesi Pançe ile veya Stroud'la durmadan konuşuyordu. Kalın sesi devamlı olarak duyuluyordu.

Gomez dindar bir adamdı ve ayinlere katılma müsaadesi de almıştı. Gomez hapishane rahibinden hücresine gelip serçe Pançoyu takdis etmesini istemişti. Stroud dinî âyinlere katılma arzusu göstermedi. Gomez serçe Pançonun hücre içinde daima en sıcak köşeye büzüldüğünü farketti. Bir sabah Stroud'a seslendi:

— Hey, Bob, benim serçe hep üşüyor, nesi var?...

— Bilmem ki, Feto, başka nesi var?

— Başka bir şeyi yok gibi. Durmadan yiyor. Bak şimdi de elektrik kordonu üstüne ampule yakın bir yere kondu.

— Bilmem ki. Kuş bakımı hakkında o kadar az şey biliyorum ki. Panço sıcağı seviyorsa elektrik kordonu üstüne bir çöp koy orada otursun.

Bir kaç gün sonra Gomez tekrar seslendi:

— Bob, kuş durmadan uyuyor. Tüyleri de kabarmış. Uykudan başka yaptığı bir şey yok.

— Hasta her halde, Feto. Hasta kuşa nasıl bakılır bilmiyorum ki sana yardım edeyim.

Müteakip Pazar günü, hapishane rahibi, Feto Gomez'in hücresini ziyaret etti. Gomez'in ricası üzerine Pançoyu takdis etti. Panço bir kaç gün iyileşir gibi oldu. Diğer bir hücre mahkûmu Gomez'in serçe Panço ile konuşmasını duyuyordu. Gomez'e seslendi:

— Bu berbat yerde kuş yaşar mı aptal herif? Serçe için biraz kurt bulsana.

— Gitsene işine sen, kaçık. Nerede bulayım ben kurt?

— Döşemenin çimentosu altından çıkarsana.

— Patla.

Feto Gomez'in küfürleri hücre blokunda çınladı. Fakat sonradan gardiyandan kendisine biraz kurt bulmasını istedi. Ertesi sabah kahvaltı yoklamasına gelen gardiyan Gomez'in sessiz yere çökmüş ve avucunda serçeyi tutmakta olduğunu gördü. Panço ölmüştü. Gardiyan:

— İstediğin kurtları getirdim, diye seslendi.

Feto Gomez hiç cevap vermedi. Gardiyan da kurtları Stroud'a verdi. Hücre mahkûmları Panço'nun öldüğünü duyunca sükût ettiler. İki cinayet işlenmiş, iri yarı mahkûm Gomez son derece mustaripti. Günlerce gözlerinden yaş eksilmedi. Üzüntüsünü kimse ile paylaşmıyor Stroud ile dahi konuşmuyordu.

Bir kaç hafta sonra Gomez mektuplaşma müsaadesi

aldığı Vaşingtondaki bir kız kardeşine yazarak serçenin ölümünden bahsetti. Kız bunun üzerine hapishane müdürlüğüne bir mektup gönderip Gomez'e bir kanarya hediye etmek için müsaade istedi. Bu talep derhal reddedildi.

Vaşingtonda Stenograf olan kız bir senatörün sekreterine durumu anlattı. Bunun neticesinden hapishane müdürüne sert bir yazı gitti. Bu arada hapishane müdürü değişmiş yenisi gelmişti. Yeni müdür mektubu alınca hayretle okudu. Senatörün mektubu müebbet hapse mahkûm bir insanı tek bir kanarya gibi bir teselli imkânından mahrum etmenin gaddar ve barbarca bir hareket oldugunu kaydediyordu.

Hapishanenin yeni müdür William Biddle, derhal bu konu ile ilgili yazışmaları tetkik etti. Durup dururken başına işler açmak niyetinde değildi. Senatöre cevap yazarak durumu izah etti ve bahis konusu mahkûmun istediği sayıda kanarya sahibi olabileceğini belirtti.

Harding rejiminin getirdiği akraba ve dost kayırma politikasından Federal hapishaneler idaresi bile kendini kurtaramamıştı. Vaşingtondaki hapishaneler genel müdürlüğüne Adalet Bakanının bir akrabası tâyin edilmişti. Yeni genel müdür Atlanta hapishanesinin kabiliyetli müdürünü azlederek yerine Ohio eyaletinden bir politikacıyı getirdi.

Ancak Atlanta hapishanesinin kaybı Leavenworth'un kazancı oldu. Azledilen müdür Fred Zerbst, otuz üç yıllık tecrübeli bir cezacı idi. Bu yılların çoğunu Leavenworth da geçirmişti. Leavenworth müdürü Biddle, onu kendisine yardımcı aldı ve hapishanenin bütün iç idaresini ona bıraktı.

Leavenwort'un şimdiki müdürü Biddle eski bir gazeteci

idi ve halkla münasebetler konusuna çok önem verirdi. Mamaafih, hapishane idareciliğinde tecrübesiz değildi. Daha evvel eyalet hapishanesi müdürlüğünü yapmış ve şarta bağlı af sisteminde ıslahat için gayretler sarfetmişti.

Elizabeth gazetelerde tâyin hakkındaki haberi okuduğu zaman müdürün bu vasıflarını bilmiyordu. Biddle'i Leavenworth Times gazetesinde yazı işleri müdürlüğü zamanından tanıyordu. Gazete o zamanlar Stroud'un muhakemesinin bir an evvel bitirilip kendisinin idama mahkûm edilmesi için kampanya açmıştı. Haberden nefret duyan Elizabeth derhal hapishaneye koştu. Kansas'ın sıcak bir Temmuz günü idi.

Elizabeth ile oğlu arasında görüşme tecrit blokundaki müdür yardımsının odasında yapıldı. Oğlunu kucakladıktan sonra Elizabeth ciddî bir ifade ile:

— Bu yeni müdürün tâyini kötü haber. Senin başına belâ olur mu acaba? dedi.

O esnada sevimli bir ses:

— Günaydın, Madam Elizabeth Stroud, dedi.

Sessizce içeri giren kibar tavırlı adam çeketsiz ve elinde baston taşıyordu. Konuşmasına devam etti:

— Ceketsiz olduğumdan dolayı özür dilerim. Ben yeni müdürüm. Tahmin ediyorum oğlunuzun durumundan endişe duymaktasınız?

Elizabeth ihtiyatlı bir lisanla:

— Efendim... Bilmem ki... diyebildi.

Müdür konuşmasına devam etti:

— Size şunu temin etmek isterim ki oğlunuz bizimle işbirliği yaparsa çok iyi geçiniriz. Bunu bilhassa senin anlamanı isterim, Stroud.

Mahkûmun zihni işbirliği kelimesine takılmıştı:

— Benim başkaları hakkında jurnalcilik etmemi istemiyorsunuz herhalde?

Müdürün yüzü biraz asıldı, ama sesinin tonunu değiştirmedi.

— Hayır, hayır, sende nistediğim bu değil, dedikten sonra Elizabeth'in yüzüne bakarak, şunları söyledi:

— Oğlunuz tehlikeli bir mahkûm olarak bilinmektedir. Fakat son zamanlarda sicili iyidir. Bizim idaremiz için önemli olan sicilinin bu şekilde devamıdır. Sizden istediğim de, Madam Elizabeth, idaremizi rahat bırakmanızdır.

Elizabeth:

— Neden? dedi. Ben politikacı değilim ki işlerinize karışayım.

Müdür alayla gülümsedi:

— Tevazu gösteriyorsunuz, Madam, oğlunuz için mücadele ettiğiniz zamanlar karşımızda çok kudretli rakipler vardı. Siz iyi bir politikacısınız. Robert hayatını buna borçludur. Dünyanın en büyük hapishanesinin müdürü sıfatiyle işbirliği istiyorum. Burada halkla münasebetlerimiz iyi olmalıdır.

Stroud damdan düşer gibi söze karıştı:

— Elli mumluk bir ampulüm olsa başka bir şey istemem.

Müdür ciddiyetini bozmadan yardımcısına sordu:

— Fred, kaç mumluk lâmba var Stroud'un hücresinde?

— Yirmi beş mumluk.

— Lûtfen emir ver, Stroud'un hücresine yetmiş beş mumluk ampul taksınlar.

Stroud beklemediği bu muakbele karşısında şaşkın bir sesle:

— Teşekkür ederim, diye fısıldadı.

Müdür başı ile ikisine selâm verip bastonunu aldı ve odayı terketti. Gardiyan Stroud'u götürmeğe gelmişti. Elizabeth oğlunun yüzünde tuhaf bir ifade sezdi :

— Ne oluyorsun Robbie, rahatsız mısın?

Stroud:

— Hayır anne, iyiyim, dedi.

Elizabeth başını salladı, Robbie'nin yetmiş beş mumluk ampul vaadine karşı ne hissettiğini anlıyamıyordu.

Yeni müdür, idaresindeki hapishaneyi memleketin en itibarlı bir müessesesi haline getirmeye azimli idi.

Temmuz ayında bir gün öğleden sonra tecrit hücreleri blokunun ön kapısı açıldı, evvelâ içeri müdür girdi ve arkasından gelen bir kadın ile iki erkeğe yol verdi. Kibar tavırlı bu insanların yüzlerinde biraz endişe olmakla beraber tebessümlerini muhafaza ediyorlardı. Müdür bu misafirlere şöyle izahat veriyordu:

— En katı kalpli insanlar bile kendilerine şefkat gösterilince yumuşarlar. Buradaki hücrelerde dünyanın en tehlikeli insanlarından bazıları bulunmakta ve devamlı surette kilit altında tutulmaktadır.

Misafirler Feto Gomez'in hücresi önünde durdular. Gomez serçesinin ölümünden dolayı hâlâ üzgündü, fakat kendisine hediye edilen kanaryanın yolda olduğu ve beslemesine müsaade edildiği bildirildiği için başka şeylerle kendini oyalıyordu. Oturduğu yataktan misafirlere baktı. Müdür şöyle anlatıyordu:

— Bu hücredeki Gomez ve daha ilerideki hücrede bulunan Stroud ikişer cinayet işlemiş suçlulardır. Kendilerine meşgul olma imkânı verilince daha sâkin, müşfik insanlar olmaya başlamışlardır. Gomez karton üzerine harflerle vecizeler yazar sonra bunları renklerle döşer.

Bunları dinleyen Gomez homurdanmaya başlayınca müdür misafirleri oradan ayırdı ve Stroud'un hücresi yanına götürdü. Misafirlerin çekingenliğini farkedince:

— Korkmayın, dedi. Böyle ziyaretler esnasında ilâve tedbirler alırız.

Müdür bunu söyledikten sonra iki gardiyan hücre önüne geldiler. Müdür tel kafesten içeri doğru seslendi:

— Nasılsın, Robert?

Hücresinden ziyareti izleyen Stroud kapıya yaklaştı ve neş'eli bir sesle:

— İyiyim, efendim, dedi.

— Misafirlerimize senin resim çalışmalarını ve kuşlarını göstermek istiyorum, olur mu?

— Elbette, efendim.

Bunun üzerine müdür gardiyanlara:

— Açın kapıyı, deyince, misafirler gayriihtiyarî geri çekildiler. Müdür:

— Çekinmeyin, dedi ve Stroud'a:

— Annen nasıl Stroud, son zamanlarda ziyarete geldi mi? diye sordu.

— İyidir, efendim. Geçen hafta gelmişti. Epeyce konuştuk.

— Memnun oldum. .

Müdür bunu söyledikten sonra misafirlere dönerek:

— Stroud'un çok sadık ve muhterem bir annesi vardır, dedi ve şöyle devam etti:

— Robert kabiliyetli bir müzisyen ve ressamdır. İlk okulu bitirmediği halde kendi kendini yetiştirmiştir. Bakın şu duvardaki yağlı boya portreye... Eski müdürlerden Morgan'ın resmi. Tebrik kartlarını görebilir miyiz, Robert?

— Göstereyim, efendim.

Stroud hücresinin arka tarafına giidnce bir aralık hücrede kanat çırpma sesleri duyuldu, misafirler beklemedikleri bu seslerden ürkmüşlerdi. Müdür:

—Korkmayın, dedi. Bunlar Stroud'un kuşları ve daimî dostlarıdır. Kuşlar nasıl Robert?

— Çok iyiler, efendim. Hünerlerini görmek ister misiniz?

— Elbette.

Stroud evvelâ tebrik kartlarını müdüre verdi, o da bunları misafirlere göstermeye başladı.

Kadın misafir:

— Bu kartlar satın alınabilir mi? diye sordu.

Müdür:

— Elbette, diye cevap verdi ve ilâve etti:

— Bu çocuk annesine para yardımı yapabilmek için bu kartları çiziyor. Yalnız hapishane içinde satış yasaktır. Ama Stroud herhalde size bir kaç tane hediye eder.

Bunu söyledikten sonra Stroud'a dönerek:

— Hünerleri görmeye hazırız, dedi. Biraz sonra iki serçe Stroud'un omuzuna konmuştu. Rant topal bacağı ile misafirlerin çok hoşuna gitti. Diğer hünerleri de seyrettikten sonra müdür:

— Gecikiyoruz, gitmeliyiz, dedi ve Stroud'a:

— Sigara içiyor musun, Robert? diye sordu.

— İçiyorum, efendim.

— Al öyleyse, benden hediye. Annene hürmetlerimi söylemeyi unutma.

Misafirlerden biri de müdürün izniyle Stroud'a bir paket sigara verdi. Misafirler dışarı çıktıktan sonra müdür Stroud'a dönerek:

— İşbirliğinden ne kasdettiğimi şimdi anlıyor musun? dedi.

— Anlıyorum, efendim, teşekkür ederim.

Stroud sigara paketinin birini eline alınca içerisinde kabarık bir şey bulunduğunu sezdi, açıp baktı beş dolarlık para konmuş olduğunu gördü. Bu arada hücrenin kapısına gelen gardiyan Stroud'a fısıldadı:

— Bir sigara verir misin Stroud?

Sigara paketinin birini gardiyana uzatarak:

— Tabiî, al dedi. Sen iç birazını da Gomez'e ver.

Gardiyan sigaraları aldıktan sonra:

— Stroud! Sana iyi haberim var, teneffüs için müddetin arttırıldı, dedi. Stroud çok memnun oldu ve o gün serçelerine bir ziyafet çekti.

Bir müddet sonra Gomez'in kanaryaları gelmişti. Gönderen insan hapishane idaresinin:

— Gomez istediği sayıda kanarya besleyebilir, sözüne uyarak üç besli ve güzel öten kanarya yollamıştı. Gomez sevinç içindeydi, son derece ihtimamla bunlara bakmıya başladı.

Bir Eylûl günü öğleden sonra Stroud teneffüs avlusunda gezinirken sonbaharın havasını koklamaya ve düşünmeye başladı. Pekâlâ kendisi de kanarya besleyebilirdi.

Bir kere müsaade alınmıştı. O halde dişi ve erkek iki kanarya edinirse yavru yetiştirir, annesi de bunları satarak kartlardan temin edilen gelirden daha fazla para kazanabilirdi.

1921 yılındaki buhran zamanında en ufak paranın bile değeri çoktu. Annesi hâlâ tabut imalâthanesinde çalışıyor ve kendisini muntazaman ziyaret ediyordu. Stroud artık iyi resim yapmasını öğrenmişti. Fakat kabiliyetinin bu kadar olduğunu da anlamıştı. Ancak Stroud ilim sahasında kendisinin daah ne kadar verimli olacağını henüz tahmin edemezdi.

Stroud plânını yapmaya başladı.. Kanaryaları nasıl elde edecekti? Annesine söyler o da hapishane müdüründen müsaade rica ederdi. Fakat sırf avunmak için kuş besleme yerine bunlardan yavru çıkarıp satmak kendisine gösterilen müsamahayı kötüye kullanmak olmaz mıydı?

Haftalarca dikkatli şekilde plânını yaptıktan sonra, Stroud diğer bir mahkûmu da kanarya istemeye ikna etti. Kanaryalar verildi. Fakat çok sinirli olan mahkûm bunlara bakamıyordu. Sabrı tükenince kanaryaları almasını Stroud'dan istedi. Stroud kanaryaları isteksiz bir tavırla kabul etti. Gardiyan da bunları mahkûmun hücresinden alıp Stroud'un hücresine salıverdi. Stroud'un şimdi dört kuşu olmuştu. Dördü de erkekti. İki serçe, iki kanarya,

Heyecan içinde idi ve bir babanın dört oğlu ile meşgul olması gibi kuşların hareketlerini takip ve birbirleriyle kavgalarına hakemlik ediyordu.

Stroud hemen tebrik kartlarını topladı, bunları paket ederek bir kenara koydu. Artık vaktini başka bir meşguliyete verecekti.

İki serçeyi beslemek ve bunlara bakmak önüne birçok problemler çıkarmıştı. İki kanarya da eklenince problemler iki misline çıktı. Hapishane dışında en fakir ve mütevazi bir kimsenin bile sahip olabileceği maddelerden mahrum olarak, kuşların ihtiyaçlarını karşılamak zorunda idi. Kuşlar için yem, su ve bunların artıklarını boşaltacak yer meseleleri Stroud'u gerçekten düşündürüyordu. Kuşların su içecek havuz gibi bir yerleri olması için el yıkama yerine bir tıkaç uydurdu, suyu topladı. Kuşlar burada hem su içiyor hem yıkanıyorlardı. Her seferinde kendisi kullanacağı zaman burasını titizlikle temizliyordu.

Bir gün gardiyanın elinde bir gazoz şişesi ile geçtiğini gördü. Gardiyan gazozu içtikten sonra bşo şişeyi yemek masası gibi kullandığı bir sabun sandığı üzerine koyuyordu. Stroud bir gün teneffüsten dönerken yarı dolu bir şişenin sandık üstünde durduğunu gördü. Hava sıcaktı. Gardiyan yerine gelince Stroud:

— Şu şişeyi bana verir misin? diye sordu.

Hücresine döndükten sonra şişeyi boşalttı, düşünmeye başladı. Alt kısmından ufak bir parçayı kesmek istiyordu. Evvelâ sert bir madenî parça lâzımdı. Hücre kapısının kilidi bu işi yapabilirdi. Şişenin dip tarafından bir parmak yüksekliğindeki kısmı kilide sürte sürte bir çizgi meydana getirdi, sonra şişeyi ısıttı ve çizgi olan yere su akıttı. Şişe bu kısımdan kolayca kırıldı. Bu suretle şişenin digi ufak bir kap meydana getirmişti. Keskin kenarlarını da taş döşemeye sürterek körletti. Kuşları için güzel bir su

kabı elde etti. Şişenin üst kısmını da ileride başka işlerde kullanmak üzere sakladı. Aradan bir hafta geçtikten sonra gardiyan, Stroud'un kapısını vurdu:

— Nerede benim boş şişe? diye sordu. Stroud cevap verdi:

— Kullanılıyor, gel gör istersen?

Kanaryalardan biri kabın kenarına tutunmuş su içiyordu. Stroud kabı aldı hücre kapısının yanına getirdi, bu sırada serçelerden biri de kanat çırparak su kabına geldi. Gardiyan hayretle:

— Vay canına, dedi. Nasıl yaptın bunu?

Stroud izah ettikten sonra, gardiyan:

— Gitti bizim şişe demek, diye gülerek mukabele etti ve aradan kısa bir süre geçmişti ki, ayni gardiyan yine Stroud'un hücresine gelerek:

— Al, dedi. Bir kaç tane süt şişesi vardı şurada, senin işine yarar. Benim nöbetim bugün bitiyor.

Stroud:

— Kuşlar bu iyiliğini unutmıyacak, dedi ve karşılık olarak gardiyana kuşların hünerlerini gösterdi. Stroud süt şişelerinden kuşlar için yem, su ve yıkanma kapları yaptı.

Şimdi önemli bir plân vardı. Kuşlara dişi eş bulmak. Bir şeyler yapıp dişi kuş bulmalıydı. Fakat dişiyi bulunca buna mutlaka bir de kafes lâzımdı. Bunu nasıl elde edecekti? Evvelâ, kütüphaneden kuşçuluk hakkında yeni bir kitap getirtti, bunda bir de kafes resmi vardı. Bunu dikkatle okudu.

Kafesin nasıl yapıldığını resimde gördükten sonra hücre dışındaki sabun sandığını düşündü. Gardiyandan istedi. Bir anlaşmaya vardılar, gardiyana dört paket sigara verdi ve teneffüsten döndüğü zaman sandığı hücresinde buldu. Biraz pahalıya mal olmuştu ama hapishanede alış-veriş bazan böyle olurdu. Ancak bu sandık Stroud için bir istikbal meselesi, bir ümit idi.

Sandığı yavaş yavaş sökmeye başladı, her tarafını gevşetti, çivileri birer birer dişi ile söktü. Her çivi onun için bir mücevher kadar değer taşıyordu.

Bundan sonra eline cetvel ve kalem alıp kafes planı çizmeye başladı. Saatlerce uğraştıktan sonra istediği kafes resmini yapmıştı. Bundan sonra alnına taktığı güneşliğin sert kenarında saklı olan traş bıçağını çıkardı. Sabun sandığının kenarından dikkatle ince bir parça kesmeye başladı. Uzun zaman dikkatle uğraştı ve uçurtma çıtası gibi elli santim uzunluğunda birparça çıkardı. Bunu karyolasının çelik yayına sürterek pürüzleri düzeltti. Bu iş için traş bıçağını ziyan etmek istemiyordu. Kafesi meydana getirmek için 128 çitaya ihtiyacı vardı.

Geçen zaman zarfında diğer hücre mahkûmu Gomez hücresindeki üç kuşla meşguldü. Geçen mektupta bunlardan ikisinin erkek diğerinin dişi olduğu bildirilmişti. Bir gün Stroud'a seslendi:

— Hey, Bob, kuşlar ötmüyor artık, neden acaba? Yalnız biri ötüyor.

Kuşlardan biri durmadan üşüyordu. Bunun hasta olduğunu tahmin eden Gomez bunu Stroud'a vermeyi düşündü. Hücresinden seslendi:

— Stroud, benim ötmeyen kuşlardan birini sen alsana, belki düzelir. Kuşlar seni daha fazla seviyor.

Stroud, Gomez'e şöyle seslendi:

— Neden üzülüyorsun kuşlar için?

— Ötmüyorlar da ondan.

— Bana vermek istediğin erkek mi?

— Erkek olduğu nasıl belli olur?

— Ne bileyim ben.

Stroud bunu söyledikten sonra düşündü, ikisi erkek biri dişi diye yollanmış olan kanaryaların üçü de erkek olabilirdi. Bazan en tecrübeli kuşçular bile kuşun cinsiyetinde yanıldıkları olurdu. Gomez Stroud'a yine seslendi:

— Söylesene, alacak mısın?

— Peki alırım.

Bu anlaşma yapıldıktan sonra teneffüs çıkışından faydalanan Stroud, Gomez'in ötmeyen kanaryasını aldı.

Hücresine gelince avucunda tuttuğu kanaryayı tetkike başladı. Kuşun korkudan titremesi geçmeye başlamıştı. Tam bu esnada hücredeki diğer iki erkek kanarya şiddetli bir kavgaya tutuşmuştu. O zamana kadar Stroud kanaryaların böyle döğüştüklerini görmemişti. Okuduğu kitaplara güvenerek Stroud bu kanaryanın hasta olup ötmeyen bir erkek değil cilveli, semiz bir dişi kanarya olduğunu anladı. Gomez kanaryaya Jak adını vermişti, Stroud dişi olduğunu anlayınca Jaki adını verdi. Stroud ön üç yıldan beri annesinden sonra ilk defa başka bir dişi görüyordu.

Stroud şimdi otuz yaşında idi. Dış dünya ile, insanlarla hiç bir irtibatı yoktu. Taş bir hapishanede çelik bir kafeste yaşayan bu adam, ne tuhaftır ki bir kafes imâl ediyordu. Bu kafesler arasında kendisine en canlı ve sıcak bir hayat yaratıyordu... Canlı kuşların hayatı...

Stroud tekrar dikkatini kafese verdi. Başladığı zaman bir dişi kuş temin etmek ümidi vardı. Şimdi bu ümit hakikat olunca kafesi bitirmeye daha hızla devam etti. Çıtaları düzeltiyor, bunları birbirine eklemek için uçlarını düzeltiyordu, fakat sabun sandığının tahtaları kifayet etmeyecekti. Bazan yorgun düşüyor, yatağına uzanıp saatlerce ne yapacağını düşünüyordu.

Sonbahar geçip kış gelince tecrit blokunu kasvetli bir sessizlik kapladı. Mahkûmlar bir hâdise çıkacağını sezmeye başlamışlardı. Nihayet bir gün gerginlik patlak verdi. Gizli haberleşmeden öğrendiklerine göre hapishanenin büyük avlusunda mahkûmlarla gardiyanlar arasında şiddetli, sür'atli ve öldürücü bir çarpışma olmuştu. Baş gardiyan hançerle öldürülmüş, diğer bir gardiyanın bağırsakları de-

şilmiş ve birkaç gardiyan da ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştı. Baş gardiyanı hançer biçiminde bıçakla deşen mahkûm, cinayeti işlediği noktada öldürülmüş, diğer bütün mahkûmlar hücrelerine kapatılmış ve üç mahkûm da hücreye yollanmıştı.

Stroud dahil olmak üzere, eski mahkûmlardan bir çoğu baş gardiyanın ölümüne çok üzüldüler. Leonard adındaki bu baş gardiyanın idaresinde mahkûmlar yıllarca iyi gıda almışlar ve ilgi görmüşlerdi. Leonard kısa bir süre önce terfi etmişti, yazık ki bu terfii onun felâketi oldu. Stroud'un olay hakkında sonradan söylediklerine göre bu baş gardiyan hapishanede iyi yemek verilmesine daha fazla dikkat etmiş amma hâdise çıkacak durumları görememişti.

Hâdise, hapishane idaresi tarafından ört bas edilmiş, fakat yeni müdür için daha şimdiden kötü bir not olmuştu. Yıllar sonra Stroud hapishaneye dair yazdığı ve idare tarafından zaptedilen hâtıralarında olayı tafsilâtiyle anlatmıştı.

Acı, sert Kansas kışı yerini ilkbahara bırakmaya başlamıştı. Mahkûmlar solgun, kış ifadesi taşıyan yüzleri ile bir değişiklik beklemekte idiler. Stroud'un hayatı ise bunlardan tamamen farklı idi. Havalar ısınmaya yüz tuttuğu için kuşlar çiftleşme mevsiminin yaklaştığını belirten hırçın uçuşmalara ve kanat çırpmalarına başlamışlardı.

Stroud kendisinin gözetlenmediği bütün zamanını kafesi bitirmeye tahsis etmişti. Kafes için lüzumlu 128 çıtadan yüzü bitmişti. Kafesin tabanı ile tavanı da hazırdı. Fakat tahta yetişmiyecekti. Traş bıçağı da kullanılmaktan körlenmiş, işe yaramaz halde idi. Yeni malzeme bulmak için fırsat kollamaya başladı.

Müsamahakâr hareket eden gardiyanlar bile baş gardiyan Leonard'ın ölümünden sonra değişmişlerdi. Gomez-

den de hayır yoktu, çünkü Jaki'nin dişi olduğunu söylemediği için Stroud'a kızmıştı.

Stroud nihayet B bloku hücrelerinden birinde bulunan eski kalpazanlardan Mal adındaki mahkûma bir haber yollama imkânı buldu. Mal hapishanede her işini yürütmesini beceren bir mahkûmdu. Bir akşam yoklamadan sonra Stroud üst hücrelerden boruya vurulan işaretleri duymaya başladı. Stroud da boruya vurmak suretiyle cevap verdi. Pencerden dışarı kolunu uzatınca eli bir sicime dokundu. Sicimi çekmeye başladı, ucunda bir miktar tahta bağlı olduğunu gördü. Tahtalar ufak bir kutunun yanları idi, bir kâğıt içinde de çivileri ve keskin bir traş bıçağı vardı.

Küçük dişi kanarya Jaki, cinsiyetinin işaretlerini vermeye başlamıştı. En ufak hareketi diğer kuşları çılgına döndürüyor, kavgaya başlıyorlardı. Stroud ara buluculuk yapıyor, bilhassa serçeleri kanaryadan uzak tutmaya uğraşıyordu. Plânı kanarya yavrusu yetiştirmekti.

Stroud kuşlarını parmağı üzerine konmaya iyice alıştırmıştı. Dişi kanaryayı yatağının başı ucunda tutuyordu. Jaki parmağı üzerinde kanat çırptıkça Stroud onunla şakalaşıyor.

— Bana bak, diyordu. Sen yatağıma giren ikinci dişisin hayatımda, biliyor musun?

Stroud erkek kanaryalarına da Ape (Eyp - Maymun) ve Petey adları takmıştı. Bir sabah Jaki, Stroud'un parmağına konduğu zaman gagasında yeşilimsi sarı bir tüy vardı. Stroud kuşa hitaben,

— Anlaşılıyor, Eyp'i kendine eş seçtin galiba, dedi.

Stroud bir öğleden sonra teneffüsten dönünce Jaki'yi hücre kapısının üst kısmına konmuş ve Eyp'i de ona yakın bir yerde tyüylerini kabartmış, derinden gelen bir sesle öt-

mekte olduğunu gördü. Diğer kuşlar hücrenin dip tarafında bir yerde idiler. Bunlardan herhangi biri kapıya yaklaşmaya çalışsa Eyp'in hiddetli saldırışı ile karşılaşma tehlikesine maruzdu. Eyp mücadeleyi kazanmış ve dişiye sahip olmuştu.

Bu arada iri serçe Persi durmadan pencereye doğru uçuyordu. Stroud durumu anladı,

— Haydi, öyleyse seni dışarı bırakayım da kendine bir eş bul, dedi.

Pencereden dışarı salıverdiği Persi süratle hapishane duvarı üzerinden uzaklaştı. Geride kalan topal Rant'ı parmağı üzerine çağırdı, ona da :

— Sen de ava çıkmak istemez misin?, dedi ve onu da pencereden dışarı salıverdi.

Geride kalan ikinci erkek Kanarya Petey'e de :

— Ne yapalım, dedi, sen biraz sıkıntıya katlan. Yaz geçmeden sana da bir eş buluruz elbette.

Kafes bitmişti, bunu pencerenin aydınlık bir yerine astı. İçerisine su ve yem kaplarını koydu. Kafeste bir de mukavva ve tahtadan meydana getirdiği yuva vardı. Dişi kanaryanın yuvayı örmesi için kafes içine ot, sicim ve talaş parçaları bıraktı. Her iş bittikten sonra dişi ve erkek kanaryayı kafese saldı ve

— Haydi bakalım ahbaplar, dedi. Rahatınıza bakın, artık evlisiniz.

Gomez hücresinden Stroud'a sesleniyordu :

— Ne yapıyorsun orada?

Stroud cevap verdi :

— Mühim bir şey değil, bir yıl uğraşırsan sen de yaparsın.

Smith adındaki gardiyan Stroud'un hücresi önünde durdu. Stroud'a seslendi :

— Açarken gördüm, kafesi rapor edeceğim ama tarif etmem. Müdür yardımcısına söyledim, aldırmadı.

Stroud :

— Bizi birkaç hafta rahatsız etmezlerse çok iyi olur, diye cevap verdi.

Bir müddet evvel çıkan hâdiseden sonra müdürün misafir gezileri durmuştu. Fakat ortalık sükûnet bulunca geziler yine başladı. Ancak hâdise çıkarmış olan mahkûmlar hücre blokunda oldukları için burası dahil değildi. Durum Stroud'un işine yarıyordu. Bütün vakti kuşları tetkik ve yemleri ile sularını vermekle geçiyor, çiftleşme faaliyetini dikkatle takip ediyordu. Bu arada kitap okuyor, fakat gün geçtikçe bilgisinin ne kadar kifayetsiz olduğunu görerek üzüntü duyuyordu. Jaki yuvanın içerisini Stroud'un bıraktığı malzeme ile mükemmel şekilde örmüştü. Bir gün kuşların güneşe de ihtiyaçları olduğunu düşündü, fakat yapacak bir şey yoktu. Yalnız gardiyandan aldığı bir iki yaprak yeşil salatayı kafes'in içerisine bıraktı. Kuşların her halde biraz da yeşillik yemeye ihtiyaçları vardı.

Bir gece geç saatlerde Stroud uyandı. Çiftleşmeden bir hafta geçmişti. Jaki'nin kafes içinde huzursuz olduğunu gördü. Gagası ile mütemadiyen yemlere vuruyordu. Eyp sâkindi. Stroud boş olan su kabını doldurdu ve tekrar yattı.

Sabahleyin Jaki'nin bakışları değişmişti. Yuvanın içinde oturuyordu. Stroud elini kafese sokunca Jaki gagasiyle şiddetle vurdu. Biraz sonra Jaki yuvadan dışarı çıkmış yem kırıyordu. Stroud yuvanın içine baktı ve güldü. Yuvanın içinde küçücük, donuk mavi ve ucunda lekeler bulunan bir yumurta vardı. Stroud heyecanla yumurtaya baktıktan sonra resim malzemesini çıkarıp yumurtanın resmini yaptı.

Beş gün süre ile her sabah bir yumurta daha ilâve oluyordu. Jaki geceleri huzursuzdu. Stroud yumurtalardan dolayı belki kanaryanın vücudunda kireç eksikliğini ve bu

yüzden huzursuz oludğunu düşündü. Birçok kuşların hapishane duvarlarında kireçli noktalara toplandıklarını farketmişti. Teneffüse çıktığı zaman duvardan kireç parçaları toplandı, bunları kafese küçük parçalar halinde bıraktı. Jaki bunları iştiha ile yiyordu.

Sabırsızlık ve endişe içinde geçen on üç günden sonra Stroud Jaki'nin kafes tellerine gagasile vurduğunu gördü. Kapıyı açınca iki kanarya birden dışarı fırladılar ve uçuşmaya başladılar. Stroud herhalde biraz vücut hareketleri yapmak ihtiyacını duydular, diye düşündü. Kafesin yanına gidip yuvaya baktı. Yumurtalardan biri hareket ediyordu. Stroud gözlerini uğuşturup tekrar baktı, yumurtanın hareket etmekte olduğunu daha iyi gördü. Dikkatle bakınca yumurtanın ucunda ufak bir delik bulunduğunu da farketti. Biraz sonra diğer yumurtalarda da ayni hareketler başlamıştı. Yavru kanaryalar yumurtalardan dışarı çıkmaya başlıyorlardı.

Yumurtanın birinin uc kısmı birden bire ayrıldı, dışarı ufacık bir yavru çıktı. Yorgunluktan nefes nefese idi. Stroud yüzünü buruşturdu. Hapishanede bile bu kadar çirkin bir şey görmemişti. Tüysüz, mavi ve pembe renkli bedeniyle yavru baygın gibi yatıyordu. Birer birer yumurtaların kabukları açılıp yavrular dışarı çıkmaya başlayınca Jaki yuvanın içerisine girdi ve kırılmış kabukları yuvadan dışarı atmaya başladı. Biraz sonra Eyp de yuvaya girdi, gagasında bir sinek vardı, bunu Jaki'ye verdi. Jaki hemen yutuverdi. Stroud :

— Pek obur annesin sen, diye düşünürken Jaki'nin kursağında biriktirdiği yemleri koyu süt halinde yavruların gagalarından aşağı bırakmaya başladığını gördü.

Dört gün sonra kafeste beş sıhhatli yavru ile yuvanın içinde tek bir yumurta duruyordu. Bir his Stroud'a bu

yumurtayı yuvada bırakması lâzım geldiğini bildiriyordu. Yumurtadan yavru çıkmamıştı ama, Jaki'nin hareketleri sırasında yavruları ezmesine mâni oluyordu.

Beş yavruyu beslemek Jaki, Eyp ve Stroud için hayli yorucu bir iş olmuştu. Yavruların her biri günde vücut ağırlığının iki misli gıda alıyordu. Jaki kuş yemlerini kırıp yavrulara veriyor, Eyp hücre içinden hem yem topluyor, hem ara sıra Petey ile kavga ediyordu. Bütün güçlüklere rağmen hapishanenin bu küçücük ailesi sıhhatli olarak gelişiyordu.

Elizabeth ziyareti sırasında oğlunun anlattıklarını, kafesi nasıl yaptığını dinledi. İki hafta sonra yavrular uçabiliyorlardı. Jaki bunları gagasiyle yuvadan dışarı iterek onlara uçmasını öğretti. Kısa bir müddet sonra yavrular kendi kendilerine uçabiliyorlardı.

Stroud bekâr kanaryaya bakarak :

— Acele etme, nasıl olsa sana bir nişanlı bulacağız, dedi. Jaki'nin de yeni yavrular verebileceğini düşünüyordu.

— XIV —

Hapishane Müdürü Biddle, yanında yardımcısı ve bazı ziyaretçiler olduğu halde tecrit blokunu ziyaret ettiği zaman Stroud mukavvadan küçük bir kafes daha bitirmiş ve kanarya Jaki de ikinci defa kuluçkaya oturmuştu.

Ziyaretçiler Feto Gomez'in hücresi önüne geldikleri zaman kuş sesleri duydular ve durakladılar. Gardiyan kapıyı açtı. Gomez bu sefer neşeli idi ve hapishane müdürünün ziyaretçilerine dair verdiği izahatı gururla dinledi. Müdür ziyaretçileri yardımcısına bıraktıktan sonra Stroud'un hücresine gitti.

— Nasılsın Robert?

— Çok iyiyim, efendim.

— Memnun oldum. Serçeler nasıl?

— Serçeleri salıverdim, efendim. İlk tesiriyle huzursuz olmuşlardı.

— Ama hücrenden kuş sesi duydum.

— Bunlar kanarya efendim.

Müdür kapının penceresinden içeri bakıp manzarayı görünce hayretten geri sıçradı, ve sordu, «pencere yanında asılı olan o kocaman şey nedir? Kafes mi?»

— Evet, efendim.

— Hücreye getirmene kim müsaade etti bunu?

— Ben kendim yaptım efendim.

Müdür bir kafesin imâlinde demir âletler kullanılması mecburiyeti olduğunu düşünerek şüpheye düştü, biraz düşündükten sonra,

— Pekâlâ ben birazdan yine geleceğim, diyerek uzaklaştı.

Müdür ziyaretçileri diğer hücrelere de götürdü, bazılarının yaptıkları el işleri vesaireyi gösterdikten sonra alelacele tecrit blokundan çıkardı. Stroud hücresinde heyecan içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Daha sonra müdürle yardımcısı Stroud'un hücresine geldiler. Müdür doğru kafesin yanına gitti. Stroud,

— Lütfen kapıyı kapar mısınız? dedi, «Kanaryanın biri dışarı kaçabilir.» Müdür işaret verdi ve gardiyan kapıyı kapadı.

Heyecanlanan yavru kuşlar hücre içinde uçuşmaya başladılar. Eyp ve Petey pencerenin üst kısmına kondular, yavrular da döşemenin üzerinde sağa sola dağıldılar. Müdür,

— Söyle bakalım, Stroud, dedi,

«Bu kocaman kafesi sana kim verdi?»

Stroud, kimse vermedi efendim, ben yaptım cevabını verdi.

— Pekâlâ, göster bakalım hangi âletlerle yaptın. Bili-

yorsun ki, bıçak gibi âletler imtiyazların alınmasına sebep olur.

Stroud yıkama yerinin yanına gitti, buradan iki tane kırık traş bıçağı parçası ve yatağının altından da şişe kırıkları aldı ve

— İşte, efendim, dedi, bütün âletlerim bunlar bir de çivi var.

Müdür kafesi inceledi ve bir taraftan gardiyana bakarken bir taraftan da Stroud'a sordu,

— Peki tahtaları nereden buldun?

— Eski bir sabun sandığından çıkardım.

— Gardiyan Smith, sandığı sen mi verdin Stroud'a?

— Hayır, efendim.

— Kim verdi Stroud?

Stroud cevap vermedi. Gardiyan onun yerine,

— Burada nöbeti biten gardiyan verdi, efendim, dedi.

Müdür kanaryaya parmağını uzattı fakat kuş şiddetli bir gaga vurunca geri çekti.

Stroud:

— Kuluçkadadır, efendim, dedikten sonra kafese yaklaşıp yuvadan Jaki'yi kaldırdı.

Müdür tekrar kafese yaklaştı, yuvanın içindeki üç küçük yumurtayı gördü:

— İnanılmayacak şey, dedi, bir hapishane hücresinde kafes içinde kuş yuvası ve yumurtalar. Keşke bunları ziyaretçilere gösterseydik.

Bu sözlerden sonra müdür yardımcısı rahat bir nefes aldı. Müdür konuşmasına devam etti:

— Robert, hücre içinde başı boş kuşların uçuşması olmaz ki, dedi. Stroud cevap verdi:

— Efendim, annem ziyarete gelince bunları ona vereceğim. Bunun için de tertibat aldım. Bunu söyledikten

sonra yatağın altından mukavva kafesi çıkarıp gösterdi. Tam bu esnada Petey tatlı tatlı ötmeye başladı. Yavrular da cıvıldaşıyorlardı. Müdür yardımcısı, son zamanlarda tecrit blokunda hiç zorluğumuz olmadı, efendim, dedi. Stroud da söze katılıp :

— Efendim, insanlar bir şeyle meşgul olurlarsa zorluk çıkarmazlar, dedi. Müdür Stroud'a hitaben:

— Robert, galiba sen aile reisi olmak arzusundasın, dedi. Müdürün bu müsamahakâr sözü üzerine Stroud evvelâ kırık traş bıçaklarını uzattı, kimsenin almadığını görünce,

— Efendim, mümkünse bir kafes daha yapmak isterdim, dedi. Müdür yardımcısı.

— İmtiyazlarını kötüye kullanma, Robert. deyince, müdür,

— Çok iyi Robert, iş birliğine devam et, iyi geçineceğiz.

— Elbette efendim. Söz veriyorum.

Tam hücreden çıkacakları sırada müdür sert bir ifade ile gardiyana döndü ve:

— Gardiyan, Stroud'un sakalları uzamış, kendisine iki tane traş bıçağı verilsin, dedi. Gardiyan gülümseyerek başını eğdi.

Bu olaylar diğer mahkûmların kulağına gidiyordu. Gerginlik azaldı. Stroud, Leavenworth hapishanesinin azılı, gardiyan öldürmüş bir mahkûmu idi. İdamdan kurtulmuş, mücebbet hücre mahkûmu olarak yaşıyordu. Bütün bunlara rağmen hücresi içinde bir kafes imâl etmiş ve bunu kuşlarla doldurmuştu. Bu durum daha kısa süreli mahkûmlara ümit kaynağı oluyordu.

Güneşli günlerde sabahleyin tecrit binası yakınlarından geçen mahkûmlar uzaktan kuş seslerini duyuyorlardı. Azılı mahkûmlardan bazıları şöyle söyleniyordu, «bak şu Stroud denen kaçık köpoğluna kuşları çifleştiriyor, kuluç-

kaya yatırıyor, hep bunları müdürün gözleri önünde yapıyor da herif görünce bir şey söylemiyor » diyorlardı.

Tecrit blokunda Stroud kuşçuluk hakkında müracaat memuru olmuştu. Gomez de onu takiben ilerleme kaydediyordu. Onun kuşları da yavru yaptı, fakat kafes yapamamıştı henüz. Bir çok mahkûmlar yaratıcı bir şeyler meydana getirmek hevesine düşmüşlerdi. Bunu hisseden hapishane idaresi tahdit nizamlarını biraz gevşetti. Tecrit bloku sâkin bir yer haline gelmişti. Stroud ile Gomez'in çalışmaları diğer hücre mahkûmları üzerinde de teskin edici tesirler yapıyor, bunların ümitlerini arttırıyordu.

Hapishane müdürünün ziyaretçi gezintileri fazlalaşmıştı. Müdür, Gomez ile Stroud hakkında verdiği izahatta evvelâ bunların azılı mahkûmlar olduğuna işaret ediyor sonra da kendi kendilerini ıslah bakımından başarılarını gösteriyordu.

Stroud bu ziyaretlerden faydalanıp kuşlardan bazılarını satıyor, sigara vesaire hediyeler alıyor, ve burada hayatı müddetince devam edecek dostluklar kuruyordu.

Stroud kuşları ile meşgul olurken bütün buluşlarını yazıyordu. Daha sonra bunları kuşçuluk hakkında yazdığı kitapta toplayacaktı. Bu yazılarında sıhhatli erkek kanaryalardan şöyle bahsediyordu:

«Sıhhatli bir erkek kanarya diğer bir kaç erkek kanarya ile birlikte ayni kafese konursa bunlara dişi imiş gibi saldırır, itilince kavga çıkar. Böyle bir erkek kanarya kendi kendini tatmin etmek için hareketler yapar.»

Dişi kuşlar hakkındaki yazılarında bunların çiftleşme hislerini kuvvetli ötmeleri, yuva bulunan yere doğru kuvvetli uçuşları ile gösterdikleri belirtiyordu. Ayni kafes içersine konan dişi kanaryalardan bahseden yazılarında şöyle diyordu, «dişi kanaryalar cinsi tatmin için birbirle-

rinden faydalanıyor, bazan dört kanarya üst üste biniyordu. Dişi kanaryalar arasında kavga azdı. Fakat yuva yapmak için birbirlerinden tüy koparmakla daha zararlı oluyorlardı.»

Stroud tetkiklerinde kuşlarla hapishanedeki mahkûmlar arasında benzerlikler çıkarıyordu. Daha henüz kanarya görmemiş olduğu zamanlarda Stroud hapishanede genç mahkûmların azılı yaşlılar tarafından nasıl rahatsız edildiğini, hattâ bıçaklı kavgalar çıktığını, mahkûmlar arasında karı koca gibi yaşayanlar olduğunu kaydediyordu.

Müteakip yıllarda Stroud çok sayıda kafes imâl etti. Bunların evvelâ bir kısmı yalnız tahtadandı, fakat daha sonra imtiyazları arttırılınca tel kullanmaya başlamıştı. Kafeslerin tavanları için kendisine mutfaktan teneke de veriliyordu.

Teneffüs avlusunda Stroud artık bütün zamanını çekirge vesair böcek kovalamakla geçiriyor, gözetleme kulelerindeki nöbetçiler onun bu koşuşmalarını seyrederek eğleniyorlardı.

Bir gün öğleden sonra teneffüs avlusunda iken birdenbire havadan beliren bir kuş aşağı doğru indi ve Stroud'un bileğine kondu. Topal bir serçe idi bu.

Stroud, «vay Rant, nerden çıktın sen?,» dedi. Serçeyi hücreye götürdü. Rant hücrede evvelâ Petey ile kavgaya tutuştu, sonra en sevdiği yer olan kalorifer borusu üzerine kondu. Stroud bu serçeye kendisi gibi müebbet mahkûm diye bakıyordu.

Jaki'nin ikinci kuluçkasındaki beş yumurtadan sadece iki yavru çıktı. Stroud bunun sebebini araştırmaya başladı. Yavrular biraz da cılızdı. Gagaları ile ayakları diğerlerine nisbetle daha uzun görünüyordu. Hem zayıftılar hem de tüylerinde parça parça lekeler vardı.

Jaki'nin de canlılığı azalmış gibiydi. Stroud bir hayli düşündükten sonra bunun sebebini tahmin etti. Kuşlar,

güneş görmüyorlardı. Bunun üzerine ufak bir kafes imâl etti ve her teneffüs zamanında kuşları bu küçük kafes içinde güneşe çıkarmaya başladı. Gardiyanlar bu yeni durumu görünce şaşırdılar ama hapishane nizamlarında böyle bir harekete dair lehte veya aleyhte hiç bir madde yoktu. Stroud nizamlara dikkat ettiği için bir şey yapamayacaklarını biliyordu.

Kısa zamanda kuşların sıhhatlerinde gelişme olmuştu. Stroud bunun ilmi sebebini evvelâ anlamamıştı ama daha sonra şunları yazdı:

«...büyüme safhasında olan bütün canlılar, giyimleri kürk, tüy veya çocuk bezi olsun, bol miktarda güneşe muhtaçtırlar...»

Ertesi yıl, 1925 te, Stroud elli üç kanarya yetiştirmiş, annesi bunları satmıştı. Feto Gomez sadece bir kaç kanarya yetiştirebildi.

Stroud'un annesi oğluna yollanmak üzere bir kanarya dergisine abone kaydoldu. Dergi hapishane idaresi tarafından Stroud'a bir şartla verildi. Okuduktan sonra dergi kütüphanenin malı olacaktı. Stroud bu şartı kabul etti, fakat dergiyi kütüphaneye iade ettiği zaman artık tutulmaz hale getirmiş oluyordu, her satırını okuyor, bir çok yerlerini çiziyor, sahifelerin kenarları kıvrılıyordu. Hapishane idaresi nihayet dergileri Stroud'a bırakmayı uygun buldu. Roller Canary Journal adındaki bu derginin sahibi Leavenworth hapishanesinde ilkokul tahsili bile olmayan bir hücre mahkûmunun derginin her satırını okuduğunu bilmiyordu. Daha sonra Stroud bu derginin devamlı yazarlarından biri oldu.

Stroud yalnız kanaryalardan bahseden dergiler olduğunu bilmiyordu. O zamana kadar kuşlar hakkında sadece birkaç dergi görmüştü. Daha sonra devletin yayınladığı bir dergi olduğunu öğrendi ki, kuşların beslenmeleri ile ilgili bu dergi bir gardiyanın başına işler açacaktı.

— XV —

Tecrit hücresine gelen yeni gardiyan müteakip ilk baharda Feto Gomez ve Stroud'un durumlarından endişe duruyordu. Bu iki mahkûma ne zaman bir şey sorsa ikisinden de sadece başla tasdik işareti alıyordu. İki mahkûmun yalnız ağızları harekette idi. Fakat konuşmuyorlardı. Gardiyan durmadan bir şeyler çiğnemekte olduklarını farketti ve nihayet hapishane doktoruna müracaat etti ve:

— Doktor, mahkûmların konuşmadıkları halde durmadan ayni hareketi yapmaları görülmüş müdür?

— Olabilir, bazan akıl hastalığına tutulan mahkûmlarda bu hal görülür:

— Gardiyan bunun üzerine ilâve etti:

— O halde doktor, bizim hücre mahkûmlarından Gomez île Stroud'u görmeniz lâzım ikisi de kaçırdılar galiba.

Hapishane doktoru bu acaip talep karşısında biraz şaşırdı. Çünkü Tecrit blokunu bir müddetten beri ziyaret etmemişti ve gardiyanın anlattıkları onu hayrete düşürmüştü. Doktor şöyle konuştu:

— Stroud'un hâlâ kuşları var mı?

— Evet, hem Stroud'un, hem de Gomez'in kuşları var.

— Tuhaf, maamafih gidip bir göreyim, ama bunu gayri resmî olarak yapıyorum anladınız mı?

Gardiyanla doktor ayaklarının ucuna basarak evvelâ Gomez'in hücresine gittiler. Hücrenin kapısından Gomez'i gözetledikleri zaman o gözlerini duvara dikmiş, bir şeyler çiğniyordu. Doktor bu çiğnediği şeyi yutmasını bekliyor, fakat Gomez bir türlü yutmuyordu. Gardiyan bir süre doktora baktı, sonra ikisi birden Stroud'un hücresine gittiler. Stroud'un da yüzü pencereye dönmüş vaziyette ayni şekilde çeneleri oynuyordu. Yüzünü kapıya doğru çevirdi, gülümsedi, fakat bir şey söylemedi. Bir taraftan da kuşları ötmekte idi. Bir ara doktor Stroud'a seslendi:

— Stroud iyi misin? Yoksa bir rahatsızlığın mı var?

Bu soru üzerine Stroud ağzından bez içersinde bir şey çıkarıp masanın üzerine koyduktan sonra hücre kapısına geldi ve cevap verdi:

— Çok iyiyim efendim, bir şey mi oldu?

— Biz de bunu bilmek istiyoruz, bir şeyiniz mi var? Sen ve Gomez kâfi gıda alıyor musunuz?

—Alıyoruz, her zamanki gibi.

— Diş ağrısı falan gibi bir hastalığınız varsa tedavi edelim.

— Ben hasta değilim, efendim.

— Öyleyse ikinizde ne çiğneyip duruyorsunuz öyle?

Stroud gülerek, efendim, devlet yayınları arasında bir dergide gördüm, cılız kuş yavrularına ağzınızda çiğneyip gıda verin diyordu, biz de bunu yapıyoruz.

Bu cevap üzerine gardiyan dayanamadı ve:

— Neden bana daha evvel söylemedin? dedi. Stroud:

— Sormadın ki, diye cevap verdi.

Stroud, Roller Canary Journal adlı kanarya dergisine mektuplar ve yazılar yollamaya ve bu dergiden çok faydalı bilgi edinmeye başlamıştı. Derginin okuyucular sütununda bir çok kuş meraklılarının sorularına da cevaplar veriyordu. Kendisi de bu arada bazı konuları mektupla dergiden soruyordu. Meselâ, neden bir çok kanarya yavrusu ölü doğuyordu? Neden serçeleri uzun müddet kafeste tutunca kanatlarının tüyleri beyazlaşıyordu?

Stroud bu dergi sayesinde kuşçuluk yarışmaları tertipleyen May Finney ve kuşçuluk dergisi sahipleri Howard ve Nola Fogg ile tanıştı. Kanaryacılık konusunda bunlar dünyaca tanınmış kimselerdi. Muhabere yolu ile Stroud hapis hayatında ilk defa olarak mahkûmlar dışında bir insanlar grubu ile tanışıyordu. Bu insanlar da kendisi kadar kuşçuluk konusu ile son derece ilgili idiler.

Stroud'un muhabere imtiyazında arttırma yapılmıştı. İstediği kadar kitap getirtebiliyor, istediği gibi mektup yazabiliyordu. İngiltere ve Almanya'da mevcut kuşçuluk edebiyatı hakkında henüz bilgi sahibi değildi, ancak bazı Amerikan dergisinde tavsiye edilen ya olur ya olmaz tarzında kuş tedavi şekillerini okuduğu zaman kayretler içinde kalıyordu.

Annesinin kanarya sattığı bazı kuşçular Stroud'a bu konuda kitap ve dergiler yolluyorlardı. Bunları hücresinde muhafaza etmesine müsaade edilmişti. Bazı diğer hücre mahkûmları kızmazlarsa Gomez'e bu kitaplardan parçalar okuyordu. Bir öğleden sonra gülerek Gomez'e seslendi:

— Feto sana bir şey okuyayım mı?

— Oku!

— Kanaryalar için en iyi oda nasıl olmalıymış biliyor musun?

— Nasıl olmalıymış?

—Bak kitap ne diyor? Kanaryalar için en uygun oda bol ışıklı ve pencereleri Mayıstan Ekime kadar açık kalabilen odadır.

— Yok canım!

— Bak daha ne diyor: bu oda kışın çok soğuk ve kasvetli olmamalıdır. Anlıyor musun?

— Anlıyorum. Sen de anlıyor musun?

— Bak dinle dahası var: odanın genişliği üç metre, uzunluğu altı metre olmalıdır.

— Demek öyle diyor ha?

— Rutubet ve bilhassa küflenme olmayacak, dikkat ediyor musun?

— Odada insan küflenirse ne olacak?

— Şurası da çok önemli, tavan akmamalı.

— Yani bizim tavan gibi, bunda şanslıyız.

— Yuva malzemesi, beyaz inek kılı ve uzunca yosunlar. Yuva kutusunun içi çuha ve kuğu tüyleri ile kaplanacak.

— Yani tuvalet kâğıdı ile!

— Çiftleşmeye gelince: Çiftler Mart ayında bir araya konur. Biraz kavga ederler ama zararsızdır.

— Buradaki kuşlar zararsız kavga öğrenemezler, değil mi?

— Sonra diyor ki, bazan tecrübeli kuşçuların bile yanılıp iki erkek kanaryayı bir araya koydukları görülmüştür.

— Bunlar gardiyan olmalı.

— Öğrendin değil mi, haydi bakalım kuşlarının başına.

Stroud'un kitaplarından biri kafes tabanlarına toz talaş karıştırılmış kum serpilmesini tavsiye ediyordu. Gizli

haberleşme ile diğer bloktaki bir arkadaşına haber yolladı. Mal adındaki b uarkadaş iki gün sonra hücre hademesi vasıtasiyle cevap vermişti. Hademe Stroud'un hücresini temizlerken alçak sesle, «teneffüs avlusuna çıktığın zaman öbür blokların duvarındaki bir çatlak arasına sokulmuş bir paket bulacaksın,» dedi. Stroud teneffüse çıktığı zaman paketi buldu. Bir torba toz talaştı bu. Hücresine geldiği zaman talaşı kafese boşlatmaya başladı. Torbanın içinden bir not çıkmıştı, bunda talaşın Stroud için evvelce kurulmuş olan idam sehpasının kerestelerinden çıkan talaşlar olduğu ve bunları bir gardiyanın hatıra olarak biriktirdiği yazılı idi. Stroud'un içi kin ve nefretle doldu.

Stroud 1926 yılında hapishaneye gelen ziyaretçilerden bazı bilgiler elde etmeye çalışıyordu. Diğer mahkûmlar gibi o da hapishane içindeki ve hapishaneye tesir eden dış olayları izliyordu. Biliyordu ki hapishane idarecilerinin kaprisleri bir mahkûmun hayatını tahammül edilmez hale getirebilirdi.

Stroud, hapishanelerin ıslahı için cemiyet kuran Thomas Mott Osborne'un ıslahat cereyanına önderlik ettiğini biliyordu. Osborne mahkûmların kendi kendilerini idare edebilecekleri bir sistem kurulmasını da ileri süren bir kimse idi. Stroud daha sonraki yazılarında bunları belirtmişti.

1925 yılında Osborne cemiyetine mensup ıslahatçılar tarafından soğuk karşılanmışlardı. Bu yüzden çok acı ten-

kitlerle dolu bir rapor yayınladılar. Bunda 1640 kişilik yeri olan Leavenworth hapishanesinin 3000 mahkûmla Amerikanın en kalabalık hapishanesi olduğu açıklanıyor, hapishanedeki şartlardan şikâyet ediliyor, ve hapishanelerin Adalet Bakanlığı yerine İçişleri Bakanlığına bağlı olması gerektiği belirtiliyordu.

Suiistimal iddiaları ve Atlanta hapishanesindeki Skandallar hükûmet üzerindeki tazyiki arttırmaya başlamıştı. Bu tazyikler nihayet sonuç verdi ve hapishanelerin idare sistemi değiştirildi, yeni bir merkez bürosu kuruldu. Bu büro hapishanelerin en şayanı dikkat mahkûmu olan Robert Stroud'un hayatına karışacaktı.

Bu arada hapishane müdürü Biddle, gazetecilik bilgisinden istifade ederek fazla kalabalık hapishanede duruma hakimdi. 1926 sonlarına doğru ört bas edilen bir hâdise oldu. Hapishane doktoru istifa etti ve şube müdürlerinden biri de intihar etti. Müdürün değişeceğine dair rivayetler çıkmaya başladı.

Müdür Biddle tecrit blokunda bulunan mahkûmların iyi hareketlerini unutmamıştı. Bir gün Stroud'un hücresine ziyaretçilerle geldi. Biddle hâlâ müdürdü, fakat yenisinin birkaç gün sonra işe başlayacağı anlaşılmıştı. Müdür, yanında yardımcısı ve misafirler olduğu halde Stroud'un hücresi önünde durdu.

— Merhaba, Stroud içerde misin? Benim kulağıma kuş seslerinden başka bir şey gelmiyor? Müdürün her zamanki vakur hali değişmiş değildi, elinde de ucu altın yaldızlı bastonu vardı, fakat yüzündeki ifadenin gergin olduğu dikkat edenlerin gözünden kaçmıyordu. Müdür Stroud'a hitap etmeye devam etti:

— Stroud, yıl başı hediyesi olarak yolladığın kanarya için teşekkür ederim. Rahatın iyi ya?

— Çok iyi, efendim.

— Memnun oldum. Ayrıca yeni müdürün benim idareme aynen devam edeceğini öğrenmekle de memnun oldum. Tecrit blokunda yıllardan beri hiç güçlüğe maruz kalmadık. Bu da senin sayende Stroud! Sicilinde leke yok. Bundan sonra da öyle kalmasını ümid ederim. Müdür bunları söyledikten sonra alnındaki teri sildi.

Stroud müdürün sözlerine şöyle cevap verdi:

— Her şeyi size borçluyum, efendim.

Müdür, Stroud'un hücre kapısına yaklaştı ve alçak bir sesle:

— Bu benim son teftişim, dedi. Stroud, hemen parmaklarını çırptı, serçe Rant bulunduğu yerden çıkıp Stroud'un bileğine kondu. Müdür. «Allah ısmarladık, Robert,» deyip ayrılmak üzere iken Stroud:

— Ayrıldıktan sonra ne yapacaksınız, efendim diye sordu. Müdür şu cevabı verdi:

— Her halde gazeteciliğe dönerim. Ara sıra bana yaz, durumunu bildir. Gazetede her okuduğuna da inanma. Bunu söyledikten sonra gülerek misafirlerle birlikte ayrıldı.

Leavenworth hapishanesine yeni müdür T. B. White Mart 1927 de tayin edilmiş ve görevine başlamıştı. Hapishane için bu tâyin iyi idi. Titiz, intizamlı ve iş adamı tavırlı White hapishanenin en büyük derdinin işsizlik olduğunu düşünüyordu. Bu sebeple, mahkûmların her birinin kendilerine meşguliyet bulmalarını teşvik ediyordu. Tecrit hücresindekileri kendi başlarına bıraktı. Böylece Stroud'un imtiyazları devam ediyordu. Daha sonra teneffüs müddeti arttırıldı. Hattâ ara sıra bütün öğleden sonra avluya çıkma müsaadesi bile kendisine tanındı.

İlk bahar geldiği zaman Stroud neş'eli idi ve bol sayıda kanarya yetiştirmeyi plânlıyordu. Sıhhati birçok defa bozulmuştu, ama sebep, yemeklerin bozukluğu idi. Sık sık sütlaç içmeye mecbur oluyordu.

Stroud kuşlarının bakımlarında ihtiyacı olan çeşitli ilâçları temin etmeye muvaffak oldu. Tentürdiyot, permanganat vesair ilâçlar bu arada idi.

Bu ilâçlardan başka iki tane beyaz hastane kabı, bir termometre ve kâfi miktar sabun eline geçti. Yazın hapishane idarecileri için verilen bir ziyafetten on on iki tane çilek sepeti de ele geçirmişti. Bunları kuluçka için kullanıyordu.

Yeni müdürün tutumu Stroud'u rahat ettiriyordu. Müdür White Elizabeth'i görmüş ve ona oğlu hakkında iyi sözler söylemişti. Elizabeth bir yıl önce oğlunun yetiştirdiği kanaryaları satarak 230 dolarlık bir kazanç sağlamıştı.

Stroud'un üç metrelik hücresi kafes ve çeşitli malzeme ile dolu idi. Odanın içerisini yer kaybetmemek için gayret dikkatli tertiplemişti. Şimdi bu kafeslerde 125 kanarya cıvıl cıvıl kaynaşıyordu.

Odasında ayrıca birçok da boş kafes bulunuyordu. Bunları sayıyor ve saydıkça gülüyordu, çünkü hapishane hayatının büyük kısmı yoklama veya sayım idi. Sabah yoklaması, öğle yemek yoklaması, yemekten sonraki yoklama, daima bir yoklamanın düdük sesi duyulurdu. Stroud'un şimdi kendi yapacağı bir yoklama işi vardı. Stroud küçücük mahpuslarını birer birer sayıyor, bunların tüylerini, gübrelerini dikkatli tetkikten geçiriyordu.

Stroud'un hücresinin seçkin bir yerinde ufak bir kafes, bir Kansaslı banker tarafından annesine verilen ithal edilmiş kıymetli cinsten iki kanaryaya tahsis edilmişti. Bunlar diğer kanaryalardan farklı idi, koyu sarı renkli tüylerine ilâveten kanatlarında gri - yeşil lekeler vardı. Erkek devamlı ve kuvvetli öten bir kanarya idi. Dişinin

ötüşü ise daha hafif ve tatlı idi. Dişi ötmeye başlayınca erkeğin sesi de ayni tonu alıyordu.

Stroud bu kanaryaları endişe ile tetkik ediyordu. Biraz sinirli halleri vardı. Belki de başka yaşama şartlarına alışkın bu kuşlar bulundukları yeri benimsememişlerdi. Dişisi diğer dişi kanaryalarına nazaran daha kısa zaman sonra kuluçkaya yatacak bir hal göstermekte idi. Erkeği kanatlarını yana doğru açmış vaziyette idi, ve ötüş aralarında sık sık nefes aldığı görülüyordu.

Stroud bu iki kanaryanın yem ve su kaplarını doldurdu. İştihaları yerindeydi. Stroud bunların biraz egzersiz yapma ihtiyaçları olduğunu düşünerek kafesin kapısını açtı. Erkek kanarya derhal dışarı fırladı ve tavana doğru uçarak kalörifer borusundaki serçe Rant'ın yanına kondu. İki erkek kuş biraz kanat çırpıp ötüştükten sonra kısa süren bir kavgaya tutuştular. Kanarya kavgayı bırakıp Jaki'nin kafesine uçtu ve kenar tellere kondu. Jaki'nin dikkatini çekmeye çalışıyordu. Jaki de onu vakur bir dul nazeninin ilgisizliği içinde seyretti.

Stroud kanaryaları tekrar kafeslerine koyduğu zaman ikisinin de nefes nefese olduklarını farketti.

Kafeslerdeki erkek kuşlar çiftleşme şartlarına yaklaştıklarını gösteriyorlardı. Bir gün hava bulutlu ve kasvetli idi. Stroud o gün öğle zamanı kuşları teneffüs avlusuna çıkarıp çıkarmamayı zihninde tarttı. Güneş olmasa da kuşlar biraz hava alabilirlerdi.

Öğleye kadar hayli çalıştıktan sonra, kuşları avluya taşıdı. Hava alma ameliyesini çabuk bitirmek için iki büyük kafesten her birine iki misli sayıda kuş koydu. Bunların birisinde cins iki kanaryası da vardı.

Aradan beş, on gün geçtikten sonra cins kanaryalar diğer kuşlardan evvel çifteşmeye başlamıştı. Stroud iki

kanaryayı çok dikkatle izliyor, fakat bir taraftan da endişe duymaktan kendini alamıyordu. Neş'eleri yerinde ve ötüşleri de yumuşak ve daha tatlı idi.

Bir ara kanaryaların kafes dibindeki gübreleri gözüne ilişti. Gübreler bir boya tüpünden sıkılmış gibi mor renkte idi. Umumiyetle kuşlar pisliklerini iki ifrazın birleşimi şeklinde bırakırlarçe. Biri böbreklerden gelen beyaz diğeri de bağırsakların ifraz ettiği siyah renktedir. Bu kanaryaların gübrelerine benzeyeni daha evvel görmemişti.

Kaşlarını çattı, kitaplarını karıştırmaya başladı. Hastalıklar bahsinde karşısına çıkan izahı görünce yerinden fırladı. İzahata şöyle diyordu:

«Bu birçok kuşçuları korkutan ve bazan Septik Humma adı verilen son derece sârî bir hastalıktır. Hastalığın mevcudiyeti ancak kuş hastalıklarında mütehassıs bir veterinerin bir kuşa ölür ölmez otopsi yapması ile anlaşılabilir. Bu hastalık yüzünden kuşun ölümü bazan sür'atli, bazan da yavaş olabilir. Hastalığın işareti gübrenin belirli bir renkte olmasıdır. Bu renk mordur. Hastalığın malûm bir tedavisi yoktur...»

Kanaryaların büyük kafesini açarken Stroud'un elleri titriyordu. Hücreye fazla ziyaretçi gelmesinden dolayı kanaryaları kendi küçük kafeslerine daha evvel koyamamıştı. Bu sefer bunları küçük kafese naklederek hücrenin diğer kuşlardan çok uzak bir köşesine yerleştirdi. Sonra evvelâ ellerini, sonra da büyük kafesi iyice temizledi. Kafesin dibinde mor renk gübre bulunduğunu gördü. Erkek kanaryanın serçe Rant ile kavgasını hatırladı, ve Rant'ı çağırıp ayrı bir kafese ve diğer kuşları büyük kafes içinde uzak bir köşeye, Jaki'yi de ayrı bir kafese koydu.

Bu tedbirlere rağmen hücresinin duvarları ona hiç bu

kadar yakın görün memişti. Hastalığın sirayet tehlikesi karşısında düşünmeye başladı. Sabun ve asit kullanarak hücrenin her tarafını temizledi. Çalışırken hep başına bir felâket geleceği hissi altında idi. Akşam yemeğini bu yüzden yiyemedi. Gecenin geç saatlerine kadar gözüne uyku girmedi.

Gomez ile diğer hücre mahkûmları Stroud'un hücresindeki faaliyeti işiterek ne olduğunu sormakta idiler. Stroud bunlara kat'î bir cevap vermedi. Gece kuşları tekrar muayeneden geçirdi. Cins kanaryaların ve diğer kuşların durumunda değişiklik yoktu. Yalnız zayıf bir kanarya büyük kafes içinde tüyleri kabarmış ve başı geriye dönük vaziyette uyuyordu. Stroud bu kanaryanın kesik kesik nefes aldığını farketti, hemen büyük kafesten daha küçüğe nakletti. Kuş korkmuştu. Hararetinin çok yüksek olduğu derhal belli oluyordu. Stroud'un termometresi hararetin derecesini ölçmeye kâfi gelmedi.

Küçük hasta kanarya ne yiyor, ne içiyordu. Tüylerinin arasından karnının büyüklüğü ve renginin siyahlaştığı görülüyordu. Kuşcağız bu sefer titremeye başlamıştı ve bu yüzden nefes almakta güçlük çekiyordu. Birdenbire kafesin dibine yuvarlanan kanarya kıvranmaya başladı, ardından bir miktar pislik fışkırdıktan sonra hareketsiz kaldı. Kuşun pisliği parlak, yemyeşil renkteydi ama kötü bir kokusu yoktu.

Stroud yüzü deşhet içinde elleri ve dizleri üzerine çöktü. Mart ayının artan soğuğu içinde hapishane sessizliğe gömülmüştü. Kalorifer borularından gelen buhar ıslığı ile kuşların hafif uyku seslerinden başka bir şey duyulmuyordu.

Stroud için parlak yeşil artık ölüm işareti olmuştu. Hastalık her ne ise cins kanaryalar bu hastalıkla dolu idi-

ler. Ölü kuşu bir kâğıda sardı, ellerini yıkadı, elektriği söndürdü ve yatağına uzanıp saatlerce uyuyamadı.

Bir veteriner çağırmasına imkân yoktu. Hastalığın tedavisi yoksa çağırmanın da bir faydası olmazdı. Kuşları başka bir yere nakledemezdi, zaten, başka yer de yoktu. Hapishane idarecilerine de durumu anlatamazdı, belki kuşları bu sefer elden giderdi. Bütün yaşama ümidini bu kuşlar teşkil ediyordu.

Ertesi sabah uyandığı zaman kanlanmış gözleri ile ilk defa olarak kuşlarına bakmaya korktu. Cins kanaryalar her zamanki gibi canlı hallerini muhafaza ediyorlardı. Yalnız dişi kanaryanın öter gibi gagası açıktı, fakat ötmüyordu.

Stroud derhal kuşçuluk dergilerine, devlet yayın dairesine ve kardeşi Marküs'e mektuplar yazdı. Sonra kâğıda sardığı ölü serçeyi kesmeye başladı. Kuşun karnı şişmiş ve derisi gerginleşmişti. Sıhhatli bir kuşun karın derisinin şeffaflığından iç uzuvlarını görmek mümkündü. Kanaryanın derisi altında siyah ve dumanlı bir parça görünüyordu. Kuşun karnını kesti ve o anda geri sıçradı. Kuşun şişmiş ciğeri adeta Stroud'un yüzüne fırlamıştı. Normal kuşlarda olduğu gibi griye çalan kırmızı renk yerine bunda iç uzuvlar koyu mavi ve normal büyüklüğün beş misli idi. Ciğerin üzerinde de yara gibi büyük şişler vardı.

Birkaç saat sonra kuşun karnından çıkan mayiden bir miktarını bir şişeye koyup hastanenin lâboratuarına götürmesini bir gardiyandan rica etti. Her seferinde ellerini iyice yıkadı. Stroud ilk defa olarak kendisini tamamen unutmuştu.

İki gün sonra cins dişi kanarya bir yumurta yumurtladı. Stroud hayret içinde idi. «Oyun oynar gibi demek bu

cins iki kanarya bütün kuşları öldürünceye kadar kendi keyiflerine bakacaklar» diye düşündü.

Kafese alışık olmayan ve kendini kafes tellerine vurmaya başlayan Rant'ı Stroud serbest bırakmaya mecbur oldu. Rant serçe olduğu için belki bu hastalıktan kendini kurtarabilirdi. Ancak hücre içinde uçarken belki diğer kuşlara hastalığı geçirirdi. Fakat Stroud hastalığı kapmış olması ihtimali olan Rant'ı pencereden dışarı salıvermek de istemiyordu. Serçe Rant hiç bir şeyden habersiz her zamanki yerinde, kalörifer borusu üstünde tünemişti.

Stroud'a hastane lâboratuarından haber geldi. Şöyle deniyordu: «Fazla miktarda Pasteurella basili bulundu. Beyaz küreciklerin durumu başka zehirler de bulunduğunu gösteriyor, muhtemelen vücuda nüfuz edebilen bir virüs. Teşhisler kat'i değildir. Çünkü kuş bakteriyolojisi hakkında lâboratuarda kâfi bilgi yoktur.»

Bu şüpheli teşhis üzerine Stroud derhal kitaplarına sarıldı. Pasteurella basili tavuk kolerası ile ilgili idi. Bu hastalık hakkında bilgi edinmeye çalıştı. Çünkü tavuk kolerası kuşlardaki Septik Hummaya benziyordu.

Bir müddet tetkikten sonra Stroud kitapları bıraktı ve kuşların durumunu incelemye başladı. Çaresizlik içinde sinirlenmeye başlamıştı. Hastalığın normal değil, sür'atli öldüren cinsten olduğuna kani idi. En zayıf kuşlarından birini kısa müddet içinde götürmüştü. Günler geçiyordu. Cins dişi kanarya üç yumurta yapmış ve kuluçkaya oturmuştu.

Bu arada mor renkte gübreler büyük kafeste yine görülmeye başladı. Hastalığın çıkmasından on dört gün sonra bir gece Stroud'un kulağına uyku arasında bir kaynaşma sesi geldi. Kalkıp baktı. Büyük kafes içinde kuşlardan üç tanesi kıvranarak can vermekteydi. Bu üç kuşu kâğıda

sardı ve kafesin içersini temizledi. Daha yedi kuşun tüylerinin kabarık olduğunu gördü. Bunların başlarında ur gibi şişler meydana çıkmıştı. Bunları diğer kuşlardan ayırdı.

Ertesi gün gardiyan, Stroud'a bir paket verdi, fakat bir şey söylemedi. Paket kardeşi Marküsten geliyordu. İçersinde kuşların tedavilerinde kullanılan mayi halinde on iki çeşit ilâç vardı. Bazılarının terkiplerinin ne olduğu yazılı idi. Bazılarının izahı yoktu. İlâçların içinde Strokarbonat, Postasyum Klorür ve Hidrojen Peroksit vardı. Paketin içinden ayrıca İngilterede basılmış bir kuşçuluk kitabı çıktı.

Stroud kuşlarının hastalandığının dışarıda haber alındığını hissetti. Aksi halde bu koskoca ilâç paketinin hücresine getirilmesine müsaade edilmezdi. Potasyum Klorür patlayıcı bir ilâçtı. İlâçların hiç biri de açılmamıştı. Kendisine gösterilen itimadı düşünerek Stroud minnet hissi duydu.

Tedavi plânını yaparken parmaklarını çırptı. Serçe Rant onun eline doğru şaşkın bir uçuşla geldi, fakat konamadı. Yatağa düştü, oradan tekrar uçtu, parmağına kondu. Serçenin bu halini görünce Stroud'un içi sızladı. Rant, ihtiyar, çok ihtiyardı. Topal ayaklı, sıhhatli kuşcağız şimdi sık sık nefes alıyordu ve tüyleri kabarmıştı. Aynı gün öğleden sonra Stroud hafif bir cıvıltı duydu. Kalkıp baktı. Serçe Rant tünediği yerden düşmüş kıvranıyordu. Biraz sonra da hareketsiz kaldı. Yerde yine ayni parlak yeşil gübre duruyordu.

Bütün bu felâketi durumda Stroud geri kalan kuşlarının beslenmeleri ve bakımları gerektiğini düşünerek metanetini muhafaza ediyordu.

Gözleri şişmiş ve ümitsizlik içinde Stroud İngiltereden gelen kuşçuluk kitabını tetkike başladı. Bunda Septik Humadan bambaşka bir hastalık olarak bahsediliyordu. Yal-

nız bir cümle Stroud'un dikkatini çekti. Kuşlarda yaraların tedavisinde Potasyum Permangant'ın faydalarından bahsediliyordu. Müteakip haftalar içinde kuşlar günde üçten beşe kadar sayıda ölmeye başladılar. İki cins kanarya da kuluçkadan yavrular çıkmadan ölmüştü.

Tecrit blokundaki mahkûmlar ve gardiyanlar Stroud'un başına gelen felâketi öğrenmiş ve üzülüyorlardı. Gomez sinirinden durmadan hapishaneye küfür ediyordu.

Stroud'a yardım etmek ümidile mahkûmlar yemeklerinden bir miktarını ona yolluyor, gardiyanlar nizamları bir tarafa bırakıp ellerinden gelen yardım yapmaya çalışıyorlardı. Mahkûmların bazısı ise şöyle söyleniyorlardı, «bir kere bu adamın bu kadar kuş beslemesine nasıl müsaade ediliyor?». Bir mahkûm da kızmış «Şu herifin kuşlarından her taraf leş gibi kokuyordu zaten, şimdi de ölmeye başladılar, bu berbat yerde ne yaşar ki.»

Stroud'un durumu bir ara büsbütün güçleşti. Ölenlerin yanı sıra kuşların bir kısmı da çiftleşmeye ve kuluçkaya oturmaya başlamıştı. Bunları kontrol etmeye ne yer, ne malzeme kâfi geliyordu. Stroud'un kalabalık hücresinde yeni doğanlarla ölenler bir arada bulunuyordu. Stroud'un şahsiyetinde bir değişme meydana gelmişti. Daha sonra bunu Kuş Hastalıkları adlı büyük eserinde şöyle anlatıyordu:

«... Yıllarca çalışma, etüd ve dikkatli izleme, binlerce kuşun hayatı, hayal sükûtları, kalp kırıklıkları bu sahifelerin gerisindeki gayretlerdir. Hemen her satırı bu kitabın alın teri ve kanla ıslanmıştır. Sizlere açıkladığım bu hakikate erişmek için yüzlerce hatadan geçtim. Öldürmek zorunda olduğum kuşları öldürürken bir insanın kendi çocuğunu öldürmesi gibi hisler altındaydım. Kuşlarımdan bazıları elimde öldükleri zaman bir insanın ölümünden duyaca-

ğım ıstırabı duyuyordum. Bu kitabımı mahiyeti belli olmayan hastalıklardan artık kuşların ölmemesi gayesine ithaf ediyorum...»

Haftalar süren teerddüt ve işkence onun kalbini perişan ediyordu. Kuşlarının ölmek üzere iken çektikleri korkunç acıları gördükçe en insanî harekete baş vurup onların boyunlarını ufa kbir tazyikle bükerek öldürüyor, ıstıraplarına son veriyordu.

Stroud değişmiş bam başka bir insan olmuştu. Daha sonra acı içinde kıvranan kuşları öldürüp kurtarmaktansa, bunlardan diğer sağlam kuşları kurtarmak için istifadeye başladı. «Benim yaptığım denemeleri hiç bir Bakteriolog veya doktor yapmaya cesaret edemezdi...» diye yazıyordu. Bir hapishane mahkûmundan, bir ilim adamı doğuyordu.

Stroud bir seri denemeye başladı. Kuşlarına tuz mahlûlü içirdi ve sonra öldürüp inceleme yaptı. Tuz mahlûlünü yarıya indirdi, denemeyi tekrarladı. Kibritlerin başlarını koparıp sülfür mahlûlü hazırladı, bunu kuşlara içirdi, öldürdü, yeni denemeler yaptı. Kuşların bazılarının vücutlarındaki yaraları çeşitli ilâçlarla sardı. Kuşlar titreşerek öldüler. Jaki bütün bu hangâmeye tahammül etmişken onun da başında şişler meydana gelmeye ve pisliği mor renkte çıkmaya başladı. Denemeleri sırasında Potasyum Klorür verdiği bazı kuşların hararetlerinde düşme olduğunu tesbit etmişti. Bununla beraber kuşlar ölmüştü, fakat, ölenlerin üzerinde yaptığı araştırmada hastalığın daha az tahribat yaptığını gördü. Bilhassa ciğer ve bel kemiği daha az tahribata uğruyordu.

Permanganat mahlülünü verdikten sonra kanarya Jaki'nin durumunda düzelme olunca mahlülü biraz daha kuvvetli hazırladı ve kuşun su kabına ilâve etti. Ayni gün su kabına bir kaç damla da Strokarbonat kattı.

Kanarya Jaki'nin hastalığı kıvranarak ölme derecesini bulduğu halde kuş hâlâ mukavemet gösteriyordu. Stroud hayretle içinde kuşun hararetinin düştüğünü görmekteydi. Yapmakta olduğu denemelere hissiyat karıştırmak istemedi.

Ertesi gün ölmüş olması beklenirken Jaki kafesin içinde neş'e ile sıçrayıp duruyordu. Kendini fazla ümide kaptırmadan Stroud denemeyi diğer üç kuş üzerinde tekrarladı. Otuz altı saat sonra kuşların ikisi hayatta idi ve Jaki'de hastalığın izi kalmamıştı.

Bu denemelerin sonucunda Stroud bazı oksidasyon tuzlarını köpürtücü asitlerle karıştırıp kuşa vermekle hastalığın önüne geçiyordu. Şimdi önemli bir dâva ortaya çıkıyordu. Kuşu öldürmeden hastalık nasıl tedavi edilecekti?

Kuşların potasyum klorürü hazmedemediklerini farketmişti. Bunun üzerine kardeşi Marküs'ün yolladığı ilâçlar arasındaki Sodyum perborat'ı denemeye karar verdi. Bu kimyevî maddenin kullanılmasile Stroud uzun yıllar aranın bir ilâcı bulmuştu. İnsanlar için zararlı olan Sodyum Perborat vücut harereti yüksek kuşlar için iyi bir antiseptikti. Stroud yorgunluktan bitap bir halde kendini yatağa fırlattı ve uykuya daldı. Kuşların ne yemleri, ne suları verilmiş, ne de bakımları yapılmıştı.

Ertesi sabah Stroud hücre kapısının vurulmasiyle uyandı. Hapishane müdürü, yardımcısı ve bir gardiyan hücrenin dışında idiler. Müdür Stroud'a şunları söyledi:

— Stroud, neyin var, hasta mısın? Gardiyandan öğrendiğine göre beş öğündür yemek yememişsin?

— Hayır, efendim, sadece yorgunum... Fakat şimdi iyiyim:

— Peki, Stroud. Yalnız sana söyliyeyim. Son zamanlarda bu kuşçuluk faaliyeti bizi rahatsız etmeye başladı.

Ölü kuşlar, kesilmiş kuş artıkları senin hücreden dışarı çıkmaktadır. Bir de hastalık durumu var. Şimdiye kadar müsaade ettik, hattâ bazı nizamları bile bir tarafa bıraktık. Fakat haftalardır devam eden bu durum artık hoşuma gitmiyor:

Müdür bunları söyledikten sonra başını salladı ve ilâve etti, kuşlarının başına gelenlerden haberimiz var. Stroud cevap vermek üzere ağzını açtı, fakat müdür ona söz bırakmadan devam etti:

— Kim bilir belki de başına gelenlerin ne olduğunu ben kat'î olarak bilmiyorum. Ancak şunu söyleyim ki, burası bir hapishanedir. Kuş hastanesi değil. Bu sebeple bazı değişiklikler yapmak zorunda kalacağız sanırım.

Bu sözler Stroud'u birden bire uyandırmıştı. Fakat traşlı yüzünde sükûnet vardı:

— Başıma gelenler çok fena idi:

— İdi, ne demek? Ben şimdiden bahsediyorum, Stroud.

— Geçti, efendim. Tedavi çaresi buldum. Başarılı oluyor. Şimdiye kadar bir düzineye yakın kuş bu sayede kurtuldu ve şayet... bunları söyledikten sonra Stroud bir an tereddüt etti ve sür'atle ilâve etti:

— Şayet dört gün sonra bu hücrede tek bir hasta kuş bulursanız, ben kuşçuluğu bırakır, tekrar resime dönerim. Ancak karar size ait, efendim.

Hapishane müdürü gözlerini kırpan ve gülümseyen kuşçuya bir müddet baktı ve dönüp yardımcısı ile kısa bir görüşme yaptı. Sonra sıra sıra duran kafeslere gözü takıldı. Nihayet o da Stroud'un çalışmalarını kendisinden evvelki iki müdürden devir almıştı. Buna son verirse tecrit bloku ne hale gelecekti? Hücre mahkûmları kendilerinden istenenleri yapmışlardı. Hele Stroud şayanı dikkat çalışmalar yapmıştı. Kuşlara bir hastalık arız olmuşsa bu onun

kabahati olamazdı. Belki de hakikaten bir tedavi usulü bulmuştu.

— **Pekâlâ, Stroud:**

— Dört gün değil, dört hafta için bu meseleyi unutacağız:

— Bunları söyledikten sonra müdür yardımcısına baktı, o da başı ile tasdik etmişti. Stroud'un adeta nefesi kesilmişti. Müdürün arkasından bakarken birkaç gün evvel gelmediklerinden dolayı şükrediyordu.

Kuşlardan bir kaçı daha hastalanmıştı. Stroud hasta kuşların hepsini ayni kafese koyuyor ve tedaviye çalışıyordu. Sabahları bunlara Perborat, öğleden sonraları da Sitro Karbonat veriyordu ve sonra hücrenin her tarafını iyice temizleyip dezenfekte ediyordu. Bu arada Jaki'yi artık kafesinden dışarı çıkardı. Stroud kuşlara arız olan hastalığın ilâcını bulmuş, fakat hastalığın mahiyetini henüz tesbit edememişti. Bunun için bir mikroskopa ihtiyacı vardı. Hastalığın inatçı olması onu hayrete düşürüyordu. Kuşları tedavi ediyor, fakat hastalığın kaynağını ortadan kaldıramıyordu. Elindeki bütün imkânları kullanarak hücreyi ve kuşları temiz tutmaya uğraşıyordu.

Bir sabah Stroud yataktan kalktığı zaman güçlükle nefes aldığını farketti. Hastaneye giderek doktora muaye-

ne oldu. Doktor kendisine teneffüs yolu ile fazla miktarda Dezenfekte edici ilâçlardan yuttuğunu ve ciğerlerinin tahriş olduğunu söyledi. Stroud bunun önüne bol su ve sabun kullanmakla geçti. Her tarafı iyice temizledi.

Hapishanenin laboratuarında çalışanlarla teklifsiz münasebetler kurması Stroud'un işine yarıyordu, fakat bunlar Stroud'un bir hastalığa karşı çare bulduğuna şüphe ile bakıyor ve hastalığın seyrini bitirip kendi kendine yok olduğunu sanıyorlardı. Buna rağmen Stroud'un cam üzerine aldığı bazı örnekleri mikroskop altında tetkik etmekteydiler.

Müteakip iki yıl zarfında, çeşitli olaylara rağmen Stroud'un hastalığın mikrobunu aramaya devam etmesi « Septik Humma » nın teşhisinde şayanı dikkat bir buluşla sonuçlanmıştı. Stroud'un buluşuna göre « Septik Humma » tabiri cehaleti örtmek için uydurulmuş bir isimdi. Aslında hastalığa mikroskopla görülemeyecek kadar ufak bir virüs sebep oluyordu. Bu zehirli virüs kuşu o kadar zayıflatıyordu ki, ikinci derecede diğer bakterilerin de faaliyete geçmesi ölüme sebep oluyordu. Stroud kanaryalardaki bu hastalığın tavuklarla, başka kuşlardaki Difterinin ayni olduğunu ispat etmişti. Bu kuş hastalığının üç şekli olduğunu da ortaya koydu. Bronşlara hücum eden, cildi tahrip eden ve dış difteri. Stroud her üç şeklin de arazlarını ve tedavi şekillerini tarif etti. Onun araştırmaları daha sonra çok önemli bir buluşla sonuçlanacaktı. Stroud bütün kuş hastalıklarının asıl kaynağını teşkil eden bir hastalığın izinde olduğunu düşünüyordu.

Ölmekte olan kuşlarla dolu bir hücrede kapalı kalan Stroud, yaptığı bir müracaatla hapishane müdürünü hayrette bıraktı. Stroud hasta kuşlar satın almak istiyordu. Kuşçuların işe yaramaz diye ayırdıkları kuşları ucuz fi-

yatla almayı tasarlıyordu. Bu şekilde denemelerine devam edebilecekti. Yeni gelecek her kuş için üç haftalık bir karantina plânlıyordu. Sârî hastalık yeniden baş gösterirse bütün kuşların öleceğini ve kuş âlimliğine veda etmek zorunda kalacağını biliyordu. Bu sebeple işi talihe bırakamazdı. Stroud, müebbet hapis mahkûmiyetinde hapishanede idi, bunun on iki yılını hücrede geçirmişti.

Stroud şimdi günde on sekiz saat çalışıyordu. Hapishane uyurken o erkenden kalkıyor, soğuk su ile uykusunu gideriyor, ve bir çiftlik kâhyası gibi sabahın erken saatlerinden itibaren işe koyuluyordu. Bütün bu işleri yaptığı yerin ölçüsü de on iki metre karelik bir hücre idi. 300 kuşun su ve yemlerini verdikten sonra bunları birer birer bit, hararet, yara, tüy bozukluğu, hazımsızlık gibi rahatsızlıkları için muayeneden geçiyordu. Ölen kuşları da kesip biçiyor, ölüm sebebini araştırıyor ve notlar alıyordu.

Sabahleyin bir kova sıcak su içinde kuşların bazılarını bir diş fırçası ve sabunlu su ile yıkıyor, tüylerini temizliyor, mendil içinde kurutuyordu.

Güneşli havalarda teneffüs avlusuna çıktığı zaman, kuş dolu kafeslerin her birini avluya çıkarıp kuşların güneşlenmelerini sağlıyordu. Bu arada yayvan tahta kutular içinde de kuşlar için yeşillik yetiştiriyordu. Stroud öğleden sonralarını da, her gün biraz daha artmakta olan, mektuplara cevap vermekle geçirmekteydi. Hapishane idaresi onun muhabere imtiyazını genişletti ve yeni kuşçuluk dergileri getirtmesine izin verdi. Kuşçuluk edebiyatı, fizik bilgisi ve patoloji ilimlerine kendini veren Stroud hücresinde gizli bir kimya formülü arayan rahiplere benziyordu. Hiçbri sosyal mecburiyeti olmadığı için asgarî giyim şartları ile yetinen ve yemeklerini madenî bir tepsi içinde yiyip haftada bir kere traş olan bu adam günün yirmi saatini kuşları

arasında geçiren, dünyadaki tek adamdı. Onun bu müspet çalışmasından memnun olan hapishane idarecileri hücresindeki ışı ktertibatını arttırmasına müsaade etmişlerdi.

Akşamları ve gece nöbet değiştiren gardiyanlar tecrit blokunun kuzey köşesindeki hücreden devamlı olarak akseden dört köşe küçücük sarı ışığa alışmışlardı.

Gardiyanlardan biri, «bu adam ne zaman uyur anlamıyoruz» diyordu. Filhakika hapishanedeki bütün mahkûmlar derin uykularına daldıkları saatlerde bile Stroud yapacağı işler için kâfi zaman bulamıyordu. Olgunluk çağına yaklaştığı bu sıralarda Stroud, geleceği olmayan bir hayat içinde, kendine istikbal hazırlamaya çalışıyordu.

Stroud kuşçuluk dergilerine yazı yazmak için hapishane idaresinden müsaade istedi. Hapishanede bulunan bir mahkûm hüviyetini açıklamamak şartiyle bu müsaade kendisine verildi. Yazacağı makaleleri kendine acındırmak veya cezasının affını sağlamak gibi maksatlar için istismar etmeyecekti. Hapishane müdürü ile vardığı bu anlaşmaya Stroud yıllarca riayet etti. Adresini sadece Posta Kutusu 7, Leavenworth, Kansas olarak dergilere bildiren Stroud'u kısa zamanda Amerikanın her tarafından yüzlerce kuş meraklısı tanımıştı.

Bir gün hapishanenin posta memuru Stroud'un hücresine gelerek şunları söyledi:

— Stroud, mektupların berbat, şuraya bak, hiç okunmuyor. Yazın gittikçe bozuluyor, okurken aklımızı kaçıracağız. Bunları kitap harfleri ile yazamaz mısın? Stroud, bir sürü mektuba cevap yazmaktan yorgun düşen parmaklarına baktı ve biliyorum, dedi:

— İnsan bunları okumak için çıldırması lâzım, ben de çılgına dönüyorum, ama bu kadar mektuba cevap yazmak zorundayım. Ah... bir yazı makinesi olsaydı, siz de güçlük çekmezdiniz, ben de.

— Yazı makinesi yok ki, makineden bahsetmenin mânası var mı?

— Belki dedim, hapishane müdürüne durumu anlatırsanız bir kolaylık gösterir.

Bu konuşmadan iki ay sonra Stroud artık kendisine verilen eski bir Remington makinesi ile mektuplarını yazmakta idi. Bu sayede hem gelen mektupların cevaplarını, hem de dergilere yazdığı makaleleri yetiştirebiliyordu.

Zaman geçtikçe yüzlerce kuş meraklısı, mensup oldukları kuşçuluk cemiyetlerine Stroud'un yazılarından ne kadar faydalandıklarını bildirmeye başlamışlardı. Kuşçuluk cemiyetleri de artık kuş doktoru Stroud'u tanımışlardı, fakat kendisini ne gören ,ne de ziyaret eden vardı. Kuşçuluk sergileri, yarışmaları ve panayırları tertip ediliyor, fakat bunların hiç birinde Robert Stroud hazır bulunmuyordu.

1928 yılında, cemiyete faydalı olacak ve borcunu ödeyecek bir yol bulduğu inancı ile, Stroud af edilmesi için Cumhurbaşkanı Calvin Coolidge'e bir mektup yazdı. Af dileklerinde mutad olan pişmanlık edebiyatı yerine Stroud dilekçesinde şöyle bir soru ileri sürüyordu, «dilekçe sahibi bugünkü çalışmaları ile cemiyete faydalı ve şerefli bir fert olamaz mı?», Stroud dilekçesinde izahata devam ederek tek başına bulunduğu hücredeki çalışmalarından ve Septik Humma denen hastalığa nasıl çare bulduğundan bahsediyor ve şunları ilâve ediyordu:

« Ümitsizliğin verdiği kuvvet beni birçok tıp adamlarının saçma diyebilecekleri fikirler üzerinde uğraşmaya sevketti. Bu fikirler ümitsizlik içinde, daha doğrusu, Okyanusun ortasına düşmüş, hiç bir yardım görüntüsü olmayan bir insanın ümitsizliği, içindeki ümitle mağlûp edildi.

Stroud annesinin yetmiş yaşına yaklaştığını ve hayatını kazanabilmek için bir fabrikada işçi olarak çalışmak zorunda kaldığını ve kendi imkânsızlığının da içinde bulunduğu şartlardan ileri geldiğini dilekçesinde belirtiyor ve şunları yazıyordu: «Hapishane idarecileri çok kayıtlı olan çalışma şartlarımı kolaylaştırmak lûtfunu göstermişlerdir. Ancak bu idareciler de tabiatile kanunlara bağlıdır. lar. Dileğim, hayatımı kazanma imkânlarımı arttırmak, ilmî çalışmalarıma daha rahat şartlar içinde devam etmek ve hayatta bana da düşen mecburiyetleri yerine getirmek için bir fırsata sahip olmaktır. Bu fırsatı elde edebilirsem, başka hiçbir kayıttan şikâyetçi olmam.»

Stroud dilekçeyi yollamakla beraber müspet bir sonuç beklemiyordu. Nitekim af dileği Calvin Coolidge tarafından red edilince hayrete düşmedi.

Başka bir olay hem Stroud'a hem de kuşçuluk arkadaşı Feto Gomez'e biraz ümit verdi. 1928 yılı Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyası sırasında Adalet Bakanlığı temsilcilerinden mürekkep bir heyet hapishaneyi ziyaret etmiş ve Stroud ile Gomez'in sekiz yıllık çalışmaları sonucu elde ettikleri başarıları takdir etmişlerdi. Stroud'un anlattığına göre, hey'ete dahil bir kadın üye, yeni Cumhurbaşkanı seçildiği zaman önemli bir mevkie gelmesi ihtimali olduğunu ve bu tahakkuk ettiği takdirde kendileri için bir şeyler yapabileceğini söylemişti. Ancak seçim bitip Cumhurbaşkanı belli olduğu halde bu şahıs ümit ettiği mevkie getirilmedi. Stroud bir gün, uzun zamandır beklediği bir kafesi açıyordu. Kafesin içinde Kaliforniyalı bir kuş meraklısının ona hediye olarak yolladığı ve Saint Andreasburg cinsi saf kan bir kanarya vardı.

Stroud yollanan bu kanaryayı tetkik edince hayal sükutuna uğradı. Hiç kendi yetiştirdiği parlak tüylü kanarya-

lara benzemiyordu. Pek çirkin bir şeydi, üstelik neşeli göründüğü halde ötmüyordu.

Kafesi yüksek bir yere astı ve kitaplarını karıştırmaya başladı. Akşam güneş battığı sıralarda Stroud o zamana kadar hiç duymadığı bir kanrya ötüşü ile karşılaşıyordu. Diğer kanaryaların ötüşlerinden daha kuvvetli olarak, görünmeyen suların çırpıntı sesleri gibi, çok tatlı bir ses durmadan devam ediyordu. Stroud heyecan içinde sesi dinlemeye başladı. Hücredeki diğer kuşlar bile adeta hayret içindeydiler ve susmuşlardı. Kanaryanın tatlı sesi koridorlara kadar aksetmekteydi. Ötüşteki hazin, hasret uyandırıcı nağmeler tecrit blokundaki en katı yürekli mahkûmların bile boğazlarında bir düğümlenme husule getirmişti. Stroud için bu yepyeni heyecan verici bir olaydı. Kanraya akşam güneş battıktan sonra gece öten cinstendi. Feto Gomez sesinde hayranlık ifadesi ile Stroud'a sordu:

— Ne var, senin hücrende öyle, Stroud?

— Roller denen cinsten hakikî bir kanarya, Feto,

— Bu kadar güzel sesleri nasıl öğrenmiş bu kuş?

— İki yüz yıl uğraştıktan sonra öğretilmiş. Bunların cinsi Almanyadan geliyor. Daha yumurtadan çıkar çıkmaz böyle ötmeye alıştırılıyormuş. Bakalım benim kuşlardan bazılarını yetiştirebilir mi?

— Nasıl yetiştirecek?

Stroud cins kanaryanın ufak bir kafes içine konduğunu ve yetişecek yavruların başka kafes içinde bunun etrafına sıralandığını Gomez'e izah etti. Tecrit bloku mahkûmları Stroud'un yeni kanaryasına « Profesör » adını taktılar.

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Stroud yeni cins öten kanaryalar yetiştirmeye başlamıştı. Saint Louis Post-Dispatch gazetesinin bir muhabiri Stroud'u hücresinde ziyaret etti, ve gördüklerini şöyle yazdı:

«Tek başına ufak bir kafese konmuş olan öğretmen kuşun etrafında ayrı kafeslere konmuş yarım düzine kadar kanarya vardı. Tecrübeli kanarya talebelerine ötmeyi öğretiyordu. Profesör oğullarını yetiştiriyor, oğullar kendilerinden sonra gelen oğulları yetiştiriyorlar ve bu yıllarca böyle devam ediyor.»

Yetiştirdiği kanaryaların satış ilânlarını Stroud, Roller Canary dergisinden yayınlıyordu. Kuşçuluk hakkındaki yazıları da bu dergide çıkmaktaydı. Bir gün dergide şöyle bir ilân çıktı:

KAÇIRILMAYACAK UCUZLUK

Hakikî cins Glucke kanaryaları, Zarif ibikli kanaryalar, düşük kalite kuş yemi fiyatından daha ucuza temizlenmiş kuş yemleri. İhtiyacınızı ve güçlüklerinizi bana yazın.

Hem paranızı, hem kuşlarınızı kurtarabilirim.

Robert Stroud, 1345 E. 10. Sokak
Kansas City, Missouri

Bu, Stroud'un annesinin adresi idi.

Bu sıralarda Stroud ile kuşçuluk çalışmalarında rekabet etme çabaları yapan Feto Gomez'e bir hal olmuştu. Altı kuşun hepsi hastalanmış, Stroud kendi ilâçları ile bunların dördünü tedavi etmişti. Fakat Feto kuş yetiştirmede gerekli disipline hapishane şartları içinde bir türlü kendini uyduramıyordu.

1928 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra kendilerinin durumu ile ilgileneceklerine dair Adalet Bakanlığı heyeti üyelerinin evvelce verdikleri sözden bir şey çıkmayınca Gomez'in melânkolik hali daha arttı. Kuşçuluktan bıkmaya başladı. Bütün kuşları ve ufak tefek bazı malzemeyi Stroud'a sattı. Kendini dine verdi. Bunun üzerine Gomez'e

diğer mahkûmlar arasına karışma müsadesi verildi. Fakat kısa bir süre içinde hâdiseler çıkardığı için tekrar tek başına hücresine kondu. Gomez bu sefer kendisini eskiden meşgul olduğu vecize yazmaya verdi. Konularını dinî sözlerden alıyordu. Stroud'a karşı da tutumu değişti, aksileşmeye başladı. Stroud da kuşçuluk hakkında Gomez'e artık bir şey söylemez oldu. Stroud bu gibi ruh haleti değişmelerine alışkındı. Bir zaman dostluk ettiği Gomez'e nasıl yardım edeceğini bilemiyordu.

Bu tarihlerde, Stroud'un henüz tanımadığı, Della May Jones adında, tek başına yaşayan dul bir kadın, İndiana eyaletinin Shelbyille şehrindeki evinde kanaryalarının bulunduğu kafesleri gözden geçirdi ve gece için örtülerini sardı. Sevimli yüzlü bir kadındı. Bu ilk bahar akşamında Della Jones masa üzerindeki abajurlu lâmbayı yaktı, koltuğuna oturdu ve en sevdiği dergi olan Roller Canary adlı kanarya dergisini okumaya başladı.

Dergi içinde Robert F. Stroud adında birinin yazdığı ve birçok teknik terimlerle dolu «Kanaryalarda iç kanama yapan Septisemi» başlıklı makale dikkatini çekti. Makaledeki bütün izahları anlayamadığı için üzülüyordu. Dergiyi karıştırmaya başladı, gözü bu sefer bir kanarya yarışmasının sonuçlarına takıldı. Yarışmada kendisinin yolladığı yazının ikinciliği kazanmış olduğunu hayret ve sevinçle oku-

du. Birinciliği de Robert F. Stroud adlı kimse kazanmıştı.

Yarışma dişi kanaryayı en güzel tarif eden «Karakter Skeçi» adı altında hazırlanacak yazı üzerine idi. Birinciliği kazanana mükâfat olarak ayrıca 22 âyar altın bir kalp veriliyordu.

Della Jones birinciliği kazanan ve kendi yazısından daha iyi olan makaleyi okudu. Makalede bir dişi kanaryanın avluda bulduğu bir serçe yavrusunu nasıl benimsediği hissi bir dille anlatıyordu. Della Jones, Stroud adındaki bu şahsın hem böyle hissi ve hemde teknik terimlerle dolu yazıları nasıl yazabildiğini merak etti. Bu her halde bir üniversite profesörü veya meslekten ayrılmış ve vaktini buna vermiş bir ilim adamı olacaktı.

Avludan bahsettiğine göre bu adamın büyükçe bir evi olmalıydı. Stroud'un daha sonra çıkacak yazılarını da okumayı aklına koydu.

İki ay sonra Della'nın iki kanaryası hastalanmıştı. Bunları Stroud'un makalesindeki öğütleri takip ederek tedavi etti.

Kanaryacılık yarışması rağbet görmüştü. Bir müddet sonra bir yenisi ilân edildi. Della Jones kanaryalarından «Green Sally» adını verdiği güzel bir kanaryayı ikinciliği kazanana mükâfat olarak teklif etti. İki ay sonra yapılan yarışma sonunda Robert F. Stroud bu sefer ikinciliği kazanmıştı. Bu suretle Green Sally'yi almaya hak kazandı. Della Jones kanaryanın Stroud'a gitmesinde bir kader işareti olabileceğini düşündü.

Della Jones kanaryayı yollamak üzere hazırladığı zaman Stroud'un adresi olarak derginin verdiği sadece Robert F. Stroud, Posta Kutusu 7, Leavenworth, Kansas yazısını gördü. Hazırladığı kafesin içindeki kanaryaya bakarak, «ben seni posta kutusu adresine nasıl yollarım?» dedi,

«biraz bekleyeceksin.» O gece Stroud'a bir mektup yazdı ve kanaryayı yollayabilmek için daha sarih bir adresle kendisi hakkında daha açık tanıtma bilgisi istedi Della Jones Posta Kutusu 7 adresinin önemli bir müesseseye ait olacağını tahmin etti, fakat cevap geldiği zaman zarfının üstünü görünce mektup elinden düştü.

Posta Kutusu 7, Leavenworth hapishanesi idi ve Stroud yıllardır burada oturuyordu. Kendisinin müebbet hapse mahkûm olduğunu bildirmesine hapishane idaresi izin vermişti. Mükâfatı olan kanaryayı almaktan memnunluk duyacağını kaydediyordu.

Della şaşkına dönmüştü. Bir kuşun kanadı vasıtasile ona beklenmedik bir şahıs tanıtılmış oluyordu. Bunu kaderin bir cilvesi kabul ederek Stroud ile muhabereye karar verdi. Mektuplar ilk zamanlar çekingen ve sadece kanaryalar hakkında idi. Della, Stroud'dan hayatı hakkında bilgi istemekten çekiniyordu. Bu bilgiyi hapishane idaresinden rica etti. Cevap onu büsbütün şaşırttı. Green Sally adındaki kanaryasının yeni sahibi Stroud ilk okul mezunu bile değildi ve iki kişiyi öldürmekten müebbet hapse mahkûmdu.

Mamafih pek yaşlı değildi. Bu bakımdan ümid vardı. Kendisinden de fazla genç sayılmazdı. Dellanın hisleri tamamen kadınca idi. Bu adam nasıl kendini yetiştirip böyle makaleler yazabilirdi? Della bir hapishane hücresinde tek başına ve etrafında sadece kanaryalar olduğu halde yaşayan bu adamı hayalinde canlandırmaya çalıştı.

Zaman geçtikçe Della'nın mektupları daha hissi olmaya başladı. Bu kadar nazik ve kanaryalara düşkün bir kimsenin çok iyi tarafları olmalı diye düşünüyordu. Muhaberelerinde ileride müştereken kanarya konusunda iş kurmayı görüşmeye başladılar. Della Jones, Stroud'un kuşçuluk hakkındaki bilgilerinden her ikisine de menfaat sağ-

layacak şekilde istifadenin mümkün olacağını düşünüyordu. Stroud'un Septik Humma için ileri sürdüğü tedavi şeklini denedi ve muvaffak olduğunu gördü. Bu ilâcı piyasaya arz etmek için para lâzımdı ve Della'nın bir miktar parası da vardı.

Bir süre sonra Della Jones evvelâ Stroud'un annesini, sonra da kendisini bu kadar yakından ilgilendiren adamı ziyarete karar verdi.

Bunlar olurken ve Stroud bütün gayretile kendini kuşlarına verdiği sırada, Amerikan hapishaneler tarihinde en acaip çatışmayı teşvik edecek ve kendisinin mesleğini en olgun safhasında baltalayacak sebepler ortaya çıkıyordu.

1929 yılında radyolarının kulaklıklarını takan vatandaşlar Cumhurbaşkanlığına Herbeit Hoover'in seçildiğini duyuyorlardı. O yıl Mart ayının 2 sinde içki kaçakçılığını Federal suç haline getiren Jones Law kanunu çıkmıştı. Bu kanunla beraber Gangsterler devir başlıyordu. Rakip gangster çetelerinin birbirlerini makineli tüfek ateşinden geçirmelerinin en korkunç hâdisesi olan Saint Valentine yortusu günü vuku bulan çarpışma bunun ilk işareti idi. Adalet Bakanlığı asayişin bir an evvel temini ve hapishanelerin ıslahı konusunda müracaatlarla dolu idi.

Cumhurbaşkanı Herbert Hoover hapishaneler Genel Müdürlüğüne Sanford Bates adında yeni birini tâyin etti. Tecrübeli bir cezacı ve politikacı olan Bates daha sonra yayınladığı hatıralarında Herbert Hoover ile yaptığı bir konuşmadan ve bu konuşma sırasında geniş ıslahat hareketleri hususunda Cumhurbaşkanını nasıl ikna ettiğinden bahsediyordu. Konuşma sırasında Herbert Hoover'in önünde Amerika hapishanelerinin durumlarını belirten geniş bir rapor bulunmaktaydı. Bu tarihte hapishanelerdeki

mahkûmların sayısı 90,000 idi. Herbert Hoover şöyle sormuştu:

«Bina, malzeme vesair maddelerin sağlandığını hesap edersek bu 90,000 mahkûmun ne miktarı ıslah edilebilir? Bates şu cevabı vermişti:

«Muhtemelen üçte ikisi.»

«Pekâlâ, sizce hangisi daha önemlidir? 60,000 mahkûmu ıslah etmek mi? yoksa 122,000,000 vatandaşı suç işlemenin kötülükleri konusunda uyarmak mı? Hangi konuda gayretimiz fazla olmalıdır?»

«Neden her iki gayeye de gayretlerimizi teksif etmeyelim?» dedi. 90,000 mahkûmu suçtan alıkoyacak ve suçun kötülüğü konusunda uyaracak bir ceza sistemi tatbik edebiliriz.» Bu cevap yeni Cumhurbaşkanına uygun gelmiş olmalıydı ki, hapishaneler için hazırlanan ıslahat programını tasvip etmişti.

1929 yılı içinde Amerikanın her tarafında hapishane isyanları oluyor, hapishaneler genel müdürü Bates ile yardımcıları buna karşı esaslı kanun teklifleri hazırlıyorlardı. Bu kanunlar Kongre tarafından kabul edildi ve Washington'da bu kanunların tatbiki ile meşgul olacak büyük bir büro kuruldu. Yeni idare güvenlik, Standardizasyon, beraberlik ve merkezi idare sistemlerini esas almıştı. Buna göre hapishane müdürlerinin yetkileri genel büroya devredilmiş oluyordu. Bunların idareleri ve usulleri Washington tarafından murakabe edilecekti. Buna Leavenworth hapishanesi müdürlüğünün idaresi de dahildi.

Yeniden çıkan Federal kanunların sonucu zaten çok kalabalık olan Leavenworth hapishanesine yeniden binlerce mahkûm geliyordu. İstiabı 1640 kişi olan Leavenworth'da 3770 mahkûm toplanmıştı. Çeşitli suçlardan mahkûm

olan bankerler, politikacılar, polis ileri gelenleri, içki kaçakçıları, ve eski kongre üyeleri sabıkalılar aleminin hırsızları, kalpazanları, ve katilleri ile omuz omuza idiler. Mahkûmlar hapishanenin büyük duvarları gerisinde bodrumlarda, koridorlarda ve alelâcele meydana getirilen yatakhanelerde yatıyorlardı.

Hapishanenin çok kalabalık olması yüzünden haşarat bir mesele olmuştu. Ellerinde gaz lâmbaları bulunan ekipler gündüz ve gece çalışarak, her tarafı saran bit, tahta kurusu ve hamam böceklerini temizlemeye çalışıyorlardı. Muazzam yemek salonunda devamlı olarak yemek servisi yapılıyordu. Az maaşla çalışan 163 gardiyan 3700 kişilik mahkûmlar kitlesini kontrola uğraşıyordu.

Leavenworth hapishanesinin, Stroud dahil olmak üzere, bütün mahkûmları 1929 yılının boğucu sıcak yaz mevsimini unutmuyorlardı. Hapishanenin aşçıları bir ordu teşkil eden mahkûmlar grubuna yemek yetiştirebilmek için koşuşup durmakta ve haşlanmış İspanyol pirincinden başka bir şey verememekte idiler. Ağustos ayında dev bir balina gibi bu muazzam kitle; sıcak, kifayetsiz yemek ve yer darlığı yüzünden ayaklandı. İsyan yemekhanede başladı ve saatlerce devam etti. Mahkûmlar atelyelerdeki makineleri, demir parmaklıkları parçaladılar. Bir mahkûm vurularak öldürüldü bir çoğu da yaralandı. Hücreye yollanan mahkûmlar da isyan hakkında yeni gelenlerden bilgi almışlardı. Stroud bütün tafsilâtı not etti ve daha sonra hazırladığı hapishaneler hakkındaki kitabına ilâve etti. Stroud mahpus kuşlarla olduğu kadar mahpus insanlarla da ilgileniyordu.

Mikroskopsuz bir bakteriyolog olarak Stroud yavaş yavaş hücresini lâboratuar aletleri ile ve hücrenin her köşesini kafesle dolduruyordu. Hapishane kliniği ile olan yakın teması sayesinde buradan da faydalanıyordu. Stroud

çalışmalarını çok geliştirmiş ve artık hastalıkların mahiyetlerini tesbit edebilen bir ilim adamı haline gelmişti.

Araştırmalarının ilk safhalarında evvelâ mikrobu ayırıyor ve bunu kültüre tâbi tutuyordu. Hapishane laboratuvarı onun buluşlarını teyid ediyordu. Bu çalışma Stroud'un kanaryalardaki hastalıkların tavuk hastalıklarının ayni olduğuna dair inancını kuvvetlendirmişti. Daha sonra Kuş Hastalıkları Risalesi adlı eserinde şöyle bahsediyordu:

«...Bir kuş çok sıhhatli olduğu halde bazan bir ses, kuvvetli bir gürültü veya ani bir korku ile paniğe kapılır, gayesiz çırpınmalara başlar, kafesin tellerine veya kafes dışında ise kendisini çarpmaya başlar. Bunların sonucu olarak yere düşer ve bayılır. Yere çarptığı zaman bazan kuş ölür. Ancak ekseri bu hallerde görülen bir kuş sadece ürkmüştür.»

Stroud ürkme sonucu kendilerini yere fırlatan kuşlar üzerinde yaptığı otopsilerde bunlarda iç kanamalar olduğunu tesbit etti. Bütün çalışmaları onun mikroskop ihtiyacını arttırmıştı. Laboratuvar âletlerinin noksan olması onun ellerini kollarını bağlamış gibiydi. Kuş satışlarından 70 dolar arttırabilmişti, fakat 120 dolara ihtiyacı vardı. Bu arada muharebe yolu ile dostluk kurduğu Grace Miriam adında yetmiş yaşında bir kadından bir mektup geldi. Kadıncağız iktisadi buhran yüzünden varını yoğunu kaybetmişti. Akrabalarının yanına gidecek yol parası bile bulamıyordu. Stroud bunu öğrenince biriktirmiş olduğu 70 doları ona yolladı. Annesine yazdığı mektupta, «ihtiyaç içinde olan bir dost varken mikroskop düşünülür mü?» diyordu.

O yıllardaki iktisadi buhrana rağmen Stroud'un işi gelişiyordu. Fabrikanın dışındaki saatlarında Elizabeth Stroud oğlunun işleri ile meşgul oluyordu. Cumartesi, pa-

zar günleri ile öğle tatillerinde vakur ve siyahlar giymiş olduğu halde Elizabeth Stroud elinde bir iki kuş kafesi ile kuşçu mağazalarında görülüyordu. Oğlunun çalışmasından gurur duyduğu gibi kendisi de kuşçuluktan zevk almaya başlamıştı. Yavruların hapishanede kuluçkadan çıkmış olması alıcıların merakını tahrik etmekteydi. 1930 yılında Elizabeth Stroud tabut imâlathanesindeki işini bırakabildi. Hapishanede müebbet hapse mahkûm oğlunun ve küçük oğlu Marküs'ün yardımlariyle, biraz güç olmakla beraber, geçinebiliyordu.

Elizabeth Stroud'un bir gece kapısı çalındı. Kapıyı açınca karşısında orta yaşlı, temiz giyinmiş ve yüzünde dost ifadesiyle gülümseyen bir kadın gördü.

«Ben Della Jones'um,» diyerek kadın kendini tanıttı.

Elizabeth oğlunun mektuplarından Indiana eyaletindeki bu kadınla mektuplaştığını öğrenmişti. Kadının mütevazi hali ve kuşçuluğa olan merakı hoşuna gitti.

— Oğlumu iyi tanıdığınızı sanıyorum dedi.

— Evet ama yalnız mektuplarından diye cevap veren kadın ilâve etti :

— Size gelmemin sebebi oğlunuzun çalışmalarına yardıma hazır olduğumu bildirmek içindir.

Elizabeth kadına teşekkür etti ve duvarda asılı duran ve oğlunun yaptığı resimlerden birini gösterdi. Kadın resime baktı ve:

— Oğlunuz çok kabiliyetli, elinden her şey geliyor. İcat ettiği ilâcı piyasaya arzetmek imkânını bulsak belki ileride kurtulmasına yardımı olur: dedi. Elizabeth şu cevabı verdi:

— Bunun için paraya ihtiyaç var.

— Evet biliyorum, ama bu iş para yatırmaya değer.

Bu beklenmedik gelişme Elizabeth'i hayrete düşürmüştü. Kadının işten anladığı görülüyordu. Ziyaret bittiği

zaman iki kadın arasında bir anlaşma ve karşılıklı saygı doğmuştu. Buna rağmen kadının, oğlu ile görüşmesini Elizabeth pek arzu etmiyordu.

Della Jones, Robert Stroud'u görmeye teşebbüs etmeden Indianadaki evine döndü. Bir kadın olaıak Elizabeth'in oğluna ne kadar düşkün olduğunu ve Stroud'u yalnız mektuplarından tanıdığını söylediği zaman rahatladığını hissetmişti.

Kadının merakı büsbütün tahrik olunsa Stroud'u ziyaret etmek için hapishane idaresine müracaat etti. Müsaadenin red edildiğini görünce hayrete düştü. Stroud'a durumu bildirdi, beklemeye karar verdiler. Stroud müsaade konusunda resmî bir talep yaptı, müspet cevap alındı ve kısa bir süre sonra Della Jones'a Stroud'u ziyaret etme müsaadesi verildi. Della Jones bu ziyareti yapmaması hususunda, hapishane idarecileri tarafından hürmet edilen, Elizabeth'in bir rolü olup olmadığını düşünüyordu.

13 Nisan 1931 günü Della, Stroud'u ilk defa olarak görüyordu. Uzun boylu zayıf mahkûmun ziyaretçi salonuna girişini izledi. Gözlerini oğuşturuyor ve madenî çerçeveli gözlüklerini düzeltiyordu. İkisi bir an bakıştılar ve gülümsediler. Cinsî sevişme konusunu mazide bırakmış bu iki orta yaşlı insan, biraz sonra müşterek meşgaleleri olan kuşçuluk bahsinde hararetli konuşmaya daldılar.

Della Jones hapishaneden ayrıldığı zaman Stroud'la dostluğunu geliştirmeye karar vermiş bulunuyordu. Kısa bir süre sonra Shelbyville'deki evini kiraya verdi ve Kansas şehrine taşındı. Elizabeth'in oturduğu binada bir daire tuttu. Stroud'un yetiştirdiği kuşların satışı ile meşgul olmaya başladı. Bunu yapmakla Elizabeth'in yükünü bir miktar hafifletmiş oluyordu.

Stroud'un bulmuş olduğu ilâcın satılması bazı teknik

güçlükler doğurmuştu. İlâcın terkibindeki kimyevi maddeler çabuk bozulduğu için hepsi karışmış halde ayni şişe içinde satılamıyordu. Buna rağmen ilâç çok kimse tarafından duyulmuş ve kullanılmakta idi.

1931 yılında Amerika bir iktisadî buhran uçurumuna doğru yuvarlanmakta idi. Büyük kitleler teşkil eden işsizlerin, ekmek bulabilmek için sokaklarda sıralanan insanların ortaya çıkardığı siyasi ceryanlar tesiriyle memleket sola doğru kayıyordu. Ferdî teşebbüs cazibesini kaybetmeye başlamıştı.

Bu fırtına denizinde Stroud'un küçücük teknesi kendini rüzgâra uydurmaya muvaffak oluyordu. Roller Canary Journal dergisinde çıkan makaleleri artık Amerikanın dışında Kanada ve İngilterede dikkati çekmeye başlamıştı. Tanınmış bir İngiliz kuşçuluk uzmanı olan J. Tomlinson, derginin yazı işleri müdürlüğüne yazdığı bir mektupta, İngilteredeki kanarya meraklıları için Stroud'un makalelerinden ikisini İngilterede yayınlamak müsaadesini istemişti. Uzman mektubunda şöyle diyordu, «kanarya hastalıklarının bu kadar bilgili şekilde izahını daha evvel hiç bir yerde görmemiştim. Tebriklerimin iletilmesini rica ederim.»

Bu gelişmeler Stroud'u son derece sevindiriyordu. Artık İngilizce konuşulan birçok yerlerden kendisine mektuplar gelmeye başlamıştı. Bunların sayısı günde yirmiden fazla idi. Gelen mektuplardan yaptığı listede iki bin isim toplanmıştı.

Kaliforniyada tavukçulukla meşgûl birinden gelen mektup Stroud'u çok memnun etti. Mektupta Stroud'un bulduğu ilâçlar sayesinde tavuk çifliğinde öldürücü bir salgınının önlendiği bildiriliyordu. Stroud bu ilâçların kullanılması sayesinde günde 500 dolar civarında bir zararın ön-

lenebileceğini ve serbest bırakıldığı takdirde kendi buluşları sayesinde kısa zamanda zengin olacağını düşünüyordu.

Vaşingtondaki hapishaneler idaresinin hapishanelerdeki endüstri çalışmalarını genişletmek için plânlar hazırlamakta olduğundan Stroud'un haberi yoktu. Bu arada Leavenworth hapishanesi hâlâ bir barut fıçısı tehlikesini muhafaza etmekteydi. Bu barut fıçısı üstünde oturan müdür White ise mahkûmları çeşitli işlere teşvik ediyor bunlara Stroud'un çalışmalarını örnek gösteriyordu. Bazı mahkûmlar dışarıdan gördükleri yardımların da kolaylığı ile yılda bin dolar civarında kazanç sağlamaya başlamışlardı. Mamafih ortalına kazanç daha azdı.

Bu sıralarda beklenmedik bir hâdise oldu. 29 Temmuz 1931 tarihinde Vaşingtondaki bürodan gelen bir emirde Robert Stroud'un kuşçuluk faaliyetine son verilmesi emrediliyordu.

Müdür White bu emri okuyunca hayretler içinde kaldı. Derhal amirlerine telefon ederek, Stroud'un kendisine gösterilen müsamaha ve yardımları hiç bir zaman kötüye kullanmamış olduğunu, onun çalışmalarının diğer mahkûmlar üzerinde müspet tesirler yarattığını, hatta hapishaneler Genel Müdürünün bile Leavenworth'u ziyaretinde Stroud'un çalışmalarını takdir ettiğini söyledi.

Buna rağmen Müdür White amirlerinin fikrini değiştiremiyordu. Nihayet emri mahkûma tebliğ etmek mecburiyetinde kaldı. 18 Ağustos 1931 Cuma günü havanın çok sıcak olduğu öğleden sonra gardiyan hücrenin kapısını açtığı zaman Stroud kuşlarının sularını vermekte idi. Gardiyan:

— Müdür seni istiyor, dedi.

Stroud alnındaki beyaz güneşliği çıkardı, saçlarını taradı. Müdürün onu odasına çağırtması, kat'î bir emir vereceğini gösteriyordu. Müdürün odasına girdiği zaman White:

— Stroud', dedi, maalesef sana kötü haberim var. Ancak evvelâ şunu söyliyeyim ki, ben senin lehine elimden geleni yaptım.

Stroud sinirleri gerilmiş bir halde arkasından ne geleceğini beklemeye başladı. Müdür çekmecesinden bir telgraf çıkarıp devam etti:

— Şurada Washingtondaki hapishaneler idaresinden gelen bir telgraf vaı. İki hafta evvelki tarihli. Telgraftaki emri değiştirmek için yaptığım teşebbüsler netice vermedi. Buna göre emri sana tebliğ ediyorum. Kuşçuluk faaliyetine son vereceksin ve mevcut kuşlarını da elden çıkarmak için derhal tedbir alacaksın. Sana bunun için altmış günlük bir mühlet veriyorum. Sanırım cömert hareket etmekteyim.

Stroud önündeki masaya tutundu. Şaşkın bir sükût içinde biraz durdu ve, «Neden?» dedi, «Neden?»

Dürüst bir insan olan müdür ve ne cevap vereceğini düşünmeye başladı. Şöyle devam etti:

— Stroud, son defa kuşlar için istediğin bazı malzeme ve matbu başlıklı mektup kâğıtları reddedilince bir şeyler olacağını tahmin etmişsindir her halde?

— Hayır, efendim, tahmin etmemiştim. Malzeme siparişi konusunda yeni talimat yüzünden red edilmişti sandım.

— Her ne ise, yeni talimat de, ne istersen de. Durum bu.

— Fakat...

— Kuşların ve kendi hareketlerin hakkında bir şeyler söylemek istiyorsan lüzum yok, biliyorum. Yıllardır sicilin çok iyi gitmiştir. Ancak bazı şikâyetler de olmadı değil.

— Ama, efendim, bu iş benim hayatım. Kuşlar olmadan... bunu söylerken Stroud müdürün gözlerine bakıyordu, devam etti:

— Ben sözümde durdum, sicilim temiz kaldı:

— Biliyorum, Stroud, fakat bu bir emirdir.

Stroud'un yüzü soğuk bir ifade aldı, mavi gözleri parıldadı.

— Pekâlâ, dedi ve dudaklarını sıkarak ilâve etti:

— Anlaşılıyor. Sizin yapacağınız bir şey. Bana gelince size verdiğim sözün artık hükmü kalmamıştır.

Müdürün kaşları bir an çatıldı,

— Beni tehdit mi ediyorsun, Stroud? bu sözlerinle ne demek istiyorsun?

— Ne demek istediğimi bilmiyorum... henüz.

— O halde konuşmamız burada bitmiştir. Ben burada müdürüm. Burası bir hapishanedir, kuş hastanesi değil. Müdür sesinin tonunu biraz yumuşatarak şunları ilâve etti, «başka hususlarda yine sana yardım etmek isterim.»

Stroud hiç bir şey söylemedi. Zihnen odadan uzaklaşmıştı. Müdür gözlüklerini düzeltip dikkatle Stroud'a baktı,

— Ayağını denk al dedi.

Gardiyan Stroud'u hücresine götürdü. Kuşlar hemen canlandılar, cıvıldaşmaya başladılar. Stroud hücresinde hareketsiz bir müddet durdu, kuşlarına baktı.

Sonra hücrenin içinde gezinmeye başladı. Kuşlar bir kere daha tehlike içinde idiler. Bu sefer bir salgın hastalık değil, binlerce kilometre uzaktaki bir büronun verdiği emrin tehlikesi karşılarındaydı.

Ani bir hareketle elindeki su bardağını Stroud hücrenin duvarına fırlattı. Bardak param parça oldu. On yıllık emek, dört satırlık bir telgrafla mahvoluyordu.

Gürültüyü duyan hücre mahkûmlarından biri seslendi:

— Ne oluyor, Stroud, ha?... Büyük işler mi çeviriyorsun?

Stroud boğulur gibi bir sesle, yok bir şey, dedi.

Hatası hayatta sadece bir numara olarak kalmayıp bir insan olmaya çalışmasından ileri geliyordu. Şimdi yine yıllar boyu tek başına yaşama düşüncesiyle hasta oluyordu. On beş yıl önce yemekhanenin döşemesi üzerine yayılan Gardiyan Turner'in kanı hiç bir zaman kurumayacak mıydı?

Stroud pencerenin yanına gitti ve dışarı bakmaya başladı. Güneş hapishane duvarının üzerinden yavaş yavaş inmekte ve Profesör kanarya akşam ötüşüne başlamakta idi. Kanaryanın sesini duyunca Stroud doğruldu, gözünden yaş gelmiyordu, yüzü gerilmişti.

Zihninde bir karara vardı ve kendisinde bir enerji hissetti. Derhal harekete geçti, tam otuz saat durmadan yazı makinesinde mektuplar yazdı, aklına gelen her yere durumu haber veriyordu. Mektuplardan biri de Della Jones'a yazılmıştı, derhal gelip kendisini görmesini istiyordu. Stroud kararlı idi. Kuşları olmadan yaşamasına imkân yoktu. İki gün sonra Della Jones hapishaneye yaptığı ziyaretten ayrılırken beraberinde Stroud'un yazdığı mektupları da götürüyordu.

— XIX —

Aradan geçen otuz gün zarfında memleketin her tarafındaki kuş meıaklıları hayretler içinde kalmışlardı. Kuşlarını hapishanede bulunan bir mahkûm tedavi etmiş ve kurtarmıştı. Septik humma[illegible]ya çare bulan, makalelerini merakla okudukları ve bunlardan faydalandıkları insan cinayetten mahkûm ve hücre hapsinde yaşamakta idi. Leavenworth hapishanesi duvarları gerisinde bulunan bu adam kendi kanaryalarını tedavi ederken onların da kanaryalarını tedavi etmişti. Şimdi Vaşingtondaki bir büro onun elinden kuşlarını almak istiyor, o da imdat diye haykırıyordu.

Amerikanın bir başından bir başına kadar duyulan Stroud'un hikâyesi, okuyanları nefret ve hiddete sevketti. Hücre hapsinde bulunan bir mahkûm kendine bir meşgale

bulmuştu. Hapishaneler dışında milyonlarca insan iş arıyordu.

Efkârı umumiyenin tazyiki Vaşington çevrelerinde tesirini göstermeye başlamıştı. Gazeteler ve radyo yorumcuları ihtiyar anne ile münzevi mahkûmun ıstırabını her tarafa duyuruyorlardı. Bu kampanya tesirini göstermiş ve 14 Ekim 1931 tarihinde Vaşingtondaki hapishaneler Genel Müdürlüğünün gazetelerde yayınlanan tebliğinde Stroud'un elinden kuşlarının alınacağı haberinin doğru olmadığı açıklanmıştı.

Hapishaneler idaresi beklenmedik bir karar almış bulunuyordu. Buna göre Stroud kanarya yetiştirmeye devam edebilirdi, ancak bundan elde edilecek kazanç hapishanenin yardım sandığına ait olacak, kendisine her ay muayyen bir miktar yüzde verilecekti. Kuşçuluk çalışmaları da hapishane müdürlüğünün murakabesi altında olacaktı.

Stroud olayının huzursuzluğu içinde bulunan Leavenworth hapishanesi müdürü White, son derece kalabalık hapishanedeki tehlikeli ve her an patlamak üzere durumla da karşı karşıya idi. Gerek müdür ve gerek hapishaneler idaresi hem Kongreyi hem de efkârı umumiyeyi hapishanelerdeki duruma karşı uyarmakta idiler. 1930 yılında üç mahkûm hücrelerindeki döşemeyi kazıp kaçmaya muvaffak olmuşlardı. Bundan birkaç yıl önce de hapishanenin esas giriş kapısının dinamitle uçurulup bazı mahkûmların kaçacakları ihbar edilmiş, yapılan aramalarda hapishane duvarı içindeki soba boşluklarında dinamit çubukları ele geçmişti.

Aralık 1931 de hapishaneye gelen bir sandık ayakkabı boyası hapishanenin ayakkabı imalâthanesine gönderilmişti. Boya sandığı tabanca ve tüfekle dolu idi. İki gün sonra sahte geçiş vesikaları uyduran altı mahkûm ellerin-

de silâhlar olduğu halde müdür White'i rehine almışlar ve 1910 yılından beri görülmeyen bir cür'etle Leavenworth'den kaçmaya muvaffak olmuşlardı.

Fakat büyük kapıdan çıktıktan sonra ele geçirdikleri otomobil bozulmuş bu sefer altı mahkûm yanlarında müdür olduğu halde başka bir otomobil çevirip içersine bindikleri anda müdür White bir fırsat bulup mahkûmlardan birinin elinden silâhını kapmıştı. Çıkan çatışmada White kol ve göğsünden ağır yaralandı, mahkûmlardan üçü yetişen gardiyanlar tarafından öldürüldü, diğer üçü de daha sonra ele geçti. White'ın bir kolunun bu hâdise sonucu kesilmesi gerekmişti.

Sakat kalan White başka bir göreve tâyin edildi. Yerine muavini Fred Zerbst geçti. Otuz altı yıl tecrübeye sahip Zerbest, Stroud'u 1916 yılında Gardiyan Turner'in öldürülmesinden evvel tanımıştı. Kaçma hâdisesi efkârı umumiyenin dikkatini Stroud ile kuşlarından Leavenworth hapishanesinin durumuna çekmişti.

Ocak ayı başlarında hapishaneler idaresi tarafından yollanan bir temsilci Stroud'un durumunu büro adına halletmiş ve kendisiyle bir anlaşmaya varılmıştı. Buna göre Stroud'un kanarya yetiştirmesine müsaade ediliyor ve hücresine bitişik ve köşeye isabet bir yerde kuşlar için bir hücre daha tahsis ediliyordu. Stroud'un hücresinden buraya bir kapı açılacaktı.

Denemelerine devam edebilmesini sağlamak üzere de Stroud'a bir mikroskop ve gerekli laboratuvar aletleri verilecek, zayıflayan gözleri muayene ettirilecekti. 1937 yılında af için müracaat edebileceği de üstü kapalı şekilde belirtilmekteydi.

Tek başına yaşayan bir mahkûm memleketin en nü-

fuzlu resmi dairelerinden birine karşı mücadele açmış ve kazanmıştı. Bu mücadelede halkın yardımını istemiş ve halk ona bu yardımı göstermişti. Kısa bir süre sonra Stroud kendisi için hazırlanan çift hücreye nakledildi. Bazı gazeteler olaydan bahsederken Stroud'un hapishanede özel dairesine nakledildiğini yazıyorlardı.

Bu mücadeleyi gazetelerde takip etmiş Louisiana eyaletinden yirmi iki yaşında bir genç kız Stroud'a mektup yazmış ve bunda beş ameliyat geçirdiğini ve bunların sonunda bir bacağının kesildiğini, ümitsizlik içinde intihara teşebbüs ettiğini bildirmişti. Kız mektubunda şunları yazıyordu, «sizin hakkınızda gazetelerdeki yazıları okuyunca içinde bulunulan durum ne olursa olsun bunu en iyi şekilde kullanmamız lâzım geldiğini öğrendim.» Stroud kızın mektubuna verdiği cevapta, «olmaz kelimesini ikimiz de düşünemeyiz. Sana bu sözleri durmadan söylemesi için hediye olarak bir kanarya yolluyorum,» diyordu.

Stroud'un hapishaneler idaresi ile mücadelesinin büyük yükünü hapishane dışında Della Jones taşımıştı. Çeşitli yerlere yollanacak yüzlerce mektubu makinede yazmış ve postalamıştı. Fakat bu mücadele hapishaneler idaresini gittikçe kızdırmış olmalıydı ki, Stroud'un imtiyazları gittikçe tahdit ediliyordu. Ayrıca Elizabeth'in kanarya satışından elde ettiği kazanç da idarenin kararı sonucunda kesilmişti. Gazetelerden birinde çıkan bir makalede Stroud'un cezasını daha ziyade annesinin çektiği belirtilmişti.

Della Jones bir taraftan da Stroud'un icad ettiği ilâcı çok küçük mikyasta da olsa yürütmeye çalışıyordu. Bu işleri yürütmeye başlamasından beri Stroud'un annesi ile arasında bir soğukluk belirmişti. Elizabeth bu kadının oğlu için iyi olmayacağını düşünüyor ve küçük oğlu Mar-

küs de ayni fikri besliyordu. Kardeşine yazdığı bir mektupta bu kadınla ilgisini kesmediği takdirde bir daha kendisine maddi yardımda bulunmayacağını bildirmişti. Stroud bu talebi reddetti ve kardeşiyle dokuz yıl bir daha mektuplaşmadı.

Kanarya dergilerine yazı yollaması da bu sıralarda men edilmişti. Bazı yazılarını gizlice yollamaya muvaffak oluyordu fakat geri kalan zamanlarında boş durmamak için oturup altmış gün içinde kuş hastalıkları hakkında 60.000 kelimelik bir kitap yazdı. Kitabı hapishaneden gizlice dışarı yollamaya muvaffak oldu. Roller Canary Journal dergisinin sahibi Powell bu yazıyı yayınladı. Bir Üniversite profesörü yazıyı çok beğendi ve kitap halinde çıkarılmasına karar verildiği takdirde tashihlerini hiç bir ücret almadan yapacağını bildirdi.

1933 te Kitabın çıktığı kuşçuluk dergilerinde ilân edildi. İlânda şöyle deniyordu:

> Kanaryanız öldüyse
> Sebebi nedir?
> Bunu size Robert Stroud söyleyebilir.
> Kanarya hastalıkları hakkında şimdiye kadar yazılan kitapların en mükemmeli yakında çıkacaktır. Fiyatı 2 dolardır. Adınızı kaydettirin.

Kitabın baskısı pek iyi olmadığı halde ve iktisadi buhrana rağmen satışı iyi gidiyordu. Mamafih baskı masraflarının karşılanması pek kolay olmamıştı. Stroud anlaşmaya göre kitap başına bir dolar te'lif hakkı alacaktı fakat bu para kendisine bir türlü verilmiyordu. Kitabı yayınlayan kitabevi sahibi Stroud'un mahkûm olduğu için dâva açamayacağını biliyordu. Stroud'un bütün gayretleri boşa gitti. Parasını alamadı.

Maruz kaldığı duruma karşı sinirlenen Stroud, el altın-

dan rakip dergilere yazılar yollayıp kitabı çıkaran Canary Journal sahibi Powell aleyhine kampanyaya girişti. Powell bunu görünce doğru hapishane idaresine giderek Stroud'un dışarıya gizli yazı yollad ğını ihbar etti. Hapishane müdürü çok kızmıştı. Stroud'u sorguya çektiler fakat bir şey isbat edemiyorlardı.

1933 yılının sıcak yaz günlerinin birinde Leavenworth hapishanesinin gizli haberleşme teşkilâtı ilk defa olarak Stroud'a bir isimden bahsetmişti. Alkatraz. Stroud'un bu hapishaneye yollanması muhtemeldi.

Memleket iktisadî buhranının en sıkıntılı devrini geçirmekte idi ve halk hükûmetin siyasetine karşı hiddet duymaya başlamıştı. Çocuk kaçırmaları, gangsterlerin cinayetleri ve durmadan artan suçlara karşı acil tedbirler alınması isteniyordu. 1932 yılı Mart ayında kaçırılan Charles Lindbergh'in çocuğu iki ay sonra ölü bulunmuştu. Kansas şehrinde gangsterler bir arkadaşlarını kurtarmak için dört polis memurunu makineli tüfekle öldürmüşlerdi. Kansas eyaletinin Lansing şehrindeki ıslah evinin duvarından atlayıp kaçan on bir mahkûm beraberlerinde ıslah evi müdürünü de rehine olarak götürmüşlerdi. Indiana eyalet hapishanesinde meşhur gangster John Dillinger kendisiyle beraber on mahkûmun kaçmasını plânlamıştı.

Hapishane isyanları, kaçmalar, skandallar durmadan artıyordu. Kongre yeni kanunlar çıkarmaya başladı. Adalet bakanlığı da gittikçe tehlikesi büyüyen yer altı sabıkalılarına karşı FBI teşkilâtının yumruğu ile mukabeleye çalışıyordu. Baş Savcı Homer Cummings mevcut Amerikan hapishanelerinin halk düşmanı suçluları barındırmaya yeterli olmadığını ve suç işlemenin bir şey kazandırmadığını öğretecek şekilde kaçmaya imkân vermeyecek kale gibi bir hapishane meydana getirmeyi düşünüyordu.

Kaliforniyada azami emniyet tedbir ve tesisleri bulunan bir hapishanenin yakın bir gelecekte kurulacağına dair Baş Savcının açıklama yapmasından aylar evvel Leavenworth hapishanesinde buna dair rivayetler çıkmıştı.

Mahkûmlar böyle bir hapishane kurulduktan sonra her taraftaki hapishane müdürlerinin kendilerinin başına belâ olan mahkûmları buraya sevketmeye uğraşacaklarını biliyorlardı. Stroud artık elinden kuşları alınmış ilim adamı mahkûm değildi. Hapishane duvarları arkasındaki ikinci duvarların gerisinde her gün yeni güçlüklerle karşılaştığı da artık halk tarafından bilinen bir şey değildi. Stroud mahkûmların çıkardığı Alkatraz rivayetini duyunca soğuk terler döktü. Bir aralık kendisini kudretli bir durumda bulmuştu. Fakat şimdi yine kapana sıkışmış ve çaresizlik içinde idi. Teselli bulmak için kuşlarının seslerini dinlemeye koyuldu.

Della, birkaç gün sonra kendisini görmeye gelecekti. Stroud'un kuşları beklenmeyen soğuk havalar yüzünden erkenden tüy dökmeye başlamışlardı ve bu yüzden de kuşların bulunduğu hücre perişan bir manzara arzediyordu.

Della'nın bu manzarayı görmeyeceğinden Stroud memnundu. Tarih Eylül 1933 idi.

Kuşlarının durumundan huzursuzluk duyarken Stroud, Della Jones'un hapishaneler idaresine karşı kendi mücadelesinde nasıl yardım ettiğini ve nasıl bu idarenin dize geldiğini hatırlayıp gülümsedi. Fakat efkârı umumiyenin dikkati artık başka taraflara çevrilmiş bulunuyordu. Ani bir kararla Alkatraz'a nakledilme ihtimali Stroud'un zihnini kemirmeye başladı. Böyle bir karar onu buradan, kuşlarından derhal uzaklaştırabilirdi. Kararın değiştirilmesi de mümkün olmazdı.

Hapishanedeki gizli haberleşme imkânları sayesinde Stroud, Alkatraz hapishanesine nakli kararını evvelden öğrenebilirdi, fakat bu da bir şey ifade etmezdi. Acaba Della'nın bir yardımı olur muydu? Veya annesinin? Son ziyaretinde Della ile münasebetinden dolayı annesi onu tenikt etmişti. Stroud yıllaıdanberi böyle anlar olunca kendini kitaplara verirdi. Bu sefer eline geçen «Tarihte Hukuk» konulu bir kitabı incelemeye daldı. Bu kitapta 1803 yılındaki Louisana satışına dair izahları ağır ağır okumaya başladı Satıştan sonra Amerika toprakları olan Louisianada sakinlerin Fransız idaresinde iken sahip oldukları bazı haklar gözüne ilişti. Kansas eyaleti de bu topraklara dahildi. Pariste imzalanan bir anlaşma gereğince Louisiana sakinlerinin hakları satıştan sonra da korunacaktı. Meselâ, bir erkekle bir kadın yazılı olarak evli olduklarını ilân ettikleri takdirde bu muteber sayılacaktı.

Stroud bu bölümü defalarca okudu. Acaba bu eski anlaşmanın hükümlerini hükûmet bugün de tanır mıydı? Acaip bir düşünceydi bu. Stroud kitabı ani bir hareketle kapadı. Kafasında bir fikir doğmuştu.

Paris anlaşması hükümlerine göre pekâlâ evlenebilirdi. Hapishanede mahkûm olmakla beraber Federal kanunların hükmü altındaki bir arazide idi. Eyalet kanunlarını bir tarafa bırakıp Paris anlaşmasına istinaden evlenecekti.

Hapishane müdürü onun bu niyetini işittiği zaman elbette yerinden fırlardı. Ve mutlaka teşebbüsü reddeder hatta Stroud'un aklından zoru olduğunu söylerdi. Bu durum karşısında hapishane müdürüne haber vermeden de bu iş olurdu.

Tecrit bloku koridorunda bir kahkaha duyuldu. Arasıra ani gülmeler mahkûmlardan birinin sinir krizleri geçirdiğine alâmet sayılırdı.

Gardiyan Stroud'un hücresinin kapısına yaklaştı ve

— Ne gülüp duruyorsun öyle?

— Aklıma tuhaf bir şey geldi.

— Kuşçuluk başına vurdu galiba?

Stroud hücre kapısına yaklaştı ve şu cevabı verdi :

— Yok canım, öyle değil, evlenmeye karar verdim.

— Anlamadım, evlenmeye karar verdim mi dedin?

— Evet öyle dedim.

Gardiyan eli ile başını işaret etti ve:

— Ben seni daha aklı başında sanıyordum, ama nafile deyip, uzaklaştı.

Stroud kendi kendine, «görüşürüz,» dedikten sonra bir müddet kitaba baktı ve sonra daktilo makinesinin başına oturup yazmaya başladı.

Della Jones ziyaret günü öğleden sonra saat ikide gel-

di. Gardiyanlar bu ikisinin samimi görüşmelerine alşmışlardı. Ancak kırk dokuz yaşına giren dul kadınla kırk üçünde olan Stroud arasında fazla bir aşk macerası beklenemezdi. Ziyaret sırasında alçak sesle konuşuyorlardı. Bir aralık Della'nın yüzü kızardı.

Stroud başladığı izaha devam ediyordu, «onun için yazıyı hazırladım. Sen biraz cesaret göstereceksin ve bu iş olacak,» dedi. Della şu cevabı verdi, «anlıyorum, Bob, bu cesaret meselesi değil, cesaretim var, ama, annen ne der bu işe?»

— Biliyorum, Della, anneme söyleyemeyiz.

— Son zamanlarda hali çok değişti.

— Beni buradan naklederlerse daha da kızacak. Ama ne yapayım, bu helâ gibi yerden bıktım zaten. Şimdi de daha kötü bir yere gönderebilirler ve elimden kuşları da alırlar. Bunu da ancak halk durdurabilir.

Bu sırada ziyaretin bittiğini belirtmek üzere gardiyan saate bakıyordu, Della alçak sesle:

— Çabuk, ver şu kâğıdı, dedi. Stroud'un verdiği acaip evlenme mukavelesini eteğinin altına sakladı. Stroud:

— Ben söylemeden ilân etme, dedi ve konuyu değiştirip kuşlardan bahsetmeye başladı.

Haftalar geçiyor, ikisi yine mektuplaşıyordu, fakat Stroud henüz bir şeyden bahsetmiyordu. Bu arada hapishane içinde Stroud'un evlenme hikâyesi ağızdan ağıza dolaşıyordu.

Bir ay sonra Della yine Stroud'u ziyarete geldiği zaman:

— Gazetelerde Kaliforniyada yapılan yeni hapishaneye dair yazılar çıkıyor. Daha ne kadar bekleyeceğiz?

— Beklememiz lâzım. Aldığım haberlere göre henüz benim için bir şey yok. Evlenme hikâyesini şimdi ortaya atarsak belki aleyhime olur.

Üç hafta sonra Della Jones, Stroud'un acele bir mesajı üzerine ziyarete geldi. Yüzü solgundu. Stroud'un yüzü de adeta bir maske takmış halde idi. Della sararmıştı.

— Geçmi kaldık Bob? diye sordu:

Haftaya sen yazıyı derhal yayınla, buradan nakledilecek yüz kişilik ilk grubun listesi hazırlandı.

— Sen de var mısın?

— En başta.

Della'nın gözlerinde kıvılcımlar yanar gibi oldu, heyecanlı bir sesle.

— Sen daha söylemeden tahmin etmiştim, Stroud'a müşfik nazarlarla bakarak:

— Beraber olmamızı ne kadar isterdim, Bob, dedi.

— Ben de isterdim, Della.

— Yazıyı yarın gazetelere veririm.

Stroud hücresine döndüğü zaman, iri yarı gardiyan «uzun yollar göründü,» adlı bir şarkı mırıldanıyordu. Stroud gardiyana:

— Artık Kalifornia şarkısını söylemiyorsun, dedi. Gardiyan:

— O şarkıdan bıktım, cevabını verdi. Stroud alçak sesle devam etti:

— Benim listede olduğumu biliyorsun, değil mi?

— Sana vız gelir her halde. Sen katılaşmış mahkûmlardansın:

— Gardiyan bunu söyledikten sonra Stroud'a takılmak için ilâve etti:

— İstersen gelin geliyor şarkısını söyleyeyim, ha? Benimle alay etmiştin hatırlıyor musun? Evleneceksen biraz elini çabuk tutman lâzım.

— Evlendim bile.

— Yok canım?...

— Sahi söylüyorum. Şu anda evliyim İlânı bekle.

— Ne ilânı?

— Gazeteler yazacak.

— Ne zaman?

— Yakında.

— Ciddi konuşur gibisin, ya da burada herkes kaçık.

O hafta Della Jones en güzel elbisesini giydi, Kansas City Star gazetesine yollandı. Gazete idarehanesine geldiği zaman göğsünde altın bir kalp ve elinde katlanmış bir kâğıt vardı.

Gazeteciler hikâyeyi dinlediler. Onlar için Paris anlaşmasının bir mânâsı yoktu. Gazetecilik bakımından havadis ilgi çekici idi. Hemen Robert Stroud dosyasını çıkardılar. Yazı İşleri Müdürü daha Della Jones sözlerini bitirmeden makalenin başlığını hazırlamıştı.

Müebbet hapis mahkûmunun aşk macerası açıklandı.

Kanaryalar hakkında yazı yarışmasında tanıştığı kadınla evlenen mahkûm. Evlenme acaip bir kontratla yapıldı. Kontrata göre Robert F. Stroud kendisinin Della May Jones ile evli olduğunu iddia ediyor.

Gazete için hazırlanan yazı şöyle devam ediyordu:

Leavenworth hapishanesinde müebbet hapis cezasına mahkûm olan Robert F. Stroud, hücrede geçirdiği mahkûmiyeti sırasındaki hayatı kadar garip bir aşk macerasına atılmıştır.

Bir zamanlar idamı için sehpa kurulan bu adam bir kanun maddesinden faydalanarak kendisine bir eş seçmişti. Tek başına hücre hapsinde bulunduğu zaman içinde, hiç tahsili olmadığı halde, kendi kendine çalışarak kanarya hastalıkları ve matematik konularında memleket çapında şöhret yapmış ve evlendiği kadınla bir kanarya yazı yarışmasında tanışmıştır.

Bu haber 21 ve 22 Ekim 1953 tarihinde Associated Press Ajansı tarafından memleketin her tarafına yayıldı.

Bunu bir hafta sonra Della Jones'un nüfus dairesine evlenme mukavelesini kaydettirmesi takip etti. Stroud'un evlenme mukavele yazısı bir milyon okuyucunun ilgisini çekti. Mukavelede şöyle deniyordu:

Robert Stroud ile Della May Jones
arasında aktedilen evlenme mukavelesi

Kansas eyaletinin Leavenworth şehrinde 1933 yılı Ağustos ayının on beşinde tanzim edilen bu mukavele ile taraflar aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Leavenworth Posta 7 adresinde oturan Robert Stroud ile 10 uncu Sokak 1345 numarada oturan Della May Jones bu mukavele tarihinden itibaren ömürlerinin geri kalan kısmında karı - koca olarak bilineceklerdir.

Robert Stroud Amerikan vatandaşı, evlenme çağında, bekâr olduğunu ve derin bir sevgi ile bağlı bulunduğu Del-

la May Jones'a hayatının sonuna kadar sadık bir koca olarak kalacağını beyan eder. Diğer taraftan Della May Jones Amerikan vatandaşı, evlenme çağında, bekâr olduğunu ve Robert Stroud'da sadık bir kocanın bütün sevgisini ve hakiki anlayışını bulduğunu beyan eder.

Birçok kimseler bu yazıyı okudukları zaman mukavelenin öneminden ziyade hapishane duvarları gerisinde müebbet hapse mahkûm bir erkekle bir kadının nasıl evli olabileceklerini düşünüyordu. Bu olay bir insanın hapishane duvarlarına karşı kırılmaz bir irade ile meydan okumasını gösteriyordu. Birçok okuyucuların gözünden yaş gelmişti. Ancak hiç kimse bu maceranın gerisinde korkunç Alkatraz hapishanesinin heyülâ gibi durduğunu bilmiyordu.

Hapishane idarecileri pazar sabahı kahvaltı sofrasında bulundukları esnada haberi öğrenmişlerdi. Hikâyeyi okudukları zaman bunlardan her hangi birinin göz yaşı döktüğüne dair bir kayıt yoktur. Mahkûmlardan biri kendilerinin haberi ve tasvibi olmadan evlenmişti.

Baş gardiyanlardan biri gazetedeki yazıyı okuduktan sonra, «şu bizim kuş delisi, serseri,» diye söylendi. Müdür yardımcılarından biri de «demek şimdi Romeo rolünde ha?» diye söylendi ve ilâve etti, «Herif hücre hapsinde olduğu halde kendisi hakkında gazetlerde bir reklâmcıdan daha fazla yazı çıkartıyor, Stroud'u Alkatraz listesine koymuştuk, bu işten sonra artık kurtulmasına imkân yok,» Baş gardiyan buna şöyle mukabele etti, «belli olmaz, yine Washingtonda idareciler işe karışabilir, biliyorsunuz, Stroud bizim değil, onların mahkûmu.»

Washington'da Stroud'un hikâyesi sakin ve soğuk na-

zarlarla okundu. Orada da olay hakkında bir aşk macerasına karşı hislerden ziyade infial hâkimdi.

Hapishane idarecileri, Stroud'un durumunun yeniden gözden geçirilmesini isteyen, kuş meraklılarından yığınla mektup alıyorlardı. Halk nazarında Stroud bir gangster veya azılı katil değil, güzel kanaryalar yetiştiren, belki tehlikeli bir müebbet hapis mahkûmu idi. Bu adam hapishane duvarlarının engeline rağmen evleniyordu. Bu sebeple Stroud meselesi idareciler tarafından ihtiyatla ele alındı.

Bir gazeteci Stroud'un Alkatraz'a nakledileceğini ve kuşlarının elinden alınacağını öğrenmişti. Hemen Cumhur Başkanlığı yaverlerinden birine durumu bildirdi. Bunun neticesinde Stroud'un Alkatraz'a nakledilmemesi ve kuşlarını muhafaza etmesi emri geldi.

Leavenworth hapishanesinden yüz ve Atlantadan elli azılı mahkûm Alkatraz'a yollanmak üzere zincire vurulduğu zaman Stroud bunların arasında değildi. Yine kuşları ile baş başa kalmıştı.

On üç yıl müddetle idareciler Stroud'un diğer mahkûmlarla bir arada bulunamayacak kadar tehlikeli olduğunu, müebbet olarak hücrede kalması gerektiğini iddia etmişlerdi. Fakat Stroud hakkında yapılan geniş neşriyat, şimdi de Cumhur Başkanlığından gelen emir durumu değiştiriyordu. Gazetelerde çıkan haberlere göre idareciler, Stroud'un, nizamlara riayet edeceğine ve örnek bir mahkûm olacağına söz vermesi halinde hücreden çıkarılmasına razı olacaklarını açıklamışlardı.

Ancak Stroud bu işte kendi aleyhine bir tuzak seziyordu. Diğer mahkûmlarla bir araya konduğu takdirde

belki de kuşları için tahsis edilmiş olan ilâve hücre elinden gideckti. Onun için Stroud, « ben bu hapishanede bulunduğum yerden çıkmak istemiyorum. Beni çıkaracaklarsa hapishanenin dışına çıkarsınlar», diyordu. Stroud hapishanede başlayan aşk macerasının çok fecî bir sonuç da verebileceğini hiç aklına getirmemişti. Çünkü annesi ondan yüz çevirmek üzereydi.

— XXI —

Elizabeth oğlunun bir dul kadınla macerasına pek önem vermiyordu. Bunun yalnız ticarî tarafı ile ilgileniyor ve elinden gelen bazı yardımları da yapmaya çalışıyordu. Evlenme haberini ona Della Jones bir gazete getirip göstermekle vermişti. Elizabeth gazeteyi zayıf bir kemikli ellerinde buruşturmuş ve Della'nın,

— Bu hareketimiz onun kuşlarını kurtardı, demesine rağmen,

— Gidin evimden, beni yalnız bırakın, çıkın, çıkın sözleriyle mukabele etmişti.

Elizabeth'in yüzünde beliren sert ve kat'î ifade karşısında Della Jones fazla bir şey söylemeden gitmeye mecbur olmuştu.

Hapishaneyi ziyaret günü Elizabeth, hapishane idarecilerinden bazılarile kısa bir görüşme yaptı. İdareciler ona

karşı daima nazik ve saygılı davranmışlardı. Elizabeth'in yüzü solgundu ve elleri titriyordu.

Biraz sonra Robbi göründü. Ana oğul bir süre bakıştılar, fakat konuşmadılar. Şimdiye kadar Elizabeth oğlunu belki bin kere ziyaret etmişti ve şimdi ilk defa olarak kucaklaşmıyorlardı. Konuşmaya başladığı zaman Elizabeth'in sesinde dalgın ve uzak bir insanın ifadesi vardı.

— Annene karşı böyle bir harekette bulunacağını ummuyordum, oğlum, dedi.

İlk defa Robbi diye hitap etmiyordu. Devam etti :

— Alenen o... O kadınla nasıl münasebet kurarsın? Bu kadından sana hayır gelmez. İdarecileri de kızdırdın. Senin aklından zorun olduğunu söylüyorlar. Annene bunu yapabilmek için sen çok hasta olmalısın, oğlum.

Stroud'un sesi kat'î fakat sâkindi :

Anne, sen aklını kullanmıyorsun, beni buradan Alkatraz'a naklediyorlardı.

Yaşlı kadın başını salladı :

— Robbi, senin elinde kuşların alınmasına annen müsaade eder miydi, sanıyorsun?

— Onlar kimseyi dinlemezler, anne. Burada yaşayan benim, bilirim.

— Hayır, Robbi, yanılıyorsun. Onlar sana yardım etmeye çalıştılar. Hasta olmasan anlardın. Ben kendileriyle konuştum. İdarecileri ne kadar gücendirdiğini biliyor musun?

Stroud, yerinden doğruldu, annesine baktı,

— Anne, ne zamandan beri idarecilerden tarafsın? On-

ların görevi beni burada alıkoymak. Ben, onların nazarında ölmüş bir insanım. 1916 yılından beri ölmüş bir insan.

— Senin hasta olduğunu biliyorlar. Sen kendi emniyetin için buradasın. İyileşmekte olduğunu sanmıştım, ama, benim bütün yardımlarımdan sonra, o kadınla maceraya başladığını görünce anladım. Ancak hasta bir insan bunu yapar.

Stroud annesine şaşkın nazarlarla bakıyordu.

— Hasta değilim, anne. Bana hasta deyip durma. Sen Della yüzünden böyle konuşuyorsun. Sanki ötekilerden tarafasın.

Elizabeth acıyan bir ifade ile başını salladı,

— Hayır Robbi, senin tarafındayım. Vaz geç artık bu kadından ve saçma neşriyattan.

Stroud'un sakin sesi değişti,

— Della ile ben tek bir insan gibiyiz.

Yaşlı kadının dudakları kısılmıştı. Stroud devam etti :

— Anne, herşeyi anlıyorum. Sen ve ben. Arada başka kimse olmasın istiyorsun.

Bunları söyledikten sonra Stroud yerinden kalktı, ziyaretçi odasından çıkmak üzere yürümeye başladı. Yüzünün adaleleri acayip şekilde hareket ediyordu.

Gardiyanlar bir birlerine baktılar. Yaşlı kadının kalkmasına yardım ettiler. Elizabeth hapishaneden ayrılmadan önce bir kere daha hapishane müdürünün yanına gitti.

Della Jones, Stroud'un annesini tekrar görmeye teşebbüs etti, fakat red cevabı aldı. Bunun üzerine Stroud'u görmeye gitti. Hapishane idaresi bu sefer görüşmeye müsaade etmedi. Artık ikisinin mektuplaşmasına da müsaade edilmiyor, Della'nın mektupları geri çevriliyordu.

1934 yılı Ocak ayının sonlarına doğru, bir gazete muhabiri duyduğu bir rivayet üzerine Elizabeth'in kapısını çalıyordu. Kapıyı açan Elizabeth'e,

— Madam Stroud, oğlunuzun af edilmesi için imza toplanıyormuş. Bu kampanyaya siz mi başladınız?

Elizabeth dalgın nazrlarla muhabire baktı,

— Söyleyecek hiç bir şeyim yok... Hiç, dedi.

Fakat muhabir ısrar etti,

— Acaba bu mücadeleyi Della Jones mu yapıyor? Oğlunuzu affettirebilir mi, dersiniz?

Elizabeth kapıyı daha fazla açarak muhabire içeri girmesini söyledi ve şunları anlattı :

— Oğlum lâyık olduğu yerde bulunuyor. Serbest bırakılması için bir şey yapmak niyetinde değilim.

Bu sözler âdeta onun yüreğinden kopmuştu. Muhabir bekledi. Elizabeth devam etti :

— Bulunduğu yerde oğlumun emniyette olduğunu biliyorum.

Muhabir süratle notlar alıyoıdu,

— Madam Stroud, dedi. Sizce oğlunuzun hapiste kalması daha mı uygundur? Affına taraftar olmadığınız anlaşılıyor.

Yaşlı kadın kararlı idi,

— Kendi iyiliği için, cevabını verdi.

Ertesi gün Kansas Star gazetesinde çıkan yazı, ajanslar tarafından alınıp bütün memlekete yayılmıştı. Beyanat Stroud'un affı için açılan kampanyaya büyük bir darbe idi. Kendi annesinin, hapiste kalmasının daha uygun olduğunu söylediği bir adamın affedilmesini kim destekleyebilirdi?

Üzgün ve bedbaht Elizabeth artık ortadan çekilmeye karar vermişti. Oğlundan, dul kadından, ümitlerini bağladığı hapishane taş duvarlarından kaçıyordu. Dedelerinin

mümtaz bir isim bıraktıkları İllinois eyaletinin Metropolis şehrine geldi. Bir değişiklik ümidiyle orada ıstırap içinde beklemeye başladı. Oğlunun af talebi ilk defa 1937 yılında ele alınacaktı. Elizabeth yakın bir dosttan oğlunun affı mücadelesine yardım etmesini rica etti. Bir kaç ay sonra da yetmiş sekiz yaşında olduğu halde hayata gözlerini kapadı.

Robert Stroud annesinin ona ne büyük bir darbe vurduğunu bilse bile buna dair bir şey söylemiyordu. Kendi çizdiği yolda yürüyordu. 1937 de af edileceğini umuyordu.

Della Jones kocasına artık ne mektup yazabiliyor, ne de onu ziyaret edebiliyordu. Stroud'un da müteaddit teşebbüsleri fayda vermedi. Birlikte başladıkları ilâç satışı işi bozulmuş, Della'nın yatırdığı ufak sermaye de bu arada erimişti. Fakat ikisi de verdikleri söze sadık kalarak hâtıraları ile yaşıyorlardı.

22 Nisan 1937 de hapishaneye yeni tayin edilen müdüre Stroud bir müracaat yaparak Della Jones'a mektup yazmasına müsaade istedi. Aldığı cevap,

— Della Jones ile muhabere etmeniz yasak oldu.

Della Jones da erkeği için aylar ve yıllarca mücadele etti, fakat çelik yumruklu muhafızların kararlarını değiştiremedi. Artık Della da ihtiyar bir kadın olmuştu. Garip ve acıklı maceranın kapısını kapamaya karar vermişti. Yorgun ve badbahttı. Onun ne olduğunu, nereye gittiğini kimse bilmedi.

Stroud, Della'yı hiç bir zaman unutmadı.

Stroud, 1934 yılını Leavenworth duvarlarının gerisinde küçük bir başarıyla karşıladı. Hapishane deposundan bir miktar boya temin etti. O yıl bir kuşçuya :

— Hâlâ kuşlara yer temini üzerindeki çalışmalarıma devam ediyorum, diye yazdı. Haftalardan beri boya işleriyle uğraşıyorum. Herşeyi, kafesleri, odaları, mobilyayı hattâ döşemeyi bile boyuyorum. Döşeme siyah olarak. Gerisi beyaz, mavi ve kızıl - kahve renginde.

Kuşçu mahkûm, pırıl pırıl boyayıp cilâladığı hücresiyle gurur duyuyordu. Pek yakında ziyaretine Temyiz Mahkemesi Reisi gibi tanınmış bir şahsiyetin geleceğinden habersizdi.

1934 yılının Temmuz ayında, Baş Savcı Homer S. Cummings hapishaneleri teftiş etmek için bir geziye çıktı.

Bütün gayesi Alkatraz'ı kurmak olan bu adamın arzusu yerine gelmek üzereydi.

Sıcak bir Temmuz günü, yanında maiyeti ile hapishane müdürü olduğu halde tecrit blokuna geldi. Kuşların cıvıltılarını işitti. Merakla müdüre döndü. Müdür:

— Kuşçunun hücresi, efendim. Biliyorsunuz, Stroud... dedi.

Kuşların cıvıltılarını dinlerken, Homer S. Cummings, ince, soluk bir yüzün demir parmaklıklı pencereye yanaşmış, kendilerine baktığını gördü.

Saygılı, dikkatli bir ses,

— Sizinle bir dakika görüşebilir miyim, Bay Commings? diye sordu.

Memurlar, Baş Savcıya baktılar. O,

— Tabii, diye cevap verdi. Görüşelim...

Gardiyanlardan biri ilerledi. Hücrenin kapısını açtı. Memurlar derin bir nefes aldılar. Gardiyanlara baktılar. Baş Savcının birşey söylemesini bekliyorlardı. Eski bir meseleydi bu. Yanına bir gardiyan alacak mıydı? Ne kadar cesaretsiz bir insan olduğunu gösterecek miydi? Yoksa...

Baş Savcı kapı açılır açılmaz, tereddütsüz Stroud'un hücresine girdi. Cıvıltılar, kanat çırpmaları daha da arttı.

Stroud:

— Bay Cummings, diye söze başladı. Burada pek uzun zamandır kaldığımı sanıyorum. 18 yıldır buradayım. Hayat oldukça monotonlaştı.

Stroud'un dinleyicisi bir cevap vermedi.

Stroud, hücresinin iç kısmına doğru çekildi. Ziyaretçi

de merakla kuş kafeslerine bakarak onu takip etti. Kuşlar heyecanla ötüşüyor, kanat çırpıyorlardı.

Cummings :

— Burası tertemiz, derli - toplu bir yer olmuş, dedi. Daktilo makinesine baktı. Kulpu bulunan başka bir âlete göz attı.

— Her türlü makine aksamı da var, diye devam etti. Bir mahkûm için beklenmedik bir hal bu. Bu ne?

— O mu? Yem öğütücüsü.

Baş Savcı, yarı aralık duran masanın gözündeki parlak şeylere baktı.

— Bu çekmecedekiler ne?

— Otopsi âletleri... Otopsi bıçağı gibi şeyler. Bir tornavida, makas...

Baş Savcı :

— Hımm.. dedi.

— Araştırma yapmak için gerekli malzemeyi bulmakta güçlük çekiyorum. En çok mektuplaşma meselesi üzüyor beni...

Baş Savcı :

— Ben durumu tetkik ederim, dedi.

Stroud'un gözlerinin içine bakarak :

— Bir hayli mesele çıkardın Stroud, diye devam etti. Yavaşça : Hele şu evlenme meselesi. Reklâm yapmak istedin.

Stroud şaşırmıştı. Burada, başbaşayken, kısmet ayağına gelmişti. Beklediği fırsattı bu - Baş Savcıya baktı, alçak bir sesle, hızlı, hızlı,

— Efendim, bunu size izah etmek isterim. Herşeyi bilmiyorsunuz. Alkatraz'a gönderilmek istendiğimi biliyor mu-

sunuz? Ya kuşlarımdan ayrılacaktım, yahut da derhal harekete geçecektim. Başka türlü davranamazdım.

— Şikâyet edebilirdin. Tabiî yazılı olarak.

— Bunu bildirmemi istemediler. Yazı ile şikâyet etseydim, isteğim reddedilirdi. Üstelik buradaki durumum daha da kötüye giderdi.

— Demek sadece baş sayfaya geçip heyecan yaratmak istemedin. Bir sebep vardı. Anlıyorum... Bu kuşları...

Stroud cevap vermedi.

Baş Savcı kanarya kafeslerini göstererek :

— Sen bu kuşlarla, dışarda, dükkânlarda çalışanlardan daha çok uğraşıyor, çalışıyorsun sanıyorum, dedi.

Baş Savcı kapıya giderken Stroud :

— Yapılacak çok işim vaı, diye cevap verdi.

— Beyefendi bana yardım edecek misiniz?

Baş Savcı sert bir sesle :

— Önce bir soruşturma yapayım, dedi.

Anahtar Stroud'un kapısının kilidi içinde döndü. Baş Savcı yanlarına gelince memurların yüzlerinde beliren, rahatlık ve huzur dolu ifadeyi Stroud farketmişti.

Stroud, kuşlarına :

— Hiç olmazsa Baş Savcı beni görmeğe geldi, dedi.

Bu karşılaşmadan kısa bir müddet sonra Stroud'un mektuplaşma selâhiyeti arttırıldı. Şimdi haftada bir mektup yazıyordu. Bir gün kimyevî maddeler istedi. İsteği ye-

rine getirildi. Mahkûm, kuşçuluk üzerine araştırmalarına devam ediyordu.

Yirminci asrın içinde Amerikan kuşlarına yeni bir hastalık arız oldu. İlk önce Birleşik Devletlerin Doğu'sunda görüldü. Hastalık yeni uçmayı öğrenen küçük kuşlarda görülüyordu. Hastalığın en belirli alâmeti, boyunun garip bir şekilde kıvrılmasıydı. Boyun daima sağa doğru çarpılıyoıdu.

Stroud, hastalığı, 1929 yılında, henüz tüylenmemiş kuşlarından birinde farketti. O vakte kadar kuşlar hakkında da bir hayli bilgi edinmişti. Fakat araştırmalarının hiçbir yerinde bu şekilde bir hastalıktan bahsedildiğini görmemişti. Hastalık sari değildi. Ne yaşlı kuşlar, ne de yeni yumurtadan çıkan yavrular bu hastalığa yakalanmıyorlardı.

Hastalığa tutulan genç kuşlaı ekseriyetle acınacak bir durumdaydılar. Boyunları o kadar sağa doğru çarpılıyordu ki, bir türlü yiyemiyorlardı.

Stroud, şaşırıp kalınıştı. Aldığı tarçın rengindeki bir kanaryanın boynunu bacaklarının arasına alarak uyuduğunu hatıladı. Bu kuşun yavruları, yahut beslediği kuşlardan hiçbirisi hastalığa yakalanmamıştı. Stroud bunu anormal bir durum olarak kaydetti.

Hastalığa yakalanan bütün kuşları kendi eliyle yetiştirdiği yeşilliklerle beslediğini hatırladı. Yeşillikleri kuşlara vermeden önce dikkatle yıkamıştı.

Şaşkın mahkûm - profesör, hastalıklı kuşlardan aldığı kanları muayyene etti. Sıhhatli kuşlara sebzelerin sadece tepe kısımlaını yedirdi. Kuşlara birşey olmadı.

Daha sonra sebzelerin sade köklerini verdi. Bu sefer yaşlı kuşlara birşey olmadı ama yavrular hastalandı.

Sıhhatli kuşlardan birkaç tanesini ayrı bir kafese koydu. Bunlara hastalıklı kuşların içtiği sudan içirdi. Kuşlar içtiler, hastalanmadılar.

Bu cinayet vak'ası üzerinde çalışan heyecanlı bir detektif gibi uğraştı. Bir teneke temiz kum buldu. Günlerce yalvardıktan sonra gardiyanlardan birini razı edebilmişti. Kumu ateş gibi fırına sokturup kızdırttı. Sonra bir kutuya koydu. Burada kumu hastalık mikropları ihtiva eden kuş pislikleriyle karıştırdı. Böylece yetiştirdiği yeşillikleri, zayıf, hassas bünyeli kuşlara yedirdi. Kuşlar hastalandılar.

Bu tecrübeler 4 yıl devam etti. Bir türlü hastalığı teshis edemiyor fakat ölen kuşlar üzerinde yaptığı otopsilerde de karacığerin şişmiş, hazım cihazının bir takım değişikliklere uğramış olduğunu görüyordu.

1931 yılında, buna benzer bir hastalık hakkında yazılmış bir makaleye rastladı. Kümes hayvanları içinde yaygın olan bu hastalığa, «Tavuk Felci,» adı takılmıştı. Makale bir üniversite veterineri tarafından yazılmıştı. Başlığı, « Tavuk Felci, Sebebi ve Tedavisi » idi.

Mahkûm, makalenin ne kadar işine yarayacağını derhal anladı. Fakat makalenin insanı yanlış düşünceye sevk eden başlığına sinirlenmişti. Çünkü başlıkta, «Tedavisi» diye yazıyor, halbuki yazı, «Tavuk felcinin tedavisi yoktur. Hastalığın sebebi bilinmediğinden, tedavi için sadece

bilinen bazı temizlik kaidelerinin tatbikiyle yetinilmektedir,» diye sona eriyordu.

Stroud, çalışmalarında daima katiyet aradığı, bir neticeye varmak istediği için bu çeşit veteriner ilmini tenkit etmekten kendini alamıyordu. Açık kalpliliği birçok düşman kazanmasına sebep oldu. Bir Psikiatri mütehassısı, bir mahkûmun ilim sahasına tecavüz ettiğini yazdı.

Daha sonra, Stroud, hastalıklı kümes hayvanlarının pisliklerini toplattırdı. Marazi bünyeli kanarya yavrularını bu pislikleri karıştırdığı toprakta yetişmiş yeşilliklerle besledi. Kanaryalar hastalığı kaptılar. Tavuklarda hastalık ayaklara, kanatlara musallat oluyor, halbuki kuşlarda boyunları çarpıtıyordu. Fakat hastalık aynı hastalıktı... Stroud bunu isbat etmişti.

Stroud verileceğini ümit ettiği mikroskobu alamamıştı. Kendisine yardım eden ihtiyar kadına yolladığı parayı tekrar toplamağa asla muvaffak olamadı.

Fakat çalışmalarına da ara vermedi. Mağlûp olmadı. Öğrendikleri hakkında diğer kuşçulara tafsilâtlı mektuplar yazdı. Keşiflerini onların geliştirmesini istedi. Fakat hastalığın tedavisi bulunamıyordu.

Yedi yıl sonra, 1941 de, Stroud sonunda hastalığın katî teşhisini koydu. Kanaryalardaki rahatsızlığın tek bir ilâçla tedavisini açıkladı: Kanaryaların yemine yeni ilâç sulfonilamide'nin bir tabletinin onda birinin konması kâfiydi.

1935 yılının sıcak bir yaz gününde, Stroud'a içinde 6 kanarya bulunan bir kafes geldi. Kanaryaların hepsi ölmüştü. Missouri'li bir hanım kuşları tedavi edilsin diye yollamıştı. Öbür kuşları için de reçete istiyordu.

Arazı tarif eden bir de mektup yollamıştı. Kuşlar tüylerini kabartıyor, gözlerini kapatıyor, öylece duruyorlardı. Arada sırada ıztırap çekiyormuş gibi başlarını geriye atarak bağırıyorlardı. Nefes alışları sıklaşıyor; sonunda titreye titreye ölüyorlardı.

Kuşları getiren postacı, kuşların teker teker hangi saatlerde öldüklerini anlattı. Hapishaneye gelmeden 3 ile 12 saat önce ölmüşlerdi.

Stroud önce kuşların otopsisini yaptı. Kuşların dalaklarında garip değişiklikler faıketti... Dalak bir hayli büyümüş, kobalt mavisi bir renk almıştı.

Mikroskopsuzluğun yanı sıra Stroud mikropları üretecek maddeden de mahrum kalmıştı. Kuşçu mahkûm sonunda hastalığı teşhis etti. Hattâ tedavisini de buldu.

Bir gün Stroud'a Tıp Fakültesinin tanınmış bir profesörünün asistanından bir mektup geldi. Doktor, sevgili kanaraylarından birinde nadir rastlanan bir hastalığa rastgelmişti. Derhal Güney'de, Stroud'un ilk kitabının düzeltmelerini yapan bir profesör arkadaşına yazmıştı. Stroud endişeli doktora kitabından yolladı. Doktor, ârazın ve tedavinin tıpkı mahkûmun anlattığı gibi olduğunu gördü. Minnetini ifade etmek için Stroud'a uzun bir mektup yazdı. Kendi kitaplarından birini yolladı.

Stroud'un öfkesi her gün artıyordu: «Her türlü şartlar altında mahkûmiyet yıllarımı geçirmeğe çalıştım,» diye yazdı. «Konuşmamak sistemini tatbik ettikleri zaman hapisteydim. Ne sıkıntılı günler yaşadığımı unutmadım. Fakat hiçbir devirde mahkûmların bu türlü isyankâr, reformlara bu kadar karşı geldiklerine şahit olmadım. Bütün kabahat Büro'da, yüksek arkalıklı koltuklarında oturup, gözleri etraflarını görmeyen mektepli idarecilerdedir.»

Bu şekilde çıkışlar, Stroud'un durumunda en küçük bir değişiklik yapmadı.

1937 yılı Şubat ayının 11 inde Stroud'un af müracaatı reddedildi. Sebep izah edilmiyordu. Kanunen buna lüzum da yoktu. Üç kişilik af komisyonunun kararı kat'î ve kâfi idi. Ve mesele burada kapanıyordu.

Stroud yine de ümidini kaybetmiyordu. Bir Cumhur Başkanı onun idam cezasını affettiği tarihten beri hapishanede kötü bir hali görülmemişti. Hiç bir hapishanede onun kadar uzun müddet hücre hapsinde kalan mahkûm olmamıştı. Hapishanenin bütün güçlüklerine rağmen kendini yetiştirmişti. Kuşçuluk sahasındaki buluşlariyle binlerce dolar tasarruf edilmiş, hayatları kurtarılan kuşların sayısı 50.000'i geçmişti. Bütün bunlar sayesinde Alkatraz'a yollanmaktan kurtulduğunu düşünüyor ve affedilmesi gerektiğine inanıyordu.

Kırk sekiz yaşına gelmişti. Bu tarihlerde Amerikada müebbet hapis mahkûmlarının af edilmeden evvel hapishanede geçirdikleri süre ortalama sekiz ile onbir yıl arasında idi. Stroud yirmi dokuz yıldır hapisteydi.

1938 yılının ilk günlerinde yeni bir müdür muavini Stroud'la görüşmek üzere vazifelendirilmişti. Tasnif dairesi Stroud'un dosyasında, «Giriş Muamelesi» bulunmadığını farketmişti. Halbuki Stroud 1909'dan beri hapiste, 1912 den beri de Leavenworth'da bulunuyordu.

Stroud'un, «Tecavüzkâr karekteri» ister yalan, isterse doğru olsun, hapishane personeline anlatılmıştı. Böylece tecrübeli muhafızlarla yardımcıları ellerine teslim edilen mahkûm hakkında bir takım bilgilere sahip olmuşlardı. Onun ne kadar tehlikeli olabileceğini anlamışlaıdı.

Yaşlı Müdür, Stroud'un dehşet uyandıran suçlarını

sayıp döktükten sonra, yeni müdür yardımcısına bir takım kâğıtlar verdi. Gardiyana, onu, Stroud'un hücresine götürmesini emretti.

Yeni Müdür Yardımcısı, Benjamin Levy'e göre, üst makamın itimadını kaybetmektense, bir mahkûmun sırtına bir bıçak saplaması daha iyi di. Levy, aldığı boks derslerinden öğrendiklerini hatırlamağa çalışarak, Stroud'un hücresinin yolunu tuttu.

Hücrenin önünde gardiyana döndü.

yan omuzunu silkti. Hücrenin kapısını genç müdür yardımcısının üstüne kilitledi. Levy, Stroud'a kendini tanıttı. Stroud ona yer gösteıdi. Kendisi de sırtını duvara dayıyarak bekledi. Stroud, bir hayli uzun süren giriş muamelesine dair sorular sırasında gayet soğuk, çekingen durdu. Fakat konu kuşlara dönünce, Stroud'un gözlerinde candan bir ifade belirdi. Eğildi. Muhatabını şaşırtan bir belâgatla kanarya cinsleıi hakkında konuşmağa başladı.

Stroud, genç müdür yardımcısına alışmıştı. Konuyu değiştirdi.

— Memuriyet kademesini siz de ötekileri gibi çıkacaksınız, sanırım, dedi.

Sözün nereye geleceğini merak eden yardımcı, başka şekilde fazla para kazanmanın çaresi yok ki, diye cevap verdi.

Stroud gözleri pırıl pırıl yanarak, kendinizi kitaplarınıza verin, dedi, yakında Kolejde parlak bir derece alırsınız.

— Ne demek istiyorsunuz?

Bu konuya fazla dalmak istemeyen Stroud, «Beni ilgilendirmez,» diye cevap verdi.

Genç memur, mahkûmun hücresinde üç saat kaldı. Bu sırada gardiyan geleıek arada sırada durumu kontrol etmişti.

Genç memur, Stroud'un hücresinde en fazla kalan, onunla en çok konuşan memur olmuştu. Böylece meslektaşları arasında takdir kazanmıştı.

Levy çok sonra, Stroud'un, «Kolejde parlak bir derece alırsınız,» sözünün gerçek anlamını keşfetti. Hapishanenin inşaat kısmında çalışan genç ve zeki bir mahkûm vardı. Üniversitede son senelerinde sınıfının birincisi idi bu genç Terfi etmek için mektupla ders alan gardiyanlar, bu zekî mahkûmun test suallerini kolayca cevaplandırdığını farketmişlerdi.

1938 yılının sonlarına doğru, Stroud'a annesinin ölüm haberi bildirildi. Tecrit edilmiş adama bu acı bir darbe oldu. Yoksa annesinin hiç ölmeyeceğini, ebedî bir hayat yaşıyacağını mı sanmıştı?

Stıoud derin bir pişmanlık, üzüntü içinde kıvranıyordu. Gençliğinin korkunç musikisi tonunu değiştirmişti. Eski ahenksizlikler, bunları takip eden fecî olaylar, parlak renklerini kaybetmişlerdi. Artık elli yaşına giriyordu. Kendini her zamankinden daha yalnız hissediyordu.

Artık hapishaneden kaçmıyacağına dair verdiği sözden sonra, annesinin ölümü, davranışları üzeiine gittikçe artan baskı, onun eski alaycı neşesine tecavüzkâr bir özellik kazandırmıştı.

Annesinin ona düşkünlüğü, mahkemelerin, evliliğin kötü hatıraları bazan bezginliğini arttırıyor, bazan da gururunu okşuyordu.

Günler günü, yıllar yılı dış dünya ile ilgisi gasit fikirli az maaşlı muhafızlarla olmuştu. Tıpkı bii topaç gibi kendisi, yine kendisi, duvarlar ve tekrar kendisiyle başbaşa kalıyordu. Kuşları için mücadele ederken, hapishane psikozu denen bu hayaletle mücadele etmek zorunda kalıyordu.

Artık ayni hücrede, ayni kafesler arasında, ayni yemekleri yemek, ayni yatakta yatmak, ayni helâya gitmek, birbirini takip eden günlerin monotonluğu asabına dokunmağa başlamıştı. Otuz yıldır duvarlaın gerisinde yaşıyordu. Artık karşısında geniş geniş esneyen Colorada'nın Kanyonu, ne bir ülke, ne dağlar, ne de deniz vardı. Temasta bulunduğu birkaç kişi de benliğinin gelişmesine yardım edecek kalitede değildi.

Çelikten tünekler, çatılar altında bilhassa yalnız başına yaşıyan mahkûmlarda, «Mahkûmun benliği» diye bir kompleks meydana geliyordu. Bu, kendileri gibi suçlu olup ta yakalanmıyan, cezalandırılmayan milyonlarca suçlunun günahını kendilerinin çektiğine inanan, mağdurlaı sınıfına dahil olduklarına inanan bir kendine acıyıştı.

İşte bu his Stroud'da her gün bir parça daha gelişiyor, kabarıyordu. Kuşlarının küçücük dünyasının tek hâkimiy-

di... Fakat hücresinin kapısını açmaktan âcizdi. Buna ilâveten bir doktorun itibarını ve kuvvetini hissediyordu kendinde. Çünkü artık Stroud bir kuş doktoru olmuştu. Cevap vermesine müsaade edilen meraklı kuş - severlerin tanıdığı, fikrine sık sık baş vurulan bir doktor olmuştu.

Stroud'un kırılıp bükülmesi imkânsız gibi görünüyordu. Fakat artık bedeni aşınmaya başlamıştı. Hep sinirli, huysuzdu. Hep tetikteydi. olur olmaz şeylere sinirleniyor, ve ufak bir sinirlenme onda bir elektirik şaku tesiri yapıyordu. Günlük işlerini bile yürütmekte zorluk çekiyordu.

Bu işler, kanarya yetiştirmek, satmak onu tatmin etmiyordu. Zihninin gerilerinde başka plânlar şekilleniyordu.

O sadece kafes kuşlarına merak salmıştı. Kafesteki insanlarla da ilgileniyordu. Kuşlarla uğraşmağa başlamadan çok zaman önce, darağacına gideceğini sandığı o çılgın, tehlikeli günlerde sadece kendi meseleleriyle ilgilenmişti. Psikoloji kitapları okumuştu. Freud'in meşalesinin önderliğinde, kendi korkunç şahsiyetinin derinliğine inmişti.

Kendini daima, kanunları ihlâl eden, diğer mahkûmlardan ayrı tutulan Gray Brotherhood'lardan saymıştı. Ceza meseleleriyle yakından ilgileniyordu. 1912 den beri hapishanelerde yapılması gereken reformları yakından takip etmişti.

Hapishanede onun bilmediği dikkatinden kaçan hiçbir skandal, vahşet olamazdı. Onbin ciltlik kütüphaneyi istediği gibi kullanabiliyordu. Bundan başka var olan en

garip haberleşme sistemi, «Hapishane asması» da hizmetindeydi.

Namussuz müdürler, homoseksüel gardiyanlar, çirkin, pis hapishane rezaletleri onun dar, fakat derin görüş sahasından kaçmamıştı.

Hapishanenin amansız politikasına uyarak bunlardan zaman zaman faydalanmağa bakıyordu. Hapishanenin mahkûmlar tarafından nasıl idare edildiğinin gerçek anlamını biliyordu.

Bu müşahadeleri derin bir nefret ve yaşamak hırsı ile daha da kuvvetlenmişti. Benliği, 1909 da Alaska'ya yaptığı o meş'um yolculuktan beri kendisini kıskıvrak yakalayan bu ceza sisteminden nefret ediyordu.

Şimdi Stroud tecrübeli kafasını, sivri kalemini hapishane sistemine çevirmişti. Hapishane tarihi hakkında elde ettiği bilgiyi, kendi tecrübeleriyle karıştırarak yazdı.

Yine de kuşlar başlıca meşgalesiydi. Kafesteki kuşlar yerine, kafesteki insanlar hakkında yazı yazmağa başlamasına sebep olan değişiklikler yıllar sonra oldu.

Stroud, kuş kitabının sonlarına geldikçe şöyle yazıyordu :

— Mevcut kuşların hastalıkları, beden yapıları hakkında hazırlanmış yazıların en güzeline sahibim. Şu anda bir embryon, kabuğun içindeki ölü kuş üzerinde çalışıyorum. Belki bine yakın kesit yaptım. Bir serçeden aldığım dört - beş bin kesitim var. Her iki durumda da, bedenin kireci alınmış, kemikler dahil parçalar halinde kesilmiştir. Şimdiye kadar bu sahada elde edilen herşeyi teşhis edebildim.

1939 yılının baharında, kuşlara dair eşsiz kitabı hazırlamağa başlamış, o yılın yazında hemen hemen 200.000 kelime yazmış, 240 kadar resim temin etmişti. Bu eserinde, arada sırada hayat hakkındaki müşahadeleriyle birlikte kuşlar hakkında ne biliyorsa hepsi yer alıyordu.

Onu iki mesele, Büro ile temasa getirdi. Birincisi henüz bitirdiği kuşçuluk kitabıydı. Kitabı hapishaneden el altından dışarı yollamaktansa, neşredilmesi için hapishane idaresinden müsaade istemeğe karar vermişti. Bunun için Hapishane idaresine bir mektup yazdı. Eserini tetkik edilmesi için kendilerine vereceğini de ekledi.

Büro da ona anlayışla mukabele etti. Kitabı nyayınlanması için bir yayın evi ile temasa geçmesine izin verildi. Chicagolu bir iş adamı kitabı kuşçuluk mütehassıslarına gösterdikten sonra yayınlamağa karar verdi. Fakat bunun için gerekli parası yoktu. Müsveddeler bir yıllık bir gecikmeden sonra Washingtondaki Büro'ya geri gönderildi.

Stroud, ayların geçmesini gittikçe sinirlenerek bekledi. Konuşma tarzı daha sertleşti. Mütecaviz bir hal aldı.

Stroud meselesini elinde tutan müdür muavinine, 1940 yılının yazında bir mektup geldi. Mektupta şunlar yazılıydı :

«Ben, 17431 No. lu Robert Stroud'un erkek kardeşiyim. Bu mektubu size, kuşlar ve hastalıkları adlı kitap için yazıyorum...

Kendimi bu kitabı yayınlıyacak, gerekli dağıtımı yapabilecek durumda hissediyorum. Fakat benim de kendi işim var. İstediğim zaman yolculuğa çıkamıyorum. Yakında kardeşimi görmek, kitabı hakkında görüşmeler yapmak

için hazırlıklar yaptım. Bu dokuz yıl içinde onu ilk ziyaretim olacaktır.»

Stroud'un Della Jones'e olan inatçı bağlılığı yüzünden dokuz yıl süren soğukluk erimeğe başlamış, iki kardeş tekrar buluşmağa karar vermişlerdi.

Başarılı bir iş adamı olan Mark, Müdür ve Hudspeth ile bir saat kadar görüştü. Daha sonra Mark, Müdür Hudspeth tanıdığım en makul insandı,» diye yazdı, «Tabiî Bay White da iyi bir insandı. Onunla Bob hakkında konuştuk. Bana Bob'un şu on iki yıl zarfında kendisine en küçük bir sıkıntı vermediğini söyledi. Bu zaman zarfında hiçbir fena not almamıştı.»

Müdür, Mark'a Stroud'un kuşlarını görmek isteyip istemediğini sorunca Mark şaşırdı. Müdür, bir gardiyana Mark'ı, ziyaretçi odasına değil doğrudan doğruya hücreye götürmesini söyledi.

Stroud, Mark'dan daha çok şaşırmıştı. «Gerçekten de iyi bir iş adamı olmuşsun,» dedi kardeşine, «şimdiye kadar buraya hapishane müstahdeminden başka kimse girmemişti. «Mark'ı görmek Stroud'ı cesaretlendirmiş, memnun etmişti. Uzun uzun görüşmelerine müsaade edildi. Mark kardeşinin menejerliğini yapmağı kabul etti.

Stroud'un sıhhati bozulmuştu. Hele uzun yıllar hapiskalmasının yarattığı değişiklikler Mark'ı dehşet içinde bıraktı. Kardeşinin kuş merakına da şaşıyordu. Mark, Müdürün kuşçu mahkûma yardım edebilmesi hususundaki iyi temennilerini alarak, kitabı bastıracağına söz verip hapishaneden ayrıldı.

1940 yılının Haziran ayının sonlarına doğru Stroud'a Büro'dan bir haber geldi. Kitabı bir yayınevine gönderilmiş, fakat yeterli bulunmıyarak geri çevrilmişti. Stroud, Büro'nun kitabın yayınlanması için hiçbir gayret sarfetmediğine kani olmuştu. Kitap Washington'daki Büro'da kaldı.

Bu haber Stroud'u perişan etmişti. Fakat çalışmasına ara vermedi. Kuşların anatomisi üzerinde çalışıyor, kuşlarının başından ayrılmıyordu.

Chicago'lu Kuşçuluk mütehassıslarının, kardeşinin kitabı hakkındaki sitayişkâr sözleri Mark'a cesaret verdi. Stroud'un kitabının kendisine verilmesini istedi.

Bu arada Stroud gittikçe artan baskının, gecikmelerin, endişesinin tesiriyle kilo kaybetti. 1940 yılının sonbaharında zatürrieye tutularak ağır bir şekilde hastalandı. Hapishanenin hastahanesine kaldırıldı. Bu sırada kuşlara gardiyanlar, mahkûmlar baktı.

Daha sonra yazdığına göre, Stroud hastanede birbirine uymayan kararlar yüzünden nerdeyse ölüyordu. «Bir karara göre şu ilâç bir mahkûma hücresinde verilemezdi,» diye yazdı, «Başka bir kararda da tecrit edilmiş hasta mahkûmların kilitli bir odaya konması yazılıydı.» Mahkûm helâsız, susuz bir kilitli odada yirmidört saat kalmıya mecburdu. «Oksijene muhtaç olduğum, yanımda oksijen tankı bulunmadığı bir devreydi bu». Bunun üstüne Stroud, kendisine birinci sınıf bir mahkûm gibi bakılmadığı takdirde hastaneye yatmıyacağını söyledi. Bu isteği reddedilince hastalığiyle yalnız başına kaldı.

Birçok kuşçu, kuşlarına bakmak teklifinde bulundular. Doğum günü hediyeleri, yiyecek paketleri geliyordu.

Fakat hepsi geri çevrildi. Sadece yollanan paralar hesabına yatırılıyordu.

1940 yılında ancak yirmi kanarya yetiştirebildi.

Gittikçe artan rahatsızlığına rağmen mahkûm, birçok yardım görüyordu. Gardiyanlardan bile yardım görüyor, alaştırmalarına devam ediyordu. Yeni Müdür yardımcısına hürmeti sonsuzdu.

Fakat 1941 yılında konan yeni nizamlar yüzünden mahkûm daha sıkı şartlar altında yaşamak zorunda kaldı. Temmuz ayında, doktorlardan birinin teşvikiyle, hastaneden bir takım kimyevî maddeler verilmesini istedi. Bu istek müdür yardımcısı tarafından reddedildi. Çünkü hastahane yoluyla herhangi bir şey istemek kaidelere uymuyordu.

Bir hafta sonra Stroud'un kuşçuluk üzerine tetkikleri için istediği boya da verilmedi. Bunun üstüne kanarya doktoru, Müdür yardımcısına uzun bir mektup yazdı:

«Arzularımda, daha önce istenilmemiş, yahut kaidelere uymayan bir şey yoktu. Zaten istediğimden şimdi elimde var. Ben sizden elimdeki miktar gittikçe azaldığı için, sırf yedek olarak istedim.

Şimdiye kadar bana karşı gayet anlayışlı davrandınız. Fakat zaman zaman isteklerimin sizin için mantıksız, anlaşılmaz göründüğünün farkındayım. Ama ne var ki, kuşların hastalığını, tedavi etmek, insanların hastalıklarını tedavi etmek kadar karışık ve güç bir iştir... Bunu anladığınızı zannetmiştim. İsteklerimde, reddedilecek, zararlı bir taraf olmadığını sanıyorum. Eğer böyle bir şey varsa, bildirilmesini rica edeiim.»

Bundan sonra Stroud, isteklerinin yerine getirilmemesinde dış tesirlerin bir rol oynayıp oynamadığını öğrenmek istedi.

«Sizi mahçup ettiğimi, yahut size olan minnettarlığımda, herhangi bir kusur işlemediğimi ümit ederim. Çünkü sizi o kadar takdir eder ve beğenirim ki, böyle bir düşünce beni bir hayli rahatsız edecektir.»

Müdür Yardımcısı, ona verdiği cevapta ilâçlarla kimyevî yasaklar hakkındaki kararnameyi bildirdi. «Bunun sizin davranışlarınızla hiçbir ilgisi yok,» diyerek ona teminat verdi.

1941 yılında, Stroud'a yardım eden tecrit kısmı gardiyanı başka tarafa tâyin edildi. Artık Stroud buz temin edemiyordu. Tekrar yardım rica etti.

«Bildiğiniz gibi son beş yıl içinde bütün vaktimi kuş hastalıklarına hasrettim. Kanaryalardan binlerce kesit çıkardım. Çizdiğim patolojik resimler biz öldükten çok sonra bile insanların işine yarıyacaktır. Fakat bu şartlar altında çalışmak kolay olmuyor. Buradaki bütün doktorlar, bu şartlar altında bu kadar mükemmel bir şekilde nasıl çalıştığıma şaşıyorlar.

En büyük güçlük, kanaryalardan istediğim kesitleri almak meselesinden doğuyor. Bunu yapmam için uygun bir sıcaklık derecesi gerekmektedir. Dışarda bu işi, sıcaklığın termostatla kontrol altında tutulduğu lâboratuarlarda yapmaktadırlar. Ben bu güçlüğü, elimdeki buzla balmumunu uygun derecede serinlettikten sonra, bunun devam ettiği kısa müddet içinde yaparak yeniyorum. Fakat bunu yapabilmek için de buza ihtiyacım var.»

Müdür White, zamanında bana buz verileceğine dair bir emir çıkarmıştı. Son birkaç yıl içinde, çalışmalarımı anlıyan, anlayışlı davranan gardiyanlara ihtiyacımı söylüyor, onlar da buzu getiriyorlardı. Fakat yapılan bir değişiklikle artık buz temin edemez oldum.»

Mahkûmun arzusu yerine getirilmedi. O yine de çalışmağa devam etti. Okuyor, yazıyor, gittikçe sayısı azalan kanaryalarına bakarken ümit edip beklemeğe çalışıyordu. Şimdi geriye sadece on altı tane kuşu kalmıştı.

Kuşçulara, kendisine müsaade edilen mektuplaşma izni nisbetinde yardım etmeğe çalıştı.

Tenvessel'li bir yetiştiricinin kuşlarını, Pearl Harbor baskınından bir hafta evvel yazdığı bir mektupla kurtarmıştı.

İkinci Dünya harbi sırasında Leavenworth'lu mahkûmlar, kendilerinden umulmayan bir kahramanlık örneği verdiler. Hapishanedeki endüstri yepyeni bir istihsal seviyesine yükseldi. Mahkûmlar harbin ilk yılında beş milyon dolar değerinde ayakkabı, fırça ve elbise istihsal ettiler. Kızıl Haç'a kan verdiler. Çalışma saatleri arttırıldığı zaman da şikâyet etmediler. Yıllardan beri ilk defa olarak hapishanedeki mahkûm sayısı yüzde dokuz düştü. Mahkûmlar 64 000 dolar kıymetinde savunma tahvili satın aldılar.

Tecrit hücrelerinin bulunduğu binada hayat eskisi gibi devam ediyordu. Hücre mahkûmları kulaklıklı radyolarından savaşa dair haberleri dinliyorlar ve vakitlerini çeşitli meşguliyetle geçirmeye uğraşıyorlardı.

Stroud yeni bir darbe yiyecekti. Hapishanenin bu tarihteki müdürü Hudspeth istifa edince Stroud'un hayatı daha karanlık bir safhaya giriyordu.

Hapishane müdürlüğüne emekli bir albay olan Walter A. Hunter adında biri getirilmişti. İki ay içinde Stroud'un durumu kötüleşti. Yeni müdürün gözü Stroud'u tutmamıştı. Yegâne eğlencesi olan radyosu elinden alındı. Stroud radyonun mahkûmların biriktirme sandığı parasından alındığını bu sebeple gaspedilemeyeceğini iddia etti.

Hem prostat ve hem böbrek rahatsızlığından mustarip olan Stroud kendisi hakkında hazırladığı uzun bir makaleyi üç nüsha halinde yakında çıkmak üzere olan üç mahkûma vermek imkânını buldu. Mahkûmlardan biri nüfuzlu bir politikacının oğlu, diğeri de başka bir hapishaneye nakledilecek biri idi. Makalelerin iki kopyası mahkûmların üzerinde bulundu ve alındı. Fakat üçüncüsü ele geçmemişti. Bunu dışarı çıkaran mahkûm Stroud'un kardeşi Marküs'e yolladı. Üzerinde «Bob, bunu size yollamamı istedi,» diye bir not vardı.

Bu makalede, iradesinin kuvvetinden hiç bir şey kaybetmeyen Stroud, bütün düşüncelerini ortaya koyuyordu. Ona göre hapishane idarecileri küçük adamlar, halkın vergilerinden geçinen bürokratlardı. Makalede kendisinin artık serbest bırakılması gerektiğini belirtiyor ve hapishane müdüründen (x) «Herr Haydrik» şeklinde bahsederek hapishane idarecilerinin onu kuşlarından mahrum etmek için Ekim ayında bir toplantı yaptıklarını ileri sürüyordu.

Makalede bahis konusu toplantıda kendisinin ıslah olmaz kaydiyle Alkatraz hapishanesine mi yoksa akıl has-

(x) Herr Haydrik: Nazi S.S. lerinin 2.nci Başkanı

tası olarak Springfield'demi gönderilmesi uygun olacağının da müzakere edildiğini belirtiyordu. Stroud buna karşı müdafaasını yapmak için dinlenmesini talep etmekte idi. Ayni zamanda müdür aleyhine yersiz ceza vermek ten dava açılması hususunda bir avukat tuttu. İşine o kadar sekte vurulmuştu ki, bu kış boyunca kuşlarını besliyebileceği şüpheliydi.

Kasım ayında Stroud çok zayıf düşmüştü. Teneffüs avlusuna bile çıkamıyor, kuşçuluk dergilerini okuyamıyordu.

15 Aralık 1942 Salı günü, sabahın saat 5'inde Stroud'un hücresinin kapısı açıldı ve kendisi tanımadığı bir gardiyan tarafından sarsılarak uyandırıldı. Diğer bir gardiyan da el fenerini gözüne dikmişti. Yan hücredeki örtülü kafeslerde bulunan kanaryalar gürültüden ürkerek cıvıldamaya başlamışlardı. Gardiyanlardan biri :

— Kusura bakma, ahbap, dedi, gidiyoruz.

Stroud gözlerini kırpıyor ve başını sallıyordu.

— Gidiyor muyuz? Nereye.

— Gezmeye. Al giy şunları!

Stroud kendisine verilen yeni hapishane elbiselerini giydi.

Büyük bir sesle, yüzümü yıkayabilir miyim? dedi.

Gardiyanlardan biri başı ile tasdik işareti yaptı. Stroud yüzünü yıkadı. Soğuk su yüzüne vurunca ayılmıştı, gardiyanlara sordu:

— Bu saatte nereye gidiliyor böyle? Söylesenize?

— Emir öyle, haydi elini çabuk tut.

Stroud hücredeki kitaplarını, mikroskopu ve diğer malzemeyi gösterip:

— Peki bunlar ne olacak? dedi.

— Bize verilen emir bu ahbap, yanına sana giydirdiğimiz elbiseden başka bir şey almayacaksın.

Stroud bir şey söyleyemedi. Donmuş gibi olduğu yerde duruyordu.

Gardiyanın biri telâşlı bir sesle, tak bakalım şunları da, dedikten sonra Stroud'un ellerine kelepçe vurdu.

Bütün bu kargaşalık arasında Stroud bir şey unutmamıştı, «şurada hasta bir kuş var,» dedi, «ona ilâcını vereyim.» Gardiyanlar birbirlerine bakıştılar. Emirde buna aykırı bir şey yoktu, «pekâlâ, ver bakalım» dediler.

Ellerinde kelepçe olduğu halde Stroud yandaki hücreye geçti, gardiyanlardan biri de onu takip ediyordu. Küçük karantina kafeslerinden birinin örtüsünü kaldırdı. Kanaryanın tüyleri balon gibi kabarmıştı. Titriyordu. Stroud kendi hücresine döndü. Kuşun su kabını doldurdu. Kafes içersine koydu. Sonra büyük kafesin örtüsünü kaldırdı. Uyuyan kuşlarına bir süre baktı. Arkasındaki gardiyanı öksürdü. Stroud örtüyü indirdi ve hücreden çıktı. Yirmi altı yıl yaşadığı bu hücreye bir kere daha dönüp bakmadı.

Ellerinde kelepçe, yanında üç gardiyan olduğu halde kanaryacı mahkûm alelacele istasyona götürülüp trene bindirildi, yola çıkarıldı. Robert Stroud, Alkatraz kayalığına doğru gidiyordu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

— XXV —

Kelepçeli ve ayakları zincirli Stroud, tren içinde gi derken başını pencereye yaslamış 1905 yılından beri görmediği memleketi seyrediyordu. Harbin en çetin yılları idi, yılbaşı yaklaşmakta idi. Hayatında ilk defa olarak Neon ışıkları ile donatılan şehirler görüyordu. Yalnız resimlerde gördüğü otomobiller şoşeler üzerinde trenle yarış edercesine gidiyorlardı.

San Fransisko'ya geldikleri zaman şehir Japonların bombalamaları tehlikesine karşı karartılmıştı. Kısa bir sûre sonra Stroud kendisini Alkatraz'a götürecek motor içinde oturuyordu. Daha evvelki motor seyahatını Mc. Neil adasından Steilacoom hapishanesine nakledilirken 1912 yılında yapmıştı.

Motor Alkatraz kayalığına doğru yol almaya başladığı zaman Stroud karadan kalkıp deniz üzerinde uçuşan yüzlerce martıyı seyretmeye başladı. İçinde bir burkulma duydu. Kanaryalarının yem saatı gelmişti. Yirmi bir yıllık alışkanlığı idi bu!

Alkatraz hapishanesi rıhtımına çıktıkları zaman kelepçeleri ve ayak zincirleri çıkarıldı. Üzeri elektrik tertibatlı bir makine ile arandı. Ayak bilekleri şişmişti. Yokuş yoldan hapishaneye götürüldü. Elbiseleri çıkarıldı, sıhhi muayeneden geçirildi, banyo yaptırıldı ve yeni elbiseler giydirildi. Yorgunluktan bitkin halde idi.

Gözlüklü bir gardiyan Stroud'un nakil kâğıtlarına bakarken Stroud da onu tetkik ediyordu. Gardiyana şöyle söyledi:

— Ben başka insanlarla bir arada bulunmadım. Bu genç mahkûmlar pek çetin insanlar olmalı?

Gardiyan Stroud'un yüzüne bakarak:

— Merak etme, dedi, sen onların arasında olmayacaksın.

— Neden?

— Vaşingtondan emir öyle. Seni D Tecrit blokuna koyacağız. Burada D blokuna Dog Blok (Köpekler Bloku) denir.

Stroud'un ağzı açık kalmıştı:

— Yani beni burada da mı hücreye koyuyorlar? dedi.

— Hayır hücre değil, buradaki adı ayırma hücresidir.

Stroud'un çeneleri kilitlendi. Başka bir şey sormadı. Bir gardiyan onu elektrikli tertibatla çalışan çelik kapılardan geçirdi, koridorlardan götürdü ve D Blokuna geldiler. Burası üç katlı idi. Merdivenlerden kendi hücresine

çıkarken pencereden San Fransisko şehrinin manzarası görünüyordu. Her taraf pırıl pırıldı ve hücrelerden birinin ardından gelen iniltiden başka ses duyulmuyordu.

Stroud'un hücresi Leavenworth'daki hücresinden bir metre kadar daha kısa idi. Bir helâsı, el yıkama yeri ve su içme makinesi vardı. Hücrenin duvarlarından birine baktı. Leavenworth'daki hücrenin bu duvarı kuşların hücresine açılıyordu. Kendini hücredeki yatağın üstüne attı ve derin bir uykuya daldı .

Kardeşinin, adı verilmeyen bir hapishaneye nakledildiğini Marküs Minneapolis şehrinde bir gazetede okudu. Leavenworth hapishanesine ve Vaşingtona mektuplar yazdı. Bunlara cevap aldığı zaman Stroud 25 Aralık Noel tatilini Alkatraz'da geçirmiş bulunuyordu. Kardeşinin durumundan endişe duyan Marküs, Vaşingtondaki hapishaneler idaresinden gelen ve tatminkâr olmayan mektuba karşılık hapishaneler idaresi başkanı James Bennett'e bir mektup yolladı. Mektupta şöyle diyordu:

«Kardeşim Robert Stroud'un nereye nakledildiği ve sebeplerine dair telgrafı aldım. Her ne kadar onun son zamanlardaki tutumunun Alkatraz'a naklini gerektirdiğini söylemekte iseniz de... acaba buna, elinden radyosunun alınmasına ve muhabere haklarının yeniden kısıtlanmasına karşı itirazı mı sebeb olmuştur? Yoksa Leavenworth hapishanesi müdürü ile sizin artık efkârı umumiyenin Stroud ile meşgul olmayacağını tahmin ederek verdiğiniz bir karar mıdır?

Selefiniz Mister Bates memleketteki yüz bin kuş meraklısının seslerinin önemli bir protesto teşkil edeceği kanaatinde idi. Kardeşimin Alkatraz hapishanesinde diğer

mahkûmlarla eşit haklara ve ayrıca kuşlarına sahip olup olmayacağına dair bilgi vermenizi rica ederim.

Bundan evvelki mektuplarıma ekseriya cevap vermeye lüzum görmemiştiniz. Ancak yukarıdaki sorularıma cevap vermenizin kendi menfaatiniz icabı olduğunu belirtmek isterim. Size ve ayrıca Leavenworth Hapishanesi müdürüne bildirdiğim gibi kitabını neşretmesine ve kuşçuluk çalışmalarına devam etmesine müsaade edilmesi dışında kardeşim için talebim olmayacaktır.

Hapishaneler idaresi Stroud'un kuşlarını muhafaza edebileceğine dair 1931 yılında bir karar almış bulunuyordu. Bu karar onun elinden kuşlarının alınmasına karşı efkârı umumiyenin itirazı üzerine idi. Sizler şimdi bu kararı iptâl etmeyi mi düşünmektesiniz?...

Beş gün sonra Marküs kardeşinden bir mektup aldı. Fakat hapishaneler idaresinden henüz cevap gelmemişti. Yeniden bir mektup yolladı.

«İdarenizin telgrafını, bunu müteakip de kardeşimin iki mektubunu aldım... hakkınızda yalnış kanaate kapıldığımdan dolayı özür dilerim. Kardeşime karşı yakın ilgi göstermenizden dolayı teşekkür ederim. Alkatrazda durumunun çok daha iyi olduğunu bildirmektedir.

Kardeşimin dostlarından birçok mektup almaktayım. Onlar da kardeşime birinci sınıf mahkûm muamelesi yapılmasından dolayı memnuniyetlerini belirtmektedirler. Ancak kuşçuluk çalışmalarına ve bu konuda yazılarına devam edememesi dostlarını üzmektedir.

Bu mektuba hapishaneler idaresinden 19 Ocakta cevap geldi. Bunda müdür şöyle yazıyordu:

«Bu mektubumu aldığınız zaman tahmin ediyorum Leavenworth hapishanesi müdürünün mektubu da elinize

geçmiştir. Kardeşinize ait bütün eşyalar ve kuşlar dilediğiniz yere sevkedilmek üzere size yollanmıştır. Kardeşinizin kuşçuluk dergilerine ne miktar yazı göndereceği hususu Alkatraz'daki tutumuna göre tâyin edilecektir. Bu konuda kat'î bir hüküm vermeniz şimdilik mümkün değildir. Vaşingtona geldiğiniz zaman bana uğrarsanız kardeşiniz hakkında daha etraflı görüşmemiz mümkün olacaktır.»

12 Şubat 1943 te Stroud'un beş yüz kilo tutan eşyası iki haftalık bir yolculuktan sonra Minneapolis'e Marküs'e teslim edilmişti. Çeşitli eşyalarla birlikte kafesler içinde gelen yirmi bir kanaryadan altısı yolda ölmüştü. Eşyanın bir kısmını elden çıkarmak üzere Marküs bunları Green Gyps kuşçuluk mağazasına götürdü.

Vaşingtondaki hapishaneler idaresi emrinde olarak Alkatraz hapishanesi 1934 yılında hizmete girmişti. Burası cinayetlere karşı bir Majino hattı idi.

Amerikanın 1803 yılından beri müstahkem bir mevkii olan Alkatraz da bir zamanlar yerli kızıl derili kabile şefleri hapsediliyordu. Hücreler ve idare binaları 109 yılında inşa edildi. Bin dokuz yüz yirmilerde burası askerî hapishane olarak kullanılıyordu ve 400 civarında mahkûm vardı. Bu mahkûmlar haftada bir ziyaretçi kabûl edebiliyor, ayda iki mektup yazıyor ve gazetelere abone olabiliyorlardı. Tecrübeli bir ruh doktoru daimi olarak burada görevli idi. Hapishanenin 1924 yılındaki masrafı 272.000 dolardı. O tarihte şimdikinden daha büyük bir kütüphanesi vardı ve haftada iki defa dini ayin yapılmakta idi.

Çelik parmaklıklar keskin elektrikli çitler, dikenli teller, yüksek kuleler ve sayısız dar geçitler vardı.

Adayı çevreleyen su bile elektrikli ağlar ile çevrili idi - Böylece dışarıdan girme imkânları önlenmiş oluyordu. Zaten akıntı adadan yüzerek açılmayı zorlaştırıyordu.

Buna rağmen izinsiz denize girmek yasaktı - Çünkü Alkatraz Federal hapishane olmadan evvel iki kadın San fransiskodan Alkatraza yüzmüşler, akıntıyı geçmişler adanın etrafında dolaşarak güney ucundaki Küzek klübüne çıkmışlardı.

Sivil hapishane haline getirildiği zaman masrafı on misline çıktı, fakat mahkûm sayısı iki yüz civarında idi. Burası emniyet ve disiplin bakımından milli bir sembol haline gelmişti.

Sivil hapishane olunca kat'î sessizlik sistemi kuruldu, hiç bir mahkûm muayyen şartlar dışında konuşamazdı, radyo dinlemek, gazete okumak yasak edildi, kantin kaldırıldı, çeşitli el san'atları ve eğlencelerle meşgul olunması yasak edildi, yemekhanelerin tavanlarına göz yaşı bombaları asıldı, her tarafa otomatik kilitler yerleştirildi.

Alkatraz hapishanesi memlekette çeşitli tenkitlere uğruyordu. Halkın çoğunluğu Alkatraz'ı, «gerekli fakat pahalı bir kötülük yuvası» olarak görüyordu. Sadece San Fransisko'lular buranın kaldırılmasını istiyorlardı. Çünkü Ada şehrin burnunun dibindeydi. New-York şehrini güzelleştiren Hürriyet Abidesinin yanında, memleketin öteki ucundaki Alkatraz pek kötü bir tesir bırakıyordu.

Beş yıl sonra Eski Başsavcı, bir mecmuada yayınladığı yazısında Alktraz'ın büyük bir başarı eseri olduğunu yazdı. Yeni Savcı Frank Murphy ise, burasını bir «cehennem yuvası» diye tarif ediyordu.

— «Hem hapishaneye, hem de San Fransisko şehri-

ne büyük bir haksızlıkta bulunuyoruz,» dedi, «bu dehşet yuvasını şehrin bu kadar yakınında tutmak doğru değildir.»

Dünyanın en masraflı hapishanesi olan Alkatraz Amerikanın hapishaneleri arasında kara bir leke gibi duruyordu. Hapishaneler idaresi bile daha sonra burasının kapatılmasını telkif ettiği halde harekete geçilmemişti. Bu hapishanede bir yıl içinde on dört mahkûm aklını oynatmış, 1937 yılında Percival adında bir mahkûm mutfakta et satırını kaptığı gibi bir elini uçurmuş ve diğer bir mahkûmdan öteki elini de kesmesini istemişti. Kaçmaya teşebkûmdan öteki elini de kesmesini istemşti. Kaçmaya teşebbûs eden Borman adında bir mahkûm boğulmak üzere iken vurularak öldürülmüştü. San Fransisko körfezinin en sisli bir gününde iki mahkûm kaçmaya muvaffak olmuştu. Fakat bunların Güney Amerikaya mı gittikleri yahut ta, boğulduklarını anlaşılamadı. Ed Watke adında bir mahkûm intihar etti, ayni şekilde intihara teşebbüs eden bazı mahkûmlar kurtarıldı. 1938 de Limerik, ve 1939 da Barker adında tanınmış mahkûmlar kaçmaya teşebbüs sırasında öldürülmüşlerdi. Gardiyanlardan Cline sopa ile mahkûmlar tarafından parçalandı, Meşhur gangster Alkaponeyi bu hapishanede makasla yaraladılar. Hapishanede hava daima gergindi. Bir ay geçmiyordu ki, ufak veya büyük bir hâdise çıkmasın.

Mahkûmların mukavemeti daima kuvvetle olmuyordu. Meselâ, Alkatraza tâyin edilen bir ruh doktoru, mahkûmların kendisini «kaçık, kaçık,» sesleri ile taciz etmeleri yüzünden istifaya mecbur oldu.

Alkatraz hapishanesinin Stroud üzerindeki tesiri ne oldu?

Bu hapishanede ilk yılı geçirdiği sırada kardeşine

yazdığı mektuplardan eskiye nazaran daha rahat olduğu anlaşılıyordu. Hapishanenin müdürü James Johnston ile tanışmış, aksi, fakat akıllı olan bu idareciye karşı büyük bir saygı duymuştu. Müdür Johnston Stroud'a birinci sınıf mahkûm hakları tanıdı ve haftada dört saat teneffüs avlusuna çıkmasına kuşçuluk dergilerine abone olmasına, gelen mektuplara cevap vermesine müsaade etti.

Yalnız Alkatrazda en azılı katillerin bile diğer mahkûmlarla görüşmelerine müsaade edilirken kendisinin hâlâ hücrede tutulmasını haksız buluyor ve af edilmesi için bunun bir sebep olduğunu ileri sürüyordu. Stroud cinayetini 1916 yılında işlemişti. Bu sebeple talebi pek haksız değildi.

Stroud bin sahifeden fazla tutan kuşçuluk kitabını 1939 da bitirmişti. Fakat çeşitli güçlükler ve gecikmeler yüzünden müsveddeler üç yıldan beri basılmak için beklemekte ve tozlanmakta idi. 1942 de Hapishaneler idaresi eserin basılmasına müsaade ederek müsveddeleri Stroud'un kardeşi Marküs'e teslim etmiş, fakat Leavenworth hapishanesi idarecilerinden biri kitap yayınladığı zaman Stroud'un hapis mahkûmu olduğunun belirtilmemesi veya kitabın Stroud'un durumunu değiştirmek için istismar edilmemesini şart koşmuştu. Ayni hapishanenin af komisyonu başkanı da daha sert bir yazı ile şu hususlara dikkati çekmişti:

«Bahis konusu kitabın neşri ancak kitaptan bazı kısımların gazete ve dergilerde yayınlanmayacağı kaydiyle kabul edilmiştir. Eserin müsveddelerinden bazı kısımların yayınlandığı öğrenilmiş olup buna derhal nihayet verilmesi gerekir.»

Yorulmak bilmez Marküs kitabın basılması için bir çare buldu. 1943 yılı Ocak ayında Robert Stroud imzasiyle Canary Journal dergisinde bir yazı çıktı. «Bilmek İsterim» başlıklı yazıda Stroud, yardımı dokunduğu kuş meraklılarının çıkacak olan kitaptan bir nusha almak arzusunda oldukları takdirde 5 dolar mukabili abone olup olmayacaklarını soruyordu.

Bu yazı üzerine kuş meraklılarından Marküs'e para havaleleri gelmeye başladı. Bunlar arasında Stroud'un çalışmalarını bilen Üniversite profesörleri ve hayvanat bahçeleri idarecileri de vardı.

Ayni derginin Şubat sayısında Bertha Hayden imzasiyle « Ben de Bilmek İsterdim » başlıklı bir yazı daha çıktı. Yazıda şöyle deniyordu :

«Bir salgın hastalık yığınla kuşu mahvedebilir. Stroud kitabının fiyatı olan 5 dolar bir tavuk için ödenen paradır. Tek başına bir hücrede müebbet hapis mahkûmiyeti çekmekte olan Stroud böyle bir durumda sadece oturup ıstırap içinde hayatının sonunu beklemiş bir insan değildir.

Robert Stroud kuşçuluk sahasında binlerce dolar tasarruf sağlayabilecek bir insandır. Buna rağmen, insanî gayelerle hareket ettiğini iddia eden bir idare onun çalışmalarına engel olmaktadır. Vergi ödeyen biz Amerikalılar, hapishanelerin geçimini temin ederken... mahpuslara kin ve nefretle muamele eden hükûmetler görmek istemiyoruz...»

Kitabı için gelen para havaleleri Stroud'un maneviyatını kuvvetlendirmişti. Bir süre sonra kitabın tashihleri

üzerinde çalışmaya başlamıştı. Hapishane müdürü Johnston bu hususta bütün yardımı gösteriyordu.

1943 yılı sonlarına doğru Stroud'un kuş hastalıkları kitabı Webb yayın evi tarafından bastırılmış bulunuyordu. Güzel ciltli beş yüz sahifelik kitabın içinde Stroud'un kendi eliyle çizdiği seksen yedi resim vardı.

Kitap kuşçuluk çevrelerinde geniş akisler yaptı. Kuşçuluk dergileri kitabın değerini belirtiyordu. Ancak fiyatı biraz fazla bulunuyordu. Hapishaneler idaresi kitaptan özetlerin gazete ve dergilerde yayınlanmasını men ettiği için bu çeşit kitapların uğradığı akıbete Stroud'un kitabı da uğradı. Satışlardan zarar edildi. Daha sonraki yıllarda kitabın Amerikanın dışında da satılmaya başlaması durumu kurtarabildi. Kitap bugün hâlâ satılmakta ve kuşçuluk dergilerinde reklâm edilmektedir.

Stroud Alkatraz hapishanesinde kuşlarını, laboratuvar malzemesini ve çalışmalarını özlemeye başladı. Eline geçen çeşitli kitapları okurken bu hapishanede bir numaralı kapalı salon sporu adı verilen bir konuya o da merak sardı.

Alkatraz kütüphanesinde hukuk ilmine ait zengin bir koleksiyon vardı. Stroud bu koleksiyonun listesini tetkik ederken hayret içinde kaldı. Bir süre sonra diğer mahkûmlarla gardiyanlardan bazılarından öğrendiğine göre mahkûmlar arasında bu kitaplardan faydalanıp kendilerini hukuk konusunda yetiştirenler olmuştu. Hukuk kitaplarını okuyup bilgi sahibi olan kırk beş mahkûm bu bilgiye dayanıp harekete geçerek hapishanedeki durumlarını ıslah etmeye muvaffak olmuşlardı. On iki mahkûm da hürriyetlerini kazanmışlardı. Hapishane müdürü Johnston kanuna saygı gösteren bir adamdı. Mahkûmların hukuk öğrenip durumlarını düzeltmek için müracaatlar yapmalarına en-

gel olmuyor, bilâkis, mahkûmların kendilerini oyalayacak bir imkân bulduklarını düşünerek hukuk öğrenimini teşvik ediyordu.

Kısa bir süre sonra Stroud kendini hukuk kitaplarına vermişti. Bir kaç ay sonra o da bir müracaat yaparak mahkemede ifade vermek istedi. Kendisine verilen cezanın Ana yasanın Beşinci maddesi ile aykırılıklar gösterdiğini ve Alkatraz hapishanesine naklinin gayri kanunî şekilde yapıldığını iddia ediyordu.

Mahkeme Stroud'un müracaatını red etti. Hâkimler verilen hükümlerin yerinde olduğunu ve Stroud'un Alkatraz hapishanesinde tek başına münzevi hücreye konmamış olduğunu da belirtiyordu.

Müracaatının reddedilmesine rağmen Stroud hukuk kitapları okumaya devam etti. Bu ilim onu çok sarmıştı ve bol vakti de vardı. Boş zamanlarını çeşitli meşguliyetle doldurmaya çalıştığı halde Alkatraz'ın kasveti yavaş yavaş onun da üstüne çökmeye başlamıştı. Hasta kuşlar hakkında tavsiye isteyen mektupların sayısı çok azalmıştı. Hukuk kitapları okumanın da tesiriyle zihni artık kuşçuluktan ziyade hapisteki insanlar konusu ile meşguldü. Kuşçulukla meşgul olduğu zamana ait laboratuvarı elinden alınmıştı. fakat şimdi daha büyük bir laboratuvara sahipti. Sosyoloji ve Ceza Hukukuna dair ne kadar kitap varsa kütüphaneden getirtip okumaya başladı. Bir çok kimselerin daha evvel yaptıkları bir çalışmaya başlıyordu. Bir mahkûmun gözü ile hapishaneyi anlatacaktı.

İkinci Dünya Savaşının bitmesi ve dünyanın barışa kavuşması Amerikan hapishanelerindeki mahkûmlar üzerinde aksi ve acı bir tesir yapmıştı. Barış onların memleketle irtibatını yeniden kesiyordu. Müşterek gaye, müşterek tehlikeye karşı iş birliği halinde çalışma sonucu olarak hapishane duvarları gerisinde muazzam miktarda istihsal yapılmıştı.

Artık itici kuvvet kalmamıştı. Harbin kazanılması, yiyecek sıkıntısının giderilmesi, sıhhi malzeme istihsalinin arttırılması gibi acil gayeler artık yoktu.

Stroud da diğer mahkûmlar gibi yeniden kasvete gömülmüştü. Hücresinde, kuşlarından mahrum olarak oturduğu yerden San Fransisko şehrinin ışıklarını seyrediyordu. Üç kilometre yakınlıktaki bu şehir onun için ebediyet

kadar uzaktı. Arada hapishanenin esas kesimindeki hücrelerden çığlıklar atan bazı mahkûmların ses geçirmez hücrelere götürüldüklerini duyuyordu. Stroud bir ara kendi zayıf bedenine baktı ve bütün hapishaneye yayılmış olan rivayetlere inanmaya başladı.

Mahkûmlar aralarında fısıltı halinde konuşarak hapishaneye gelen etlerin bir kısmının gardiyanlar tarafından çalındığını söylüyorlardı. Atelyelerde çalışan mahkûmlardan bazıları ayaklanmış ve bunlar tecrit hücrelerine konmuştu.

D Blokundaki hücrelerde bulunan sinirleri gerilmiş, yarı-mecnun mahkûmlar incelen baldırlarına bakarak kendilerini müzelerdeki mumyalara benzetiyorlardı. Doktora görünmek isteyenler gittikçe artıyordu.

1945 te kardeşine yaptığı bir ziyaretten sonra Marküs Vaşington'daki Hapishaneler İdaresine bir mektup yolladı. Mektupta şunları yazıyordu:

«Kardeşimin bakımsızlık yüzünden hapishanede hastalanmış olduğunu bir müddet evvel öğrendim. Kardeşim gıda kifayetsizliği yüzünden açlıktan ölmeye terk edilmiş durumdadır.

Şimdiye kadar kitabı vasıtasiyle kardeşim için müsamahalı bir muamele talep etmeyeceğime dair size vermiş olduğum sözde durduğumu sanıyorum. Bu mektubu yazmaktan maksadım onun bugünkü güç durumunun değiştirilmesini rica etmektir.»

Diğer mahkûmların ailelerinden de şikâyetler gelmeye başlamıştı. Memlekette gıda maddeleri istihsalinin art-

mış olması yahutta efkârı umumiyenin tazyiki ile D Blokunda durumun düzelmekte olduğunu Stroud mektupla kardeşine bildirdi.

Ancak hapishanedeki tehlikeli huzursuzluk artıyor, gardiyanlar hadiselerin daha sık vuku bulmaya başladığını bildiriyorlardı. Gardiyanlar da daha sinirli hale gelmişlerdi. Amerikanın hiçbir hapishanesinde gardiyanlar Alkatrazda olanlar kadar kendilerini tecrit edilmiş ve münzevi hissetmiyorlardı. Kara ile irtibatsız, deniz çevrili adada, bulunan üç yüz kişilik mustarip ve ümitsiz mahkûm arasında gardiyanlar da haşin ve aksi oluyorlardı. Durum D Blokunda başlayan bir ayaklanma ile patlak verdi. Bir hafta sonra olanlar Amerika hapishaneler tarihinde yeni bir safha açılıyordu.

28 Nisan 1946 Pazar günü, D Blokundaki mahkûmlardan biri cinnet getirdi ve korkunç çığlıklarla bağırmaya başladı. Adamın bağırışları diğer mahkûmların da gürültüler koparmasına sebep oldu. Bu arada doktor çağırıldığı duyuldu. Bir anda D Bloku doktor ihtiyacı bağırışmaları ile çınlıyordu. Gardiyanlar derhal harekete geçerek bağıran mahkûmu ses geçirmez hücreye soktular, diğerlerinin yatışmasını beklediler. Aksine gürültü gittikçe artıyordu. Blokun üçüncü katındaki hücresinde Stroud bağırışmaları, duvarların dövülmesini, hücredeki eşyanın tahrip edilmesi seslerini duydukça sinirli adımlarla dolaşmaya başladı. Mahkûmlar cinnet getirmiş insanların kuvvetiyle hücrelerindeki tuvalet yerlerini, el yıkama musluklarını kırıp parçalıyor, çelik hücre kapılarına fırlatıyorlardı. Mahkûmların bazıları tırnakları kanayıncaya kadar döşeme linelyumunu yerinden söküyor, kopardıkları parçaları hücre parmaklıkları arasından dışarı fırlatıyorlardı.

D Blokundaki yirmi altı mahkûmdan on dördü tek başlarına ses geçirmez hücrelere nakledildi. Bunların ayakkabıları çıkarıldı, bazılarının kuvvet kullanılarak yatıştırılması gerekti. Bütün D Bloku için teneffüse çıkma izinleri kaldırıldı.

Stroud'un şahsen tanıdığı mahkûmlardan Sam Shockley, otuz altı yaşındaydı, fakat sekiz yaşındaki bir çocuk kadar zekâsı vardı. Bir ıslahaneden kaçtıktan sonra çocuk kaçırma ve banka hırsızlığından mahkûm olan Shockley sekiz yıl evvel Alkatraz'a yollanmıştı. Burada müşahade için evvelâ hapishane hücresine konmuştu. Hapishane kayıtları onun hayaller gören bir kimse olduğunu gösteriyordu. Shockley gizli bir makinenin neşrettiği şuaların onda kanser yaptığını sanıyor ve radyo seslerinin onun kulağına kötü kelimeler fısıldadığını söylüyordu. Mutfaktan et çaldığı için Tecrit blokuna konan Shockley müteakip günlerdeki olaylarda önemli rol oynayacaktı.

Mayısın 1 inde öğleden sonra akşama doğru, kütüphanede görevli ve banka hırsızlığından mahkûm, Bernard Coy, mahkûmlardan bazılarına bir derginin nushalarını dağıtıyordu. Travel (Seyahat) adlı bu dergi hapishaneden kaçma hareketine teşebbüs edileceğinin işareti idi. Stroud bunu bilmiyordu.

Ertesi gün öğleden sonra saat 1.30 da zayıf, bir seksen boyundaki Bernard Coy, C Blokunun cilâlı koridorunu ağır ağır süpürüyordu. Coy süpüre süpüre gardiyan William Miller'e yaklaştı. Gardiyan silâhsızdı.

C Blokunun üçüncü katında mahkûmlardan Joe Cretzer, heyecanla Coy'u gözetliyordu. Cretzer dokuz banka

soymuş ve bir polis komiseri öldürmüş bir mahkûmdu. Evvelce bir kaçma teşebbüsünden dolayı Tecrit hücresine konmuş burada sekiz yıl kaldıktan sonra C Blokuna nakledilmişti. Cezası doksan dokuz yıldı, ve gözlerinin körleşmeye başladığını anlamıştı.

Coy süpürmesine devam ederken, Hubbard adında Alabamalı 34 yaşındaki mahkûm mutfakta görevini bitirdi ve gömleğinin kolu içine bir bıçak gizledikten sonra, parmaklıklı silâh koridorunda bekleyen Burch adındaki gardiyanın D Blokunu teftiş etmek üzere on beş dakika yerinden ayrılmasını bekledi. Saat 1.40 da Hubbard mutfaktan ayrıldı hücrelere giden parmaklıklı kapıya vurdu. Gardiyan Miller kapıyı açtı ve mutad şekide Hubbard'ın üzerini aradı. O anda Coy elinden süpürgeyi bırakmış ve gardiyan Millere bir yumruk savurmuştu. Coy ve Hubbard gardiyanı döve, döve bir hücreye soktular ellerini bağladıktan sonra hücre anahtarlarını aldılar. Döğüş sırasında gardiyan Miller oyun avlusuna açılan ve hayati bir çıkış noktası olan kapının anahtarını gizlemeye muvaffak olmuştu. Milleti 403 numaralı hücrede bıraktıktan sonra iki mahkûm geri kalan anahtarlarla Cretzeri ve Miran Thompson ile Joseph Cranes adlarındaki mahkûmları çıkardılar.

Coy ve Hubbard buradan malzeme koridoruna geçtiler dişli borularla sair malzemeden faydalanıp demir parmaklıkları açacak bir alet meydana getirdiler.

Coy silâhların bulunduğu kesime tırmandı, parmaklıkları araladı, içeri girip gardiyan Burch'ü beklemeye başladı. Hubbard ıslık çalarak gardiyanın dikkatini başka tarafa çekince Coy kapıyı araladı ve gardiyanın üzerine saldırdı, kravatı ve anahtar zinciriyle ellerini bağladı. Bun-

dan sonra da gardiyanın tabancasını alıp Cretzer'e fırlattı, tüfeği kendisi aldı.

Cretzer ile Coy iki tabanca ile yetmiş bir mermi ele geçirmişlerdi. Bu suretle Alkatraz hücre bloklarında bunlar yegâne silâhlı mahkûmlar oldu.

D Blokundaki yaşlı ve silâhsız gardiyan koridordaki boğuşmayı görmüş sap sarı kesilmişti. Korku içindeki gardiyan çok yakınında olduğu halde imdat telefonunu kullanamadı. Telefon edilmiş olsaydı müteakip hâdiselerin gidişi bambaşka olabilirdi.

Üçüncü kat sıra hücrelerinin birinde bulunan Stroud feci bir şeyler olduğunu sezerek hücrenin parmaklıklarına tutunmuş, aşağıya bakıyor, fakat bir şey göremiyordu. Beklemeye başladı.

D Blokuna açılan parmaklıklı kapı sert, sert vuruldu, aralıktan iki göz bakıyor ve bir tabancanın namlusu görünüyordu. Gardiyan kapıyı açar açmaz, Cretzer ile Hubbard içeri daldılar, gardiyana hücrelerin kapılarını açmasını söylediler. Gardiyan başı ile red işareti yapınca Hubbard bıçağı nıkaldırdı, bu esnada içeri gelen D Bloku hademesi hemen aralarına girdi ve alçak sesle, «ihtiyar buradaki hücrelerin kapılarını açamaz, bilmiyor musunuz?» dedi, «bunlar silâh hücresinden açılır.» Cretzer durumu anlamıştı, gardiyanı diğer gardiyan Millerin bulunduğu hücreye götürdüler. Cretzer tekrar D Blokuna döndü, elindeki anahtarlarla ikinci ve üçüncü kat hücrelerinin kapılarını açtı, fakat elektrik tertibatiyle çalışan ses geçirmez hücrelerin kapılarını açamıyordu. Bunların birinde 1938 yılında bir gardiyan öldürdüğü için tek başına hücrede yatan Whitey Franklin adındaki mahkûm vardı, onu kurtarmak istiyorlardı.

D Blokunda hücre kapıları açılan mahkûmlar şaşkınlık ve korku içinde dışarı fırladılar. Sekiz yaşında bir çocuk beyinli Sam Shockley gözleri yerinden uğramış, yarı deli bir halde dışarı çıktı ve Cretzer, Coy ve Hubbard'a katıldı. Thompson ve Carnes de şimdi bunlarla beraberdi. Bu esnada Sam Shockley mecnun bir adamdı.

D Blokunun üçüncü katındaki 41 numaralı hücrede bulunan Stroud, üç buçuk yıldan beri ilk defa usule aykırı olarak hücre kapısının açıldığını görüyordu. Dışarı çıkıp parmaklıktan aşağı baktı. D Bloku hücre kapısı açıktı. Mahkûmların ellerinde anahtarlar ve rehineler bulunduğunu biliyordu. Alârm düdükleri çalmaya henüz başlamamıştı. Stroud avluya açılan kapının anahtarının bulunmadığını bilmiyordu. Şu anda vereceği kararın bir dönüm noktası olacağının farkında değildi.

Şu anda buradan kuvvet zoru ile kaçmak fırsatı çıkmıştı. Hisleri bu korkunç hayvanat bahçesinin hırlayan mahkûmları ile beraberdi. Mahkûmların üzerinde nüfuzu vardı ve kendisini takip edenler olacağını biliyordu.

Stroud hangi yolu seçmeli idi?

— Hücrelerinize dönün, diye bağırdı, korunmaya bakın, biraz sonra ateş başlayacak.

Shockley ortadan kaybolmuştu. Birkaç kişi hapishanenin mahkûmların eline geçmekte olduğunu bağırıyorlardı. Fakat panik içindeki mahkûmların çoğu hücrelerine dönmüş, bazıları hücre kapısında durmuş bekliyordu.

İşte bu sırada, sinirleri donduran bir inilti sesi gibi

alârm düdükleri çalmaya başladı. İki dakika süren bu sesler mahkûmlara tehlike ve ölüm haberi veriyordu.

Cretzer ile Hubbard tekrar D Blokunda göründüler. Hubbard tüfekle bir el ateş etti ve dışarı kaçtı. Cretzer, yüzü kasılmış bir halde, « çekilin önümden » diye bağırdıktan sonra üçüncü kat hücrelerinden birinde bulunan şahsî düşmanı mahkûm Henri Young'ı bulmaya koştu. Hücre önüne gelince tabancayı doğrulttu ve yüzünü buruşturduktan sonra tetiği çekti. Bu işi bitirdikten sonra C Blokuna geçti, burada Coy'un birer birer ele geçirdiği gardiyan rehinelerin sayısı dokuzu bulmuştu.

Kısa bir süre geçti, D Blokundaki mahkûmlar arka arkaya silâh sesleri duydular, biraz sükût oldu, silâh sesleri tekrar duyuldu.

Shockley D Blokuna dönmüştü. Bir hücreye daldı. Buradaki mahkûmlar kendisini zorla zaptettiler. Shockley alçak bir sesle Cretzerin bütün rehineleri öldürdüğünü söylüyor ve kıkır, kıkır gülüyordu. Daha sonraki muhakeme safhalarında açıklandığına göre alârm düdükleri çalmaya başlayınca Shocley, Cretzer'e « öldür şu köpekleri, hepsini temizle » demiş ve Cretzer de rehine gardiyanların üzerine silâhını boşaltmaya başlamıştı. Hücre kanlı bir yığın haline gelmişti. Fakat, gardiyanların yalnız William Millet ölmüştü. Diğerleri ağır yaralanmıştı. Ölmüşler gibi hareketsiz durmak suretiyle canlarını kurtarabilmişlerdi. Bu unutulmaz facia ebediyen hatırlanacaktır.

Hapishane müdürü Johnson ayaklanmaya dair ilk tafsilâtı esas hücrelerin bulunduğu bloktan yüzü yanmış ve kanlar içinde, gözleri yarı kapanmış halde fırlayan Mü-

dür yardımcısı Miller'den aldı. Miller, gardiyan ceketi giyen Coy'un kendisine tüfekle ateş ettiğini bildirdi. Buna karşı Miller elindeki göz yaşı bombasını fırlatmış, fakat parmaklık demirine çarpan bomba geri gelip infilâk ederek onu bu hale getirmişti.

Hapishanenin emniyetinden endişeye düşen Müdür Johnston, gardiyanları hafif makineliler, tüfekler, tabancalar ve kısa namlulu çiftelerle teçhiz etti. Hapishanenin esas çıkış kapısında tertibat aldırdı. Bunları yaptıktan sonra sahil koruma teşkilâtına, San Fransisko Polis Müdürlüğüne, Ordu Merkezine, Hapishaneler Genel Müdürlüğüne, Federal Millî Emniyet Dairesine, Haber Ajanslarına ve San Fransiskodaki günlük gazetelere telgrafla durumu haber verdi. Telgrafta şöyle deniyordu: « Durum ciddidir. Hücreler kesiminde elinde makineli tüfek bulunan mahkûm var... » Ayaklanmayı takip eden muhabirler resmî telgraftaki bu bildirinin doğruluğundan en ufak bir şüpheye düşmemişlerdi. Fakat bu daha sonra müessif sonuçlar doğuracaktı.

Hapishane Müdürü ile gardiyanlar dokuz rehineyi kurtarmak için bir taarruz plânı hazırladılar. Silâh koridoruna dalan altı gardiyandan dikkati başka tarafa çevirmek için gardiyanlar büyük koridora ateşe başladılar. Bu hareket 2 Mayıs günü akşam saat 7 de oluyordu.

Müdürün sonradan kaydettiğine göre « mahkûmlardan biri D Blokunun üst katından gardiyanlara ateş ediyordu. Cretzer C ve D Blokları arasındaki sahanın dışında durmuş tabanca ile ateş ediyor, gardiyan Stites buna mukabele ediyor, fakat bunu yapmak için mevkiini açıklıyordu. Biraz sonra diğer gardiyanlar Stites'ın « vuruldum » diye

bağırdığını işittiler. Gardiyanlardan Oldham sağ kolundan, Richberger sağ bacağından yaralanmışlar, gardiyan Cochrane'in de sol kolunun üstünden giren bir tüfek mermisi derin bir yara açıp sırtından çıkmıştı.

Gardiyan Stites derhal ölmüştü. Olayı öğrenenler Stites'in mahkûmlar tarafından öldürüldüğü kanaatine varmışlardı. Halbuki çarpışmanın ertesi günü olan 3 Mayıs'ta, San Fransisko gazetelerinin çoğu facia hakkında hayret verici tafsiât yayınlamışlardı. Meselâ, San Fransisko Examiner gazetesi haberinde şöyle diyordu, « gardiyan Stites'in cesedi Morga getirildiği zaman sırtının hafif makineli mermileri ile parçalandığı tesbit edildi. Mahkûmların nasıl olup da ellerine makineli tüfek geçirdiklerini hapishane idarecilerinden hiçbiri izah edememişti Çünkü hücrelerin bulunduğu kısma makineli tüfek sokulmazdı. Gardiyanların da hiç birinin makineli tüfeği yoktu.

Hava karardıktan sonra hapishanede fevkalâde hal ilân edildi. Stroud ile D Blokundaki diğer yirmi dört mahkûm şilteler ve yatakları üst üste yığıp bunların arkasına gizlenmişlerdi.

Bir baş gardiyan ile muhtelif gardiyanlar D Blokuna bakan silâh koridorunda, Perşembe günü öğleden sonra saat dörtten 3 Mayıs Cuma günü akşam saat yediye kadar beklemişler ve D Blokunun elektriklerini söndürmüşlerdi.

3 Mayıs günü gece saat 10 da on dört kişilik bir gardiyan grubu mahkûmlar tarafından hücreye kapatılıp üzerlerine ateş edilen dokuz gardiyanı kurtardılar. Yaralılar hastahaneye yatırıldı, bunların hepsi başlarına gelen facianın tafsilâtını anlattılar.

Bu saatten sonra hapishane müdürü duruma hâkimdi. Rehineler kurtarılmış, kapılar emniyete alınmış ve hücre blokları kilitlenmişti.

Ayaklanmada daha az rol oynayan mahkûmlardan Shockley, Thompson ve Carnes hücrelerinde idiler. Bunlar 403 numaralı hücrede gardiyanların üzerine ateş edilmesinden biraz önce veya biraz sonra yahut da ateş sırasında hücrelerine kaçmışlardı. Hapishane şimdi kaçmaya imkân vermeyecek kadar emniyette idi.

Dumanların kapladığı ve her tarafta mermi izleri olan Alkatraz'ın bilinmeyen bir yerinde esas ayaklanmaya kalkan üç mahkûm saklı idi; Cretzer, Coy ve Hubbard.

Bu esnada çılgın haldeki üç mahkûmun ellerinde bir tüfek, bir tabanca ve bir de kasap bıçağı vardı. Hiç ateş etmemiş olsalardı ellerinde yirmi bir tabanca ve elli tüfek mermisi olacaktı. Ancak Cretzer tabanca ve Coy da tüfekle ateş etmişlerdi. Daha sonradan tahmin edildiğine göre bunların mermileri kırk kadardı. Bir gardiyanı öldürmüşler, arkadaşları da onları terk etmişti. Hapishaneden kaçma ihtimali kalmamıştı.

Durumu hal etmek için hapishanede muktedir bir müdür, yüzden fazla eğitim görmüş silâhlı gardiyan ve teçhizat olarak tüfekler, tabancalar, göz yaşı bombaları ve çifteler vardı.

Ordudan harb teçhizatlı seksen kişilik deniz piyade kuvveti adaya çıktı. Donanmadan iki refakat destroyeri geldi. Sahil korunma teşkilâtı beş devriye gemisi yolladı. ve San Quentin hapishanesinden de bir bölük gardiyan geldi.

San Fransisko polis teşkilâtından da bir motörle polis kuvvetleri gelmişti.

General Stilwell ve General Frank Merill orduya ait bir motörle Alkatraz'a gelerek müdürle, durum hakkında bir görüşme yaptılar. Gazetelerde çıkan haberlere göre General Stilwell, ordu bakımından durumun deniz piyadeleri tarafından halli lâzım geldiğini hapishane müdürüne söylemişti.

Waşington'daki Hapishaneler İdaresi Müdüründen 3 Mayıs'ta şu emir geldi, « geri kalan mahkûmları can kaybına sebebiyet vermeden ele geçiriniz ». Genel müdürlüğün emriyle muhtelif hapishanelerden Alkatraz'a bu hapishanede evvelce bulunmuş gardiyanlardan ve keskin nişancılardan mürekkep yirmi sekiz kişilik bir takviye kuvveti daha uçakla geldi.

2 Mayıs gecesi şiltelerin gerisine siper olmuş D Bloku mahkûmları başlarını kaldırıp adanın etrafında dolaşan destroyerleri izlediler. Bu arada gardiyanların hafif makineli tabancalarının yaylım ateşleri de duyuluyordu. Mermiler D Blokuna giriyor, duvarlara çarpıp sağa sola sıçrıyorlardı. Blokun tavan ışıklarından biri daha sönmüştü. D Blokunun kapısı kilitli duruyordu. Esas hücrelerin bulunduğu kesimde tabanca sesleri devam ediyor, kesimin başka bir yerinden bunlara tüfek ve tabanca sesleri cevap veriyordu.

D Bloku hücrelerinin pencerelerinden içeri izli mermiler girmeye başladı. Birer birer bütün pencereler isabet aldı. D Blokunda kilitli kalan korku içindeki, dumandan yüzleri simsiyah olmuş, mermilerden sakınmaya çalışan yirmi beş mahkûm bağrışmakta idiler. Dışardakilerden bi-

biri elinde silâh bulunan asî Coy'un burada olduğunu sanıyordu herhalde.

D Blokunun dışındaki çayırlıktan gardiyanlar blok hücrelerinin pencerelerinden içeriye el bombaları atmaya başladılar. Duvara çarpıp geri düşen bir göz yaşı bombasının infilâkından çalılıklar tutuştu. Hücre pencerelerinden çıkan dumanları ve tutuşan çalıları karadan seyreden halk, Alkatraz adasının yanmakta olduğunu sanıyordu.

Daha kuvvetli infilâklar hapishaneyi sarsmaya başlamıştı. Su ve istim boruları patladı, şilteler ateş aldı ve biraz sonra da hücrelerin bulunduğu galerileri su basmaya başladı.

Bombardıman gece yarısına doğru hafifledi. Stroud yaralı olup olmadığını anlamak için mahkûmlara seslendi. Dışarıya kaçılmasına imkân vermeyecek kadar sağlam olan Alkatraz Hapisanesi binalarının dışarıdan bir taarruza karşı da çok mukavim olduğu anlaşılıyordu. Mahkûmlardan yaralanan azdı.

Stroud kendi hücresinin bulunduğu sırada üç kapı ileriden bir inilti duydu. Oraya ayaklarının ucunda giderek yaralı mahkûmu alıp hücresine götürdü. Mahkûm şarapnel parçalarından hafif yaralar almıştı, fakat saatlerce su içinde kaldığı için donmak üzere idi. Stroud kendi giyeceklerinden bir kısmını ona verdi ve ayaklarına da pabuç giydirdi. Diğer iki mahkûm da yaralıya bir fanila, iki hapishane pantolonu ve bir battaniye verdiler.

Bu mahkûmlardan biri Stroud'un hücresine girdiği anda pencereden bir mermi girmiş ve mahkûmun yüzünün hemen yanından geçmişti. Duman ve karanlık isabet ihtimalini azaltmıştı.

Stroud yaralı mahkûmun vücudunun yaralarla dolu olduğunu gördü. Mahkûm Stroud'a dişlerinin döküldüğünü ve ağzında geçmeyen yaralar bulunduğunu söyledi.

Stroud :

— Dur senin vücudundaki yaralara bir daha bakayım dedi ve alaca karanlıkta adamın vücudunu inceledi,

— Galiba sende Piyore var, dur bir dakika, dedi. Barikatla doldurulmuş hücresindeki şişeler arasında bir ilâç aramaya başladı. Aradığını bulduktan sonra elindeki hapları mahkûma uzattı, biraz da su verdi,

— Al şunları iç, dedi. Mahkûm Stroud'un verdiği hapları içti.

Mahkûmlar C Blokundan geldiğini tahmin ettikleri infilâkları dinliyorlardı. Gardiyanlar silâhlı asî mahkûmların hizmet koridorunda bir yere gizlendiklerini tahmin ederek göz yaşı ve küçük parçalar saçan el bombaları atıyorlardı. Bunlara karşılık verilmiyordu.

3 Mayıs sabahı D Blokunun bombardımanı yeniden başladı. Blokun alt kısmındaki ses geçirmez altı hücrede bulunan altı mahkûm Perşembe gününden beri burada kilitli idiler. Bunlar çelik bunkerlere benzeyen ve çelik kaplı hücrelerinde karanlık içinde bekleşiyorlardı.

Ancak üçüncü katta Stroud'un hücresinin de bulunduğu kesimdeki şilteler gerisine saklanmış mahkûmlar, bu kesime mermi yağması yüzünden daha büyük tehlike içindeydiler. Sabahın aydınlığında mahkûmlar yakın mesafede mevzi alan destroyerlerin ateşe hazırlandıklarını sezdiler ve hücrelerin gerisine büzüldüler. Hücreler bomba infilâkı

ile sarsılmaya başladı. Tecrit hücrelerinden bulunan mahkûmlar bağırışıyorlardı. Stroud,

— Bu üç hücreye ateş ediyorlar, tam isabetle bizi temizlemek istiyorlar, diyordu.

Bu esnada ikinci kat hücrelerinin birinden korkunç bir ses duyuldu. Stroud bunun zenci mahkûm Stack Butler'in sesi olduğunu anladı. Bu mahkûm gece islâh koridorunda iki gardiyanla irtibat kurabilmiş ve bunlardan bombardımanı durdurmalarını istemişti. Gardiyanın biri kendisinin yapacak bir şeyi olmadığını, diğeri ise mahkûmların müstahak olduğunu söylemişti. Şimdi Stroud'a sesleniyordu,

— Bob, şu heriflerle konuş, anlat kendilerine durumu.

— Stroud :

— Sesimi duymazlar, bizi bombalıyorlar, cevabını verdi ve hücredeki yaralı mahkûma,

— Sen burada kal, ben dışarı çıkıyorum, burası ancak bir kişiyi korur, şiltelerin arkasına gizlen, dedi.

Hasta mahkûm,

— Çıkma, öldürürler, dedi.

— Koşarak çıkacağım. Belki koridorun öteki başında birşeyler yaparım.

— Orada silâh kulesinden seni temizlerler.

— Hayır, temizlemezler. Gardiyanlardan biri anlayışlı bir adamdır, beni tanırsa ateş etmez. Öteki gardiyan da heyecandan zaten birşey vuracak halde değil.

Stroud koltuğunun altına bir paket sigara aldı, ceplerine kibrit doldurdu ve yandaki hücreye koştu. Koridoru basan sulardan ayakları ıslanmıştı. Hücreden hücreye gizlenerek koştu, ve hücre katlarını bağlayan merdivenin başına kadar geldi. Bir bomba infilâk edinceye kadar bekledikten sonra, galeriye yakın 15 numaralı hücreye girdi.

Buradan dışarıdakilere şöyle seslendi :

— Ben Stroud, söylediklerim doğrudur, beni dinleyin, teminat olarak canımı da ortaya koyarım, D Blokunda silâh yok. Yaptığınız şey sadece cinayettir.

Silâh galerisinde mevzi almış olan Baş gardiyan :

— Tanıdım, Stroud, dedi. Sana inanmak isterim ama, durum bildiğin gibi değil...

Bu arada başka bir gardiyanın sesi de duyuldu :

— Kes sesini ihtiyar moruk. Kâfi derecede eğlendiniz, şimdi bekleyin başınıza geleceği. Bloku kafanıza yıkacağız. Sen de altında kal.

Stroud şöyle bağırdı :

— Vız gelir bana, zaten ihtiyarladım. Hayatım bu kenef yerde geçti. Bana daha kötü bir şey yapamazsınız. Mutlaka öldürmek istiyorsanız, çıkayım da içiniz rahat etsin.

Baş gardiyan cevap verdi :

— Sakin ol, Stroud, sen yaşayacaksın. Birkaç kitap daha yazarsın.

— Burada masum yirmi beş mahkûm var. Ayaklanma ile ilgileri yok bunların.

Bir gardiyan karşılık olarak şöyle bağırdı :

— Kes artık, kollayın kendinizi !

Bu sözlerin ardından yine bombalar infilâk etti. Biraz evvel bağıran gardiyan Stroud'a tekrar seslendi :

— Mademki o kadar cesursun, git söyle de Coy elindeki tüfeği atsın. 41 numaralı hücrede olduğunu biliyorsun...

Stroud :

— Burada değil, siz de biliyorsunuz. D Blokunda silâh yok, dedi.

— Coy'u korumaya çalışıyorsun, değil mi?

— Hayır. 41 numaradan ben şimdi geldim. Bütün gece orada idim. Tekrar söylüyorum. D Blokunda silâh yok.

Stroud bunları söyledikten sonra soğuk kanlılığını muhafaza ederek bir müddet bekledi ve tekrar seslendi. Mister Bergen !

— Evet..

Binayı benden daha iyi biliyorsun. Dün geceki silâh seslerinin D Blokundan geldiğini söylüyorsunuz. Ben de diyorum ki D Blokundan hiç silâh atılmadı. Buna göre D Blokundan geliyor gibi ses vermesi için nereden atılmış olabilir. Bence esas hücrelerin bulunduğu taraftan atıldı.

Uzunca bir sükût oldu.

— Yeni Batıya bakan taraftaki havalandırma kesiminden mi?

— Belki de oradan.

Baş gardiyan acele olarak yerinden ayrıldı.

Silâh sesleri ve bombardıman devam etti. Ateş ikinci ve üçüncü kattaki hücrelerin dördüne teksif edilmişti. D

Blokundaki mahkûmların en genci ve en bilgilisi « Karga » Filips idi. Stroud bu mahkûma hücresi tahrip edilmeden dışarı çıkması için seslendi.

Filips de seslenerek cevap verdi :

— Çıkayım da vurulayım değil mi? Beş santim su içindeyim ama rahatım, üzerimde bir şilte, önümde de kitaplar var.

Biraz sonra diğer mahkûmlardan biri,

— Karga yaralandı, diye bağırıyordu.

Stroud tekrar dışarı seslendi :

— Bergen, müdüre benden bir mesaj götürür müsün?

— Götürürüm. Burada telefon var. Söyle nedir?.

— Müdüre de ki, B Blokunda silâh yok. Hayatımı ortaya koyup bunu ispat etmeye hazırım. Buraya kimi yollarsa karşısına çıkayım, o da beni kalkan gibi kullansın. Böylece canımı ortaya koyuyorum. Bundan başka bir şey de teklif edemem.

Daha sonra Bergen geri gelmişti.

— Stroud !

— Evet. Müdür ne dedi?

Müdür diyor ki, çocuklara söyleyin ateş kesilecek, artık bomba da atılmıyacak. Bulundukları yerlerden kalksınlar hücrelerinin içinde hareket etsinler, ısınmak için. Hücreden dışarı çıkmak yok. Bunun aksi bir harekete başlanırsa kendinizi koruyun. Ölmek istemiyorsanız, kurnazlığa kalkmayın. Sizi dışarı çıkarmaya çalışacağız.

Öğleden sonra bombardıman durdu.

Stroud bitkin halde idi. Hücrede içecek su yoktu. Ayakları ıslak ve battaniyesi de sular içindeydi. Sigarası vardı. Mahkûmlar hücrelerinden dışarı çıkmadı.

Baş gardiyan yarım saatte bir geliyor ve mahkûmlara teminat veriyordu.

Cuma günü öğleden sonra 5 te esas hücreler binasında tek bir el silâh sesi işitildi. Buna cevap olarak yaylım ateş ve el bombaları infilâkı oldu. Bundan sonra ortalığı sessizlik kapladı.

Gardiyanlardan biri mahkûmlara:

— Bu gece sizi dışarı çıkarmaya çalışacağız, dedi.

Bu esnada Golden Gate köprüsü yönünden esen soğuk rüzgâr hem mahkûmları, hem de gardiyanları titretiyordu.

Mahkûmlardan birinin kolunda bir mermi vardı, diğer birinin de kalçasında mermi gömülü idi, bir üçüncüsünün başından aldığı yaranın kanaması durmuyordu.

Öğleden sonra saat 5 te duyulan tek el silâh sesi idarecilere üç mahkûmdan hiç olmazsa birinin hâlâ hayatta olduğunu ve muhtemelen doğu yönündeki hizmet tüneline gizlendiğini gösteriyordu. Gardiyanlar bu tünele giden kapıyı aradılar ve içeriye doğru « ellerini yukarı kaldır, öyle dışarı çık » diye bağırdılar. Cevap çıkmadı. Gardiyanlar karanlık koridora birkaç el çifte ile ateş ettiler ve kapıyı kapayıp kilitlediler. Binanın çatısına çıkıp aşağıya el bombaları attılar, bu yüzden yeniden istim boruları patladı, elektrik kabloları koptu, su boruları delindi ve buradan esas hücrelerin bulunduğu binaya su, duman ve istim dolmaya başladı.

Hiç beklenmedik halde D Blokunda ateş, daha az mik-

tarda olmakla beraber, yeniden başladı, saat 9'a kadar devam etti. Baş gardiyan bu kesime gelerek mahkûmlara plânda bir hatâya düştüğünü, endişeye kapılmamalarını bildirdi.

Gece saat 10'u biraz geçe gardiyanlar görev yerlerinden alındı. Bunlar D Bloku silâh galerisinde yirmi iki saat fasılasız görev başında kalmışlardı.

Mahkûmlar bütün gece D Blokunda alıkondular. Tecrit hücrelerinden birindeki bir mahkûm Perşembe sabahından beri susuz kalmıştı.

Stroud, söz dinleyebilecek durumdaki mahkûmların başına geçti. Bunlar kuşçunun kendini fedaya hazır olduğunu söylemesinden sonra fazla zarar görmediklerini idrak etmişlerdi.

Stroud şöyle söylüyordu :

— İki şeye memnundum, biri sigaram vardı, ikincisi de belâlı mahkûmların korkudan bana itaat etmeleri idi.

Cumartesi sabahı saat 7 de iki gardiyan hizmet koridorunun kilidini açtılar, içerisini tüfek ve çifte ateşi ile taradıktan sonra ellerinde fener ve tabancalar olduğu halde karanlığa doğru ihtiyatla ilerlemeye başladılar.

Cretzer'i başından aldığı yaradan ölü vaziyette buldular. Tabancası da yanında duruyordu. On sekiz kurşun atmıştı. Yanında üç mermi daha kalmıştı. Coy da başının yarısı uçmuş vaziyette ölü idi. Sonradan bir gardiyan verdiği ifadede Coy'un yanında şarjör içinde beş ve açıkta iki mermi bulunduğunu söyledi. Başka bir gardiyan da Coy'un gömlek cebinde on dört mermi çıktığını açıkladı.

Buna göre tüfek yirmi dokuz defa kullanılmıştı. Bu suretle « Alkatraz Savaşında » iki mahkûmun kullandıkları mermi sayısı kırk yedi idi. Hubbard da ölü olarak bulundu, bıçağı da yanında idi.

Asî mahkûmların üçü de başlarına isabet eden kurşunlarla ölmüştü. D Blokundaki mahkûmların hepsi ıslak hücrelerinde ertesi günü öğleden sonra geç saatlere kadar yemeksiz, susuz, elbisesiz ve soğukta beklediler. Stroud'a göre baş gardiyan bu bloktaki mahkûmların dışarı çıkarılması için çok uğraşmıştı. İsyan eden mahkûmlar ölmüştü. Vaşingtondaki hapishaneler idaresi temsilcileri adaya gelmişlerdi. D Blokunda koluna mermi saplanmış mahkûm, acı içinde inliyordu.

Stroud silâh galerisine seslenerek susuz daha uzun kalmaları ve yaraların tedavi edilmemesi yüzünden kan zehirlenmesi ve tetanoz olacaklarını söyledi.

4 Mayıs Cumartesi öğleden sonra saat 4,30 da müdür yardımcısı yanında silâhlı gardiyanlar olduğu halde D Blokuna girdi. Arkalarından hapishaneler idaresi temsilcileri geliyordu. Gardiyanlardan biri, « herkes hücrenin dışına, ellerinizi kapının parmaklıklarına dayayın » diye bağırdı.

Soğuktan titremekte olan mahkûmlar hücrelerinden çıktılar, hücre koridoru kenarındaki korkuluğa ellerini dayadılar. Bu arada elbiselerini çıkarmış ve aşağı atmışlardı. Yerler su içinde, kırık cam parçaları ve mermi kovanları ile dolu idi, gardiyanlardan biri bunlara dikkati çekince bir mahkûm, «biliyoruz» diye hafifçe söylendi.

D Blokunda en genç mahkûm olan « Karga » Filips, başka bir hücreye sokuldu. Miyop olduğu için gözlerinde

gözlükler vardı. Arkasından bir gardiyan yürüyor ve yerdeki camlara, patlamamış bombalara basmaması için onu ikaz ediyordu.

Filips gardiyana:

— Şaka mı ediyorsun? dedi. Dün gece bu bombalardan yatağımda yirmi tane vardı. Bir şey olmadı, sadece gürültü ettiler.

Soğuktan titreyen Stroud'a bir gardiyan :

— Seni bir sepete koyup taşıyacağız sandım, iyi kurtardın yakanı, diyor, diğer bir gardiyan da onun omuzlarına iki kuru battaniye örtüyordu. Başka bir gardiyan sigara paketinden dışarı bir sigara çıkarıp, Stroud'un dudakları arasına sıkıştırdı. Stroud gardiyanlara,

— İster inanın ister inanmayın ama, bu sefer suratlarınızı görmekten memnunum, dedi.

Bir gardiyan şöyle cevap verdi :

— Maymun suratlı herifler, bugün çoğunuz bizi görmekten memnunsunuz.

Akşam saat 7 de mahkûmlar kuru hücrelere konmuşlardı. Stroud'un evrakı ile kitaplarından bir kısmı harap olmuştu. Ortalıktaki patlamamış mermilere dokunulmadı. Mahkûmlara süt, sandviç, tütün, kibrit ve kuru battaniyeler dağıtıldı.

Pazar günü hapishane idarecileri bombalanmış pencerelerin önünde gazete fotoğrafçılarına poz veriyorlar, mahkûmlar da yüzlerini ekşiterek bu manzarayı seyrediyorlardı. Bu arada iki gardiyan bir kurtarma sahnesini resim çektirmek için temsil ettiler.

Mahkûmlardan bir çoğu da aklı başında hereket etmesinden dolayı baş gardiyan Bergen'e teşekkür ediyorlardı. Stroud'a da teşekkür diye bağırdılar.

O gün üniformalı bir memur etraftaki patlamamış mermileri topladı, Bunlar, sonradan açıklandığına göre, destroyerler tarafından atılmıştı. Hapishanenin bir kısmından hâlâ dumanlar çıkıyordu. Olay Amerika hapishaneler tarihindeki en büyük ayaklanma idi.

San Fransisko Chronicle gazetesinde yayınlanan bir makalede Alkatraz kayalığında vuku bulan kanlı çarpışma hakkında şunlar yazıldı :

« Ölüm sahnesindeki baş aktör ısrarla bu gayeye itilince olay klâsik bir dram havası alıyordu... Bu kayalara bağlanmış insanın destanı idi... Bir eski Yunan piyesi gibi yazılsaydı dünya çapında bir trajedi büyüklüğüne yükselirdi » .

Ayaklanma korkunçtu ve efkârı umumiyenin reaksiyonu dehşet ve sorumluların şiddetle cezalandırılması idi.

Her an silâha sarılmaya hazır gardiyanların inzibatı altında Alkatraz harice karşı sımsıkı kapatılmıştı. Ayaklanmayı tertipleyen mahkûmların cinayet suçu ile yargı-

lanmaları için F . B . I . delil toplamak üzere geniş faaliyete geçti. Hükûmet tarafından yollanan temsilciler birer, birer bir çok mahkûmu hücrelerinden alıp sorguya çekiyordu.

D Blokundaki hücresinin bombalanması ve ondan sonraki sıkıntılar Stroud'u son derece kızdırmıştı. Olaylara dair yazdığı bir vesikada Hapishaneler İdaresi tarafından ölüm tehlikesine maruz bırakıldığını, Alkatrazdaki şartların, D Blokunun bombardıman edilmesinin ve mahkûmların otuz saatlik bir gecikmeden sonra kurtarılmasının büyük skandal olduğunu belirtiyordu. Durumu mahkemeye ve basına intikal ettirmeye uğraştı. Ayrıca kendi kitabının gelirinden 200 dolar ayırıp ayaklanmada önemsiz bir rolü olan mahkûm Thompson'un savunması için avukat ücreti olarak tahsis etti.

Ayaklanmanın şoku ve D Blokundaki mahkûmları kurtarmak için hayatını tehlikeye atması Stroud'un irade ve mukavemet kuvvetinin bitmediğini bir kere daha göstermişti. Stroud D Blokunu « dikkatle seçilen bazı mahkûmların tedricen cinnete sürüklenmesi için kurulmuş özel bir cehennem » olarak tasvir ediyordu. Stroud mahkûm arkadaşlarının durumlarından kendini sorumlu addediyordu. Onlara karşı, Alkatraz'ın en yaşlı mahkûmu olarak baba hissi duyuyordu.

Diğer mahkûmlar da yargılanacak olan arkadaşlarına yardım etmek için, hapishanede imtiyazlı görevler, başka yere nakiller vesaire gibi şahsî menfaatlerini bir tarafa bıraktılar.

Thomson, Chockley ve Carnes'in muhakemeleri 20 Kasım 1946 tarihinde başladı. Savcı iddianamesini iki suç

üzerine dayamıştı : Cinayet ve cinayet işlemek için tertip, Dört savunma avukatı da ayaklanmanın hapishanedeki şartların ve gardiyanların ihmallerinin neticesi olduğu üzerinde duruyorlardı.

Hâkim Goodman, buna mukabil, hapishanedeki şartlarla gardiyanların durum ve tutumlarının ayni zamanda mahkûmların durumlarının dâva ile ilişkisi olmadığını tekrarlıyordu. Savcı muhakeme edilmekte olan her üç suçlunun da şu veya bu şekilde ayaklanma ile ilgili olduklarını ortaya koyuyordu. Neticede sanıklar suçlu görüldü. Sam Shockley ile Miran Thompson Kaliforniyada zehirli gazla idam edildiler. Bu ikisi zehirli gazla idam edilen ilk mahkûmlardı.

Miran Thompson avukatına ücret olarak bir kâğıt parçası verdi. Kâğıtta bir « zar atma » sistemi anlatılmıştı. Avukat Ernest omuzlarını silkti.

Hâtıra olsun diye de sistemi bir defadenedi. 200 dolar kazandı. Bir daha da kaderiyle oynamadı. Henüz 21 yaşına basmamış, Choctaw, Kızılderilerinden Carnes'in cezası daha da ağırdı. Mevcut müebbet hapis ve doksan dokuz senesine bir başka müebbet hapis cezası eklenerek tekrar Alkatraz'a gönderildi.

2200 sahife tutan muhakemenin zabıtları Alkatraz hapishanesinin unutulmayacak sefalet, şiddet ve intikam dramının manzarası idi. Az kimse tarafından okunmuş ve unutulmuş olan bu zabıtlar şimdi toz içinde bir kenardadır. Alkatraz isyanı yedi kişinin ölümü ve on yedi kişinin yaralanmasına sebep olmuştu. Amerikada hiç bir hapishanede bu sayıda ölü ve yaralıya sebep olan ayaklanma olmamıştır.

1948 yılı geldiği zaman Stroud, Alkatraz hapishanesinin kütüphanesindeki sosyoloji ve hukuk kitaplarından bir

çoğunu okumuş bulunuyordu. Hapishane hakkındaki yazıları gelişmeye başladı. Mahdut araştırma imkânları ile, Federal hapishaneler sistemi hakkında sadece bir mahkûmun görüşlerini aksettirmek istiyordu. 1790 tarihinde çıkarılan ceza kanunundan 1930 da hapishaneler idaresinin kurulmasına kadar olan sürede Amerikan Kongresinin hapishanelerle ilgili olarak tasdik ettiği kanunları inceledi. Brant Whitlock, Thomas Osborne, Fremony Older, Donald Lowrie ve Maud Bellington Booth gibi tanınmış cezacıların eserlerini yakından tanıyordu. Stroud'un şayanı dikkat bir hafızası vardı. Hapishaneler hakkında yazacağı kitabın kuşçuluk kitabı kadar ilgi çekeceğini iddia ederek saatlerce durmadan çalışıyordu.

Bu arada kuş hastalıkları sahasındaki yeniliklerle de meşgul olmaktan geri kalmıyordu. Kuşçular ile kuşçuluk dergilerinden yeni araştırma gelişmelerine dair sorulan sualler Stroud'u şaşırtıyordu. Penisilin ve Antibiyotiklerin artık kuş hastalıklarında da kullanılmasına başlanmıştı. Hapishane idaresi Stroud'a kuşçulukla ilgili kitapları hücresinde biriktirmesine müsaade etmişti. Bunların yardımiyle kendi kuşçuluk kitabını gözden geçirip yeni bir baskısını çıkarmayı düşünüyordu. Ancak şimdi hapishaneler konusundaki kitabı onun için ön plânda, kuşçuluk ikinci plânda idi.

Yazı makinesi olmadığı için her şeyi el ile kitap harfleri olarak yazıyordu. Kasvetli hücresinde etrafa saçılmış kitaplar arasında uğraşıp duruyordu.

1948 Mayısında yetmiş iki yaşına giren hapishane müdürü Johnston tekaüt oldu. Ayrılmadan evvel hapishanenin iç kısmının mavi renge boyanmasını Alkatraz adasının

güzelleştirilmesi için civarın yeşillendirilmesini tavsiye etti. Müdür Johnston görevinde on beş yıl kalmış ve fevkalâde idaresi ile temayüz etmişti. Tekaüt olduktan sonra kendisine Federal Af Komisyonunda üyelik verildi.

Alkatraz'ın yeni müdürü E. Bî. Swope, selefinden farklı bir kimse olduğunu gösterdi. New Mexico eyaletinden eski bir politikacı olan Swope Alkatraz'a tâyin edildiği zaman altmış yaşında idi. Görevine başladığı ilk gün çıkardığı tebliğde şöyle diyordu:

«Alkatraz'a elma küfesinin bütün çürükleri gelir. Bu çürük elmalardan iyi elma verecek tek bir çekirdek elde edersek bu bir başarıdır.»

Yeni müdürün bu manidar sözleri samimi idi. Çünkü hapishane idarecileri arasında Alkatraz mahkûmlarının ıslah olabilir kanaati uzun yıllar bir alay konusu idi. Müdür Swope yeniden silâhlı nöbet yerleri koydurdu, fakat bu arada mahkûmların nefret ettikleri kat'î sessizlik sistemini kaldırdı.

Yeni bir durum Stroud'un çalışmalarını bir kat daha güçleştirmişti. Sıhhati bozulmuş ve karaciğer, böbrek sancıları çekmeye başlamıştı.

Yeni müdür Stroud'un hapishane dışındaki kuş meraklıları ile münasebetlerini men etti. Kuşçuluk sahasındaki kazancı ile ilgili olarak işlerini dışarıda takip eden kimselere iş mektupları yazmasına da artık müsaade etmiyordu.

Stroud mahkemeye müracaat ederek Müdür Swope'un kuşçuluk çalışmaları ile muhaberesine karışmamasının

teminini talep etti. Hâkim verdiği kararda hapishane müdürünün icraatını iptal ediyordu. Kararın metni şöyle idi, «bir insanı emeğinin karşılığını almaktan men etmek, o insanı mahvetmektir.» Buna karşılık savcı, «fakat sayın hâkim, bir suçlu hukuken ölü sayılır,» diyordu. Hâkim buna karşı, «hukuken ölü olabilir, ama henüz gömülmüş değildir.» mukabelesinde bulunmuştu.

Asap gerginliği ve tahrikler Stroud'a tesir etmeye devam ediyordu. Hastalığı geçmiyordu. D Blokundaki hücresinden alınıp hastanede bir odaya yatırıldı. Burada sancılarını hafifletecek ilâçlar alabiliyordu.

Hastahanede sıhhati biraz düzelince yazılarına tekrar başladı. Fakat kuşçuluğa ait kitapları elinden alınmıştı. Şikâyette bulununca hapishane müdürü yolladığı haberde Stroud'un bir kitaptan fazla elinde bulundurmasına müsaade edilmediğini bildirdi. Çünkü ortalıkta fazla kitap bulunması hücre hademesinin işini güçleştiriyordu. Odasını temiz tutması da kendisine bildirildi, burası araştırma kütüphanesi değil, hapishane idi.

Stroud, bu tahditler arttıkça, aksine daha fazla çalışıyordu.

1949 yılında, Kanarya Yetiştiriciler Cemiyeti başkan yardımcısı Minnie King, hastalanan kanaryasını nasıl tedavi edebileceğine dair fikrini almak üzere Stroud'a bir mektup yazdı. Mektup açılmadan hapishane idaresi tarafından kadına iade edildi. Kuş ölmüştü. Kadın bu sefer hapishane idarecilerine karşı hiddetini göstermek üzere ölü kuşu hapishane müdürlüğüne yolladı. Kadın basına verdiği beyanatta da «Stroud kuş hastalıkları konusunda en büyük otorite olmuştur, ona ihtiyacımız var,» diyordu.

Stroud hapishanenin bir rahibi ile dost oldu. Rahip ona rehberlik edecek bir insandı. Sevimli ve akıllı bir insan olan rahip ayda iki defa Stroud ile görüşüyor onu teskin eden nasihatlarda bulunuyordu. Rahip yıllarca Strodu'un dostu ve hüsnü kabul gören ziyaretçisi oldu.

Kanarya meraklısı mahkûmla ilgilenen insanların seviyeli kimseler olması hapishane idarecilerini şaşırtıyordu. Leavenworth'da da gardiyanlardan bazıları Stroud'a yakınlık ve yardım göstermişler fakat bu yüzden görevlerinden nakledilmişlerdi.

Şimdi de Alkatraz hastanesinde zeki ve bilgili bir erkek hasta bakıcının ilgisini çekmişti. Bu adam Stroud'un acılarını bir miktar azaltıyor, bilgili konuşmaları ile onun kararmakta olan günlerine ışık tutuyordu.

Yalnızlık içinde geçen günler, aylar Stroud'u çalışmaktan alıkoymuyor, hapishane konusundaki yazılarında ilerliyordu. Sık, sık gelen karaciğer sancılarına rağmen çalışmasını bırakmıyordu.

Hapishanedeki diğer mahkûmlar, kasvetlerini unutturacak Benzedrin, alkol, istihkaktan biraz fazla tütün gibi uyuşturucu maddeler elde etmek için gardiyanları bin bir şekilde kandırmaya uğraşırken, Stroud çalışmalarına mâni olur düşüncesiyle hastalığı dolayısiyle dahi morfin, atropin gibi ilâçları kullanmıyordu. Buna dair sonradan şöyle yazıyordu:

İstediğim tedaviyi derhal elde edecek durumdayım. Bunun için sadece bir gardiyana seslenmem kâfi. Kilit altında duran ilâçlardan hangisini istersem bana verilir. Ha-

fif ilâçlar ise açıkta ve alacağım yerde durur. Sancı hafif olunca Lüminal ve Tresentin alıyorum. Fazla olunca Nembütal Eliksir ve çok şiddetli olunca Kodein veya Atropin alıyorum. Bu da sancıyı geçirmezse o zaman morfin - atropin alıyorum. Ne kadar kuvvetli ilâç alısam tesiri geçtikten sonra kalan halsizlik o kadar fazla oluyor. Onun için mümkün olduğu kadar bunları almamaya çalışıyorum.

Stroud'un bedeni ıstırabı arttıkça sinirleri de o nisbette bozuluyor, problemleri fazlalaşıyordu. Acısı ne kadar fazla olursa mağduriyet hissi de o kadar fazla oluyor ve bencil hislerini kabartıyordu. Buna rağmen bilgi sahasında bir şeyler yapmak iradesi kat'îyen zayıflamıyordu.

Hapishane idaresinin onun çalışmalarına müdahale etmemesi konusunda 1948 de mahkemeye yaptığı müracaatı Stroud 1950 de tekrarladı. Daha evvelki müracaatında durumunu hukuki bakımından iyi izah edemediğini belirtiyordu. Müracaatında kullandığı sert ve acı ifadeler okuyanları şaşırtıyordu. Mahkeme ilgilileri ise bunun otuz iki yıl tek başına bir hücrede yaşama yüzünden cinnet getirecek bir haleti ruhiyeye düşmüş bir insanın ifadeleri olarak mütalâa ediyorlardı.

Stroud bir mahkûmun sahip olduğu varlığını nasıl muhafaza ve kontrol edeceğinin hukuk yönünden açıklanmasını istiyor ortaya sorular koyuyordu.

Bir Amerikan vatandaşı, hapis mahkûmu olmasına rağmen, hapishane idarecilerinin hürmet etmekle mükellef olduğu mülkiyet haklarına sahip olabilirler mi? Varlığı üzerindeki haklarının resmi makamlar tarafından ihlâl

edilmemesini Anayasanın 8 inci bölümünün 43 ve 47 inci maddeleri teminat altına alır mı?

Temyiz Mahkemesi Stroud'un müracaatını sert bir ifade ile reddetmiş daha evvelki mahkemenin verdiği kararları teyid etmişti.

Stroud temyiz mahkemesine müracaatta bulunduğu tarihte hapishane konusundaki kitabı için titiz bir el yazısı ile 10.000 kelime yazmış bulunuyordu. Stroud bu çalışmaları etrafta duyulmaya başladı. Bir mahkûmun kafeslerdeki insanlar hakkında yazı yazması hapishane idarecileri için kuşlar hakkında yazı yazılmasından daha fazla tedirgin ediyordu. Ancak, Stroud yazılarından bir kısmını okuyan erkek hasta bakıcılar, bazı gardiyanlar ve bilgi sahibi bazı mahkûmlar onu yazmaya teşvik ediyor.

Kitabın konusu sadece 1930 dan sonra genel olarak hapishaneler değil, yalnız mahkûmlar ve idarecilerin bildikleri çeşitli hususlardı. Kullanılan dil müstehzi, sert ve açık olarak hem cazip ve hem de itici idi. Yazarın kendi karakteri gibi. Hapishane rahibi kitabın malzemesinin bir

kısmını tetkikten sonra Stroud'a itidal tavsiye etti. Evet, hakikatleri aksettiriyordu, ama bunu daha ölçülü bir ifade ile de yapabilirdi.

Stroud bu tavsiyelere önem vermiyordu. Gördüklerini kendi hissettiği gibi aksettirmek istiyordu. Bunlara ilâveten hapishanelerin ıslâhı için fikirler ileri sürmekte idi. Eseri ile kendisinden daha evvel hapishaneler hakkında yazı yazmış olan mahkûmların eserlerine bir şeyler katmış olacağını düşünüyordu.

Hapishane idarecileri onun bu çalışmasından memnun değildiler. Kitabına ait bir bölümü kardeşine yollamak istediği zaman hapishane idaresi buna müsaade etmedi, bölümün bir kopyası çıkarılıp Stroud'un dosyasına kondu ve aslı da kendisine iade edildi.

Stroud bunu görünce eser hakkında dışarıya bir özet çıkarmaya muvaffak olmazsa kitap hazırlandığı zaman hapishane duvarları dışına çıkmasına imkân olmayacaktı.

Bunun üzerine mahkemeye vereceği bir istidaya konu ile ilgili kaydiyle kitabın bölümlerini gösteren bir fihrist ilâve etmeği düşündü. Temyiz mahkemesine yaptığı yeni bir müracaata kitabın mufassal bir fihristini ekledi ve bu suretle dış dünyayı kitabın mevcudiyetinden haberdar etti. Bu tarihte kitabın yarısından fazlası bitmişti. Kitap iki cilt olacak ve 1790 dan 1930'a kadar federal hapishaneler sisteminden bahsedecekti. Mahkemeye verdiği fihrist kitabın mahiyeti hakkında fikir veriyordu:

ISLAHAT

Cilt I.

Yazan: Robert Stroud

1790 dan 1930 tarihine kadar Federal Ceza

Sisteminin tahlilî etüdü

İçindekiler

Kısım 1. Başlangıç devri tarihi

Bölüm I. Eserin gayesi

Bu bölümde bugün ceza sisteminin tatbiki yüzde elli başarısızlığa sebep olduğuna, ve bugünkü sistemin muazzam masrafına dair Mister Bennett tarafından yapılan açıklama ile eserin gayesinin izahı bulunmaktadır.

Kısım 2. Hapishaneleri Islah Hareketi

Bölüm I. Genel İzah .

Islahat hareketinin başlangıç tarihçesi ve bu hareketle ilgisi olan şahsiyetler.

Stroud'un fihrist olarak hazırladığı vesikada onun görüşlerinin sadece konu olarak özetleri açıklanıyordu. Aslında Stroud kendi nazariyelerini yaratıcı bir görüşle ileri sürmekte ve hapishanelerdeki mahkûmlar kitlesinin «iyi kullanıldığı» takdirde şimdiye kadar görülmeyen nisbette muazzam bir ıslah kuvveti olacağını belirtiyordu.

Kendi kendini yetiştiren ve iki kitap müellifi olan Stroud açık ve kuvvetli bir üslupla yazmayı öğrenmişti. Dört ayrı hapishanede yatmış olmanın verdiği tecrübe ile ceza hukuku konusunda adeta bir otorite olmuştu.

Mahkûm ve ayni zamanda ilim adamı haline gelen bu kimsenin görüşleri hapishaneler probleminin azalmayıp bilâkis büyüdüğü bir memlekette elbette ilgi çekecekti.

Bitmek bilmez süre sükûta mecbur edilmesi Stroud'un eserini mutlak surette efkârı umumiyeye duyurmak azmini perçinlemişti. Mektuplarının birindeki düşünceler karakteristik ve geleceği haber veren mahiyette idi:

«...Altı yaşından beri hiç bir zaman ölüm beni korkutmadı, çünkü hayatım zaten o kadar sefil bir tarzda geçiyorduki ölüme ehemmiyet veremezdim, buna rağmen mücadeleyi de hayatım boyunca terk etmedim. Yapılacak iş ne kadar fazla olursa olsun, ne kadar dikkatli plânlama gerekirse gereksin, bunlar beni yıldırmadı. Tahmin edemeyeceğiniz kadar kereler her şeyimi, hatta müteaddit kereler hayatımı dahi ortaya koydum ve birkaç keresinde kaybetmek üzere idim. Fakat hiç bir zaman da zavallılaşmadım ve yardım dilenmedim. Hayatımda verdiğim bir karardan hiç bir zaman dönmedim ve dönmek niyetinde de değilim.»

1951 Mayısında Iowa eyaletinden bir kuş meraklısını hapishaneler idaresine bir mektup yazarak Stroud'un çalışmalarından bahisle hâlâ tehlikeli addedilip edilmediğini sordu. Hapishaneler idaresi direktörü yerine bu mektuba direktör vekili Conner cevap verdi:

«İnkâr edilemez ki Stroud'un kuş hastalıkları konusundaki kitabı bütün dünyadaki kuş meraklıları için çok faydalı olmuştur. Maalesef hapishanede bulunduğu sırada mevcut şartlara intibak edememesi onun Alkatraza naklini gerektirmiştir. Bildiğiniz gibi Stroud cinayetten mahkûmdu ve bir kaç yıl evvel af için müracaat hakkına sahip-

ti. Af komisyonu onun durumunu bir kaç kere müzakere etmiş fakat henüz cemiyet içine serbestçe bırakılmasının uygun olmayacağı kanaatine varmıştır.»

Stroud hapishane idarecileri ile mücadelesine devam ederken, aklına acaip bir fikir saplandı. Müteakip haftalar zarfında kendisine hap halinde ilâç verildiği zaman suyu içecek fakat hapları almayıp biriktirecek ve sancıya dayanacaktı.

Bir sabah ince beyaz bir kâğıt aldı, bunun üzerine çok küçük harflerle bir mesaj yazdı. İmzaladıktan sonra müteaddit kereler bükerek küçülttü. Şiltenin yırtık bir yerinde ince madeni bir parça kesti bunu boru haline getirdi ve mesajı içersine koydu.

1951 yılı Aralık ayında bir gün öğleden sonra bir bardak su alıp yatağının yanına geldi. Küçük ve içinde mesaj bulunan mesajı çıkardı, ağzına attı ve çabucak su ile yuttu. Bunu yaptıktan sonra daha evvel biriktirdiği hapları da içti.

Pencere yanına gitti, dalgın nazarlarla sisler arasında yükselen dışardaki manzarayı seyretmeye başladı. Bir martı uçuşunu ve gözden kayboluşunu takip etti. Kendi kendine, «kuşlar bile bu berbat yerden kaçıyor,» diye söylendi. Yatağına gitti, uzandı ve biraz sonra hareketsiz kaldı.

Akşam yemeğini getiren gardiyan Stroud'un kapısını vurdu, bir süre bekledi cevap çıkmayınca omuzlarını silkti ve uzaklaştı.

Sabaha karşı, yoklama gardiyanı kilitli olan Stroud'un

kapısını açtı, içeri baktı, tekrar kapıyı kapadı fakat bir ara durakladı. Tekrar içeri bir göz attı. Mahkûmun hareketsiz hali hoşuna gitmedi. Odaya girdi, yatağın yanına gelip Stroud'un yüzüne el fenerini sıktı. Yine hareket olmadı Stroud kesik nefes alıyordu.

Gardiyan derhal doktoru çağırdı, doktor Stroud'un yüzüne bakar bakmaz harekete geçti. Mahkûmun midesi yıkandı ve enjeksiyonlar yapıldı.

Doktor, «İhtiyar çok mukavim,» dedi. «O kadar yıl asap gerginliği yüzünden Adrenal guddeleri çok faal hale gelmiş. Bir saat daha yetişilmeseydi, gitmiş olacaktı.»

Stroud kendine geldiği zaman yatağın içinde hareket edemeyecek hale konduğunu gördü, yanında iskemlede oturan bir gardiyan vardı.

Stroud'a deli gömleği giydirilmişti.

İlk aklına gelen yazıları oldu. Hemen gözleri ile odanın içini tetkike başladı, herşeyi, yazılarının bulunduğu kutuları da götürmüşlerdi.

Hafif bir sesle:

— Nerede benim şeyler?... dedi.

— Senin neler?

Mahkûm gözlerini kapadı. Hapishane müdürü herşeyi toplatıp aldırmıştı.

Bunun arkasından yuttuğu küçük boruyu hatırladı. Gardiyan bir ara çıkınca, kendisi ile arkadaşlı kettiği erkek hasta bakıcıyı çağırdı.

Uzun boylu adam:

— Stroud, çok fena oldu, dedi. çok fena. Stroud bir şey buldular mı? diye sordu.

— Evet, içini temizlediler, boru meydana çıktı. İdareciler çok kızdılar.

Borunun içindeki mesajda kitabın müsveddelerinin savcılık vasıtasiyle hukukçu bir tanıdığına gönderilmesini talep eden Stroud, intihar teşebbüsü neticesinde cesedinin San Fransisko Morgunda otopsiye tabi tutulduğu zaman meydana çıkacağını hesaplamıştı.

Stroud içinde bulunduğu deli gömleğine bakıp hasta bakıcıya.

— Beni ne kadar bunun içinde tutacaklar? diye sordu.

— Bilmem, belki bir iki hafta. Ondan sonra da ellerine eldiven giydirecekler.

— Ben buralara artık veda ettim sanıyorum.

— Neredeyse ediyordun, ama gardiyanın biri şüphelenince meydana çıktı.

Daha sonra arkadaşlık ettiği rahip Stroud'u görmeye geldi. Yaşlı mahkûm kireç gibi bembeyaz olmuştu. Mumyaya dönmüştü. Rahip gelince deli gömleği içinde yatağından yere indi, terliklerini giydi, saçları da sıfır numara ile kesilmişti. Bu hali ile Çinli rahiplere benziyordu.

Rahip:

— Gömlek seni çok rahatsız ediyor mu? diye sordu.

Stroud gülümsedi:

— Sağ kalçamda bir yara var, geçen hafta kestiğim bir yerin yarası, sarılı duruyor, o beni rahatsız ediyor, diye cevap verdi.

— Bu ikinci defa intihara teşebbüsün, değil mi?

— Evet, beni burada zorla tutamayacaklarını göstermeğe çalışıyorum. Bu gömlekten de istersem çıkarım.

— Nasıl çıkarsın?

— Bak görürsün, dön arkanı biraz.

Rahip tereddüt etti. Sonra odanın bir köşesine gidip arkasını döndü ve beklemeye başladı. Hışırtıya benzer sesler duydu.

Rahip biraz heyecanlanmıştı, döndü Stroud'a baktı. Mahkûmun ellerinin serbest olduğunu gördü.

— Nereden öğrendin sen bu marifeti?

— Kardeşimden, bağlardan kendini kurtarmayı sahnede yapıyordu.

— İyiki kurtuldun, Stroud,az daha kendi canına kıyıyordun. Böyle olması senin için daha iyi.

Stroud rahibe baktı, ihtiyar elleri titriyordu, gözleri parıldadı.

— Ben artık ihtiyar bir adamım. Ölümden sonra ne var bilmiyorum, ama daima denemeye çalıştım. Ölebilirim fakat kitabın basılmasını sağlamaz?

— Çalışmaya devam etmek. Ha... gazeteler hâdiseyi haberaldılar mı?

— Bilmem, ben bir şey görmedim.

— Demek ki, beyhude uğraştım. Ne ise şimdi ellerimi yine gömleğin içersine yerleştireyim.

Rahip yine başını öbür tarafa çevirdi, biraz sonra dö-

nüp bakınca Stroud'un sım sıkı deli gömleğinde bağlı olduğunu gördü.

Bir müddet sonra Stroud'un deli gömleğini çıkardılar ve ellerine çadır bezinden yapılmış, kayışla bağlı eldivenler giydirdiler.

Tek başına yaşamasına rağmen, Stroud hem hapishane içindeki ve hem hapishane dışındaki olaylar hakkında hayret edilecek bilgi sahibi idi. Gazete okuması(radyo dinlemesi, ziyaretçi kabul etmesi yasaktı. Yalnız kardeşi kendisini ziyaret edebilirdi. Yemeğini yalnız yiyordu. Yorgun bir nefretle hapishane içindeki olayları takip etmeye çalışıyordu.

1950 Temmuzunda yemekhanede bir ayaklanma olmuştur. Tavanda asılı göz yaşı bombalarına aldırmayan mahkûmlar masaları devirdiler, kaşıkları iskemlelere vurarak gürültü çıkardılar.

1951 Nisanında bir gardiyan hapishaneye gizlice mektup, para alkol ve uyuşturucu maddeler taşımaktan beş yıl mahkûm oldu. Bir Savcı yardımcısı hapishanede kaçakcılığın alıp yürüdüğünü ve Alkatraz'da durumun her an infilâk edecek hale geldiğini açıkladı.

Bir müddet sonra Alkatraz'ın berberi saç kestirmeye gelen bir mahkûmun boğazına usturayı batırıverdi. Esasen hapis cezası çekmekte olan berber bu cinayetinden dolayı on ilâ otuz yıl daha ceza aldı. Kendisiyle görüşenlere Alkatraz'da uyuşturucu maddelerin hâlâ bulunduğunu söyledi.

1952 Nisan'ında yemek yüzünden bir isyan daha oldu. Yirmi mahkûm hücre hepsine alındı. Bunlar kahvelere temizlik tozu karıştırmış ve etleri gaza bulamışlardı.

Nisan'ın sonuna doğru atelyelerde çalışan işçi mahkûmlar iş eldivenlerini ateşe verdiler. Vaşington'dan bir temsilci Alkatraz'ı teftişe geldi.

Hapishaneler idaresi ileri gelenleri korkunç hapishaneyi, yaptıkları beyanatlarda, şiddetle tenkid ederken bir taraftan da broşürler bastırıp methediyorlardı. Hapishanenin müdürü yani silâhlı nöbet kuleleri inşası için tahsisat istemişti.

Vaşington'da bir çok senatör bu hapishanenin kapatılmasını teklif ettiler. Fakat hapishaneler idaresi devletin bir nevi savcısı ve islahat lüzumuna kani cezalar için tarihi bir temel taşı idi. Gaddarlık, şiddet ve korkunun hâkim olduğu bir devirde halkın emniyet duygularına da cevap veriyordu.

Stroud'un kanunî yoldan kitabının metnini halka duyurma gayretleri netice vermedi. Avukatlarının talepleri de cevapsız kalıyordu. Üstelik Stroud metni de geri alamıyordu. Hapishanenin idarecilerinden bazıları böyle bir metnin mevcut olmadığını bile söylemektedirler. Stroud'un bir ciltlik yazılarında halka faydalı olacak bilgiler var mıdır? Bu metin hapishanede çılgına dönen bir dimağın hezeyanı mıdır, yoksa Alkatraz kayalığının hapishane ile ilgili bazı hakikatleri açığa vuran bir vesika mı? Bu kusurlar Alkatraz'daki insanları mahpus tutan insanlara malûmdur.

Ne gariptir ki, bu sıralarda Stroud'un kuş hastalıkları hakkındaki kitabı halk kütüphanelerinde ilgi ile okunmakta idi.

Kitabın reklâmı All-Pets adlı kuşçuluk dergisinde ya-

pılıyordu. Bu derginin sahibi Frank Dietirch Stroud'un kitabının telif hakkını almıştı. On yıl sonra kitabın ilk baskısının mevcudu az-olmakta idi ve derginin sahibi gerekli bazı değişikliklerle ikinci baskıyı çıkarmayı düşünüyordu.

Derginin sahibi Frank Dietrich, «Stroud'un kitabı bugün dahi kuş hastalıkları konusunda dünyada bir numaralı kitaptır. Son yıllarda kuşçuluğun çok gelişmesi kitabın önemini arttırmıştır. Bu sebeple kitabın yeni bir baskısına ihtiyaç var», diyordu.

Dietrich, Stroud'un kardeşi Marküs'ten kardeşinin kitabı yeniden gözden geçirmeyi arzu edip etmeyeceğini sordu. Stroud kardeşine verdiği cevapta bu işi memnuniyetle yapacağını bildirdi.

Dergi sahibi bunun üzerine hapishane müdürü And'e bir mektup yazarak, kitabın gözden geçirilmesi için mahkûmun ufak bir kitaplığa, yazı malzemesine ve kuşçuluk uzmanları ile muhabere imkânlarına sahip olması gerektiğini bildirdi. Hapishane Müdürü, talebi Vaşington'daki âmirlerle görüştü. Talep reddedildi.

Şaşkına dönen dergi sahibi kongre üyelerine baş vurdu. Bunlar da Hapishaneden bilgi istediler, aldıkları bilgiler o kadar Stroud'un aleyhinde idi ki ne yapacaklarını bilemediler.

Bir kongre üyesinin bilgi talebine Hapishane İdaresi Müdürü J. V. Bennet şu cevabı vermişti.

«Gerek şahsen ve gerek Alkatraz Hapishane Müdürü ile Stroud konusunu ciddi olarak tetkik ettik. Bu mahkûmla olan tecrübelerimize istinaden bugün kendisine bahis

konusu çalışmanın yaptırılmasına müsaade edilemiyeceği kanaatindeyiz. Stroud Alaska'da işlediği bir cinayetten dolayı 1909'dan beri hapisdedir. Bu tarihten bir kaç yıl sonra bıçakla başka bir mahkûmu yaralanmaktan yeni bir mahkûmiyet aldı. Bunu müteakip bir gardiyanı öldürdü. İdama mahkûm oldu, cezası 1920 de Müebbet hapse çevrildi.

Geçen yıllar zarfında devamlı surette nezaret altında bulunması icap etmiştir. Bütün bu yıllar süresini Stroud gerek kendisinin ve gerekse başkalarının emniyeti bakımından bizim için daima bir korku kaynağı olmuştur. Daha sonraki yıllarda Stroud kuşçuluğa merak sarıp kuş yetiştirmeye başlamış, hücresinde bir laboratuvar kurmuş, ilâç lar ve çeşitli lâboratuvar âletleri ve malzemesi toplamıştı. Bunlara müsaade etmekle beraber, çalışmalarını büyük endişe ile takip ettik ve 1942 de kendisini Alkatraz'a naklettiğiniz zaman endişemizin yerinde olduğunu gördük. Stroud gibi kuşçuluğa ilgi gösteren bir adamın hayatı cazip görünebilir, fakat hapishaneye girdiğinden beri bizler için dert ve devlet için büyük masrafa mal olan güç bir insan bahis konusudur.

Bu hususlar muvacehesinde, Stroud'un kitapla uğraşmasının kat'î surette tavsiyeye şayan olmadığı kanaatindeyim. Verilen bu bilgilerle durumu takdir edeceğinizi ümid ederim. İstenilen mektubu gönderiyorum.

1953 yılında dünyaca tanınmış bir ceza hukukçusu mahkûmlarla ilgili bir şahıstan Stroud'a kitabını yeniden gözden geçirmesi için neden müsaade edilmediğini sordu.

İlgilinin cevabı, «Stroud sadece başımıza daha büyük belâ olmak yolundadır,» oldu.

Ayni ilgili şahıs daha evvel «Hapishaneler idaresinin amacı mahkûmların zamanlarını faydalı faaliyetle doldurmak, normal ve makûl yaşama şartları yaratmaktır.» diye beyanat vermişti.

1953 yılında Stroud Hapishane Kütüphanesinin İngilizce dilindeki kitaplarını okumuş bulunuyordu. Kütüphane kataloğunu tetkik ederken bir şahıs tarafından hediye edilmiş bazı Fransızca kitapların listesi gözüne ilişti. Fransızca bir gramer ile İngilizce - Fransızca bir lügat edinmek için müsaade aldı. Kısa zamanda Fransız Klasiklerini tercümeye başlamıştı.

Haziran 1953'te şunları yazdı:

Fransızca'yı bir hayli iletlettim. Fransızların kendilerine has bir ifade tarzları var. Bazan bir harf veya iki harfli bir kelime ile İngilizce'de bir cümle uzunluğundaki fikir ifade ediliyor. Moliere'in bir piyesinde bir kadın başka bir kadın hakkında şöyle dedi-kodu ediyor: «Şu kadın artık bebek olmadığını bir türlü kendine öğretemedi.» Sadece yedi kelime ile ifade edilen bu cümle kadar güzeline tesadüf etmemiştim. Bilhassa üslûp hakkında öğrendiklerim kendi yazılarımı önemli derecede geliştirmeği sağlayacak.

Viktor Hugo'nun eserleri çok lügate müracaatı gerektirdiğinden Stroud şikâyetçi idi. Zola ise onun tarzında yazıyordu.

Altı ay sonra Fred Dew adında 80 yaşında bir kuş meraklısına bir mektup yazdı. Fred Dew, Stroud'un mektuplaşmasına müsaade edilen üç kişiden biri idi ve yirmi altı yıl sadakatle mektuplaşmaya devam etmişti. İki adam hiç karşı karşıya gelmemişlerdi.

Stroud mektubunda şöyle yazıyordu: «Birbirimizi uzun yıllardan tanıyoruz, Fred. Daima iyi münasebetlerimiz oldu. Demek oluyor ki bazı kimselerin inandığı gibi biz kaçık iki ihtiyar değiliz. Fransızca okuyabilmeni arzu ederim. Fred. Sana Charles Boudelaire'in Fleurs du mal (Fenalık Çiçekleri) eserinden le voyage'ı (Seyahat) okuturdum. Tercümesinde tadı kaçıyor. Bu şair hayata kırgın bir adammış ve sebebi de varmış. Onun bu kırgınlığı dünyasının en büyük şairlerinden biri yapmış. Şiirlerinden bir çoğunu kopya ettim. Bunların birinde şöyle bir mısra var.

Bir insanın seyahatten neler öğrendiğini bilmek acıdır. Dünyanın küçük ve monoton olduğunu, dün, bugün yarın ve daima zamanın bize kendi veçhenizi gösterdiğini öğrenmek. Bu kasvet çölünde korkunç bir vakadır.

Nasıl? Bundan güzel söz olur mu? Her zamanki gibi sevgi ve en iyi dilekler. Bob No: 594.

Bir müebbet hapis mahkûmunu, bir şairin seyahattan nefretinden daha fazla hangi yazı teselli edebilirdi?

Hidrojen bombalı dünyada, henüz gaz lâmbası yakıldığı günlerde hapse girmiş bu adam altmış altı yaşına doğru ilerliyordu. Hastalıkları iyi tedavi edildiği için yaşamaya devam ediyordu. Aklî muvazenesini muhafazaya çok önem veriyordu.

Onun kısık feryadını ayda bir kere kardeşi Marküs duyuyordu. Kaliforniyada başarılı bir iş adamı olan Marküs Stroud'a yardım edebilmek çin yıllarca uğraşmış ve bir servet denecek kadar para sarfetmişti.

Stroud karanlıkta bir insandı. Hapishanelerin yapısı,

tutumu ve his ceryanında mevcut cezalandırıcı intikama karşı bitmez bir isyana kendini adamış bir insan.

Stroud'un da nezareti altında bulunduğu Federal Hapishaneler Bürosu, Direktör Bennett'in liderliğinde muazzam prestij ve nüfuz sağlamıştı. Bütün dünyanın ceza müesseseleri tarafından, duvarsız hapishaneler denen sistemi kurması ve bunların idaresinde insanî usüller tatbik etmesi dolayısiyle, takdir edilen büro, Eyalet hapishaneleri için örnek meydana getirdi ve bunların idareci ve müdürlerini kendi hapishanelerini ıslaha teşvik etti.

Bütün bunlara rağmen Federal Hapishanelerin görev başındaki ve görevlerinden ayrılmış idarecilerinin kanaati, mağlup edilmez Stroud'un acaip bir nüfuz sahibi olmaya başladığı idi.

Büronun Alkatraz'a dair çıkardığı bir büroşürde Stroud «Jack» adı altında, hayatı ve sicili belirtilen yegâne mahkûmdur. Bunlara «tipik vak'a tarihi» denmektedir.

Hapishaneler Bürosunun, (Ceza Evleri Plânları ve İnşaatı) adlı kitabında Stroud yine (X) rümuzu altında tipik bir vak'a olarak zikredilmektedir. Halbuki bu 300 sahifelik kitap hapishanelerin yer plânlarından, tertibinden, malzeme ve hücre kolaylıklarından bahseder. Ne yazık ki, Stroud hakkındaki bahislerde onun bir kanaryayı beslediği şeklinde bile kuşçuluğundan bahis yoktur.

Acaba otuz sekiz yıl tek başına hücre hapsinde yaşamasına rağmen manen çökmeden ıstıraba dayanması ona hükmeden hapishane idarecilerini sinirlendiriyor muydu? On yıldan fazla hücrede kalan başka bir mahkûm olmuş muydu?

Stroud için istikbalsiz mahkûmların doldurduğu, etrafı sisle çevrili Alkatraz kayalığında her yeni gün, ayrı bir

ıstıraptı. Burası hem mahkûmların ve hem bunların mu-hafızlarının ruhlarını kemiren bir dehşet yuvası idi. Buradaki hayat merhametsiz kuvvet, sert disiplin ve sayma idi. Gardiyanların kendileri de bir nevi mahpus sayılırdı. Herkes sayıyor, sayıyor, sayıyordu. Mahkûmlar saatleri sayıyor, gardiyanlar mahkûmları sayıyor, müdür de sayıları sayıyordu.

1955 te Stroud gökyüzünde uçan ilk Jet uçağının bıraktığı beyaz duman şeridini seyretti. Güneş sür'atle batıyordu. Yıllarca yaptığı gibi akşam karanlığı basınca sislerin ardından görünen San Fransisko şehrinin renkli ışıklarını seyredecekti.

Artık o, ihtiyar, hasta ve tükenmiş bir insandı. Bir zamanlar yalnızlığının yoldaşı olan kuşları artık hatırasında küçücük hayaletlerdi. Hapishaneye dair yazmak istediği kitap için hazırladığı metinler elinden alınmış; demir gibi iradesi taş duvarlar gerisinde paslanmış bu insan affını veya ölümü bekliyordu. Fakat manen hâlâ yıkılmamıştı.

Robert Stroud hâlâ ümit ediyor, hâlâ hayal ediyor. Cumhurbaşkanının onun durumuna ilgi göstermesini bekliyor. Af edilirse bir kuş çiftliği kurmak niyetindedir. Alkatraz'ın mânâsını bilmiyor. İsla de los Albeatraces, Pelikanlar adası demektir. Bir zamanlar buraya Kuş Adası denirdi. Terkedilmiş ve kimsesiz kuşların adası.

MÜELLİFİN NOTU

Bu kitabın şu anda bitirdiğiniz sonu dört yıl önce yazılmıştı. O zamandan beri neler oldu?

Mahkûmlar için yıllar yavaş, fakat duvarların dışında sür'atli geçti.

Huzursuz dünyamız nükleer çağa girmektedir. Büyük devletler ellerinde top yekûn tahrip silâhları ile, hasım halinde bekliyor. İnsan yapısı peykler arz yörüngesinde dönüyor.

Suç artıyor, cinayetler artıyor. Gangsterler cinayetlerini itiraf ediyorlar. Şöhretler her şeyi açıklıyor. Kadın ar-

tistler sefahat alemlerini, içki problemlerini kitaplarda anlatıyor.

İnsan öldürmüş bir çok kimseler yine serbest dolaşıyor. Bu memlekette cinayet suçundan ortalama mahkûmiyet süresi 144 aydır.

Arkadaşı Richard Loeb ile birlikte «asrın en korkunç cinayeti» ni işleyen Nathan Leopold otuz üç yıl hapis yattıktan sonra çıkmıştır.

Robert Stroud ne durumdadır?

Nathan Leopold hapishaneye ilk defa 1924 te girdiği zaman Stroud onbeş yılı doldurmuş bir mahkûmdu. Bunun sekiz yılını tek başına hücrede geçirmişti.

Sonraki yıllar içinde Leopold diğer mahkûmlar arasına karışmış ve mahkûmiyeti sırasında çalışmasına müsaade edilmişti. Kültürlü idi ve zengin bir aileye mensuptu.

Stroud hücrede alıkondu. Mahkûmiyetinin on sekiz yılını Leavenworth hapishanesinde kuşları tetkikle geçirdi Tahsili yoktu. Ailesi orta halli idi.

Leopold değerli bir öğretmen oldu. Mükemmel lisan öğrendi.

Stroud ise ilim adamı ve kuş hastalıkları konusunda dünya çapında bir otorite oldu.

Hapishanede bulunduğu sırada Leopold'un imtiyazları arttırıldı. Stroud'un elinden kuşları alındı ve kendisi Alkatraz'a nakledildi. Burada on beş yıla yakın müddet tek başına hücrede kaldı.

Leopold Porto Rikoda yaşıyor ve kitabını da bastırmıştır.

Stroud, Alkatraz kayahğında yaşamaya devam edi-

yor, kitabına ait metinler de Vaşingtonda kilit altında bulunuyor.

Leopold elli üç, Strout altmış sekiz yaşındadır.

Leopold bir çocuğu, Stroud ise bir gardiyan öldürmüştür.

Leopold'un hapisten çıkarılması hakkında Stroud ne düşünüyor?

Stroud bu konuda sekiz sahifelik bir mukayese yazdı. Kızgın mıydı? Kin mi duyuyordu? Stroud'un yazısının son cümleleri şöyledir:

Leopold'e verilen geri alınmasını düşünmüyorum. Çünkü o, güç şartlar içinde bulunduktan sonra hürriyetine kavuştu. Ancak çok daha güç şartlar içinde benim ondan daha iyi yapamadığım bir şey yoktur.»

Bitirdiğiniz kitap bugün hür dünyada okunuyor. İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika, Batı Almanya, Japonya, Avustralya ve Yeni Zelanda kitabın okunduğu memleketlerdir. Körlerin okuyabilmesi için de Braille sistemiyle basılmıştır.

Robert Stroud hakkındaki bu kitabı okumaya me'zun olmayan bir kişi vardır. Bu da Robert Stroud'dur.

Vesikalara istinad eden bu kitaptaki hususlardan hiç biri hapishane idarecileri tarafından tekzip edilmemiştir. Dünya tarihinde hapishaneye dair yazılan kitapların en önemlisi bu kitaptan hapishanelerle ilgili dergilerin hiç birinde bahsedilmemiştir.

Ne Stroud'un kendisi ve ne de onun garip biyografisi çökme alâmetleri göstermiyor. Binlerce okuyucu Stroud'un affedilmesi için Cumhurbaşkanına, Adalet bakanına, af ko-

misyonu başkanlığına ve Federal Hapishaneler Bürosuna mektup göndermiştir. Bu mektuplar bir resmi memurdan diğerine havale edilmektedir. Hapishaneler Bürosu bilgi vermekte ve mevzuatı izah etmektedir. Resmi şahsiyetler ise sadece müracaatın alındığını teyid eden cevaplar vermektedirler.

İki yıl evvel Kaliforniyadan Avukat Stanley Furman'a Stroud'u ziyaret müsaadesi verilmişti. Stroud'la saatlerce konuştuktan sonra Furman onun avukatlığını üzerine aldı, ve Stroud'u altı defa daha gördü. Kanaatine göre Stroud aklı başında, sorumluluğunu müdrik ve çalışkan bir insandı. Avukat, Stroud hakkında rahipler, hapishane müdürüleri, gardiyanlar ve doktorlarla görüştü. Rahiplerden biri ona Stroud'un çok evvel serbest bırakılması gerektiğini söylemişti. Alkatraz'ın müdürü de bu yılın başında San Fransisko Examiner gazetesinde yayınlanan bir habere göre Stroud'un artık bir problem olmadığını söylemişti.

Avukatın öğrendiğine göre Stroud Alkatraz'daki hücresinde sekiz yıl müddetle oturak kullanmıştı, çünkü hücresinde helâ yoktu. Avukat protesto edince hücreye helâ kondu.

Alkatraz hapishanesine radyo tertibatı yapılmıştır, fakat Robert Stroud'un yalnızlığını giderecek bir radyosu bile yoktur.

Stroud Alkatrazda yıllarca kilitli bir kapı arkasında yaşadı. Şimdi iki kapı vardır. Bir zamanlar sesini yükseltir, diğer mahkûmlarla uzaktan konuşurdu. Şimdi hiç kimse ile konuşamaz. Yalnız gardiyanlarla bir kaç lâf ettiği olur.

1956 da Stroud ile kanaryalarının hikâyesi okullarda

öğrencilere anlatılıyordu. Öğrenciler Stroud'a hediye edilmek üzere kuş resimlerinden mürekkep bir albüm hazırladılar ve albümün üzerine onun kullanmış olduğu «yapamam diye bir şey yoktur,» sözünü yazdılar. Stroud'un albümü almasına müsaade edilmedi.

1957 yılı Aralık ayında Stroud'un kuşçuluk çalışmalarına dair Scientific American adlı bilim dergisi bir yazı yayınladı. Tanınmış bilginler Stroud'un durumu ile ilgilenilmesi için gayret sarfetmeye karar verdiler. New - York'-un kuzeyindeki eyaletlerden birinde oturan bir kuşçuluk mütehassısı Stroud serbest bırakıldığı takdirde kendisine bir ev, kuşlar için yer ve bir laboratuvar vereceğini bildirdi.

28 Ocak 1958 de Stroud altmış sekiz yaşına bastığı zaman onun doğum yıldönümünden bütün dünya gazetelerinde bahsedildi. Mart ayında San Fransisko Examiner gazetesinde bir makale yayınlayan tanınmış yazar müteveffa Art Cohn «Bu adamı bırakın artık,» diyordu. Bu hisler her tarafta bir çok kimse tarafından ifade edilmektedir.

Bu ihtiyar adamı Alkatrazda on beş yıl tek başına hapiste tutmak, insanlığa karşı tarifi gayri mümkün bir cinayettir. Mahkûmun değil ayni zamanda kendi adımıza da protesto ediyoruz. Dünyanın en ileri memleketinde oturuyoruz. Cemiyetimizin idealleri ve prensipleri bir adamın kırk iki yıl tek başına hapsedilmesiyle hakarete uğramıştır.

Bu adamı 1920 yılında Cumhurbaşkanı idamdan affetmişti. O tarihten sonra geçen süre içinde hiç bir taşkın hareketi görülmediği halde hür dünyada hiç bir mahkûmun kalmadığı kadar uzun müddet hücrede kaldı.

Bir kuşçu olarak Stroud, belki bugün, Cicero'yu Lâtinceden tercüme etmiş, başını kaldırıp gözlerini uğuşturmaktadır. Bunu yaptıktan sonra San Fransisko körfezine bakacaktır. Artık onun için söylenecek söz, mahkûm bir şair için Ernest Hemingway'in söylemiş olduğu şu cümledir, «Bu adam ne yapmış olursa olsun günahının cezasını yeteri kadar çekmiştir.

Thomas E. Gaddis
31 Mart 1958

NAŞİRİN NOTU

Kitabın bu baskısını hazırladığımız sırada, Stroud'un affı için hazırlanan ve tanınmış kültürlü şahsiyetlerin imzalarını taşıyan bir istidanın Cumhurbaşkanı Eisenhower'e sunulduğunu öğrenmiş bulunuyoruz. İstidaya ilâveten yollanan bir mektupta Cumhurbaşkanının tarafsız şekilde hüküm verebilmesi için Stroud'un durumunu Hükûmete bağlı resmî makamların dışında tanınmış yeterli kimselerden bir grubun görüşlerinin alınması tavsiye edilmiştir.

Stroud'un serbest bırakılması için tanzim edilen istidayı desteklemek üzere, ceza hukukçuları, yazarlar, Psikiyatristler, cezacılar, kuşçuluk mütehassısları ve bilginlerden mürekkep bir komite kurulmuştur.

Bu komiteyi teşkil edenlerin arzusu Stroud'a yardım arzusunda bulunan kimselerin, Stroud'un durumunun tarafsız olarak incelenmesi için Senatörlere, Kongre üyelerine ve Cumhurbaşkanına yazmalarıdır.

«Robert Stroud'un Serbest Bırakılması Komitesi» nin adresi 433 South Beverly Drive, Beverly Hills, Kaliforniа'dır.

Robert Stroud nihayet serbest bırakıldı. Ama ne yazık ki, çok geç kalınmıştı.

1964 yılında ıstırap dolu hayatı ebediyen sona erdi.